GLEB DRĂGAN



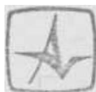
DEPORTAȚII

TRAGEDII BASARABENE

GLEB DRĂGAN

DEPORTAŢII

- TRAGEDII BASARABENE -



EDITURA ALBATROS

BUCUREŞTI – 1992

Coperta de ADRIAN AVRAM

ISBN 973-24-0269-5

VARIANTA V1.0
MARTIE 2019

Fetiţei mele scumpe,
MONICA-ALEXANDRA,
căreia i-am spus că scriu
această carte înainte ca
ea să ne părăsească.

Animus meminisse horret

(Sufletul meu se cutremură
când îmi aduc aminte.)

Vergiliu – ENEIDA,
cartea a II-a versul 12

CUVÂNT ÎNAINTE

Am scris această carte între anii 1986 – 1989 şi în această perioadă am trimis-o, în patru etape, în U.S.A., cu intenţia să fie publicată; ca să se cunoască adevărul despre soarta basarabenilor şi a bucovinenilor sub regimul lui Stalin. Şi în speranţa că ea va contribui ca cele întâmplate să nu se mai repete. După revoluţie, am decis s-o public în ţara noastră.

Faptele relatate în carte sunt reale; după cum sunt reale, cu unele excepţii, numele personajelor.

Am cules mărturii de la cei ce-au trăit evenimentele descrise sau le cunoşteau de la cei apropiaţi lor. Poate că timpul a făcut ca unele evenimente să se estompeze, dar acest lucru nu este semnificativ, deoarece toţi cei ce-au trăit acele vremuri, au suferit mult prea mult ca să nu-şi amintească de fiecare amănunt.

Mulţumesc pe această cale criticului literar Z. Ornea care a avut bunăvoinţa să citească manuscrisul şi care mi-a făcut o serie de sugestii utile. Ţin, de asemenea, să-i mulţumesc doamnei Doina Mandaj, redactor la editura „ALBATROS”, ale cărei sfaturi şi observaţii mi-au fost de un real folos.

G. D.

PREAMBUL

28 iunie 1940. Dimineaţa. O dimineaţă senină, cu cer gri-albastru: un aer uscat, uşor încărcat cu praf. Cum sunt de altfel, multe dimineţi, vara, în Basarabia şi în Bucovina. Şi totuşi ce zi neobişnuită! Zi de care basarabenii şi bucovinenii îşi vor aduce aminte cu imensă durere... Şi mai ales cu o groază teribilă...

La 26 iunie 1940, guvernul U.R.S.S. a trimis guvernului României o primă notă în care, între altele, s-a cerut să se „înapoieze cu orice preţ Uniunii Sovietice Basarabia" şi să se „transmită Uniunii Sovietice partea de nord a Bucovinei".

Nota guvernului român remisă pe data de 27 iunie n-a fost acceptată şi, prin a doua notă, din 28 iunie, guvernul U.R.S.S. a dat ultimatum guvernului regal al României, ca, începând de la data de 28 iunie, să se evacueze teritoriul Basarabiei şi al Bucovinei de Nord.

În dimineaţa zilei de 28 iunie, trupele sovietice au intrat în Basarabia şi în Bucovina de Nord. Şi odată cu acestea, a început o perioadă de lipsuri materiale, de umilinţe şi de mari suferinţe. După o viaţă liniştită, îmbelşugată, căci aceste locuri au fost totdeauna bogate – populaţia lor a fost pe neaşteptatee aruncată în vâltoarea unui uragan, care distrugea tot ce fusese bun şi frumos în trecut. Dintr-o dată oamenii s-au văzut angrenaţi într-un sistem cu reguli noi de convieţuire, reguli bizare, neobişnuite, bazate pe minciună şi pe teroare. Viaţa a devenit, brusc, plină de griji, de necontenită spaimă, pentru mulţi sursă de mari tragedii... Fără să ştie de ce...

CAPITOLUL 1

În dimineaţa zilei de 28 iunie, pe la ora 10, Teodor Lambu, profesor la unul din liceele de băieţi din Chişinău, se întoarse pe neaşteptate acasă. Vorbi cu soţia sa Ana şi apoi îi chemă în salon pe cei doi copii, Alexandru şi Dana. Teodor îi privi adânc şi le zise:

— V-am chemat să vă spun că am aflat că Basarabia a fost cedată Uniunii Sovietice... Chiar azi trupele ei or să intre în Chişinău. N-avem cum să plecăm de aici; totul s-a hotărât sus, iar noi, oamenii de rând, suntem nevoiţi să ne supunem deciziilor altora. Nu ştiu ce ne va oferi viitorul! Nu ne rămâne decât să aşteptăm şi să vedem ce va fi... Am fost o familie unită. Acum trebuie să fim şi mai legaţi unul de altul. Şi să sperăm că nu va fi chiar atât de îngrozitor...

Alexandru era cuprins de o teamă aparte; teama de necunoscut. Intuia, ca şi părinţii lui, că-i rămâne doar o speranţă deşartă...

Teodor Lambu era profesor de istorie; dar era pasionat şi de filosofie. Timid, tăcut de felul lui, avea tăria să-şi susţină calm şi hotărât punctul de vedere. Meditativ, era total nepriceput în probleme practice, gospodăreşti...

Ana era educatoare la o grădiniţă de copii. Avea un optimism robust, tăria să treacă peste greutăţi. Setea ei neobişnuită de viaţă o făcea să nu dispere, niciodată.

Alexandru, mic de statură, slab, avea o faţă nu tocmai frumoasă, cu o privire prea serioasă pentru vârsta lui. Făcuse un an de studenţie la Politehnica din Timişoara când, la începutul sesiunii de examene din iunie, fuseseră trimişi, pe neaşteptate, cu toţii acasă. Şi doar acum înţelesese de ce.

Dana, absolventă a clasei a VII-a a liceului de fete, era o fire veselă, sociabilă. Avea o voce frumoasă, îi plăcea să cânte, aducând în casă veselie.

*

Părintele Gheorghe Fotescu din oraşul Tighina de-abia îşi luase micul dejun când auzi ciocănituri puternice în uşă. Deschise şi avu surpriza să-l vadă pe subprefectul judeţului. Subprefectul avea locuinţa în parohia sa, dar la biserică venea rar şi atunci nu prea catadicsea să se uite la preot. Şi uite, acum, pe neaşteptate venise chiar la el acasă. Probabil că se întâmplase ceva important. Şi într-adevăr, subprefectul cu o voce speriată, îi spuse:

— Părinte, din moment în moment trebuie să vie ruşii; Basarabia va fi ocupată de sovietici! Eu trebuie s-o şterg şi am venit să-mi dai certificatul de căsătorie, Te rog, grăbeşte-te!...

Fotescu îşi puse rasa şi se duse cu el în biserica aflată aproape, şi-i dădu certificatul cerut. Iar după plecarea subprefectului se puse în genunchi şi se rugă din suflet lui Dumnezeu pentru biserică, pentru enoriaşii lui, pentru familia sa. Căci credea în Dumnezeu cu toată fiinţa...

*

Ivan Colev, ţăran bulgar din comuna Ceadăr-Lunga, se întorsese mai devreme de pe câmp acasă, ca să repare grajdul. Cum intrase în curte, vecinul care era perceptor, îi spuse că vin ruşii. Colev nu dăduse prea mare atenţie faptului... Avea gospodăria lui, una dintre cele mai bune din comună, pentru care muncise mult. Cât despre „stăpâni”, nu prea avusese de-a face cu ei, căci îşi plătise la timp impozitele...

*

În dimineaţa aceea, părintele Ştefan era mulţumit, căci la petrecerea pe care o dăduse cu o seară mai înainte, doctorul Radionov, directorul spitalului, la care petrecere fuseseră invitate notabilităţi, înţelesese că este într-adevăr cineva aici, în micul orăşel Comrat. Predicile lui, mai puţin ortodoxe,

spuse cu o voce caldă, impresionau. Şi de fapt popa Ştefan plăcea multora, mai ales femeilor, el fiind văduv. Singura persoană de care îi era teamă era fata lui, de 18 ani, la care ţinea nespus de mult.

De-abia luase o gustare bună, când în cameră năvăli înspăimântat Caică, primarul oraşului.

— Părinte, ai auzit că Basarabia este luată de ruşi, că trupele lor vor intra azi în oraş? Ce ne facem, părinte?

— Ce putem face? zise preotul Ştefan ştiind că nici Dumnezeu nu mai avea cum să-i ajute acum. Putem pleca? După cât îmi dau seama, nu. Hai, mai bine să bem din vinul ăsta bun şi să nădăjduim că bunul Dumnezeu n-o să ne lase...

*

Petre Rusakov aflase printre ultimii că vin ruşii. Nu ştia nimic nici fratele său geamăn, Vasile. Şi când te gândeşti că erau de câţiva ani membri ai partidului comunist! Din cauza asta fuseseră excluşi de la cursurile Universităţii din Iaşi şi avuseseră destule neplăceri. Dar ştiau că partidul, pentru binele tuturor, în interesul cauzei, este obligat să procedeze într-un anumit fel. În sfârşit „cauza” pentru care luptaseră cu tot elanul tinereţii lor învinsese! Şi, pe de altă parte, acum putea în sfârşit să se însoare cu Noma, pe care o iubea atât de mult şi de la care aştepta un copil. Noma era evreică...

*

Ida Moscovici se bucurase când auzise că vin sovieticii... Nu o dată se revoltase că i se spunea „jidancă”. Femeie voluntară, cu personalitate, nu se sfia să spună lucrurilor pe nume, fie că acest lucru plăcea sau nu.

Ida Moscovici avea pe o străduţă a Chişinăului un mic magazin cu cosmetice, baticuri, ciorapi – şi alte fleacuri. Muncea cu râvnă pentru fetiţa ei, Rima, de 12 ani, pe care o adora. Bărbatul o lăsase pe Ida mai demult, dar ea nu-l prea

regreta.

*

Eugenia Grosu stătea în pat când venise Matrona Bitir, ca de obicei, să-i aducă micul dejun. Nu se măritase cu toate că avea spre 40 de ani, şi rămăsese în sinea ei un copil; un copil cu sufletul curat, naiv. Îi credea pe toţi buni şi nu purta pică nimănui.

Matrona Bitir, de cum intrase, îi spusese:

— Domnişoara Eugenia, am aflat că vin ruşii! Cică pentru boieri nu va fi bine! Ar trebui să plecaţi...

— Dar unde să plec? Şi cum?

— Păi, n-aveţi rude în Bucureşti? Şi cu bani se rezolvă multe!

— Nu pot să plec, draga mea Matrona! Şi nu-mi pune asemenea probleme...

Era prima dată când Matrona Bitir o văzuse mai hotărâtă...

*

Maxim Uzun, de cum se sculase începuse să rezolve probleme de analiză matematică. Matematica era pasiunea lui...

Când spre prânz fiul preotului satului îi spusese c-a auzit că Basarabia va fi ocupată de sovietici, primul său gând fusese că va trebui să-şi întrerupă studiile. Nu putea concepe aşa ceva...

*

Andrei Boldîr fugi într-un suflet acasă. Locuiau lângă liceul de băieţi Ştefan cel Mare, unde tatăl său, profesor de matematică, era director.

— Tată, strigase gâfâind Andrei, am văzut primii soldaţi sovietici! Băieţii mi-au spus că vin, însă nu-mi venea să-i cred. Dar i-am văzut cu ochii mei! Ce facem, tată?

— Crezi că putem pleca? Ne convine sau nu, suntem obligaţi să rămânem aici. Dar n-au ce să ne facă! N-am făcut niciun fel de politică, nu cred că i-am făcut cuiva vreun rău, n-am avere...

Domnul să ne aibă în pază!

Se liniştise şi Andrei. El era student la Politehnica din Bucureşti. Şi ca şi Alexandru, fusese trimis mai devreme acasă.

*

Grişa Crucinski era prost dispus. O dată pentru că nu se putuse abţine să nu bea şi azi dimineaţă; în al doilea rând, pentru că fusese chemat cu o zi înainte de şeful serviciului, care-i atrăsese atenţia că dacă mai continuă să bage în buzunar o parte din banii de taxă percepuţi la piaţă, urma să fie dat afară din slujbă. Şi atunci chiar că nu mai putea scăpa de gura nevestei, care nu-l scotea din „nenorocit” şi care veşnic îi dădea de exemplu pe bărbaţii prietenelor ei, mai bine aranjaţi şi mai respectaţi. Toţi nişte burjui, cărora cu plăcere el le-ar fi sucit gâtul; şi pe care îi ura...

Luând încă un pahar de vin, se duse la piaţă. După ce trecu printre tarabe, taxând banii şi împărţind chitanţe, se pomeni cu un ţăran cu care făcea mici găinării că-i şopteşte la ureche: „Domnule Crucinski, ştiţi că vin comuniştii? În cel mult o oră, trupele sovietice or să fie în Chişinău! S-a zis cu boierimea!”

Grişa Crucinski nu putu să afle altceva. Acum îi venise şi lui rândul. Ce-o să mai râdă de toate notabilităţile oraşului! S-a dus cu umilinţa! Şi nu va avea niciun pic de milă pentru ei; căci prea mult stătuse în umbra lor şi prea mult îi urâse...

*

Pe 28 iunie dimineaţa trupele sovietice intraseră în toate

localităţile mai importante din Basarabia şi din Bucovina de nord. Cu ajutorul trupelor aeropurtate asiguraseră paza graniţelor, la Prut şi în Bucovina. Treptat, treptat, grupuri mici de soldaţi şi miliţieni pătrunseră şi în comunele mai mărunte.

CAPITOLUL 2

De când Teodor le spusese că vin sovieticii, în familia Lambu se înstăpânise neliniştea şi o apăsătoare aşteptare. Ce ştiau ei, oare, despre această ţară; ce-i dincolo de Nistru; ce viaţă îi aşteaptă?

Pe la ora 13, Alexandru şi Dana ieşiseră în oraş îndreptându-se spre centru. Totul în aparenţă părea neschimbat. Acelaşi parc, nu tocmai bine îngrijit; aceeaşi statuie a lui Ştefan cel Mare... Şi totuşi li se păruse că ceva era altfel. Pe străzi era lume extrem de puţină. Cei mai mulţi hotărâseră să stea acasă şi să aştepte; era mai cuminte... În centru văzuseră camioane cu soldaţi. Stăteau smirnă, uitându-se drept înainte, ca şi cum nu i-ar fi interesat nimic. Şi la colţuri de străzi erau postaţi soldaţii cu arma la picior. Aveau o beretă neobişnuită pe cap, pusă uşor într-o parte; bluza kaki, strânsă în talie cu o curea lată; pantalonii bufanţi erau băgaţi în cizme scurte, nelustruite. Oamenii treceau uitându-se curios la ei, dar soldaţii nu le dădeau nicio atenţie; şi dacă unul punea vreo întrebare unui soldat el răspundea scurt şi hotărât: „*guleai! guleai*!”[1].

Lui Alexandru şi Danei, văzând feţele lor imobile, uniforma neobişnuită, comportarea lor bizară, insensibilă la tot ce era în jur – li se păruse că parcă sunt veniţi din altă lume.

Acasă povestiră ce văzuseră. Părinţii nu le puseră prea multe întrebări; doar Teodor spusese: „timpul ne va lămuri care-i adevărata situaţie, până atunci să aşteptăm şi să nu ne pierdem cu firea!”

Mai apoi începuseră să sosească şi civilii. Veneau în serii, tot mai mulţi. Bărbaţii, destul de înalţi, mai mult slabi. Femeile, cele mai multe masive, chiar grase; cel puţin în comparaţie cu româncele.

Civilii îi uimiseră pe localnici şi mai mult decât militarii. Mai ales cu îmbrăcămintea lor urâtă, demodată, sărăcăcioasă.

---

[1] - plimbă-te, plimbă-te

Bărbaţii purtau cămăşi şi pantaloni din pânză; în picioare tenişi şi chiar târlici. Femeile – rochii de stambă cu un model vechi de 15 – 20 de ani; în picioare fără ciorapi, cu sandale urâte, scâlciate.

Militarii şi civilii fuseseră încartiruiţi pe la casele mai arătoase ale localnicilor.

La familia Lambu venise cu repartiţia un căpitan, Inochentii Mihailovici Dubinin: un om slab, cu trăsături delicate, tăcut. Se plimbase prin cele 4 camere ale apartamentului şi alesese sufrageria. Ana obiectă că este o cameră de trecere spre bucătărie şi spre grupurile sanitare, dar el răspunse simplu: „vom pune o perdea şi se va forma un coridor”. Şi aşa şi făcu. Când i se spusese că poate folosi şi bucătăria, răspunsese: „mulţumesc, tot în camera asta voi aranja şi bucătăria. Peste două săptămâni va veni şi soţia cu fetiţa”.

Într-adevăr, peste două săptămâni apăruse soţia, Ira Grigorievna, o femeie simplă, ţinând de mână o fetiţă de doi ani. Avea o faţă încruntată, veşnic nemulţumită. Şi de la început îi tratase pe cei din familia Lambu ca pe nişte duşmani, numindu-i „burjui care au trăit din munca muncitorilor”. Era efectul îndoctrinării ideologice dar şi al contrastului dintre mizeria pe care ea o îndurase toată viaţa ei şi belşugul pe care-l vedea aici.

Eugeniei Grosu îi rechiziţionaseră toată casa, cu mobilă cu tot; ea trebuise să se mute în clădirea din fundul curţii, care avea o cameră şi o bucătărie şi unde locuia Matrona Bitir.

Şi aşa, mulţi moldoveni, mai ales intelectualii, se pomeniseră cu un militar sau cu o familie de sovietici în casa lor. Nu le făcea plăcere, dar nu puteau să-şi arate pe faţă nemulţumirea; erau bucuroşi că cel puţin nu fuseseră alungaţi definitiv...

*

Din primele zile toţi banii din bănci fuseseră blocaţi de către organele sovietice şi trecuţi în contul statului. Toţi cei care aveau bani depuşi rămăseseră cu buzele umflate. De cerut aceşti bani nu îndrăznea nimeni, căci, treptat-treptat,

frica îi cuprindea pe toţi.

Magazinele făcuseră, la început, afaceri bune. Căci sovieticii cumpărau în neştire, tot ce vedeau: haine, mâncare, veselă...

Cel mai mult îi impresionaseră alimentarele. După ce ani de zile nu văzuseră pe la ei decât magazine goale, ajunşi aici, cumpărau cantităţi enorme de alimente; tot ce le era refuzat la ei acasă. Spre uimirea localnicilor, cumpărau şi zeci de mosorele de aţă, zeci de metri de panglici, vase de bucătărie... Tot aşa dăduseră năvală în magazinele de îmbrăcăminte, uluiţi de ce pot găsi. În schimb nu se atinseră de pălării şi de cravate, embleme ale „burgheziei". Se petrecuseră şi scene nostime. Nişte rusoaice ieşiseră pe stradă în cămăşi de noapte de mătase sau de milaneză, crezând că sunt rochii; sau umblau caraghios, din neobişnuinţă, cu pantofi cu toc înalt. Dar ţineau cu orice preţ să fie elegante...

În nici două luni magazinele se goliseră; se goliseră şi depozitele. Şi odată cu aceasta începuse şi arestarea negustorilor; mai întâi a celor cu magazine mari. Toate magazinele trecuseră la stat, iar responsabilii erau sovietici. Dar nu prea aveau ce vinde, fiindcă din Uniunea Sovietică marfa nu prea sosea, iar cea adusă era foarte proastă.

*****

Din primele zile posturile cheie fuseseră ocupate de către sovietici. Preşedintele Gorispolkoma (Goriţkoi ispolnitelnîi komitet – Comitetul executiv orăşenesc) şi întregul birou al acestui comitet erau sovietici; ca şi primarii şi locţiitorii acestora din comune sau directorii şi directorii adjuncţi din şcoli, licee, spitale, bănci etc. În oraşe şi în comune apăruseră unităţi ale miliţiei; miliţienii erau mult mai numeroşi şi mult mai duri ca foştii poliţişti şi jandarmi. Se creaseră şi organe noi, comitete de partid, iar clădirile cele mai arătoase din diferite localităţi li se dăduseră lor. Circulau veşti că aceştia erau adevăraţii stăpâni, ca şi securitatea, care din primele săptămâni băgase spaima în toţi localnicii.



Una din primele griji ale noii stăpâniri era să câştige de partea sa populaţia locală; şi, mai ales, s-o stăpânească şi s-o încadreze definitiv în sistemul sovietic. Iar metodele aplicate în acest scop erau bine cunoscute: propaganda şi constrângerea.

Pentru atragerea populaţiei începuseră să fie organizate, în oraşe şi sate, manifestaţii, urmate de cântece şi dansuri.

Căutaseră să atragă şi tineretul. Tinerilor le oferiseră distracţii. Aproape seară de seară aveau loc, în parcul oraşului, aşa-zisele adunări prieteneşti. Venegu câţiva tineri sovietici cu o armonică şi o ghitară sau balalaică şi cântau cântece care semănau întrucâtva cu cântecele militare, dar erau antrenante. Şi, sub lumina ştearsă a câtorva becuri, dansau, se îmbrăţişau. Era o adevărată descătuşare a simţurilor. Tinerii, perechi, perechi, stăteau lipiţi, sărutându-se.



Transformări fundamentale apăruseră şi în sate. Încă din primele zile se instalase obligatoriu colectivizarea. În fiecare sat fuseseră chemaţi ţăranii, ca să fie lămuriţi de avantajele colectivizării, iar împotriva celor ce nu înţelegeau să renunţe la pământul lor, se luaseră măsuri drastice. Cei mai mulţi chiaburi (kulaci) fuseseră arestaţi. Introducerea forţată a colectivizării, care constituia un sistem total diferit de cel cu care erau oamenii obişnuiţi, dezorganizase complet agricultura. Ţăranii nu erau tentaţi să lucreze şi unii dintre ei, văzând că li se ia rodul muncii, furau noaptea grâul de pe ogorul lor şi, după ce-l treierau pe ascuns, îl îngropau în pământ. Dar cei mai mulţi fuseseră descoperiţi şi bătuţi; alţii, mai recalcitranţi, fuseseră chiar arestaţi.



O măsură de „liberalizare” trâmbiţată de către organele

sovietice şi aplicată încă din primele săptămâni fusese deschiderea închisorilor. Fuseseră eliberaţi toţi cei ce erau membri sau simpatizanţi ai partidului comunist, dar aceştia erau foarte puţini. Dar totodată fuseseră eliberaţi şi cei închişi pentru delicte şi chiar cei ce făptuiseră crime. Rămăseseră doar cei care făcuseră politică legionară.

Celor mai mulţi dintre cei eliberaţi li se propusese să devină informatori. Ca o dovadă a recunoştinţei că fuseseră eliberaţi şi apoi, pentru ei era un mijloc de existenţă... Şi unii din cei eliberaţi se învoiseră... La fel procedaseră sovieticii cu unii dintre foştii politicieni sau cu cei ce avuseseră o situaţie materială mai bună în trecut, dându-li-se de înţeles că au de ales între a fi informatori şi a fi deportaţi. Unii cedaseră fără să bănuiască faptul că după ce ruşii se vor fi servit de ei aveau să-i închidă sau să-i trimită în Siberia.

*

Biserica nu fusese atacată chiar de la început. Îşi dădeau seama că o credinţă înrădăcinată de secole în sufletul oamenilor nu poate fi eliminată într-o zi. Ştiau totodată că va veni şi rândul bisericilor să fie desfiinţate. Şi, treptat, treptat, luaseră măsuri.

Prima a fost blocarea fondurilor bisericeşti depuse la bancă. Apoi instituirea unor taxe. Luaseră registrele bisericilor şi în funcţie de venituri stabiliseră taxa... Situaţia unor biserici devenise tot mai grea, unele fuseseră închise... Dar rămăseseră totuşi biserici care, de bine de rău, reuşiseră să supravieţuiască fiindcă oamenii bătrâni nu voiau să renunţe la credinţa lor; organele sovietice nu le dădeau prea mare atenţie...

*

Transformări mari interveniseră în învăţământ, ceea ce era de aşteptat.

Directorii, directorii adjuncţi, fuseseră înlocuiţi cu cadre didactice venite din Uniunea Sovietică. Unii profesori şi

învăţători fuseseră înlăturaţi; înspăimântaţi, se întrebau – fără să priceapă – cu ce greşiseră oare?

Programa analitică era mai puţin încărcată; se reduseră mult orele obiectelor de cultură generală considerându-se, probabil, că sunt suficiente cunoştinţele de marxism-leninism. Durata învăţământului mediu devenise de 10 ani (distiletka), iar elevii care terminaseră clasa a VII-a de liceu (11 clase) puteau să se prezinte la examenul de admitere al noii universităţi din Chişinău, cu facultatea de limba rusă şi de marxism-leninism. Se înfiinţase şi un institut agronomic.

Cu puţine excepţii, limba de predare în şcolile primare, liceu, la Universitate şi la Institutul agronomic, era rusa.

În şcoli, în instituţii, în întreprinderi apăruseră portretele învăţătorilor marxism-leninismului şi în primul rând ale tătucului Stalin; steaguri şi multe lozinci.

CAPITOLUL 3

Pentru Alexandru această perioadă era, din punct de vedere intelectual, de confuzie şi de resemnare.

La început se întâlnea cu câţiva prieteni; erau cu toţii nerăbdători să vadă ce-i aşteaptă. Dar, după puţin timp, începuseră să se întâlnească tot mai rar, căci aveau din ce în ce mai puţin de vorbit: totul era prea bizar, neobişnuit şi mai ales sumbru. Şi apoi fiecare simţea că-i mai bine să vorbească mai puţin; era mai sănătos.

Acelaşi sentiment de nelinişte şi de renunţare simţeau Andrei Boldâr şi Maxim Uzun. Doar Valeriu Grecov (numit şi Grecu, fiindcă bunicu-său se numea Grecu), în schimb, se distra de minune. Băiat înalt, frumos, plin de vervă, mare dansator, avea mare succes la fete şi căuta să profite din plin; şi profita. Căci în Chişinău erau destule fete înnebunite după el.

Fusese timp de un an de zile coleg de an cu Andrei Boldâr la Politehnica din Bucureşti; colegi buni, fără să fie prieteni apropiaţi.



Pe la începutul lunii septembrie, la Casa Komsomolului apăruse un anunţ că la 20 septembrie va sosi la Chişinău o comisie de cadre didactice, pe diferite domenii, pentru a selecta tineri care să urmeze cursurile la unele institute de învăţământ superior din Odessa. Odessa, cu toate că aparţinea R.S.S. Ucraina[1], era oraşul universitar cel mai apropiat de Chişinău.

La 20 septembrie sosiră, într-adevăr, profesori pentru trei

[1] — Ucrainei i-au fost repartizate trei judeţe din sudul Basarabiei (Cahul, Ismail, Cetatea-Albă), iar o parte din nordul Basarabiei, R.S.S. Bieloruse, Împărţirea Basarabiei s-a făcut din considerente evident politice.

comisii: de învăţământ superior tehnic, medical şi ştiinţe economice.

Alexandru Lambu, Maxim Uzun, Andrei Boldâr şi Valeriu Grecov, ca şi alţi tineri, se înscriseseră să urmeze cursurile de la Institutul de Construcţii Navale, menţionat în nota informativă ca fiind singurul tehnic.

Înscrierea se făcea cu anexarea situaţiei şcolare şi a unei autobiografii. Pentru prima dată completaseră şi ei această autobiografie, despre care auziseră de la părinţii lor. Era o „inovaţie” introdusă de sovietici şi despre urmările ei, uneori deosebit de grave, nu bănuiseră nimic.

La 22 septembrie, cei înscrişi se prezentaseră în faţa comisiei de profil tehnic, comisia formată din Iuri Lvovici Levinştein şi tov. Lisocikin, un fel de politruc al institutului.

Peste două zile se afişase lista celor admişi. Din cei 24 de tineri înscrişi fuseseră admişi doar 10, între care şi Alexandru, Andrei, Maxim şi Valeriu. Se vedea uşor că două elemente influenţaseră alegerea candidaţilor admişi: situaţia socială a părinţilor şi situaţia şcolară bună.

Pe data de 10 octombrie, studenţii plecară la Odessa.

*

Basarabenii şi bucovinenii primiseră venirea sovieticilor cu tristeţe şi cu resemnare; şi cu speranţa că dacă situaţia nu va fi tot atât de bună ca până atunci, nu va fi totuşi prea era... că vor continua să trăiască, ei şi copiii lor, în aceste ţinuturi, unde trăiseră părinţii lor.

Dar această speranţă începuse să se risipească odată cu primele arestări; vârfurile politice din vechiul regim, magistraţi, poliţişti, chiar şi fuseseră ridicaţi fără nicio explicaţie şi fără judecată ca să fie duşi Dumnezeu ştie unde...

Treptat, treptat, situaţia continuase să se deteriorareze şi să se dezorganizeze: în circulaţia mărfurilor, în agricultură, în transporturi. Alimentele se găseau din ce în ce mai greu şi cu suprapreţ. Relaţiile dintre oameni se schimbaseră, vechile prietenii în bună parte se destrămaseră... Oamenii aveau tot

mai puţină încredere în cei din jurul lor; lumea devenise suspicioasă. Frica începuse să-i cuprindă pe toţi. O teamă neliniştitoare, apăsătoare, care înăbuşea orice veselie orice iniţiativă; teama de a avea soarta celor arestaţi. Oamenii lucrau ca nişte roboţi; lucrau şi tăceau. Şi chiar acasă unii se fereau să vorbească în faţa copiilor. Neîncrederea pătrunsese şi în familie.

Cam la o lună de zile după venirea sovieticilor, începuse întocmirea „dosarului” pentru fiecare salariat. Dosarul căpăta o importanţă hotărâtoare pentru destinul oamenilor. Era asemenea unei amprente digitale care identifică un criminal; numai că dosarul arăta cine ar putea fi un „duşman al poporului”...

CAPITOLUL 4

Alexandru, Andrei, Valeriu şi cu Maxim nimeriră în acelaşi vagon. Misterul ce le învăluia viitorul îi unise; în drumul spre Odessa se împrieteniseră. Trenul ajunsese la 11 dimineaţa, înaintând cu viteză redusă spre gara aflată în centrul oraşului. Tinerii se uitau curioşi pe geam să vadă oraşul, numai Maxim prefera să citească. Oraşul nu le spunea nimic deosebit; cel puţin momentan. Îi surprinsese faptul că pe străzi era lume puţină. În sfârşit, ajunseseră în gară. Pe cei veniţi pentru Institutul de Construcţii Navale îi aşteptau Levinstein, Lisocikin şi un tânăr care se prezentase cu numele de Inochentii Kirilenko, secretarul komsomolului facultăţii de Mecanică.

Urcând cu toţii într-un tramvai cam hodorogit, dar curat, ajunseră la institut. Clădirea institutului – destul de modestă. Miros de dezinfectant. În mijlocul holului – un panou încadrat de steaguri roşii; era panoul de onoare, unde erau prezentaţi studenţii fruntaşi! Deasupra panoului – fotografiile celor patru dascăli ai comunismului. Valeriu ţinuse să zică încet, româneşte, „eu ştiam de cei patru apostoli; aici sunt tot patru, numai că sunt numiţi altfel!...”

După ce se duseseră la decan, care le spusese câteva cuvinte banale, ce semănau uimitor cu sloganurile cu care sovieticii împânziseră pereţii şi gardurile oraşelor şi comunelor din Basarabia şi Bucovina, tinerii fuseseră conduşi apoi la secretariatul facultăţii. Secretara-şefă – o femeie grasă, cu o privire severă – le întocmise legitimaţii de student şi le dăduse cartele de masă. Totodată le ceruse ca în trei zile să aducă autobiografia, arătându-le cam ce trebuia să cuprindă ea.

Însoţiţi de câţiva studenţi ajunseră, în sfârşit, la cămin, o clădire veche, nezugrăvită de mult timp, cu parter şi două etaje. Câteva fete le dăduseră flori. Tot atunci aflaseră că în cămin locuiau şi băieţii şi fetele, dar la etaje diferite. Unul

dintre studenţi, care se prezentase drept preşedintele comitetului de cămin, le spusese că vor fi grupaţi câte doi în camere de patru persoane, sub motiv că doar în acestea erau locuri libere. În realitate, basarabenii nu trebuiau să stea laolaltă într-o cameră. Alexandru şi Andrei se înţeleseră să fie împreună; iar Valeriu cu Maxim.

Camera lui Alexandru şi Andrei era la parter, în fundul coridorului. În cameră îi aşteptau doi studenţi, colegi de cameră. Unul, mic de statură, cu faţă rotundă şi cu ochelari de miop. Se prezentase: Mişa Lvovici Spiliak. Celălalt, înalt, cu o frunte lată, se numea Valentin – (Valea, cum i se spunea) Gheorghievici Filipenko.

Alexandru şi Andrei, oarecum stingheriţi, începuseră să-şi aranjeze lucrurile, fără să scoată un cuvânt. Se simţeau stingheriţi şi studenţii sovietici, care ieşiseră din cameră.

Rămaşi singuri, Alexandru îi spuse colegului:

— Cam prăpădită cameră! Mă întreb dacă este bine c-am intrat în hora asta...

— Şi ce făceam acasă? Tăiam frunză la câini? Bine că suntem împreună, răspunse Andrei.

În singurătatea lor de aici simţeau nevoia să se sprijine unul pe altul...

Pe la 6, după ce bătuse la uşă, intră o fată. Brunetă, cu o faţă triunghiulară, avea urme de vărsat care o urâţeau. Doar ochii căprui, calzi, erau frumoşi.

— Sunt Nataşa Ermakova şi sunt secretara cu probleme organizatorice ale komsomolului Facultăţii de Mecanică. Am venit să vă cunosc şi să vă urez bun venit. Dacă aveţi vreo problemă şcolară sau de altă natură, vă rog să vă adresaţi la mine. Mă găsiţi în camera 311. Ştiţi că trebuie să vă faceţi autobiografia!

— Da, zise Andrei.

— Vă doresc să vă simţiţi bine la noi! Şi cu un zâmbet ce-i luminase o clipă faţa, tânăra ieşise afară...

Alexandru era ameţit şi dezorientat de atâtea evenimente din timpul zilei. Se simţea într-o lume străină, total diferită de cea în care trăise până atunci. O lume în care oamenii se purtau altfel şi unde se simţea izolat. Căuta să se adapteze,

era atent la tot ce face şi la tot ce spune. Îl stăpânea teama de a nu greşi cu ceva, deoarece îşi dădea seama că aici n-aveai voie să greşeşti. Şi se întreba dacă va avea suficientă tărie de caracter pentru a putea trăi în această lume atât de neobişnuită şi totodată atât de dură.

*

A doua zi se duseră la institut. La orele 7 şi 30 intraseră în sală. Totul părea modest, sărăcăcios, dar curat; şi în sală acelaşi miros de dezinfectant pe care-l simţiseră în gară, la cămin. Pe peretele de lângă catedră, fotografia „tătucului”.

Numărul fetelor era destul de mare: cam 40%. Cu rochii simple, de culoare mai mult închisă, lipsite de gust; pantofi grosolani, ciorapi groşi, de bumbac. Băieţii erau îmbrăcaţi şi mai sărăcăcios: cu haine proaste, urâte. Unii purtau „pufoaice[41] sau haine semimilitare.

Valeriu elegant, zvelt, se uitase în sală şi adresându-se colegilor lui basarabeni, spusese:

— Ce păcat că nu-i aici şi un creator de modă parizian că avea de unde să se inspire; asta mai zic şi eu modă!

Basarabenii fuseseră împărţiţi astfel încât la o grupă să fie incluşi doi-trei inşi; să nu fie prea mulţi într-o grupă, ca să fie izolaţi. Alexandru şi Andrei fuseseră repartizaţi la aceeaşi grupă, după cum Valeriu şi Maxim căzuseră împreună, la o altă grupă.

După masă, Alexandru rămăsese singur în cameră. Andrei plecase la ceilalţi colegi basarabeni, iar Mişa şi Valeriu erau la biblioteca institutului; ei fiind într-un an mai mare aveau de lucrat la un proiect. La ora 5 auzise o bătaie la uşă şi, după ce spusese „intră”, Alexandru o văzu din nou pe Nataşa Ermakova. Primul său gând fusese „ce naiba caută asta tocmai acum, când sunt singur în cameră?” Nataşa, calmă, se aşeză pe patul lui Valeriu şi zise direct:

— Să mă iertaţi c-am venit, dar voiam să vă întreb dacă aţi făcut autobiografia.

— Da, am scris-o.

— Aş dori s-o citesc.

Surprins, Alexandru se duse la noptiera lui şi o scoase am sertar.

— Să nu mai ţineţi actele de acest gen în sertar. Oricine poate să le vadă; acestea sunt lucruri strict personale!

Alexandru nu răspunse, dar gândi: „la ce dracu’ se amestecă ea în treburile mele personale?”

Nataşa îi citi atent autobiografia şi apoi, în faţa lui, o rupse:

— În biografia dumneavoastră sunt afirmaţii care n-ar fi trebuit să fie scrise! De ce aţi menţionat că părinţii au avut un hectar de vie şi că tata a fost înscris, o perioadă de timp, într-un partid burghez, chiar dacă n-a activat în niciun fel? Aceste lucruri nu se cunosc aici şi mai ales nu trebuie cunoscute. Este mai bine aşa... Scrieţi, în general, cât mai puţin. Vă sfătuiesc, de asemenea, să faceţi o copie pe care s-o păstraţi bine şi de care să nu ştie nimeni, căci pe viitor vi se vor cere autobiografii şi orice deosebire între două autobiografii vă poate pune într-o situaţie nu prea bună. Să-i spuneţi şi lui Andrei să facă la fel. Cred că vă daţi seama că cele discutate acum rămân între noi.

Şi zicând acestea ieşi discret pe uşă. Abia atunci Alexandru îşi dădu seama de nobleţea gestului ei, cu atât mai mult cu cât, avertizându-l, ea risca.

*

A treia zi după venirea lor, fiind frumos afară, Alexandru şi Andrei se duseră să viziteze oraşul după terminarea cursurilor. Se plimbară pe Deribavskaia uliţa, trecură pe lângă muzeul de artă (fostul palat al lui Pototzky) şi apoi se îndreptară spre bulevardul Primorski, larg, maiestuos. Oraşul părea rece şi trist, cu toate că mai păstra ceva din vechea splendoare. Oameni puţini pe stradă, tăcuţi şi încruntaţi; ca şi studenţii, aveau îmbrăcămintea incredibil de proastă. Numai militarii şi miliţienii, cam prea mulţi, aveau uniforme destul de îngrijite şi făcute dintr-o stofă mai bună; alcătuiau parcă o lume diferită. Pe Alexandru şi pe Andrei îi impresionaseră multe locuinţe, vechi, frumoase, dar neîngrijite. După cum îi surprinseră cozile foarte mari; sute de oameni aşteptau

răbdători să le vină rândul să cumpere câte ceva. Tăcerea care stăpânea aceste cozi; ordinea desăvârşită şi, mai ales, răbdarea neaşteptată a oamenilor, arătau că aceste cozi deveniseră pentru ei o obişnuinţă; că făceau parte din însăşi existenţa lor.

Pe drum cei doi se uitară la vitrine. La magazinele de îmbrăcăminte erau expuse şepci şi bluze; ici colo, câte o rochie. Dar cele mai dezolante erau alimentarele: aici nu vedeai decât conserve de legume şi de peşte în cutii uneori ruginite în dreptul capacului. În vitrina unui restaurant se lăfăiau câteva farfurii cu piftie din oase de peşte care în masa gelatinoasă, închisă la culoare, arătau ca un schelet de animal preistoric, hidos. Acum Alexandru şi Andrei înţeleseră şi mai bine lăcomia inexplicabilă a sovieticilor veniţi în Basarabia, lăcomia de a cumpăra tot ce vedeau şi de a se îndopa până la leşin. Nu-şi imaginaseră că poate să existe atâta sărăcie, atâta mizerie...

De la bulevardul Primorski, trecând pe lângă teatrul de operă şi balet, se apropiară de statuia lui Richelieu, care domina scările impresionante ce coborau spre malul mării. Aici Odessa, părea, într-adevăr, solidă, maiestuoasă. Vederea spre mare, de pe înălţimea acestor scări, crea impresie.

Din păcate, nu putură admira prea mult frumuseţile acestei zone a oraşului căci în jurul lor se adună un grup de copii care începură să râdă de ei şi să-i înjure; se legau mai mult de pălăriile lor, strigând în gura mare „Burjui cu pălării! Jos cu voi! Mă c... pe pălăria voastră!... Huo! Aţi supt s'ngele muncitorilor!...”

Doar atunci Alexandru şi Andrei sesizară că numai ei, basarabenii, purtau pălării, emblemă a capitalismului. Cum unii copii începură să arunce în ei cu pietre, o luară repede spre cămin. Iar a doua zi îşi cumpărară nişte şepci urâte care nu se asortau deloc cu paltoanele lor de bună calitate. Dar şapca era un simbol al proletariatului, al socialismului...

*

Trecură două săptămâni de când basarabenii începuseră

cursurile. Se duceau cu conştiinciozitate, dornici să înveţe, dar şi pentru că aici se ţinea o evidenţă mult mai severă a prezenţei, în comparaţie cu cea de la institutele din România.

Profesorii explicau clar, mai puţin academic şi erau mai puţin distanţi faţă de studenţi. Nivelul cursurilor era destul de slab, mai ales la matematică. Aşa că basarabenilor nu le venea prea greu să înţeleagă cursurile, chiar dacă nu erau acomodaţi cu terminologia ştiinţifică rusă; în schimb, luau notiţe trudnic, fiind neobişnuiţi să scrie în limba rusă.

Unul dintre profesori era Levinstein – (Iurii Lvovici, cum îl numeau studenţii) – care preda analiza matematică; clar, dar cam simplist.

Cursul care însă îi impresionase cel mai mult era cel de fizică, predat de Igor Harlampievici Spiridonov. Nu explica atât de clar ca Levinstein, dar era mai profund. Te făcea să simţi complexitatea şi frumuseţea fizicii. Era un tip înalt, uşor aplecat de spate şi cu părul încărunţit pe la tâmple. După felul lui de a se purta, se vedea că este profesor din vechea generaţie.

Dar cursul care-i descumpănise total fusese cel de marxism - leninism. Din expunerea despre ideologia marxist-leninistă, despre carenţele ideologiilor capitaliste, basarabenii nu pricepură mare lucru. Spre deosebire de colegii lor sovietici, care se simţeau aici în largul lor... Basarabenii înţeleseră că vor trebui să înveţe cel mai mult la acest curs care era cu totul nou pentru ei; şi, mai ales, să-şi însuşească un limbaj care nu le era deloc la îndemână.

*

În cele două săptămâni de când era la Odessa, Alexandru realiză că preocupările, concepţiile social-politice şi de viaţă ale studenţilor sovietici difereau complet de cele ale studenţilor români.

Bunăoară, studenţii sovietici, spre deosebire de cei din Timişoara, nu discutau probleme politice, sociale; nici chiar despre unele aspecte mai puţin grave, ca masa proastă de la cantină. Şi când, rar, erau nişte discuţii, ele repetau *ad*

litteram cele scrise prin ziare. Părea că toţi aveau un punct de vedere comun: cel oficial, singurul de altfel. Studenţii sovietici se deosebeau între ei ca înfăţişare, ca îmbrăcăminte şi totuşi semănau uimitor de mult în atitudinea lor! Erau, parcă asemenea unor roboţi, cu acelaşi fel de a gândi, cu acelaşi fel de a se purta. Sistemul sovietic le anihilase, în mare parte, discernământul, capacitatea exprimării unor idei proprii, diferite de ale altora.

Erau studenţi care puneau uneori nişte întrebări neobişnuite, ca de exemplu:

— Nu-i aşa că la voi nu există niciun fel de libertate? Iar cine luptă pentru poporul muncitor, pentru binele celor mulţi, este imediat dus la închisoare şi schingiuit?

Cum putea Alexandru să spună adevărul? Că ei sunt, în cea mai mare parte, neştiutori?

Nu putea de teamă: teama care îi stăpânea şi pe ceilalţi basarabeni. Teama de a nu greşi, de a nu-şi exprima, cumva, nemulţumirea. Alexandru simţea, permanent, o apăsare care îl stăpânea. Şi care începuse să-l schimbe în rău. Să-l facă mai puţin încrezător în oameni; şi chiar mai puţin cinstit. Intuia că această deformare a sufletului său se adânceşte, că-i întuneca oglindirea curată a sufletului. Îi era teamă că alienarea firii nu se va mai şterge. Din această cauză avea un sentiment de silă la cursurile şi seminariile de marxism-leninism, fiindcă îşi dădea seama că rostul lor era de a îmbâcsi creierul cu concepte false, neobişnuite şi străine firii.

Aici, în Odessa, Alexandru înţelese pe deplin că din flacăra vie a primilor revoluţionari, nu rămăsese decât fumul negru şi înecăcios care înăbuşea poporul sovietic stăpânit de întuneric şi teamă...

*

Într-una din zile Alexandru ieşise în oraş cu Andrei. Cum avea migrenă groaznică, se întorsese singur la cămin. Intrând în cameră, îl văzuse pe Mişa lângă noptiera lui citind o scrisoare pe care o primise el de la părinţi. Când auzise că se deschise uşa, rusul încercă să pună repede scrisoarea în

sertar şi, uitându-se drept în ochii lui Alexandru, zise pripit:

— Căutam o gumă, aveam neapărat nevoie.

Alexandru nu-i răspunse. Însă atitudinea lui Mişa i se păruse bizară. A doua zi îi povesti Nataşei cele întâmplate. Nataşa se uită cu multă atenţie la el, cum făcea când voia să-i spună ceva important.

— Voi basarabeniii, aţi fost puşi în camere cu doi studenţi sovietici dintre care, cel puţin unul este pus să vă supravegheze şi să informeze. Este obligat s-o facă; unii o fac crezând că aşa ceva reprezintă o acţiune patriotică. În cazul vostru, Mişa este cel care are această sarcină. Este bine ca nicio scrisoare să n-o ţineţi în noptiera voastră; nici tu, nici Andrei. Şi despre acest lucru nu mai vorbiţi cu nimeni!

Alexandru se gândi iar că are o mare şansă cu această Nataşa care-l învaţă cum să navigheze în apele tulburi şi pline de capcane şi primejdii din Odessa.

CAPITOLUL 5

Trecuseră câteva luni de la venirea sovieticilor în Basarabia. Situaţia devenea tot mai apăsătoare. Măsurile represive erau tot mai dure. Îndeosebi arestările băgaseră groază în oameni. Arestări făcute noaptea, pe ascuns. După care asupra celui arestat se aşternea o tăcere totală; ceea ce înspăimânta şi mai mult.

*

Fraţii Rusakov se mutaseră, împreună, într-un apartament cu trei camere. Se împăcau bine. Între soţiile lor mai apăreau conflicte, dar fără importanţă. De fapt Lena, soţia lui Vasile, era invidioasă pe Noma, care născuse o fetiţă adorabilă; dar ea nu putea avea copii.

Vasile, mai retras, mai visător, devenise profesor de liceu. Prefera să citească şi să studieze, nu-i plăceau funcţiile publice. Petre, dinamic, hotărât, lucra la Gorsoviet, ca responsabil cu problemele organizatorice ale învăţământului din oraş. Franc, cinstit, nu se sfia să-i spună preşedintelui Gorsovietului că nu este de acord cu nişte măsuri care i se păreau prea aspre sau injuste; de pildă, în legătură cu scoaterea din învăţământ a unor învăţători sau profesori pe care îi ştia oameni corecţi şi capabili.

Noma, cu intuiţia ei de femeie, nu o dată îl rugase să accepte lucrurile aşa cum sunt, că nu avea nicio şansă să le schimbe, ci numai să-şi complice situaţia. La care Petre îi răspunsese:

— Fiind comunist, am avut curajul, draga mea, să susţin convingerile mele pe timpul românilor, când partidul comunist era interzis. Cum să nu spun ceea ce cred acum, când comuniştii sunt la putere? Şi apoi nu spun nimic deosebit... Pur şi simplu vreau să temperez unele porniri prea radicale pe care le impune preşedintele Gorsovietului.

*

Într-o noapte, pe la ora 2, Petre auzi bătăi la uşă. Când se duse să deschidă uşa, fu împins cu brutalitate şi în hol intrară doi miliţieni şi un securist.

— Sunteţi cetăţeanul Petre Ivanovici Rusakov? întrebă securistul.

— Da, răspunse Petre. La început fu cuprins de o senzaţie de neînţelegere; nu-i venea să creadă că este vorba de el... Ca mai apoi să-i fie cu adevărat teamă...

— Îmbrăcaţi-vă şi veniţi cu noi!

— Să mai iau ceva? întrebă Petre.

— Da, n-ar fi rău să vă luaţi şi ceva haine! Dar grăbiţi-vă!

Trezită din somn, în hol apăru şi Noma.

— Ce-i, Petre? Ce-i cu oamenii ăştia? Ce vor? Spune-mi şi nu mă chinui! izbucni ea cu spaimă.

— Au venit după mine, spuse cu voce înceată Petre.

— Dar de ce? Cum se poate? Tu ai fost ilegalist! Tu care ţi-ai sacrificat viitorul pentru comunism! Pe tine să te ia? Este o greşeală! Nu-i aşa că-i o greşeală?

— Nu, draga mea, după mine au venit!

— Cum aşa? Mă laşi pe mine şi pe fetiţă? Nu se poate!

Şi privind faţa tristă a soţului înţelese că totul este pierdut. Plină de ură, îi strigă securistului:

— Sunteţi cu toţii nişte fiare, mai răi, mult mai răi ca românii!

— Vedeţi, tovarăşa, să nu vă luăm şi pe dumneavoastră! interveni securistul. Numai că nu veţi fi împreună cu dânsul...

Noma izbucni într-un plâns nestăpânit şi fugi în cameră trântindu-se pe pat, lângă pătuţul fetei. În uşa holului veniră Vasile şi Lena. Îşi dădură imediat seama de situaţie. Stăteau strâns lipiţi unul de altul neştiind ce să facă.

— Haide odată, tovarăşe Rusakov! Doar n-o să stăm aici toată noaptea! se răsti securistul.

Petre se duse în camera lor şi se apropie de Noma care plângea în hohote. O mângâie uşor şi-i spuse:

— Linişteşte de scumpa mea, mă voi întoarce! Totul o să fie bine... Se miră şi el că poate să fie calm în clipe atât de

grele. Şi că o minte, căci pe Noma lui el n-o minţise niciodată până atunci.

După ce se îmbrăcase şi-şi pusese în grabă, câteva haine în valiză, se apropiase de pătuţul fetiţei care se trezise şi plângea. Doamne, ce greu îi venea să se despartă de ea! Cât de mult dorise acest copil şi câte bucurii îi adusese… Cum să plece? Cum s-o lase pe Noma şi pe fetiţa lui? O ură cumplită îl năpădi, o ură împotriva regimului comunist, împotriva minciunilor lui, împotriva lui însuşi, pentru că putuse să creadă în aceste minciuni. Dar intuia că n-are ce face decât să tacă. Ca cel puţin ai lui să nu sufere... Mângâie delicat copilul şi-l sărută. Simţi cum un nod i se pune în gât şi-i vine să izbucnească în plâns. Dar găsi tăria să se stăpânească. Apoi o luă pe Noma şi o strânse n braţe; ştia că poate fi ultima dată când o îmbrăţişează. Şi parcă niciodată nu simţise mai puternic dragostea ce o avea pentru ea; sărutând-o, îi repetă, ca s-o încurajeze, „mă voi întoarce”. Îmbrăţişându-i pe Lena şi pe Vasile îi şopti fratelui: „Ai grijă de Noma şi de Irina. Şi plecaţi de aici…”

Apoi, uitându-se în ochii sergentului, spuse: „Sunt gata, să mergem”. Ieşind pe uşă auzi urletele Nomei şi plânsul copilului. Şi grăbi pasul, căci simţea că nu are destulă putere să-l audă.

Vasile, care-l conduse, îl văzu pierzându-se în noapte. Pentru el, pentru ai lui, din clipa aceea, Petre se pierduse pentru vecie...

Şi aşa începuseră să fie ridicaţi mii de oameni...



Teodor, cu felul lui conştiincios de a fi, se ducea zilnic la „distiletka”[1]. Dar nu-i plăcea noua atmosferă din şcoală. Domnea o disciplină dură, de tip cazon, şi o neîncredere între profesori. După cum se obişnuia greu cu apelativul *tovarăşe,* după ce toată viaţa lui se adresase cu *domnule.*

La şcoală vorbea puţin. Deoarece în mijlocul unor mici dispute şi rivalităţi fusese întotdeauna de principiul *nulii*

[1] Școală de 10 ani

concedo; de a nu aparţine nici unei tabere. Acolo, în mijlocul colegilor săi, unde bârfa era pentru unii obiectul preferat al discuţiilor, Teodor trăia mai mult în izolare; şi în meditaţie, care îi asigura echilibrul sufletesc. Nu rareori se cufunda în visare, se simţea bine în ficţiune. Era probabil cel mai tăcut dintre colegi; lui i se părea că aceste discuţii sterile n-au niciun rost; cum spunea Lao-Tse, *„cei care ştiu-nu vorbesc, cei ce vorbesc-nu ştiu".*

Se simţea într-adevăr bine, degajat, doar în mijlocul familiei. Unde nu era nici timid, nici mult prea tăcut. Şi-şi dezvăluia sufletul.

Anei munca de educatoare la grădiniţă îi dădea un sentiment de bucurie, dar acum, totodată, de silă.

Însă sentimentul care o domina era de revoltă. Fiindcă nu se putea împăca cu gândul deformării sufletului copiilor prin inocularea forţată a ideologiei mar exist-leniniste. Şi cu faptul că se incita ura împotriva a tot ce fusese, împotriva tuturor acelora care erau nemulţumiţi de regimul sovietic, chiar dacă nemulţumiţii erau proprii lor părinţi!

Ca şi Teodor se simţea într-adevăr bine doar acasă.

Dana îşi împărţea timpul învăţând pentru examenele pe care urma să le susţină la universitate şi ajutând-o pe Ana în ale gospodăriei. Era cuprinsă adesea de o stare de nelinişte pentru că sesiza că părinţii ei sunt împovăraţi de griji. Simţea nevoia să-şi împărtăşească gândurile care o frământau şi la care nu găsea un răspuns. Şi, din această cauză, aştepta cu nerăbdare ca Alexandru să se întoarcă acasă.

CAPITOLUL 6

Pe la sfârşitul lunii noiembrie, studenţii basarabeni fuseseră invitaţi să participe la alegeri privind conducerea komsomolului pe facultate; invitaţi, dar fără dreptul de a lipsi, aşa cum şi alegerile erau zise libere, însă prezenţa studenţilor era obligatorie!

Alegerile începuseră să fie pregătite cu câteva zile înainte, cu mult tam-tam. Amfiteatrul era pavoazat. Pe lângă fotografiile celor patru dascăli, care erau permanent în sală, pe pereţi se puseseră lozinci noi.

Sala era plină de studenţi, care aşteptau cuminţi. La ora 14 şi 15 minute intraseră în amfiteatru decanul facultăţii, urmat de Lisocikin care reprezenta Comitetul de Partid pe facultate, profesorul Cosmovici, şeful catedrei de filosofie, profesorul de fizică Spiridonov şi alţi cinci profesori.

Şedinţa fusese deschisă de Kirilenko, secretarul komsomolului şi totul decursese după un ritual bine regizat care îi surprinsese pe basarabeni. Organizarea acestui ritual era atât de perfectă, cu toţii îşi îndeplineau atât de bine rolul, fie că propuneau cine să fie în prezidiu, fie că votau, în unanimitate, pe cei propuşi, încât aveai impresia că sunt nişte roboţi care funcţionează după un program prestabilit. Ceea ce părea bizar şi neobişnuit era seriozitatea cu care toţi studenţii participau la toată această comedie.

După citirea unei dări de seamă lungi, în care o bună parte se referea la proslăvirea regimului, se dăduse cuvântul unor studenţi şi cadrelor didactice. Cele spuse de studenţi semănau mult între ele: o critică, o autocritică şi îndeosebi un angajament de îmbunătăţire a activităţii, aşa cum îi învăţase marele Lenin şi genialul Stalin.

Dintre cadrele didactice vorbise profesorul Cosmovici despre conţinutul ideologic al cursurilor şi necesitatea intensificării pregătirii ideologice a studenţilor şi Dmitri Tupenko, şi el profesor de fizică. Cuvântarea acestuia fusese mai neobişnuită. Cu o atitudine teatrală, spusese la un

moment dat:

— Tovarăşi, l-am ascultat pe tovarăşul Cosmovici şi sunt cu totul de acord cu necesitatea intensificării pregătirii ideologice. Din păcate, mai există din partea unor cadre didactice tendinţa de a se închina ştiinţei capitaliste, tocmai acum, când ştiinţa sovietică, bazată pe învăţătură marxist-leninistă, a atins culmile cele mai înalte! Există, tovarăşi, cadre didactice care acceptă aceste teorii retrograde, duşmănoase, cum este teoria lui Mandel sau aşa-zisul principiu al incertitudinii din fizică. Trebuie să combatem cu toată tăria această ploconire în faţa ştiinţei burgheze! Şi tot aşa...

Ultimul vorbise decanul. Tot discursul fusese o apoteoză a regimului.

Urmase alegerea noului comitet. Şi aici, aceeaşi regie nedeghizată, în care apărea transparent că totul este aranjat.

Dar surpriza cea mai neaşteptată venise la sfârşitul adunării. Uşa sălii se deschise şi înăuntru intră un student purtând steagul partidului, urmat de alţi doi, dintre care o fată; se urcară pe estradă, cu faţa spre sală. Toată lumea se ridicase în picioare şi, la un semn al lui Lisocikin, începură cu toţii să cânte *Internaţionala.*

Văzând toate astea Alexandru îşi aduse aminte de ceva asemănător din urmă cu 4 ani, care-l revoltase. Era împreună cu părinţii şi cu Dana la Burnas, pe malul mării, în sudul Basarabiei. Majoritatea vilelor din Burnas, solide şi bine îngrijite, erau ale nemţilor; căci în sudul Basarabiei erau câteva comune de nemţi. Lângă casa în care locuiau, era o vilă destul de mare, cu 68 camere şi o terasă lungă. Aici stăteau cam 15 nemţi, dintre care trei fete, de 17-20 ani. Se vedea că între băieţi şi fete relaţiile erau destul de libere, dar nu asta a şocat familia Lambu. În fiecare dimineaţă, la ora 8, apărea pe terasă un vlăjgan purtând ostentativ steagul nazist al Germaniei. El era urmat de un tânăr mic de statură cu cămaşă şi pantaloni cafenii şi în cizme, care, se vedea, era şeful lor; în urma lui toţi ceilalţi, într-un şir perfect, se aranjau în jurul mesei, având întotdeauna aceleaşi locuri şi cu faţa şi mâinile întinse spre steag cântau *„Deutschland, Deutschland*

über alles”. După care, în tăcere, luau masa.

Văzând şi desfăşurarea alegerilor de la komsomol, Alexandru înţelese că în amândouă mişcările era aceeaşi regie, aceeaşi ascultare oarbă, aceleaşi dedesubturi murdare; totul sub pavăza unei propagande deşănţate. Iar cursurile şi seminariile de marxism-leninism îi deveniseră şi mai greu de suportat din cauza minciunii.

*

În fiecare duminică, cu rare excepţii, profesorul Cosmovici venea la profesorul Spiridonov, ca să joace şah. Amândoi din Odessa, erau prieteni încă de pe timpul liceului. Numai că unul se orientase spre filosofie, iar celălalt spre fizică. După cum Cosmovici era membru de partid şi chiar membru al comitetului de partid pe facultate, iar Spiridonov, numai sindicalist... Şahul, pe care amândoi îl jucau destul de slab, era mai mult un pretext. În realitate se întâlneau ca să discute. Deschis, fără reticenţe unul faţă de altul, aşa cum o făcuseră toată viaţa. Erau singurele momente când, erau sinceri cu ei înşişi; deoarece simţeau nevoia ca, din când în când, să se descarce. Era asemenea unei defulări, necesară după un timp de refulare.

— Lionea, i se adresă Spiridonov lui Cosmovici, cum mai merge cu marxism-leninismul tău? Se vede că veţi căpăta o importanţă şi mai mare pentru că la şedinţă s-a cerut ca învăţământul ideologic să se intensifice, atât pentru noi, cadre didactice, cât şi pentru studenţi.

— N-ai observat, Igor, că de câte ori situaţia economică de la noi e mai proastă învăţământul ideologic se intensifică?

— De fapt, eu nu sesizez eficienţa acestui învăţământ. Iată, de 15 ani, lună de lună, urmez cursurile; ca toată lumea, de altfel. Repcăm, practtic, sub forme mai mult sau mai puţin diferite, acelaşi lucru.

— N-ai dreptate! Învăţământul ideologic are un scop; bine definit! Repetarea continuă a aceluiaşi lucru se întipăreşte în creierul fiecăruia, care, cu timpul, se resemnează şi acceptă. Este încă o modalitate de a ţine lumea în frâu...

— Ai dreptate! Într-un sens, acest învăţământ este ca slujba religioasă. De altfel şi în cazul marxism-leninismului se aplică preceptul creştin *crede şi nu cerceta.*

— Cu o deosebire. În cazul în care nu accepţi preceptele religiei creştine eşti sortit ca după moarte să nimereşti în iad, iar la noi, nerespectarea şi neaplicarea marxism-leninismului te duce în iadul lagărelor sau al închisorilor sovietice, ceea ce reprezintă, după mine, o mare diferenţă.

— Tovarăşe, nu prea eşti pe linie, interveni zâmbind Spiridonov.

— Da, dar mi se pare că şi tu eşti de acord cu mine, nu-i aşa?

— Da, Lionea. Sunt singurele momente când suntem cu adevărat sinceri.

— Ştii, nimic nu doreşte un om cu mai multă intensitate, mai vital, în adâncurile fiinţei sale, ca nevoia de echilibru, de raţionalitate şi consistenţă interioară a sufletului său. Şi totuşi, parcă niciodată omul n-a fost mai îngrădit de dependenţa faţă de o structură socială impusă. Parcă niciodată n-a fost mai dificil pentru un om să stabilească linia de comportare cea mai bună pentru el, să stabilească ecuaţia personală a vieţii lui. Deoarece este confruntat permanent cu un număr de probleme pe care trebuie să le rezolve altfel de cum îi dictează conştiinţa lui, de cum consideră că ar fi normal. Niciodată n-a fost atât de turmentat de dificultăţile luării unei decizii, care să împace ceea ce îi dictează conştiinţa şi ceea ce îi dictează legile noastre. Şi această contradicţie oboseşte, chinuie permanent conştiinţa umană!

— Dacă omul are conştiinţă. Acest zbucium sufletesc a fost mereu al omului. Oare n-a spus acelaşi lucru Protagoras în „Arta conversaţiei” în care tratează şi teoria zbuciumului sufletesc?

— Ştii şi tu că la noi omul este un instrument care trebuie să producă cât mai mult şi să consume, dacă se poate, cât mai puţin! Din fericire avem sufletul, gândurile noastre, în care ne putem refugia. Căci niciun adăpost nu este mai sigur pentru un om decât cel pe care-l găseşte în sufletul său.

— Gândirea nu poate fi siluită. Ea este un sistem de

autoapărare. Un concept filosofic antic lega superioritatea omului tocmai de imperfecţiunea sa. Neputând zbura, nici fugi prea tare, nici trăi sub apă, neavând mijloace de apărare şi atac, omul s-a ridicat deasupra tuturor fiinţelor prin raţiune. La noi, omul, în imposibilitate de a se lupta împotriva legilor, a structurii impuse, se retrage în forul său interior; şi caută să se adapteze împrejurărilor. E singura cale de supravieţuire.

— Lionea, m-a surprins duritatea unor luări de cuvânt, ura pe care o conţineau.

— Ura este necesară. Căci asigură succesul, impunerea unei credinţe, a unei ideologii. Nu distrugi o civilizaţie decât distrugându-i zeii şi în ceea ce s-a crezut. Cum au procedat religiile mozaică, creştină sau mahomedană, care s-au impus prin ura lor împotriva a tot ceea ce nu era de acord cu ele. Şi această ură le-a susţinut de-a lungul secolelor. Este suficient să citeşti, de exemplu, în creştinism, ceea ce a scris ecleziastul Tertulian care a descris judecata de apoi. Tot aşa a făcut şi comunismul; succesul i se datorează, în bună parte, şi atacurilor şi a urii aţâţate împotriva a tot ce-a fost în trecut în statul nostru şi împotriva altor ideologii.

— Tare mi-e teamă că acest spirit, polemic şi de ură, a pătruns şi în mediul universitar.

— De fapt, regimul favorizează aşa ceva; iar acest sistem de polemică, de critică, acţionează mai ales de sus în jos. Exemplul îl dă chiar, „tătucu”, care neuniversitar, îi urăşte pe universitari; ca om incult, nu-i suportă pe cei culţi.

— Trist. Cu atât mai trist cu cât asemenea lucruri au loc într-un mediu universitar.

— Apropo, la ce s-a referit profesorul Tupenko, atunci când a atacat, cam dur, nu ştiu ce principiu al fizicii.

— Este vorba de principiul incertitudinii. Într-o formă mult simplificată acest principiu arată că cu cât se poate determina mai exact viteza unei particule microscopice, cu atât creşte incertitudinea stabilirii poziţiei acestei particule. Principiul incertitudinii stabileşte limitele dincolo de care sistemul fizic clasic nu mai poate fi utilizat.

— Tupenko a făcut-o din considerente demagogice, împotriva convingerilor lui; pentru că în sinea lui, sunt

convins, este de acord cu principiul incertitudinii. Cultivându-i pe cei care îi sunt utili, a căutat, totodată, să-i înlăture pe cei care îi stau în cale.

La Tupenko este un amestec neobişnuit de omenesc şi de lipsă de caracter. Se spune că atunci când a aflat că un coleg al lui de studenţie a fost îngropat sub dărâmături în urma cutremurului din toamna aceasta, a muncit ca salahor ca să-i scoată trupul. Totul însă până când cineva se leagă de cariera sa, în care caz recurge la orice mijloc. Pe când a participat la o reuniune internaţională de la Moscova, a prezentat unui specialist străin în domeniul fizicii un calcul complex drept o creaţie personală, dar era de fapt extras din teza de doctorat a unui doctorand de-al meu.

— Dar ăsta este un fel de furt, un furt intelectual...

— Sigur că da! Mi-a creat, şi mie, destule necazuri dar numai după ce a fost făcut profesor, în parte cu sprijinul meu. Până atunci tot ce spuneam era perfect...

— Probabil pentru că este stăpânit de prea multă ambiţie!

— Nu numai de asta! Dar şi din orgoliu, un orgoliu fără margini; şi totodată cu o încredere deosebită în el, în capacitatea lui, pe care o afişează fără reticenţă, impresionând pe unii. Numai decenţa şi bunul simţ sunt limitate; orgoliul şi ambiţia sunt fără margini. Repet. Tupenko este un om inteligent, dar, în bună parte, superficial. Visul lui este să ajungă un mare om de ştiinţă în faţa căruia să se închine toţi, recunoscându-i capacitatea. N-are însă suficientă răbdare să adâncească o problemă şi să aştepte, caută în primul rând efecte care să impresioneze. În ştiinţă trebuie să fii înainte de toate sincer cu tine însuţi; şi să te îndoieşti permanent de ceea ce faci. Fuga după efecte facile, succese cu orice preţ, diluează rezultatele obţinute şi scade valoarea lor.

— Igor, intelectualii de la noi se împart în două categorii. Cei mai mulţi sunt stăpâniţi de iluzii. Cum la noi se duce o politică de siluire a gândirii, iar minciuna este impusă cu knutul, aceşti intelectuali şi-au dat seama destul de repede de realitate şi au căutat ca gândurile lor să fie acaparate în primul rând de adevăratele valori, cum sunt cele ale ştiinţei,

ale artei. Dar există şi intelectuali, chiar şi în mediul universitar, care proslăvesc sau susţin regimul sovietic, numai pentru că această atitudine ajută carierei lor. Neavând niciun crez – dacă, prin absurd, regimul nostru cade, ei vor fi primii care se vor dezice de vechiul sistem, căutând să profite de noua situaţie. Şi datorită lor viaţa celor cinstiţi devine amară.

— Cred că am filosofat destul şi este cazul să mai jucăm şi o partidă de şah.

CAPITOLUL 7

La Odessa sărbătorile Crăciunului trecură neobservate; o tăcere mormântală se aşternuse. Niciun student nu vorbea despre ele: nu ştia, sau, mai degrabă, se temea.

În schimb, în Uniunea Sovietică se sărbătorea Anul Nou cu mult fast. Era un bilanţ al realizărilor pe un an, al planului anual. Anul Nou se sărbătorea organizat în instituţii, după indicaţii venite de sus.

*

Pentru basarcibeni şi bucovineni anul trecut fusese cel mai rău din câţi cunoscuseră. Unora acest an le adusese numai durere, nu ştiau nimic despre cei ridicaţi într-o noapte. Se întrebau dacă trăiesc, unde, cum; Anul Nou, în loc să le aducă bucurie, le aducea numai lacrimi. Pe toţi, însă, îi stăpânea şi mai mult teama pentru ce avea să urmeze. Aşteptau anul nou cu frică. N-aveau de unde să ştie că acest an avea să însemne suferinţă îngrozitoare.

*

În a doua jumătate a lunii ianuarie studenţii începuseră sesiunea de examene. Notarea era cu totul altfel decât în România; aici erau doar cinci note: insuficient, suficient, bine, foarte bine, excelent. Studenţii nu prea se omorau cu toceala fiindcă cei mai mulţi „împuşcau” relativ uşor un bine. Alexandru şi Andrei trecuseră toate examenele cu excelent. Singurul lor „merit” fusese doar că învăţaseră la examenul de marxism-leninism; mai bine zis, tociseră, căutând să memoreze fraze cu care, în bună parte, nu erau de acord; celelalte examene nu puneau probleme pentru basarabeni, mai bine pregătiţi decât sovieticii. Valeriu şi Maxim nu erau

otliciniki[1] pentru că amândoi luaseră examenul de marxism-leninism numai cu „bine”; fiind mai sinceri cu ei înşişi decât Alexandru şi Andrei nu crezuseră de cuviinţă că este necesar să dea o atenţie deosebită acestui curs. De altfel, Maxim îi spusese lui Alexandru „nu văd cum polilogia asta o să mă ajute să fiu un inginer mai bun!…”

*

A doua zi după terminarea examenelor, studenţii din cămin începuseră să plece pentru scurta vacanţă de iarnă. Basarabenii aşteptau cu nerăbdare să se întoarcă acasă. Simţeau, cu toţii, nevoia să scape, cel puţin pentru un timp, de atmosfera de aici, unde erau obligaţi să-şi controleze fiecare cuvânt, fiecare gest. Doreau, totodată, să simtă căldura sufletească de acasă.

În sfârşit, Alexandru ajunsese acasă. Doamne, ce bine mai era! Parcă niciodată nu-i fusese atâta dor de ai lui! Aici, lângă părinţi, lângă soră-sa Dana, se simţea cu adevărat fericit; îl liniştea dragostea şi siguranţa pe care i le dădea familia. Şi totuşi, Alexandru simţise că pe ai lui, mai ales pe taică-său, îi apăsa ceva. Parcă toţi erau mai gravi şi mai tăcuţi...

A doua zi, Alexandru şi Dana ieşiră în oraş. Tânărul se bucura de tovărăşia ei căci sora lui avea un fel de a vedea lucrurile logic şi clar.

Oraşul părea mai pustiu ca altă dată, iar oamenii îngânduraţi şi mai tăcuţi. Vitrinele aproape goale. Ce mult se putuse „socializa” oraşul în nici jumătate de an!

Dana, urmărindu-i privirile, îl întrebă:

— Îţi place cum arată acum oraşul nostru? Să nu te miri că la următoarea ta vizită, o să ai toate şansele să vezi că situaţia o să se înrăutăţească şi mai mult.

— De fapt – zise Alexandru – lămureşte-mă, ce se întâmplă aici? Şi mai ales de ce tata şi mama nu sunt în apele lor? E ceva care îmi scapă!...

— Alexandru, lucrurile merg prost; din ce în ce mai prost. Nu vorbesc că e lipsă de mâncare, că ne intoxică pur şi

[1] Fruntași, evidențiați

simplu cu filme de propagandă, că la şcoală copiii sunt îndopaţi cu ideologia marxistă! Nu astea sunt cele mai rele! Dar ne apasă pe toţi o atmosferă grea, de nelinişte, de teamă. Teama de viitor... Simţim cu toţii cum se strânge tot mai mult şurubul şi că vor veni vremuri şi mai grele. Pe mulţi i-au ridicat; în Chişinău cred că sunt câteva mii! Vin noaptea şi, fără să spună de ce, ridică pe cineva; pentru ca apoi să nu se mai ştie nimic despre el... Şi nimeni nu are dreptul să întrebe cu ce este vinovat şi ce-i cu el. Nesiguranţa asta este de nesuportat. Ăsta-i motivul pentru care ai noştri sunt îngrijoraţi. Li-e teamă de ce va fi cu noi toţi... Mai ales tatii îi este frică. Nu spune, dar simt. Asta-i, Alexandru.

— Nici la Odessa nu e bine; mizeria e mare! Este o altă lume, pe care n-o poţi înţelege şi pe care n-o poţi, în sinea ta, accepta... Şi totuşi, eşti obligat s-o accepţi fără să murmuri. E al dracului de parşiv!...

— Apropo, Alexandru, continuă Dana, să ştii că tata a ars nişte cărţi din biblioteca noastră. Din motive de prevedere... Cărţi de filosofie greacă veche care-i plăceau atât de mult, sau despre curentele filosofice din secolul trecut, dar şi de istorie şi chiar de literatură.

— Mare păcat! Trăim, Dana, vremuri într-adevăr grele! Dar discuţiile, pe teme literare, istorice, dintre tata şi mama, la care uneori participam şi noi, mai au loc?

— Din fericire da!

— Astea fac parte din hrana lor sufletească. Numai că au loc nu în hol, care are uşă comună cu camera ocupată de familia Dubinin, ci în dormitor.

Şi acum, hai să mergem acasă, că ai noştri ne aşteaptă!

*

Alexandru nu prea ieşea în oraş; simţea nevoia să stea cu ai lui. Şi apoi evita discuţiile cu foştii lui colegi, fiindcă începuse să nu aibă încredere. Într-un fel îşi dădea seama că exagerează, dar experienţa căpătată la Odessa îi sădise prea multă teamă ca să se poată debarasa uşor de ea. De altfel, observase şi la părinţii lui aceeaşi teamă şi îngrijorare.

Citea... Şi îi plăceau îndeosebi serile, când, uneori, se întâlneau în dormitorul părinţilor unde discutau tot felul de teme.

Într-o zi, după cină, Teodor le spuse că la şcoală se vorbise despre ateism.

— Şi ce-ai spus tu – îl întrebă Ana – că eşti ateu?

— N-am vorbit nimic; nu înţeleg să fac caz de convingerile mele, bune sau rele, cum sunt.

Ana, fără să fie religioasă în sens îngust, credea într-o forţă superioară care dirijează lumea. De care depinde soarta lumii; şi chiar a fiecărui individ. În spiritul acestei credinţe a ei, al existenţei unei forţe superioare, numite Dumnezeu, îşi crescuse şi copiii.

— Omul, după mine, continuă Teodor, nu s-a născut religios. Religia a apărut din sentimentul neputinţei şi al inferiorităţii omului faţă de forţele naturii. Asociate cu frica, cu toate că nu frica este cauza principală.

— Şi eu cred că frica n-a fost cauza primordială a apariţiei religiei. După mine, zise Ana, Dumnezeu e conştiinţa de sine a unei comunităţi. Conştiinţa ta de sine, raţiunea ta, spiritul comunităţii tale, ţine de Dumnezeu.

În mijlocul acestui univers de neînţeles şi de necuprins, omul rămâne într-adevăr singur, încât în aceste clipe credinţa în Dumnezeu are sens; şi se justifică...

— Ana, aş mai vrea să adaug ceva... Eu respect credinţa ta şi te invidiez pentru asta. Să nu crezi că ateismul meu duce la o desconsiderare a religiilor. Ele au avut meritul lor; şi încă un merit mare. Eu nu sunt de acord cu Papini care spunea că religiile, concepţiile filosofice sunt întemeiate pe câştig. Cred, după cum am citit undeva, că religiile emană din egoismul omenesc; în sensul că, gândindu-se în primul rând la el, din neînţelegerea a ceea ce se întâmplă în jurul său şi din frică, omul a recurs la zei. Şi am convingerea că atunci când va muri frica vor muri şi zeii; nu numai cei din cer, dar şi cei de pe pământ...

După o scurtă tăcere, Teodor reveni, adresându-se lui Alexandru şi Danei:

— Vreau să mă refer acum însă la altceva. La faptul că sunt

de acord că mama v-a crescut credincioşi. Să credeţi în existenţa unui Dumnezeu care este deasupra religiilor. Şi, sincer vorbind, regret că nu pot crede şi eu. Vreau să spun, dragii mei copii, că mai presus de toate mă bucur că în familia noastră este înţelegere, linişte şi fiecare din noi îşi găseşte un refugiu sufletesc.

Apoi el tăcu. Dana şi Alexandru se uitară unul la altul, surprinşi. Era pentru prima oară când îl auzeau pe tatăl lor vorbind despre atmosfera din familie...

*

Vacanţa lui Alexandru era pe sfârşite. Îi mai rămăseseră două zile. Se simţise minunat între ai lui şi-i venea greu să plece.

Ana şi Dana ieşiseră în oraş după cumpărături. Teodor, rămânând singur cu Alexandru, îl luă pe după umeri, spunându-i:

— Să mergem, dragul meu, în dormitor. Vreau să-ţi vorbesc.

Avea o figură tristă şi gravă, care-l nelinişti pe Alexandru. După ce se aşezară pe pat, tatăl continuă:

— Îmi pare bine că-ţi continui studiile! Întotdeauna am visat ca băiatul meu să devină inginer. Dar nu pentru asta te-am chemat, ci ca să-ţi vorbesc despre o problemă importantă şi care să rămână numai între noi doi. Mă adresez ţie ca unui bărbat. Nu pot şti cu certitudine ce va fi cu noi. Pot să apară schimbări neprevăzute... Nu este exclus ca soarta să ne despartă pentru un timp. N-am vorbit asta cu mama sau cu sora ta ca să nu le îngrijorez.

— O, nu tată, nu este posibil! Dacă-i aşa, mai bine să rămân aici! exclamă Alexandru.

— Nu, Alexandru, m-am gândit mult la toate astea. Lucrurile trebuie luate aşa cum sunt... Dacă viaţa ne va despărţi; fii tare! Nu renunţa la viaţă, la obligaţia de a-ţi face o carieră! Aceasta este o rugăminte de-a mea asupra căreia insist. Şi acum o chestiune... Teodor tăcu câteva clipe şi Alexandru observă cum caută să se stăpânească să nu-şi

arate emoţia. Apoi continuă cu voce mai înceată. Dacă cumva ne vom despărţi şi veţi rămâne fără noi, să ai grijă de Dana. Şi nu uita că mama şi cu mine vă iubim nespus de mult. Alexandru era copleşit... Nu putea să creadă spusele lui tată-său. Se simţea totodată cuprins de o teamă teribilă nu numai pentru ai lui, dar şi pentru el; pentru că i se părea că totul este mult prea groaznic şi mult prea greu ca să poată face faţă. Pur şi simplu, în sinea lui nu accepta ideea că toate acestea ar putea avea loc. Dar îl ştia pe tatăl său prea cinstit ca să arunce vorbele în vânt.

Şi totuşi nu se putu stăpâni, izbucnind:

— Tată, dar toate acestea n-au sens! Totul este prea sumbru, îngrozitor!

— E posibil – răspunse Teodor cu voce obosită – ca eu să exagerez. Dar este de datoria mea să-ţi vorbesc. Nu-mi vine uşor, dar era necesar...

Luându-l cu căldură pe Alexandru pe după umăr mai zise:

— Curaj, băiete! Să sperăm că totuşi nu va fi chiar aşa... Şi un zâmbet cald îi însenină faţa.

— Da, tată. Nu-mi vine să cred că se va întâmpla ceva! Este pur şi simplu imposibil. Însă îţi mulţumesc că mi-ai spus toate astea. Şi Alexandru simţi cum îl inundă o dragoste şi o milă imensă pentru toţi ai lui, dar, totodată, undeva în fundul sufletului lui, şi teamă.

Veni şi ziua plecării. Înainte de a ieşi din casă, Ana le spuse:

— Să ne aşezăm cu toţii câteva clipe. Aşa-i datina... Se aşezară în hol, în tăcere, câteva clipe, după care Ana se ridică.

— Acum e timpul să mergem.

După voce se vedea că este tare emoţionată...

La gară, mama îl strânse cu căldură pe Alexandru: „Dumnezeu să te aibă în pază, băiatul meu drag!” Dana, sărutându-l, îl mângâie cu dragoste pe obraz, cu un gest uşor şi tandru. Alexandru simţi că tatăl, strângându-l în braţe, avea ochii învolburaţi în lacrimi; el, care nu plângea niciodată...

Tânărului îi venea să lase baltă facultatea şi să rămână

acasă. Spusele tatălui său îl obsedau mereu; cu toate că nu putea accepta gândul că s-ar putea întâmpla ceva rău cu ei...

*

Alexandru nu avea cum să ştie atunci că era ultima oară când îi mai vedea pe părinţii şi pe sora lui.

*

Cei patru prieteni basarabeni călătoreau spre Odessa în tăcere. Fiecare era cufundat în gândurile sale; posaci, cu excepţia lui Valeriu care, îmbrăcat cu grijă, avea pe faţa-i frumoasă un zâmbet de uşoară ironie. Probabil că se gândea la multele cuceriri pe care le avusese în timpul vacanţei, care îi alimentau orgoliul de copil răsfăţat. Maxim, încruntat, scria formule într-un caiet.

Până la Odessa nu vorbiră, rămânând fiecare cu gândurile sale.

CAPITOLUL 8

Intrând în camera lui Spiridonov, Cosmovici fu izbit de figura lui îngândurată.

— Nu prea eşti în apele tale – îi spuse el, întinzându-i mâna.

— Lionea, cred că-i mai bine să nu mai vii pe la mine, răspunse Spiridonov.

— De ce? Cu ce-am greşit? izbucni Cosmovici.

— Dragul meu, tu n-ai greşit cu nimic! Şi prietenia noastră mi-a adus bucurii. Dar acum câteva zile a fost la mine, la catedră, un cetăţean în civil care s-a legitimat că lucrează la NKVD. S-a interesat de cursul de fizică pe care-l ţin la institut. M-a întrebat dacă consult literatura străină şi mai ales care este părerea mea despre principiul incertitudinii. Se vedea că era oarecum la curent cu unele probleme de fizică.

— Şi tu ce i-ai răspuns?

— Am căutat să-mi aleg cuvintele. I-am spus că documentarea mea se bazează în primul rând pe literatura sovietică, pe contribuţia oamenilor de ştiinţă din ţara noastră. „Dar dumneavoastră ce opinie aveţi despre acest principiu?” a insistat el în continuare. Am tăcut câteva clipe şi apoi am adăugat: „este o concepţie idealistă”. Şi acuma îmi e ruşine de această frază, prin care într-un fel îmi exprimam dezacordul faţă de acest principiu. Dar raţiunea îmi spun ea că n-am altă soluţie.

— Bine ai făcut că i-ai spus aşa! Şi nu trebuie să-ţi faci procese de conştiinţă! Regimul sovietic, ca şi vechea putere bizantină, domină prin secret şi minciună. Minciuna şi secretul sunt mijloace absolute, la care tiranii nu pot renunţa. Cât despre sentimentul demnităţii, la noi nu prea are rost; căci vrând să fii demn, rişti mult prea mult. Şi apoi, spre demnitate aspirăm din orgoliu, care nu trebuie să depăşească anumite limite. Îţi repet, ai procedat înţelept. Pentru noi, intelectualii – prea precauţi şi prea raţionali – nu poate fi valabilă afirmaţia lui Dostoievski că „eroismul este mai

presus de orice fericire”...

— Nu cred că NKVD-istul m-a crezut! Ei, de regulă, n-au încredere în oameni. Aşa că dacă mi se întâmplă ceva, n-aş vrea să fii şi tu cât de cât implicat. Ştii bine că nu este bine să ai relaţii cu unul care intră în atenţia securităţii.

— Doar nu mă dai acuma afară din casă, ripostă Cosmovici. Cu toate că logic accepta că Spiridonov are dreptate. Dar azi, aşa brusc, nu putea pleca. Erau prieteni de prea mulţi ani...

— Nu cred, dragă Igor – continuă el – că vei avea neplăceri. Eşti om de ştiinţă, util societăţii. Şi apoi tu eşti în faza akme – vârsta deplinei conştiinţe de sine, a lumii în care trăieşti, care se impune şi celor din institut.

— Lionea, nu mă convingi cu conceptele tale filosofice în care nici tu nu prea crezi... Ştii bine că acolo unde domneşte total arbitrariul nu poate fi dreptate; după cum nu poate exista o morală care să domine. N-am vorbit oare noi odată că orice natură care instaurează dreptul de a porunci şi datoria de a asculta se bazează pe violenţă şi pe frica de violenţă?

— Da, ai dreptate.

— Pe lângă că mediocritatea acuză tot ce este superior şi tot ce este sub ea. Pentru că tot ce este superior o umileşte iar tot ce este inferior este dispreţuit de ea. Iar la noi puterea este, în cea mai mare parte, în mâna acelor mediocri şi nu te poţi aştepta la toleranţă din partea lor.

— Într-adevăr, Igor, fără toleranţă, fără înţelegere, tot ce este spirit, gândire, creaţie se închistează şi nu se poate dezvolta cu adevărat.

— Mai este ceva, Lionea. La noi s-a cultivat neîncrederea între oameni. Oamenii se tem unii de alţii! Şi mie mi-e teamă. Dar n-are rost să mă tângui... Soarta omului, ca apa mării: când liniştită, când bântuită de furtuni. Însă ca să fiu împăcat cu mine însumi, te rog să nu mai vii. Ştii şi tu că este mai bine aşa...

— În privinţa asta, vom mai vedea – spuse Cosmovici – şi se ridică să-l sărute înainte de a pleca. Simţea nevoia să facă acest gest deoarece şi lui îi era teamă pentru prietenul său.

Şi-i respectă dorinţa de a nu mai veni. De altfel, în Uniunea Sovietică era o lege nescrisă ca familia de la care fusese ridicat cineva să se izoleze; cunoştinţele şi chiar rudele o evitau. Viaţa îi învăţase să se poarte aşa.

*

Trecuseră cam patru ore de când începuseră cursurile. Cu gândul să cumpere câteva cărţi de specialitate, Alexandru dădu o raită prin oraş. Întorcându-se în cămin îl găsi în cameră numai pe Andrei care plângea amarnic. Impresionat, îl întrebă:

— Ce-i cu tine? De ce plângi?

Printre sughiţuri, Andrei răspunsese; l-au ridicat pe tata! Doamne, ce nenorocire! Şi continuă să plângă...

Alexandru îl mângâie pe cap:

— Linişteşte-te, Andrei, te rog, linişteşte-te! Nu e bine ca cineva de pe-aici să te vadă plângând. Îmbracă-te şi hai să ieşim puţin. Te rog frumos...

Lui Alexandru îi fu milă de Andrei dar, totodată, îl apucă o frică teribilă pentru tatăl său; tot ce-i spusese el înainte să plece de acasă îi reveni în minte. Dar, cu gândul că dacă l-ar fi ridicat, ai lui l-ar fi anunţat, se linişti. În orice caz, nu trebuia să-i arate lui Andrei propria lui nelinişte.

Ieşiră împreună în oraş şi se îndreptară spre malul mării. Începuse să se însereze. Era o zi liniştită, plăcută. Ajungând în dreptul enormelor scări care coborau spre mal, se opriră. Fiind singuri, Alexandru vorbi:

— Dragul meu, ştiu că este neînchipuit de greu, dar este necesar să treci peste aceste momente. Spre binele tău şi al mamei tale. Dacă îţi arăţi nemulţumirea s-ar putea, după cum bine ştii, să ai şi tu de suferit! Şi atunci ce se va întâmpla cu mama ta?

Andrei ştiu să se stăpânească. Însă el, care fusese mereu vesel, bine dispus, devenise trist şi singuratic.

*

În Basarabia şi în Bucovina de Nord se făcură noi arestări; mai numeroase ca cele dinainte. Plana, tot mai greu, teama colectivă mai greu de suportat decât cea individuală, deoarece orice speranţă se pierduse.

CAPITOLUL 9

Era la începutul lunii mai. Natura era în deplina ei splendoare; oraşul părea mai vesel, mai frumos. Luna mai este, în Basarabia, luna cea mai frumoasă. Iar oamenii, în tristeţea lor, se bucurau de această reînviere a naturii, care le mai încălzea sufletul.

De câtva timp Ana observase că Teodor se închisese tot mai mult în el; că se însingurase. Era din ce în ce mai îngrijorat că avea să vină şi rândul lui să fie ridicat, îşi dădea seama că, fiind profesor de istorie, era vizat mai mult ca alţi profesori. Ceea ce îl neliniştea mai tare era situaţia familiei. Ar fi dorit să rămână, pentru orice eventualitate, singur acasă. Ştia că sub niciun motiv nu va putea s-o determine pe Ana să plece; şi apoi ea îşi avea serviciul ei. Se gândea însă la Dana care avea o sensibilitate deosebită şi ar fi fost prea şocată dacă ar fi asistat la ridicarea lui; şi asta putea să lase urme adânci. Trebuia, sub un motiv oarecare, s-o trimită de acasă. Examenele putea să le dea şi toamna. Îi era greu să ia această hotărâre fiindcă s-ar fi putut să n-o mai vadă niciodată; dar nu avea altă soluţie. Acum înţelese cu adevărat sensul afirmaţiei *a trăi înseamnă a voi, a voi înseamnă a suferi.* Şi totuşi era surprins că analizează toate lucrurile astea cu luciditate. Oare, în situaţii deosebite, acţionează în om resurse speciale care îl determină să judece mai raţional şi mai clar decât în mod obişnuit? Problema era cum s-o convingă pe Ana, mai ales că pe ea nu putea s-o ducă cu argumente oarecare...

Teodor găsi, totuşi, un motiv: atitudinea Danei faţă de Ica Grigorievna, care locuia în apartamentul lor. Curată sufleteşte, delicată, fata nu suporta obrăznicia, bădărănia, minciuna. Şi nu putea să se stăpânească uneori să-şi arate deschis nemulţumirea ei faţă de atitudinea când prefăcută şi mieroasă, când obraznică şi dură a Irei Grigorievna. Ori era bine să nu te pui rău cu ea.

Când tatăl motivă aşa propunerea lui ca Dana să plece,

pentru o perioadă, la bunica ei, la Ceadâr-Lunga, Ana îi răspunse:

— Uitându-mă la tine, am impresia, Teodor, că îmi ascunzi ceva... În ultimul timp eşti tot mai tăcut. Dar indiferent de motivul real pentru care insişti, cred că este bine ca fata noastră să plece la mama pentru o perioadă. Simt şi eu că-i mai bine... O să se odihnească şi o să facă şi o cură bună de fructe...

La 1 iunie, într-o duminică, Dana plecă la Ceadâr-Lunga. Iar pe 12 iunie sosiră la Chişinău verii ei, Vasilica şi Victor, care aduseseră cu ei o căldare cu cireşe. Victor şi Vasilica veniseră la Chişinău la îndemnul Danei, ca să facă nişte cumpărături, fiindcă la Ceadâr-Lunga, nu se mai găsea aproape nimic; până şi pâinea se cumpăra cu greutate.

CAPITOLUL 10

Noaptea de 13 spre 14 iunie 1941; joi spre vineri. Noaptea în care a început deportarea masivă a basarabenilor şi bucovinenilor. Când circa 200.000[1] *de oameni, smulşi cu forţa de aici, au fost duşi în Siberia. Unde mulţi au pierit.*

*

După ce stătură de vorbă cu nepoţii întrebând din nou despre fiica lor, Teodor şi Ana se retraseră în dormitor. Era ora 10 şi jumătate, ca de obicei, înainte de a stinge lumina, citiră cam o jumătate de oră.

La ora 2 noaptea îi treziră tropăieli greoaie şi trântituri de uşi. Dintr-odată, uşa dormitorului fu deschisă brutal şi cineva aprinse lumina. Atunci o văzură în dreptul uşii pe Ira Grigorievna, iar în cameră intrară patru NKVD-işti, cu arme la umăr. Se postară la cele patru colţuri ale patului, ca după un ritual dinainte învăţat, şi unul din ei, care părea şeful lor, răcni: „Sculaţi-vă şi pregătiţi-vă de drum, dar repede!”

Ana – atât de calmă de felul ei – se pierdu cu firea şi începu să întrebe disperată „unde? de ce? ce v-am făcut?” Şi începu să plângă în hohote.

„Veţi fi duşi unde trebuie! Şi grăbiţi-vă!”

Teodor, care până atunci nu scosese o vorbă şi începuse să se îmbrace, se adresă Anei, cu voce blândă: „Draga mea, să facem ce ni se spune”.

Femeia însă, neputându-se stăpâni, izbucni: „Dar copiii? Ce vor face copiii? Oh, Doamne, ce nenorocire!!! Să iau fotografiile copiilor; vreau să le iau!”

„— Mai bine luaţi nişte haine calde!” interveni unul dintre NKVD-işti.

Ana, căutând fotografiile copiilor, în graba ei trase mai tare un sertar, care se răsturnă şi tot ce era înăuntru se împrăştie

---

[1] După alte date, în noaptea respectivă au fost deportate 100.000 de persoane.

pe jos... acolo erau şi cele trei decoraţii pe care Teodor le primise din partea statului român. Văzându-le, pe bărbat îl năpădi un sentiment de zădărnicie în faţa acestor tinichele, după care unii aleargă cu atâta înfocare; înţelese că în faţa marilor necazuri ale omului ele nu înseamnă nimic.

Vasilica şi Victor, care dormeau în vestibul, treziţi de zgomote, se iviră în hol. Văzându-i, şeful grupului de NKVD-işti exclamă: Ştiam că aveţi şi doi copii! Chiar voiam să vă întreb unde sunt! Trebuie să-i luăm şi pe ei!”

— Dar nu sunt copiii noştri! izbucni Ana.

— Tovarăşa, pe mine nu mă duci cu vorbe de-astea! Trebuie să plece şi ei!”

Ira Grigorievna, care până atunci nu se mişcase de la uşa dormitorului, uitându-se calm la tot ce se întâmplă, ca şi cum ar fi fost ceva obişnuit, fără importanţă, interveni: „Nu sunt copiii lor!”

— „Atunci e altceva!” zise NKVD-istul.

În grabă Ana şi Teodor îngrămădiră haine în două valize. Luară paltoanele, căci ştiau unde-i duc. Apoi, încadraţi de NKVD-işti – doi în faţă, doi în spate – ieşiră din casă, prin uşa din spate, care dădea în curte; tot pe aici îi adusese Ira Grigorievna pe NKVD-işti. Înainte de a călca pragul casei, Ana se întoarse, oprindu-se o clipă să mai arunce o privire asupra locuinţei unde-şi petrecuse ani buni de viaţă, dar şeful NKVD-iştilor o împinse violent, strigând: „Hai, mişcaţi-vă, n-o să stăm aici toată noaptea!” Totul se petrecuse atât de repede, că nu le dăduse timp să se dezmeticească...

Pe stradă era un camion, umplut pe jumătate cu alţi oameni, ridicaţi în noaptea aceea; înăuntru erau doi NKVD-işti cu arma în mână.

Îi duseră pe toţi la gară, după ce pe drum mai ridicară şi alte familii.

La gară era o mare imensă de oameni. Pe toţi, în grabă, NKVD-iştii îi înghesuiau de-a valma în vagoane de marfă; câte 60 – 70 de persoane într-un vagon. Pe vagoane scria, cu litere mari „EMIGRANŢI DE BUNĂVOIE”.

Ana şi Teodor, ţinându-se strâns unul de altul şi căutând să nu scape valizele şi paltoanele, se pomeniră şi ei îmbrânciţi

într-un vagon. Se aciuiră pe lângă un perete, dar trebuiră să se înghesuie şi mai mult, căci în vagon continuau să fie împinşi alţii. Până când, cu un zgomot surd, se închise uşa vagonului.

Cei mai mulţi plângeau în surdină; doar câteva femei se jeluiau cu voce tare. Ana şi Teodor, parcă mai legaţi unul de altul ca niciodată, tăceau. Se ţineau de mână şi prin gestul acesta parcă se ajutau unul pe altul. Se gândeau la copiii lor, dar niciunul nici altul nu vorbeau despre asta ca să nu adâncească şi mai mult durerea ce-i apăsa. În sinea lor se bucurau că nu sunt cu ei şi copiii, fiindcă bănuiau ce avea să-i aştepte în Siberia; cel puţin ei, scumpii lor copii, să trăiască mai bine. Dar nu se puteau concentra prea mult asupra unui gând, deoarece totul apăruse prea brusc şi pe neaşteptate ca să nu se simtă dezorientaţi şi pierduţi...



Cu o săptămână înainte, Ida Moscovici îşi trimisese fata la părinţii ei, în oraşul Bălţi; nu prea voise ea, dar la insistenţele bătrânilor cedase. Se gândise să profite de lipsa Rimei ca să-i facă o rochiţă frumoasă. Materialul foarte bun, bleu deschis ca şi ochii fetiţei, îl cumpărase de la o clientă care înainte fusese „cineva” iar acum trăia vânzând ce mai avea prin casă. Era 12 iunie când croitoreasa îi aduse rochia. Ida nu mai putea de nerăbdare! De câteva ori pe zi se ducea să se uite la rochie, imaginându-şi cum îi va sta fiică-sii. Peste patru zile, duminică, avea să se întoarcă şi ea. Iar mamă-sa se gândea că o să-i facă de mâncare tot ce ştia că-i place mai mult...

Joi, pe 13 iunie, Ida se culcase cu gândul la fiica ei, ca în fiecare noapte. La ora 2 şi 30 de minute o treziră lovituri puternice în uşă. Când deschise, văzu patru militari dintre care doi erau NKVD-işti. Buimăcită de somn, la început nu-şi dădu seama cine sunt şi de ce au venit, dar dintr-odată o apucă groaza.

— Ce vreţi? îi întrebă ea cu o voce răguşită.

— Dă-ne voie să intrăm! răcni unul dintre ei şi, împingând tare uşa, intrară cu toţii în casă.

Unul din ei, gradat, se răsti:

— Cetăţeană Moscovici, să-ţi faci bagajul şi să vii cu noi! Dar repede!

— Unde să plec!? De ce să plec? întrebă disperată femeia.

— Asta nu e treaba noastră! răspunse iritat gradatul. Noi avem un ordin şi trebuie să-l executăm!

— Nu, nu, nu pot să plec, izbucni ea. Nu pot să plec! Duminică trebuie să vină fetiţa mea! Cum să plec? Înţelegeţi că nu se poate!!!

— Ba ai să pleci acum, că aşa-i ordinul! Şi dacă fata nu-i aici, n-avem cum s-o luăm!

Ida începu să tremure toată. Se uita la ei cu o privire pierdută. Pur şi simplu, nu putea să creadă că este adevărat, nu puteau s-o despartă de Rima ei! Căzu în genunchi în faţa gradatului şi cu mâinile împreunate îl rugă: „Lasă-mă, lasă-mă te rog doar trei zile! S-o văd pe Rima, pe comoara mea. Atât vă cer. Şi apoi puteţi să faceţi ce vreţi cu mine. Tot ce vreţi. Vă rog, vă rog din suflet”. Şi începu să plângă în hohote. Unul din militari întoarse capul. Gradatul se enervă şi începu să ţipe:

— Ce vrei, tovarăşa, să mă ia pe mine în locul tău? Hai, gata, îmbracă-te şi fă-ţi bagajul! Că de nu te luăm aşa cum eşti şi atunci o să-ţi fie mai rău!

Ida se ridică ameţită şi, dintr-odată, ca şi cum i-ar fi venit cine ştie ce idee, fugi în camera fetiţei şi luă rochia cea nouă şi apoi de pe noptiera din camera ei scoase din ramă fotografia Rimei. Cu rochia într-o mână şi cu fotografia în cealaltă, hohoti din nou.

Gradatul, urmat de ceilalţi ostaşi, intră în dormitor şi-i spuse cu voce dură:

— Ţi-am spus că n-am timp de pierdut!

Ida luă valiza de deasupra şifonierului şi începu să îndese maşinal în ea ce-i venea la mână, fără să se gândească.

— Ia-ţi şi paltonul, că poate o să-ţi fie de folos, mai spuse gradatul cu voce mai blândă, cu toate că li se atrăsese

atenţia să nu discute cu aceşti „duşmani ai poporului care îşi merită soarta”.

Ida mai deschise o dată valiza, să se convingă încă o dată că acolo sunt puse rochia şi fotografia Rimei şi se îndreptă spre uşă. Când să treacă pragul, ţipă: „Nu plec! Omorâţi-mă, dar n-o las pe Rima, iubirea mea!” Trebuiră s-o ia cu forţa şi s-o scoată afară.

Vecinii auziră ţipetele ei şi înţeleseră ce s-a întâmplat. Dar nimeni nu avu curajul să aprindă lumina sau să iasă la geam. Toţi aşteptau tremurând să treacă timpul, cu gândul că ei vor scăpa.

*

O ridicară şi pe Eugenia Grosu. Când NKVD-iştii se năpustiră în cameră, ea rămase prostită, uitându-se disperată la ei. Când şeful grupului de NKVD-işti îi spuse să-şi facă repede bagajele, ea îi răspunse cu un zâmbet blând:

— S-o chem pe Matrona, că eu nu ştiu ce să fac.

Tocmai atunci năvăli în cameră Matrona Bitir care îi rugă s-o ia şi pe ea, căci „domnişoara se pierde acolo fără mine”. Cum nu era pe listă, pe ea nu puteau s-o ia. Înjurându-i şi blagoslovindu-i ca diavoli şi ca anticrişti, Matrona pregăti în grabă o valiză cu tot ce crezu de cuviinţă. La plecarea stăpânei o cuprinse în braţe şi nu vru să-i dea drumul, dar cele două fură despărţite cu brutalitate de NKVD-işti care n-aveau timp pentru sentimentalisme, mai ales că în noaptea aceea mai aveau destul de lucru.

*

Tot atunci fu ridicată familia de evrei Schneider. Amândoi tineri – el să fi avut 35 – 40 de ani, ea sub 30 de ani – se bucurau de oarecare trecere în Chişinău, prin situaţia lor materială bună – el era proprietarul a două farmacii – cât şi prin felul lor de a fi: delicaţi, cu mult tact, atenţi cu toată lumea. Mai ales ea, Rima Schneider, înaltă, foarte frumoasă şi având o distincţie în atitudine, era iubită şi stimată. Îi ridicară

împreună cu fiul lor, Albert, de 4 ani...

*

Colev în noaptea aceea nu dormea din cauza soţiei care nu se simţea bine. La ora două, când veniră să-i ridice, tocmai pregătea o sticlă cu apă fierbinte să-i aline durerile. Dându-şi seama că vor s-o ia şi pe ea, îi rugă cu lacrimi în ochi s-o lase, că-i bolnavă, însă NKVD-iştii nu ascultară, nici nu aveau voie să facă aşa ceva. Aşa încât Colev o duse afară, unde îi aştepta o căruţă, mai mult în braţe.

*

Îl ridicară şi pe părintele Ştefan, împreună cu fata lui, Lili.

*

Unii fură mai norocoşi, ca Gobjilă. Ion Gobjilă era în concediu şi plecase împreună cu soţia şi copiii la părinţii ei, în comuna Taraclia. Plecaseră de marţi, 11 iunie, şi asta i-a salvat, căci negăsindu-i acasă în noaptea aceea, i-au lăsat în pace. Dar asemenea noroace erau rare…

*

Ridicarea basarabenilor şi bucovinenilor a fost pregătită în cele mai mici detalii, din timp şi în mare secret. Listele celor ce trebuiau să fie ridicaţi au fost alcătuite fie pe baza autobiografiilor sau interogatoriilor luate cetăţenilor, fie pe baza denunţurilor date, de obicei, de informatori.[1]

De asemenea erau pregătite liste cu trenurile şi destinaţia celor deportaţi, cu însoţitorii etc. Căci regimul sovietic, ca

---

[1] Astfel, la Comrat, pe mulţi i-a denunţat Rimanov. Cînd, în 1941, trupele româneşti au intrat în Basarabia, rudele celor deportaţi, pur şi simplu, l-au linşat. Poliţia, ştiind motivul acestui linşaj, a închis ochii. Însă cei mai mulţi informatori, s-au retras o dată cu trupele sovietice.

orice regim totalitar, agrea să fie totul bine organizat şi să se ţină o evidenţă precisă, chiar dacă mulţi din cei deportaţi erau trimişi la lagăre de exterminare; regimul sovietic avea, într-adevăr, un cult pentru tabele, liste, situaţii.

Totuşi, unele reglementări difereau, de la regiune la regiune. Astfel, în judeţele din sudul Basarabiei, care erau anexate la R.S.S. Ucraina, unde prim secretar era atunci N. Hruşciov, deportarea s-a făcut în condiţii mai bune, de cele mai multe ori familiile n-au fost despărţite. Pentru restul Basarabiei, ca şi în Bucovina, condiţiile de deportare ce au fost deosebit de dure. În primul rând, toţi bărbaţii apţi de muncă au fost separaţi de familiile lor şi duşi în lagăre de muncă forţată, unde puţini au supravieţuit; femeile, copiii, bătrânii au fost duşi în diferite zone ale Siberiei unde condiţiile de viaţă – foarte grele – erau totuşi ceva mai bune ca ale bărbaţilor.

Despărţirea familiilor s-a făcut în mod diferit, în funcţie de localităţi. În Chişinău, Tighina şi alte localităţi, unde gările nu erau departe de inima oraşului, familiile, au fost despărţite la gara oraşului Tiraspol, aflat pe teritoriul URSS imediat dincolo de Nistru. Pentru oraşele Comrat, Ceadâr-Lunga (şi multe cătune din zonele respective) despărţirea familiilor s-a făcut la gările Comrat şi Basarabeasca, aceste gări fiind aşezate în câmp, la câţiva kilometri de centrele urbane.

Toate vagoanele aveau paie pe jos. Vagoanele pentru bărbaţi aveau tăiată la mijloc o gaură da circa 25 x 25 cm² pentru necesităţi. Vagoanele pentru femei, copii şi bătrâni, numai în parte o aveau; probabil nu mai avuseseră timp pentru toate.

*

Ana şi Teodor, grăbiţi la plecare, nu-şi închipuiseră că vor fi despărţiţi. Aşa că la Tiraspol, unde fuseseră repartizaţi în trenuri diferite, se alese fiecare cu câte o valiză care avea şi lucruri ale celuilalt. Lovitura cea mare era însă despărţirea. Oare nu era destulă nenorocirea că rămâneau fără copii? Mai era nevoie de încă una? Şi aceeaşi soartă o avuseseră, încă

de la plecare, cei mai mulţi deportaţi atunci.

*

Victor şi Vasilica, buimăciţi de cele întâmplate, mai stătuseră o zi în casa unchilor; sperau că ridicarea lor fusese o greşeală şi că Teodor şi Ana aveau să revină. Sâmbătă dimineaţa plecaseră spre Ceadâr-Lunga. Seara ajunseseră la gara Basarabeasea, de unde trebuiau să ia căruţa; aici văzură garnitura de tren cu deportaţii, trasă pe o linie de rezervă. Uşile vagoanelor erau închise, dar prin micile ferestruici ale vagoanelor se auzeau plânsete şi strigăte disperate „apă, apă”. Cei închişi stăteau de aproape două zile, înghesuiţi mai rău ca animalele. Supraveghetorilor nu le păsa de soarta lor, iar oamenii care se vânzoleau prin gară, cuprinşi de teamă, se făceau că nu văd şi nu aud nimic.

Tânguirea jalnică şi strigătele celor închişi în vagoane urmăriră mult timp gândurile celor doi tineri.

În drum spre Ceadâr-Lunga se frământau cum să-i spună Danei că părinţii ei fuseseră arestaţi. Se gândiră ca la început să nu-i spună nimic. Ajungând acasă o găsiră pe fată destul de bolnavă; se bănuia că are tifos exantematic care deja începuse să bântuie în multe părţi ale Basarabiei.

*

Au fost ridicaţi o bună parte din intelectuali, cei ce avuseseră înainte o situaţie materială mai bună şi în special ţăranii mai înstăriţi; marea majoritate erau moldoveni. Prin această măsură statul sovietic voia să-i elimine de aici pe toţi aceia care ar fi putut, eventual, crea probleme în aceste regiuni ocupate.

Şi astfel, din noaptea de 13 spre 14 iunie 1941 a început calvarul unei bune părţi din populaţia Basarabiei şi a Bucovinei de Nord; bărbaţi plini de viaţă, bătrâni din care unii bolnavi, femei, copii. Oameni care nu voiau decât să trăiască în linişte şi să-şi crească copiii. Şi din cei ce-au fost luaţi, mulţi, foarte mulţi, au pierit. Datorită unui simplu Ukaz al lui

Stalin...

CAPITOLUL 11

Alexandru află de soarta părinţilor lui la o săptămână după ce fuseseră ridicaţi, prin Dubinin, care venise la Odessa şi se dusese la cămin, unde locuia Alexandru, ca să-i spună ce se întâmplase. O făcuse discret, fără să-i spună nevestei, căci o ştia rea. Dubinin avea în el un simţ al corectitudinii, o anumită curăţenie sufletească; dar aceste însuşiri le păstra numai pentru el şi nu le exterioriza; căci aşa i se părea mai înţelept.

Auzind vestea, Alexandru, fără voie, lăsă să-i scape: „Nu, nu se poate! N-au făcut nimic!” şi văzând că Dubinin tace, înțelese toată grozăvia situaţiei. Simţea că i se strânge un nod în gât şi că-i vine să plângă. Se stăpâni însă şi, după ce-i mulţumi oaspetelui, se duse precipitat la malul mării; voia să fie singur. Aici se retrase într-un loc izolat şi-şi dădu drumul plângând în hohote, repetând din când în când „Doamne, Dumnezeule, de ce această nenorocire pe noi?!” Şi apoi, reculegându-se îşi spuse: „Nu există niciun Dumnezeu! Căci dacă ar exista şi ar fi atotputernic şi atotbun, n-ar fi pe lume atâta nedreptate şi suferinţă!”. Din clipa aceea Alexandru încetă să mai creadă. Şi simţea, totodată, o ură nestăpânită împotriva acestui sistem plin de minciună şi teroare. În care zeci de milioane de oameni, trăind în mizerie, sunt stăpâni şi de o permanentă teamă; iar mulţi dintre ei sunt sacrificaţi pe altarul noii „religii”.

Alexandru se ridică şi se întoarse la cămin. Era calm, căci nu trebuia să arate tot ce avea pe suflet. Totuşi nu putea masca tristeţea ce-l cuprinsese. Şi când unii colegi îl întrebară de ce este atât de tăcut, le răspunse că-l doare capul; o scuză bună, căci suferea destul de des de dureri de cap. Doar lui Andrei îi mărturisi, din prima zi, ce i se întâmplase. Şi durerea comună îi legă şi mai mult.



La 22 iunie Germania a atacat Uniunea Sovietică. Ştirea a fost primită cu nelinişte. Oficial se afişa un optimism forţat dar de fapt se aşternuse o atmosferă apăsătoare şi de totală tăcere. Nimeni nu risca să vorbească; era mult mai înţelept să accepţi opiniile oficiale.

*

În această zi îl arestaseră pe profesorul Spiridonov, ceea ce îi consterna pe toţi cei ce-l cunoscuseră; dar trebuiră să accepte lucrurile aşa cum erau.

Fuseseră arestaţi Grecov şi Uzun, fiindcă îşi permiseseră ca din când în când să exprime, este adevărat, voalat, păreri care nu conveneau...

Alexandru nu se gândea decât cum să ajungă acasă ca să vadă ce-i cu soră-sa Dana. Acuma nu mai avea importanţă institutul, continuarea cursurilor; importante deveniseră problemele familiale. Îşi dădea însă seama că avea să fie greu să-şi ducă la capăt dorinţele. Singura persoană care îl putea ajuta era Nataşa. Ştia că poate avea încredere în ea, aşa că-i spuse adevărul.

— Bine că mi-ai spus despre situaţia părinţilor tăi! La noi, mai devreme sau mai târziu, s-ar fi aflat totul, fiindcă NKVD-ului nu-i scapă nimic. În legătură cu hotărârea ta de a pleca, înainte ca eu să văd ce pot face pentru tine, te rog să te gândeşti dacă eşti hotărât s-o faci sau nu. Nu este exclus ca peste voi să vină fasciştii; vei accepta oare să trăieşti sub ei?”

— M-am gândit la toate acestea şi sunt hotărât să plec; n-o pot lăsa pe Dana singură.

Alexandru nu-i spuse fetei că pentru el şi ai lui nici sistemul ruşilor nu este mai bun ca al fasciştilor, căci ea tot nu l-ar fi înţeles.

— Bine, Alexandru, voi încerca să te ajut pentru că mă rogi tu; cu toate că îmi pare rău că fac aşa ceva. Să scrii o cerere în care să soliciţi o învoire de trei zile ca să pleci să-ţi vezi părinţii şi să iei nişte haine. Mă voi duce la prodecan care nu-i atât de încuiat ca decanul şi sper că mă va înţelege. Ataşează

şi certificatul medical că ai fost operat, poate să ajute.

A doua zi Nataşa îi spuse lui Alexandru că nu a putut să obţină aprobarea. La început de război nimeni nu voia să-şi asume răspunderea să permită unui student să plece într-o zonă din apropierea frontului. Alexandru ştia că Nataşa îi spune adevărul şi blestema, în gând, dorinţa lui de a-şi continua studiile în Odessa.

CAPITOLUL 12

Ana Lambu nimerise în acelaşi vagon cu Ida Moscovici şi cu Eugenia Grosu. Eugenia, cu valiza şi îmbrăcată cu un palton frumos, mai mult de toamnă, se uita zâmbind uşor speriată la cei din jur, fără să scoată niciun cuvânt; doar din când în când se scuza dacă, din greşeală, o atinsese pe vecina ei. În schimb, Ida trecea de la o stare isterică la alta. Când plângea în hohote, strigând: „o vreau pe fetiţa mea; cum s-o las aşa, fără mine? Daţi-mi-o pe Noma mea, dragostea, fericirea mea, bucuria vieţii mele!”, când bătea cu pumnul în peretele vagonului, rugându-i pe paznici să-i dea drumul să vadă ce-i cu fata ei şi apoi pot s-o şi omoare, fără să realizeze că paznicii ori n-o aud, ori dacă o aud nu-i dau nicio importanţă... Din cauza plânsetelor Idei, copiii începuseră să urle. Era o atmosferă grea, pe care cei din vagon, cu nervii întinşi la limită, n-o mai suportau. Câte una din femei striga la Ida, cu glas răstit „Ia mai taci odată că ne-ai omorât cu ţipetele tale! Parcă numai tu eşti nenorocită!”. Dar Ida parcă nici nu le auzea. Atunci Ira Lipetz, soţia unui negustor din Tighina, care era cu doi băieţi, unul de 13 ani, celălalt de 15 ani interveni cu blândeţe:

— Doamnă Moscovici, linişteşte-te! Acum tot nu poţi să-ţi vezi fata. Lasă, că ajungem unde ne duc şi acolo ai să vezi ce poţi face. Şi apoi n-are rost să-i superi pe ceilalţi. Fiecare are supărarea lui care este tot aşa de mare ca şi a matale. Linişteşte-te, te rog. Acum trebuie să ne înţelegem şi să ne ajutăm: atât cât putem...

La care se alătură şi Ana:

— Da, doamnă, trebuie să ne ajutăm şi să nu disperăm! Şi eu mi-am pierdut bărbatul şi copiii. Fiecare din noi are nenorocirea lui...

Ida se linişti oarecum, dar lacrimile îi curgeau pe obraz fără încetare. Din când în când, izbucnea în hohote de plâns şi apoi, brusc, se liniştea.

Nu departe de Ana era o ţărancă bătrână, care aproape tot timpul se ruga. Faţa-i ridată şi îmbătrânită trăda deznădejde, dar şi o credinţă adâncă. Ana, uitându-se la ea, intui că ei îi pierise credinţa în Dumnezeu. Nu mai putea crede într-un Dumnezeu care lăsa să fie pedepsiţi atâţia oameni nevinovaţi şi care părea indiferent la atâta suferinţă. Se simţi însă animată şi de o puternică voinţă de a nu renunţa la viaţă; o voinţă de a lupta ca să supravieţuiască, bizuindu-se numai pe ea şi pe nimic altceva. Fiindcă înţelesese că numai păstrându-şi firea şi căutând să nu renunţe la viaţă mai avea şanse să-şi vadă odată copiii şi soţul.

*

Teodor nimerise într-un vagon în care nu cunoştea pe nimeni.

Cei mai mulţi dintre bărbaţi tăceau. Unii se rugau. Erau şi câţiva care încercau să se justifice că nu sunt vinovaţi, repetând: „De ce m-au luat? Ce-am făcut oare? Doamne, ce se întâmplă oare cu nevasta şi copiii mei?” – alţi tăceau şi nimeni nu înjura regimul. Spaima le pătrunsese atât de adânc în suflet încât nu îndrăzneau, chiar în aceste momente, să-şi manifeste revolta şi ura împotriva acestui inuman sistem.

Teodor stătea ghemuit, ca să aibă loc şi alţii, având grijă de valiză şi palton. Tăcea, cufundat în gândurile ce nu-i dădeau pace. Era cuprins de disperare şi se simţea vinovat faţă de familie. Era sigur că totul se întâmplase din cauza lui. În minte îi apăreau scene din viaţa alături de Ana şi de copiii lui dragi. Acum abia realiza cât de mult, cât de adânc îşi iubea soţia şi copiii. Şi de câtă fericire se bucurase în viaţă; fericire de care înainte nu era pe deplin conştient.

*

Părintele Ştefan era în acelaşi vagon cu Colev. Nu-l cunoştea, dar îl remarcase pentru că acesta se ruga des. Şi, văzându-l cum se roagă, pe preot îl inundă duşmănia faţă de acest Dumnezeu pe care-l slujise atâţia ani. Dumnezeu care

se lepădase de el şi de oameni.

El, care era de obicei bine dispus, volubil, devenise tăcut, ursuz. Suferea teribil de dorul fetiţei lui. După cum suferea de foame şi de sete. Nu-şi închipuise că foamea şi, mai ales, setea, te pot chinui în asemenea hal!

*

Trenurile cu deportaţii de la Tiraspol şi Basarabeasca[1] nu plecară în acelaşi timp. Cele cu bărbaţii porniră primele, după trei zile de la noaptea ridicării; trenurile cu femei, copii şi bătrâni mai stătură în gări cinci zile.

Această aşteptare fu grea pentru deportaţi. Prima zi nu li se dăduse nici apă, nici mâncare. Mulţi ţipau, mai ales femeile care erau cu copii, cerând apă; dar nimeni nu se sinchisea de ţipetele lor! NKVD-iştii care trebuiau să-i însoţească aveau alte treburi. Trebuiau să întocmească, în primul rând, liste detaliate de persoane din fiecare vagon. Astfel că fiecare deportat trebuise să dea toate actele pe care le avea cu el. Fără acte nu mai erau persoane; nu mai erau, de fapt, nimic. De altfel, însoţitorii lor aşa îi şi tratau; cu desconsiderare totală, amestec de dispreţ şi ură. Obligaţi să facă un drum lung şi trebuind să aibă grijă permanentă să nu scape niciun om, NKDV-iştii nu-i puteau iubi. Şi aceasta cu atât mai mult cu cât mulţi dintre ei erau convinşi că deportaţii erau nişte adevărate hiene, care se lăfăiseră într-o viaţă de huzur pe spinarea poporului muncitor; li se repetase de atâtea ori acest lucru, încât ei începuseră să şi creadă în exploatarea crudă, inumană a muncitorilor de către capitalişti. Unii NKDV-işti nici nu vedeau rostul de a-i duce pe deportaţi în Siberia. Nu era oare mai bine să fi fost striviţi ca nişte ploşniţe care îţi sug sângele? După ei, statul sovietic era prea mărinimos cu aceşti „svoloci”[2].

Durata drumului era programată cu aproximaţie; însă

[1] Relatările se referă, de fapt, la două județe din Basarabia, Lăpușna și Tighina. Situația din celelalte județe era similară, cu excepția județelor din sudul Basarabiei, unde, după cum s-a menționat, familiile n-au fost, în general, despărțite.

[2] Canalii

fiecare tren avea o destinaţie precisă. Destinaţie care, evident, nu era cunoscută deportaţilor.

Distribuirea apei şi a hranei era pusă la punct, căci sovieticii aveau o experienţă bogată în domeniul deportărilor. Prima zi nu li se dăduse nimic; organizarea cerea totuşi ceva timp. Începând cu a doua zi, la fiecare vagon se aduceau câte două găleţi cu apă şi o cană; aceasta era porţia pe o zi pentru cei 60 – 70 de oameni dintr-un vagon, printre care erau şi copii. De două ori pe zi li se aducea în căldări supă – o zeamă rară – şi caşă, greu de înghiţit, nefiartă. Deportaţii primeau zilnic câte 300 de grame de pâine neagră şi cleioasă. Din când în când, în loc de caşă, li se dădea câte o bucată de peşte sărat, care le mărea setea.

Primele zile se făcuse înghesuială şi dezordine la uşa vagonului şi unii rămăseseră fără apă şi mâncare. Apoi se înţeleseră între ei şi fiecare îşi primea porţia, căci numai aşa puteau supravieţui.

Mai mult decât de foame, sufereau de sete; pentru că cele două căldări cu apă nu le ajungeau. Fiind vară şi cald, acoperişul din tablă al vagonului se încingea făcând ca înăuntru să fie o căldură greu de suportat; mai ales că erau înghesuiţi ca sardelele. Ba în trenul cu bărbaţii, câte un însoţitor aducând o a doua căldare, când s-o dea prin deschizătura uşii vagonului se făcea că o scapă şi apa se vărsa; dar el pleca râzând de gluma pe care o făcuse.

Iar la spălat nimeni nu se putea gândi. Uneori femeilor şi copiilor li se dădea masa într-o sală a gării. Şi asta numai dacă trenul ajungea în gară, de obicei mică, seara sau noaptea. Trenul era tras pe o linie izolată şi când în gară nu era niciun om se crea un cordon de la tren la gară, format din însoţitori şi câini, pe rând, pentru fiecare vagon în parte; ca nimeni să nu poată scăpa.

Tot timpul cât dură drumul, bărbaţii nu coborâră din vagon.

*

Drumul fu un calvar. În timpul zilei vagoanele deveneau adevărate cuptoare; prin cele două mici ferestruici zăbrelite,

aflate în partea de sus a vagonului nu se putea asigura nicidecum aerisirea. În vagon mirosul de corpuri nespălate, de menstruaţie, de excremente şi de urină cu care se îmbibaseră paiele, făcea atmosfera şi mai greu de respirat. Cât despre scena dizgraţioasă când oamenii îşi făceau nevoile în gaura din mijlocul vagonului, cu timpul se obişnuiseră cu toţii.

Seara, când se culcau, fiecare simţea cum se lipeşte de el un trup străin, transpirat şi murdar, dar – n-aveau ce face. La unii, cu piele mai sensibilă, din cauza transpiraţiei şi a nespălării, apăruseră eczeme.

Suportând această mizerie cruntă, foamea şi setea, fiecare devenea conştient că este un nimic; că umilinţele îl degradează şi că n-are dreptul să aibă nicio pretenţie...

*

La gara Konotop, dincolo de Kiev, întâmplarea făcu ca trenul în care se găsea Ana să fie oprit nu departe de trenul în care erau bărbaţii şi care staţiona acolo de aproape două zile. Era o noapte senină, luminoasă. Coborând din tren să meargă la masă în gară, Ana îl recunoscu pe unul din paznicii de la Tiraspol, unde fuseseră despărţiţi şi care urma să plece cu trenul cu bărbaţii. Paznicul, mic de statură, spătos, avea o faţă de mongoloid, urâtă şi nesuferită – o figură pe care o reţineai. Ea înţelesese că în trenul oprit pe o linie vecină era Teodor al ei. Inima îi tresări de bucurie şi duioşie. Dar din vagoanele trenului bărbaţilor se auzeau ţipete disperate: apă, apă. Iar câţiva NKVD-işti aruncau prin ferestruicile vagoanelor bucăţi de peşte sărat, strigând „na, săturaţi-vă de apă!” Pe Ana o cuprinse o slăbiciune aproape de leşin. Îşi reveni, dar nu se putu abţine să nu izbucnească în plâns.

Teodor n-avea cum să ştie că la câţiva zeci de metri era nevasta lui.

*

Soţia lui Colev muri pe drum. Cele din acelaşi vagon cu ea

trebuiră să călătorească o parte din noapte şi o zi cu moarta; iar gândul că fiecăreia poate să i se întâmple aşa ceva le înspăimânta. La prima gară unde opri trenul reuşiră să-i anunţe pe paznici care ridicară trupul; şi probabil că-l îngropară în câmp, în apropierea gării.

Şi în alte trenuri muriseră deportaţi pe drum.

*

La gara Agriz – între Kazan şi Sverdlovsk – pe când trenul staţiona, în vagonul în care se afla Ana, o femeie simţi că ceva parcă se mişcă sub ea. Sări ca arsă, crezând că este un şoarece. Şi atunci observă că între paie apăruse vârful unui – ziar. Îl trase repede să vadă despre ce este vorba. Era un ziar „Izvestia”, în care, între altele, se prezenta situaţia de pe front. Ziarul fusese pus între crăpăturile podelei vagonului de către un muncitor al căilor ferate. Abia aşa au aflat ele că Uniunea Sovietică este în război cu Germania, cu toate că războiul izbucnise deja de aproape două săptămâni. Cei care le supravegheau nu credeau că trebuiau să le informeze. În două zile toate deportatele din tren ştiau despre război; muncitorii de la căile ferate doreau să le ajute într-un fel. Multe sperau că datorită acestui război se va pune capăt calvarului lor. Dar nimeni nu vorbea despre asta; de teamă.

Bărbaţii aflară despre război doar când ajunseră în lagărul unde fuseseră deportaţi.

*

Drumul devenise un chin. Hrana şi apa care li se dădea doar cât să supravieţuiască, căldura sufocantă din vagon, corpurile pline de jeg, mirosul tot mai greu din vagon, necurăţat încă de la plecare, toate deveneau din ce în ce mai apăsătoare. După cum era tot mai greu de suportat necunoaşterea sorţii lor; călătoreau de aproape trei săptămâni şi nimeni nu ştia unde îi duc şi cât va mai dura calvarul.

Ana simţea că o lasă puterile. Migrenele de care suferise

toată viaţa se succedau una după alta. Avea o senzaţie de vomă şi o slăbiciune atât de mare încât simţea nevoia să stea tot timpul culcată dar nu putea decât rareori, pentru că le incomoda pe celelalte. O chinuia dorul copiilor şi al bărbatului. Avea uneori impresia că durerea sufletească se transforma într-una fizică; gândul la ai ei era atât de intens şi de dureros încât i se părea că are o apăsare în piept. O obseda gândul că fusese o mamă prea severă cu copiii ei. Şi totuşi, suferinţele, dorul de familie, teroarea acestui drum interminabil îi întăreau hotărârea de a nu dispera, oricare ar fi fost situaţia.

Se vedea că şi Eugenia Grosu se frământa. Faţa îi devenise palidă şi avea cearcăne adânci sub ochi. Rochia ei frumoasă de mătase era pătată şi ruptă într-o parte. Şi chiar în mizeria în care se găsea nu renunţa la pălăria cu panglicuţe de pe cap, care contrasta bizar cu toată ambianţa. Şi era una dintre cele foarte puţine care nu se plângea.

Ida Moscovici slăbise mult, nu putea mânca. Devenise tăcută, ursuză şi se uita într-un punct fix. Din când în când izbucnea spunând „Nu mai pot fără fetiţa mea! Vreau să mor!” şi apoi un timp plângea înăbuşit.

Şi alte femei plângeau. De obicei, când una începea să plângă, şi altele se porneau.

*

În vagoanele cu bărbaţi era mai multă linişte şi parcă mai multă resemnare.

Tratamentul la care erau ei supuşi era mai dur, li se dădea mâncare mai puţină şi, adesea, în loc de catşă, căpătau peşte sărat care însă îi înseta, iar cele două căldări zilnice de apă de vagon nu ajungeau nicidecum.

Toader nu scotea o vorbă. Tot timpul se gândea la ai lui. Nu putea scăpa de apăsarea gândului că era vinovat faţă de familie, fără să ştie exact care-i era, de fapt, vina. Îl tortura dorul de copiii rămaşi singuri. Şi disperarea că nu-şi va mai vedea nici copiii şi nici soţia. În adâncul său era convins că nu avea să scape viu de acolo unde erau duşi; nu auzise – într-

un an cât stătuse sub ocupaţie sovietică – ca cineva care fusese ridicat să scape. Chinuit de remuşcări şi de grija copiilor şi a Anei, se gândea că putea să scape numai prin moarte; simţea că nu mai putea suporta starea sufletească în care se găsea. Şi atunci îi veni ideea sinuciderii. La început ideea îi încolţi timidă, nebuloasă. Dar, încet, încet, prinse contururi tot mai precise; îi pătrundea tot mai adânc în suflet... El, care înainte nu se gândise niciodată la moarte şi-i dispreţuise totdeauna pe sinucigaşi, considerându-le gestul ca un act de laşitate, era tot mai mult acaparat de idee. Şi când îşi aducea aminte de situaţia familiei lui, de situaţia lui, gândul la sinucidere era parcă un refugiu în care găsea oarecare linişte. Acum ştia ce are de făcut. Perspectiva morţii nu-l înspăimânta; din contră, avea un sentiment de izbăvire. Îşi dădea seama că singurul fel de sinucidere ce-i stătea la îndemână era spânzurătoarea. Avea cu el cureaua de la pantaloni: o curea îngustă dar solidă. Şi din când în când, fără să-şi dea seama, punea mâna pe ea, să se convingă că este la locul ei. Era hotărât să se sinucidă încă din primele zile după ce ar fi ajuns în lagăr.

CAPITOLUL 13

Războiul începuse prost pentru sovietici. Mai ţineau frontul la Prut, dar se ştia că n-o să dureze mult. Cea mai mare parte a funcţionarilor începuseră să plece, să părăsească acest adevărat rai pentru ei. Plecau cu părere de rău, dar încărcaţi cu bagaje.

Basarabenii şi bucovinenii de abia aşteptau ca ocupanţii să plece; ca să scape de teroarea care-i chinuise un an de zile. Erau îngrijoraţi că războiul avea să treacă pe la ei; dar, mai ales, le era teamă să nu fie luaţi de sovietici şi trimişi departe. Când auzeau de Siberia, îi apuca pe toţi groaza. Le era frică de orânduirea sovietică; se lămuriseră pe deplin. Stăteau în casele lor, cu perdelele trase şi căutau să iasă cât mai puţin afară. Unii plecaseră, noaptea, la rudele lor la ţară, dar nici acolo nu erau pe deplin siguri, căci organele miliţiei urmau să se retragă ultimele.

Au fost şi unii, puţini la număr, care hotărâseră să plece împreună cu sovieticii; depunând un zel exagerat în sprijinul puterii sovietice şi colaborând strâns cu ea, nu aveau altă soluţie.

*****

Crucinski se dusese la Gorsoviet agitat şi neliniştit – cerând să i se dea un vagon. Voia să ia cu el tot ce furase şi cu ce se căpătuise în acest timp. Preşedintele Gorsovietului n-avea timp de el; de altfel îl şi dispreţuia. Reuşise să pătrundă la unul din secretarii adjuncţi de partid al oraşului, care-l întrebase: „De ce nu ceri un tren?” La insistenţele lui, îi răspunsese răspicat: „Tovarăşe, în regimul nostru oamenii de bună credinţă servesc ţara şi socialismul din convingere şi nu ca să fie răsplătiţi! Cât despre convingerile tale, ştiu că n-ai absolut niciuna”...

„Dar ce să fac”, începuse să se lamenteze Crucinski, „unde

să mă duc?” „Uite ce, tovarăşe, du-te la dracu’ cu pretenţiile tale! Şi dacă mai insişti, te trimitem noi, aşa cum ştim noi să trimitem; şi cum ştii şi tu! E clar?”

Crucinski ieşise tremurând de spaimă, dar şi de supărare. Nu-şi dădea seama că, nemaifiind necesar, se lepădau de el ca de-o cârpă murdară. Se întoarse acasă şi îngrămădi în două valize mari tot ce era mai scump, bijuterii, argintărie, luate, în bună parte, prin şantajarea populaţiei sau de la unii ridicaţi în anul de ocupaţie. Avu grijă să ia cu el mâncare şi câteva sticle de vodcă. Târându-şi valizele, se duse la gară şi cu greutate găsi un loc într-un vagon plin cu sovietici care, ca şi el, părăseau în grabă Basarabia. Nu iubise acest regim căci nu putea avea sentimente patriotice de niciun fel, însă acum începuse să-l urască cu adevărat. Singurul lui refugiu era băutura. Când era treaz, ştia să tacă; băut, vorbea mai mult decât trebuia. Nu o dată spusese: „Credeam că regimul vostru este ceva deosebit, dar e mult mai rău decât regimul burghez! îl bag în p... mă-sii de regim ca şi pe conducătorii lui”... într-una din nopţi, doi NKVD-işti îl scoaseră din vagon şi, ducându-l în câmp, îl împuşcară.

*

Frica oamenilor era, în parte, nejustificată. Sovieticii nu mai aveau timp să se ocupe de ei. Pe ei îi interesau două probleme. În primul rând să fugă cât mai repede, ducând cu ei tot ce puteau – inclusiv arhivele instituţiilor unde lucraseră. Iar în al doilea rând, să recruteze cât mai mulţi tineri pentru război. Ştiau că, repartizându-i în grupuri mici, în diferite unităţi militare, aceşti tineri nu aveau altceva de făcut decât să asculte şi să lupte.

În consecinţă dădură un „ukaz” afişat pe la instituţiile oraşului, prin care se cerea ca toţi tinerii între 18 şi 25 ani să se prezinte la Comandamentul militar, căci în caz contrar vor fi aspru pedepsiţi.

Şi în acest mod mii de tineri fură încorporaţi cu forţa şi despre cei mai mulţi nu s-a mai aflat nimic.



La Odessa începuse evacuarea unor instituţii şi întreprinderi. La institutul lui Alexandru se creăse un comandament central, condus de rector şi comandamente pe facultăţi, de care răspundeau decanii. Dar în realitate, toate deciziile erau luate de către organele de partid.

Studenţii fuseseră mobilizaţi să împacheteze aparate şi instalaţii de laborator şi o parte a cărţilor din biblioteci; prima bibliotecă de care se avusese grijă a fost cea de marxism-leninism. Cadrele didactice împachetau arhiva institutului şi a decanatelor.

Li se spusese că vor pleca, dar fără să li se comunice unde. Totuşi, chiar înainte de a pleca, se aflase, pe ascuns, că vor fi duşi în Caucaz. Marea majoritate a cadrelor didactice şi a studenţilor plecaseră. De teamă că n-au cum să se ascundă astfel încât să nu fie prinşi şi de frica nemţilor. Şi apoi, mulţi studenţi doreau să-şi continue studiile... De valul plecării fuseseră luaţi şi Alexandru şi Andrei. Se simţeau singuri, pierduţi şi nu aveau curajul să se ascundă; mai ales că nici nu aveau unde. Pe drum, care durase mult, mulţi se îmbolnăviseră de tifos exantematic şi dizenterie şi nu toţi scăpaseră cu viaţă.



O parte dintre odessiţi părăsiră oraşul odată cu retragerea trupelor. Mulţi făcură ce făcură şi rămaseră. Fie că le era frică să plece în necunoscut, fie că – sătui de regimul stalinist – sperau într-o schimbare în bine; chiar dacă nu-i iubeau pe nemţi şi se temeau de ei.

CAPITOLUL 14

După aproape patru săptămâni de când îi ridicaseră, trenurile încărcate cu bărbaţi deportaţi ajunseră la Ivdel[1], locul de destinaţie. Soseau câte două-trei trenuri într-o zi, până când toţi deportaţii fură aduşi aici[2]. Pentru prima dată, uşile vagoanelor se deschiseră larg şi în sfârşit deportaţii putură ieşi afară. Drumul îi schimbase mult... Neraşi de atâta vreme, slăbiţi, cu faţa palidă, scofălcită, murdari şi mirosind îngrozitor, cu privirea pierdută, păreau nişte fiinţe venite din altă lume; dintr-o lume în care există numai suferinţă şi resemnare. Căci afară de câţiva care se uitau încruntaţi, cei mai mulţi priveau spre pământ parcă lipsiţi de orice sentiment. Acest drum îngrozitor – în care câteva zeci dintre ei pieriseră – îi făcuse să nu mai dorească nimic; gândul le era la apă, la mâncare şi la puţină odihnă. Umilinţele şi mizeriile incredibile la care fuseseră supuşi uciseseră definitiv mândria şi demnitatea fiecăruia.

Cei mai mulţi de abia se ţineau pe picioare. Soarele după care râvniseră atâta îi orbea. Şi Teodor simţea că e pe cale să cadă. Cu atât mai mult cu cât, din cauza dezordinii care se iscase la coborârea din vagoane, deportaţii se împingeau şi se călcau pe picioare; soarele prea puternic pentru ei îi făcea să orbecăie ca-n întuneric.

Cum sosiseră în acelaşi timp două trenuri[3], oamenii, obligaţi să nu se îndepărteze prea mult de vagon, se mai amestecară. Colev, împins de lume, îl văzu pe Teodor, care tocmai coborâse din ultimul vagon al celuilalt tren; îl cunoştea fiindcă din când în când el şi cu Ana veneau la Ceadâr-Lunga să-şi petreacă o scurtă vacanţă, la casa părintească a ei.

---

[1] Ivdel, oraş situat dincolo de Urali, în apropierea paralelei 61.
[2] — După cum s-a menţionat, relatarea se referă la deportaţii din judeţele Tighina şi Lăpuşna ; situaţia era asemănătoare şi pentru alte judeţe.
[3] După care urmaseră multe altele.

Colev se apropie de Teodor şi-l întrebă.

— V-a ridicat şi pe dumneavoastră, domnule profesor?

— Da, după cum vezi... lui Teodor i se păru străină vocea în primul moment, i se păru că nu-i a lui; în timpul drumului nu i se auzise gura.

Trenurile se opriră la intrarea în lagărul de la Ivdel. Porţile lagărului se deschiseră şi deportaţii, aliniaţi în şiruri de câte patru persoane, intrară. De acum înainte aveau să iasă de aici doar ca să meargă la lucru; şi puţini urmau să aibă şansa să scape din acest iad...

Lagărul, ce se întindea pe o suprafaţă mare, era îngrădit de un zid înalt şi de sârmă ghimpată. Din loc în loc, turnuri din lemn, în care stăteau soldaţii de pază. În lagăr, barăci, enorm de multe barăci pentru deportaţi. O clădire mai arătoasă adăpostea administraţia lagărului şi centrul medical. Mai erau cantina cu bucătăria, cazarma unde locuiau paznicii, magazii...

De cum intrară deportaţii porţile fură închise cu zgomot. Aliniaţi, cu bagajele la picioare, trebuiau să stea nemişcaţi, fără să schimbe o vorbă între ei. Un ofiţer cu o faţă severă şi plictisită stătea la o masă, afară, pe care era lista deportaţilor; numele celor care muriseră pe drum erau deja şterse. Şi aici evidenţa era perfectă...

Cu o voce aspră, ofiţerul îi anunţă că fiecare deportat avea să primească un număr după care urma să fie identificat în viitor. Teodor primi 1351; Colev – 1353.

Din acel moment, fiecare deportat nu mai era decât un număr oarecare; un număr de inventar, pe care îl dai unui obiect. Cu atât mai mult cu cât nu aveau la ei niciun act.

Începu să se însereze. Grupe de deportaţi fură trimise în barăci. Acestea cuprindeau două camere mari, cu paturi suprapuse. Peste paturi, pături cazone, roase şi rupte, în cameră – miros greu de trupuri transpirate şi de rufe stătute. O lumină palidă în dreptul uşii de intrare.

Erau mai mulţi repartizaţi decât paturi libere, aşa că mulţi urmau să se culce jos, pe ciment. Lui Teodor, întâmplător, îi reveni un pat la nivelul superior; aceeaşi şansă avu şi Colev.

Iar mâncare, în seara aceea, nu li se dădu. Daportaţii

fuseseră aduşi în lagăr ca să taie copaci, pe care, apoi, îi aşezau în stive după anumite reguli. Tot ei încărcau vagoanele.

A doua zi când, de dimineaţă, se duseră la lucru, Teodor văzu pentru prima oară în viaţă taigaua. Din cărţi îşi făcuse o imagine; îşi închipuia că este o pădure frumoasă şi sălbatică. Acum i se păru însă neprimitoare, apăsătoare. Instinctiv înţelese că aici, în taiga, mulţi dintre ei vor fi nimiciţi de prea multă muncă, de foame şi de frig...

Pe drum oamenii slăbiseră mult. Însă când Teodor îi văzu pe deportaţii care lucrau de câtva timp în lagăr, aduşi din diferite colţuri ale Uniunii Sovietice, rămase înmărmurit. Majoritatea erau numai piele şi os, cu o privire pierdută, de totală indiferenţă, ca şi cum, resemnaţi, aşteptau doar să le vină sfârşitul. Îl înspăimântă şi cruzimea cu care supraveghetorii se purtau cu ei; loveau fără milă, cu piciorul sau cu bastonul. Şi atunci îi reveni în minte, mai limpede, ideea să se sinucidă. I se părea că nu mai avea tăria să suporte degradarea; şi nu putea scăpa de apăsarea vinovăţiei faţă de familia lui...



Pe 8 iulie, trenul în care era Ana Lambu ajunse la gara oraşului Omsk, locul lor de sosire. Pe drum muriseră deja trei femei şi un bătrân, pe jumătate paralizat. Afară era o zi de vară luminoasă. Câteva femei zâmbeau, mulţumite că ieşiseră în sfârşit la aer; cele mai multe plângeau, fiindcă ştiau că de aici nu e drum de întoarcere, că orice speranţă să revină acasă se spulberase. Ida, după o lungă tăcere, începuse să urle din nou „unde-i fetiţa mea, daţi-mi-o pe fetiţa mea”... La auzul strigătelor ei disperate, mamele care fuseseră deportate împreună cu copiii îi ţineau şi mai strâns, temătoare să nu-i piardă în această ţară necunoscută. Ana, de câteva zile, era bolnavă. Hemoragia puternică ce urma după fiecare ciclu, lipsa de mâncare, aerul greu, îmbâcsit din vagon, căldura insuportabilă o secătuiseră. Numai mintea îi rămăsese veşnic trează, gata să nu renunţe la viaţă. Câteva

ţărănci, deportate şi ele, o luară în braţe şi o întinseră pe peron. Aerul curat, lumina de afară, îi făcură bine. Se simţea mai liniştită. Pe peron, bărbaţi şi femei ce treceau pe lângă ele se făceau că nu le observă; era mai înţelept pentru ei. De altfel, toţi deportaţii erau permanent supravegheaţi de însoţitori.

La capătul peronului era o cişmea. La vederea ei, femeile şi copiii începură să strige „apă, apă”. Era apă proaspătă şi destulă, nu coclită şi cu porţia, cum li se dăduse în tren. Însoţitorii lărgiră cercul dincolo de cişmea, iar şeful lor strigă: „Duceţi-vă şi beţi! Vedeţi, să nu faceţi broaşte în burtă”. Femeile fugiră spre cişmea trăgând copiii după ele. Ana rămase singură, întinsă pe peron; simţea că n-are puterea să se ridice. Doar striga şi ea „apă, apă”... Şi atunci, după câteva minute, o femeie cu trăsături plăcute, îmbrăcată simplu, se apropie de ea aducându-i o cană cu apă. Se aplecă să-i dea să bea şi, apropiindu-se de urechea Anei, îi spuse încet: „nici într-un caz să nu acceptaţi să lucraţi la fabrica de conserve de peşte, căci n-o să rezistaţi; şi eu am fost deportată acum câţiva ani”...

Şi înainte de a pleca, puse în mâna Anei ceva înfăşurat în hârtie; erau câteva bomboane.

Deportaţii fură duşi nu departe de gară, în dreptul unei clădiri. Afară un cetăţean cu bluză kaki şi pantaloni bufanţi, ce nu părea nici civil nici militar, stătea la o masă având în faţa lui listele cu numele lor. Când Ana ajunse în faţa lui, spunându-şi numele, el îi zise „Vei lucra la fabrica de conserve de peşte. Şi o să ţi se spună unde ai să dormi”.

— La fabrica de conserve de peşte nu mă duc, răspunse Ana.

— Trebuie, îi replică răspicat bărbatul.

— Nu mă duc, indiferent de consecinţe. Mai mult rău decât mi s-a făcut n-aveţi cum să-mi faceţi.

Omul se uită curios la ea, surprins de îndrăzneală şi spuse:

— Nu tu hotărăşti! La noi este un principiu, cine nu munceşte nu mănâncă! N-o să-ţi dăm de mâncare şi după câteva zile vei veni în genunchi să ne rogi să-ţi dăm de lucru şi atunci ai s-o nimereşti mai rău!

— La fabrica de conserve de peşte nu mă duc, a răspuns Ana, mirându-se şi ea de propriul său curaj.

Cele mai multe femei fuseseră puse să lucreze tocmai la fabrica de conserve de peşte. Nu ştiau că vor fi obligate să prindă peşte din râul Irtîş nu numai vara, dar şi în toiul iernii.

O parte din cei deportaţi, majoritatea femei cu copii, urmau să locuiască în nişte foste grajduri sau în nişte barăci. Ana primi un loc într-o cameră mică a unei cocioabe nelocuite, cu o uşă aproape stricată. Pat nu avea şi se culca pe podea; noroc că era încă vară. În cameră cu ea fu repartizată şi o femeie bătrână, care zile întregi se ducea să stea cu consătencele ei, într-o cameră mai mare a unei barăci. În această locuinţă izolată bătrânei îi era frică „de diavolii ăştia care ne-au adus aici”.

Eugenia Grosu primi şi ea o cocioabă nenorocită, fără sobă, cu geamul spart, în care vântul sufla în voie.

Sovieticii ştiau că deportaţii nu vor fugi. N-aveau cum, fără niciun act la ei. Şi apoi, dacă îi prindeau, i-ar fi dus într-un lagăr de unde şansele de a scăpa ar fi fost şi mai mici. De altfel, cei ce lucrau erau obligaţi să fie zilnic la lucru, unde se ţinea o evidenţă foarte severă. Iar miliţienii făceau, spre seară, un rond prin apropierea locuinţelor. De fugit, într-adevăr, n-aveau cum.

Ana se apucă să facă curăţenie în aşa-zisa „cameră”; nu suporta dezordinea şi murdăria. Muncea încet, căci se simţea extrem de slăbită; şi înfometată. Şi totuşi avea un fel de linişte în suflet. Pe de-o parte, din cauză că se terminase cu calvarul drumului, iar pe de altă parte, pentru că era mulţumită că fusese în stare să refuze să meargă la fabrica de conserve de peşte. Îşi dădea seama că dacă femeia aceea avusese curajul să se apropie de ea şi s-o prevină, însemna că acolo era cu adevărat iad. Nu-i era frică de muncă, ci doar că nu ar fi putut rezista. Ori ea trebuia să trăiască. Cu orice preţ. Ca să afle ce-i cu copiii, cu soţul ei. Trebuia să trăiască, aşa ca să aibă norocul să-i revadă. Nu se putea sprijini decât numai pe ea. Avea o tărie neobişnuită de a nu dispera, care acum devenise şi mai puternică. În orice moment, oricât de greu, spera în mai bine şi găsea în ea tăria să nu cedeze.

Fără însă a renunţa la tot ce este drept. Şi aceste calităţi o susţinură să nu se piardă definitiv.

*

Trenul în care se găseau doamna Rima Schneider şi Lili, fiica părintelui Ştefan, ajunsese la Ţelinograd; la vreo 450 de km sud de Omsk. Ca şi alte câteva trenuri. De aici deportaţii fură duşi cu camioanele la diferite „tociki”[1]. Lili şi Rima Schneider şi alţii fură repartizaţi la punctul 32, cam la 200 de km de Ţelinograd, punct situat pe malul râului Işim.

Aici, până prin anii 1930 era un ţinut aproape nelocuit. Odată cu colectivizarea, dar şi după asta, mase întregi de populaţie fură deportate în Siberia. Iar o parte din deportaţi fură aduşi în zona Ţelinogradului. La zeci şi sute de kilometri de oraş, se plantară, la distanţă de 30 – 40 de km, nişte stâlpi cu placarde pe care scria câte un număr; numărul punctului respectiv. Şi la fiecare punct fură repartizaţi nişte deportaţi ca să formeze un kolhoz. Când ajunseseră aici nu aveau case, nici unelte ca să lucreze pământul. Clima nu era bună, fiindcă vara era prea cald, iar iarna grea, cu vânturi puternice. Mulţi muriseră... Cei ce supravieţuiseră totuşi creaseră, cu timpul, în fiecare punct, câte un kolhoz. Şi în aceste kolhozuri fură trimişi o parte din deportaţii basarabeni, femei, copii şi doar câţiva bătrâni, care n-ar fi putut lucra într-un lagăr. Viaţa le fu grea mai apoi, dar ceva mai bună ca a celor ce fuseseră duşi la Omsk şi mai puţin grea ca a bărbaţilor din lagărul de la Ivdel.

---

[1] Puncte.

CAPITOLUL 15

Din primele zile Teodor Lambu cunoscu îngrozitoarea viaţă de lagăr. Nu-şi închipuise vreodată că poate exista atâta degradare morală şi atâta suferinţă fizică. Supraveghetorii nu aveau niciun pic de milă.

Norma de lucru era mult prea mare ca să poată fi îndeplinită de cei mai mulţi dintre deportaţi, fără vlagă de prea multă muncă şi prea puţină mâncare. Şi atunci loveau fără milă cu bastonul; şi ceea ce era mai rău – reduceau raţia de pâine. După câteva luni de muncă, mulţi dintre deportaţi nu rezistau şi, zilnic, erau oameni care mureau. Ceea ce nu conta, fiindcă lagărul avea foarte mulţi deportaţi, iar statul sovietic avea grijă să aducă, periodic, alţii.

La vreo două săptămâni de la venirea lui Teodor în lagăr, fură aduşi, între alţii, doi deportaţi, a căror comportare îi surprinse pe mulţi. Unul dintre ei, mai voinic şi gras, era tot timpul tăcut şi trist. Celălalt, slab şi mărunt, îi purta mereu duşmănie primului. Când putea, îi dădea un picior, strigându-i: „câine, trădătorule, rahat! eşti vierme, nu om!”. Iar celălalt suporta totul fără să crâcnească. Întâmplător fură repartizaţi în baraca în care erau Teodor şi Colev.

Cel gras se vedea că era bolnav: gâfâia des, îşi ducea mâna la inimă, slăbea. Făcea eforturi supraomeneşti ca să-şi îndeplinească norma. Într-o zi friguroasă de toamnă căzu peste grămada de lemne pe care trebuia să le care. Unul dintre supraveghetori se apropie şi începu să dea în el cu piciorul şi văzând că nu se ridică, să-l lovească cu patul puştii. Deportaţii care lucrau prin apropiere îşi vedeau de treabă, căci ştiau că n-au voie să intervină sau să-şi arate nemulţumirea. Cu excepţia celui slab, care venise odată cu el. Văzându-l cum este lovit, începu să ţipe „nu-l lovi, poţi să-l omori”. Şi cum supraveghetorul continua să dea cu sete, sări de la locul său şi începu să strige ca ieşit din minţi „Câine ce eşti, animalule!”, încercând să-l oprească. Pe faţa supraveghetorului se aşternu un zâmbet răutăcios. Se

întoarse şi începu să dea în el; cu acelaşi zâmbet, dar lovind şi mai tare „Faci acuma pe milostivul, după ce-l înjurai! Lasă că te-nvăţ eu minte!” Îl lăsă plin de sânge şi apoi, adresându-se celorlalţi deportaţi, spuse: „Duceţi-l pe c… l acesta de aici; vedeţi ce-i şi cu ălălalt”. Cel gras era deja mort, probabil că murise de inimă. Cum Teodor şi Colev nu erau departe, îl luară pe cel slab şi-l duseră în baraca lor: trebuiau când să-l care în braţe, când să-l tragă de mâini, căci fusese bătut rău de tot. Îl puseră pe pat şi-i dădură să bea apă, lăsându-l acolo, fiindcă erau obligaţi să se întoarcă repede la lucru.

Seara Teodor se apropie de el. Gâfâia şi gemea uşor, însă părea liniştit. Şi atunci îi spuse lui Teodor povestea lor.

„Lucram împreună şi eram prieteni vechi. Într-o seară, pe când beam împreună câte un pahar de votcă i-am spus, între altele, că Stalin a făcut o greşeală ucigându-i, cu puţin înainte de începerea războiului, pe câţiva dintre cei mai buni mareşali şi generali pe care i-am avut. Am spus lucrul ăsta ca între buni prieteni. El i-a povestit neveti-şi despre discuţia noastră. Dânsa – o proastă – n-a dormit toată noaptea întrebându-se de ce soţul i-a vorbit despre aşa ceva. Nu cumva voia s-o încerce, să vadă cum reacţionează? Şi a doua zi s-a dus la miliţie şi l-a reclamat. Eu am primit 12 ani, prietenul meu 10 ani, iar ea, căţeaua, 5 ani.

De fapt îmi dau seama că prietenul meu nu este vinovat. I-a spus soţiei aşa cum omul îşi descarcă necazurile tovarăşei sale de viaţă. A fost totdeauna un om de treabă, aşezat. Îmi pare rău că-l înjuram şi-mi băteam joc de el. Dar aşa-i firea mea: sucită. Doamne, grele vremuri mai trăim!”. Noaptea îi fu tot mai rău, iar dimineaţa muri şi el.

Fură îngropaţi amândoi în aceeaşi groapă cu alţi câţiva deportaţi care muriseră în ziua dinainte.

*

Teodor nu mai putea suporta viaţa din lagăr; mizeria fizică şi morală îl făcea să se simtă neom. Îl chinuia mereu şi gândul la ai lui. Ideea de a se sinucide nu-l părăsise niciodată; era o oază în care se retrăgea şi în care găsea

oarecare alinare. Acum, însă, după ce văzuse cele întâmplate, care-l zguduiseră teribil, simţea că nu mai poate amâna. Ştia ce trebuia să facă, se gândise de nenumărate ori la fiecare detaliu.

Peste două zile, lucrând în pădure, văzu o căsuţă goală, fără geamuri; probabil că fusese cândva casa unui pădurar. În sfârşit, sosise şi ziua aşteptată: căci a doua zi era hotărât să-şi pună planul în aplicare.

În ziua următoare, după ce-şi aranjă mai frumos ca altă dată lucrurile şi o parte din ele le puse sub perna lui Colev, plecă liniştit la masă. Era o zi frumoasă. Vedea la câteva zeci de metri casa; ştia că mai are câteva ore de trăit. Nu se gândea că va muri; toate gândurile lui erau la Ana şi la copii. Şi-l cuprindea o duioşie neobişnuită. Toată greutatea era să i se dea voie să se ducă la casă. Ceru voie supraveghetorului să se ducă acolo. „Du-te, dar să stai numai cinci minute, că altfel o păţeşti“. Teodor zâmbi în sinea lui, supraveghetorul nu-i va mai putea face nimic. Intră în casă şi se aşeză pe vine, burta îl supăra. Stând aşa văzu nu departe de el nişte foi acoperite de o piatră. Le luă ca să le folosească şi dintr-o veche obişnuinţă se uită peste ele. Erau foi rupte dintr-o biblie veche, în limba rusă, care povesteau nenorocirea lui Iov. Pătate, rupte, cuprindeau totuşi o bună parte din textul întreg. Tulburat, începu să citească atent. Îl impresionară:

„Şi deodată a venit un vânt mare de dincolo de pustiu şi a izbit în cele patru colţuri ale casei. Casa s-a prăbuşit peste tineri şi au murit.

— Şi a zis (Iov) – Gol am ieşit din pântecul mamei mele şi gol mă voi întoarce în sânul pământului. Domnul a dat şi Domnul a luat – binecuvântat fie numele Domnului.

— Dar Dumnezeu scapă pe cel nenorocit prin nenorocirea lui, şi prin suferinţă îl înştiinţează (Elihu).

— Iov a mai trăit după aceea o sută patruzeci de ani şi a văzut pe fiii săi şi pe fiii fiilor săi, până la al patrulea neam”.

După ce citi foile acelea, sufletul lui Teodor fu inundat de o linişte adâncă. Simţea în el bucurie; şi încredere. Căci pentru

el, deznădăjduitul, care pierduse orice speranţă şi se gândea la sinucidere ca la singura scăpare, ceea ce se petrecuse acum era un miracol. Un semn trimis de Dumnezeu. Era prea mare asemănare între soarta lui Iov şi a lui, şi prea se ivise tocmai acum această întâmplare, ca să nu fie voia Domnului. Şi el, păcătosul, care înainte se lepădase de Dumnezeu! Stătea aplecat asupra foilor când auzi înjurături. Era supraveghetorul care venise după el. În grabă ascunse foile sub o piatră şi ieşi tocmai când acesta ajunsese în dreptul uşii. Bruta îl lovi cu furie pe Teodor până când sărmanul căzu jos.

— Ai vrut să faci pe şmecherul cu mine? Azi nu mănânci, mama ta de c... t.

Teodor se ridică şi se îndreptă spre locul lui de lucru. Buza îi sângera şi-l durea, dar el nu simţea, în sinea lui, niciun sentiment de revoltă. Şi această nepăsare a lui venea tot de la Dumnezeu.

Colev îi văzu buza umflată şi-l întrebă îngrijorat.

— Ce-ai păţit, tovarăşe profesor[1]?

Supraveghetorul, care nu era departe, auzindu-l pe Colev, se apropie şi-l repezi violent:

— Tu-ţi mama mă-tii, îl faci profesor! Mă c...c pe el şi pe numele lui! Aici, rahatule, să ştii că profesorul este un număr şi nimic altceva!

Şi-l lovi cu sete pe Teodor în spate, spunându-i lui Colev:

— Nu vezi, mă, că c... l profesorului tău este la fel cu al vostru, al tuturora?...

Şi plecă râzând prosteşte.

Teodor căzu cu faţa peste buşteni lovindu-se la un ochi. Se ridică şi începu să lucreze mecanic. Se tot gândea la cele ce i se întâmplaseră. Şi la faptul că voise să-şi curme viaţa. Nu însemna oare să greşească şi mai mult faţă de Dumnezeu? Trebuise să vină această mare nenorocire a lui şi a întregii familii, disperarea lui totală, ca Dumnezeu să-l readucă pe calea cea dreaptă. Fusese un păcătos. De acum înainte avea

---

[1] Colev îl numea profesor cum se obișnuiește la români. La sovietici acest nume se referea numai la cadre didactice universitare, așa că supraveghetorul credea că Teodor fusese profesor universitar.

să se schimbe. Şi să se roage Domnului că-l salvase când era să păcătuiască mai mult ca oricând faţă de El, să se roage pentru Ana şi pentru copiii lui dragi. Dumnezeu, cel bun, nu-i va uita nici pe ei. Îşi aduse aminte de întâmplarea cu verighetele lor. Ana încinsese cuptorul cu paie ca să facă cozonaci; era un cuptor mare, cum se obişnuia pe la ei. Pe când scotea cenuşa, îi alunecase verigheta de pe deget. Negăsind-o în grămada de cenuşă din cuptor, îl chemase pe el. Teodor o căutase şi, negăsind-o nici el, enervat, îşi scosese verigheta lui şi o aruncase în cuptor, ca să aibă amândouă aceeaşi soartă. Şi dintr-odată auzi un clinchet: verigheta lui o lovise pe a soţiei. Şi aşa le scosese. Atunci crezuse că acest fapt se datorează unei întâmplări fericite. Dar acum îşi dădea seama că şi atunci fusese un semn trimis de Dumnezeu. Întâmplarea se petrecuse cu 7 ani în urmă, iar el aflase că fusese condamnat tot pe 7 ani. Oare aceşti 7 ani, unul după altul, nu înseamnă un fapt neobişnuit? O corespondenţă cu ceea ce scrie în Biblie despre cele 7 vaci grase şi cele 7 vaci slabe?...

De atunci, în fiecare dimineaţă şi seara, Teodor se ruga smerit lui Dumnezeu...

CAPITOLUL 16

Foamea începuse s-o chinuie groaznic pe Ana. Se sculase cu greu şi băuse puţină apă ca s-o potolească. Dar nu reuşea. Căuta să se gândească la altceva, dar simţea că-i vine ameţeală tot mai des şi se întreba până când o să poată sta aşa, nemâncând nimic. Timpul trecea teribil de încet... La un moment dat auzi bătăi în uşă. Intrară doi băieţi; Ana îi recunoscu – erau copiii doamnei Lipetz, cu care călătorise în acelaşi vagon. Băiatul cel mare îi întinse două felii de pâine, spunându-i „doamnă, mama vă roagă să mâncaţi bucăţelele astea de pâine”. Ea era tentată, în primul moment, să refuze, dar înţelese că asta este peste puterile ei... şopti: „mulţumiţi-i mamei voastre”. Era emoţionată că din raţia lor mică de pâine d-na Lipetz se gândise să-i dea şi ei o parte, cu toate că de-abia se cunoşteau.

*

Majoritatea femeilor şi cei câţiva bărbaţi în vârstă lucrau la fabrica de conserve de peşte. O muncă istovitoare. Cel mai greu o duceau femeile care, cu noaptea în cap, erau duse în susul fluviului să prindă peşte. Trebuiau să intre în apa rece ca gheaţa, iar multe se şi îmbolnăviseră. Lipseau aici medici sau surori, femeile se îngrijeau ajutându-se una pe alta, cu leacuri băbeşti.

Pentru cât munceau primeau raţii de mâncare, doar atât cât să poată trăi. Femeile primeau raţii suplimentare şi pentru copiii lor, dar dacă copiii aveau peste 12 – 13 ani, trebuiau să lucreze şi ei.

Prin oraş puteau umbla libere, dar erau de obicei atât de epuizate, încât nu le ardea de aşa ceva. Şi apoi nici dani nu aveau...

*

Puţina pâine pe care o primise de la doamna Lipetz îi mai astâmpără Anei foamea, dar tot era mult prea slăbită. Nu putea să trăiască doar cu două-trei bucăţi de pâine pe zi. Se gândise să-şi vândă din puţinul ce-l avea cu ea. Pe o rochie luase două pâini pe care le mâncase cu grijă. Dar îşi dădea seama că n-o s-o poată duce aşa prea multă vreme. Şi, neştiind ce să facă, o cuprinse disperarea. Avea să reziste oare să nu se ducă la fabrica de conserve de peşte?

*

La ea veneau, din când în când, moldovencele; soţii lor, ţărani mai înstăriţi, fuseseră duşi în lagărul de la Ivdel, iar ele cu copiii, fie la Omsk, fie în alte părţi ale Siberiei. Mai erau bulgăroaice, găgăuze, dar mult mai puţine. Simţeau nevoia să vină la Ana, fiindcă ea reuşea să le liniştească şi să le îmbărbăteze. În satele româneşti era un respect deosebit pentru învăţători; şi aceste femei simple, unele neştiutoare de carte, găseau în Ana un sprijin în zbuciumul lor de a fi fost aruncate undeva, la capătul pământului, în Siberia, singure, departe de bărbaţii lor. Câteodată Ana, cu vocea ei plăcută, cânta. Fiindcă fusese educatoare ştia multe cântece; cântece româneşti pentru copii sau romanţe şi cântece de dragoste. Iar moldovencele, ascultând-o, plângeau în hohote, gândindu-se la viaţa lor de altă dată, la singurătatea lor de aici.

Din când în când venea şi Eugenia Grosu; stătea tăcută, zâmbind tuturor. Nu se plângea niciodată, cu toate că se vedea că o duce greu, căci slăbise mult. Dar Ida Moscovici nu venise niciodată.

*

Ana era obsedată că trebuie să-şi găsească un serviciu; oricare, chiar şi de măturătoare pe stradă, numai la fabrica de conserve, nu. Însă nu ştia cum. Pentru că acum era în afara lumii, a unei lumi în care totul era dirijat, planificat. În primul rând avea nevoie de raţia zilnică de mâncare. Şi soarta păru s-o ajute.

Într-o zi, Finkel, directorul fabricii de conserve de peşte, un tip abil, intră în atelierul în care lucrau moldovencele şi întrebă dacă vreuna dintre ele ştie să facă contabilitate. Contabila întreprinderii ieşise la pensie şi nimeni de acolo nu putea să o înlocuiască.

Cum să nu, răspunse o moldoveancă; este doamna Ana Lambu. Ea este contabilă.

Femei simple, moldovencele credeau că Ana se pricepe la de toate chiar şi la contabilitate. De fapt, ea habar n-avea de asta!

A doua zi, pe la ora 10, directorul o chemă la el şi o întrebă dacă cunoaşte contabilitatea.

— Da, răspunse ea. Îşi dădea seama că asta era singura soluţie în situaţia disperată în care se găsea.

— Bine, răspunse Finkel, de mâine dimineaţă te prezinţi la lucru! Şi vezi ca lucrurile să meargă cum trebuie!

Ieşind de acolo, Ana se interesă de adresa contabilei care ieşise la pensie. Apoi se duse acasă şi luă trei linguriţe de argint din cele şase pe care, în grabă, le pusese în valiză, când o ridicaseră, şi se duse direct la ea, spunându-i.

— Vor să mă pună în locul dumneavoastră la contabilitate. Nu cunosc această meserie, dar trebuie să trăiesc. Uitaţi-vă, vă dau aceste trei linguriţe, dacă astăzi şi toată noaptea o să mă învăţaţi să lucrez cu sciotcik[1] şi o să-mi daţi noţiuni de contabilitate. Vă rog, nu mă refuzaţi.

Toată ziua şi o bună parte din noapte stătu şi notă tot ce-i spuse contabila; iar puţinele ore câte-i rămăseseră până dimineaţă, îşi reciti notiţele. Dimineaţa se duse la slujbă.

Anei îi era teamă că colegele ei de serviciu şi mai ales directorul or să afle cu timpul că ştiinţa ei contabilă nu există şi nu numai că aveau s-o dea afară, dar ar fi putut şi s-o pedepsească aspru; fiindcă ea, o deportată, încercase să înşele conducerea. Dar din prima zi îşi dădu seama că celelalte habar n-aveau de contabilitate; erau doar nişte funcţionare modeste care transcriau în nişte registre imense situaţiile ce li se aduceau de la diferite unităţi. Şi astfel se

[1] Sciotcik – un cadru cu bile albe si negre cu care in Rusia se fac operații aritmetice simple.

mai linişti. Avea, în sfârşit, un serviciu care îi putea asigura existenţa.

*

Munca Anei era mai uşoară decât a celorlalte deportate. Dar avea o răspundere cu mult mai mare; fiindcă orice greşeală putea să-i fie fatală. Aşa că avu grijă ca toate hârtiile să fie într-o ordine perfectă.

Nu primea niciun fel de salariu, dar avea dreptul la raţie de alimente ceva mai mare. Foarte rar primea bunătăţi: câteva bucăţi de zahăr, bomboane, cutii de conserve de peşte. Muncea însă 12 – 14 ore pe zi.

*

Cei deportaţi la punctul 32 – între care Lili şi doamna Schneider – fuseseră nevoiţi, chiar în prima zi, să se prezinte la locotenentul major Gabdulin, NKVD-istul cu gradul cel mai mare în acest punct. Mongol de origine, Gabdulin era un tip dur, neînduplecat în aplicarea dispoziţiilor privind deportaţii. Aceştia erau obligaţi să se prezinte săptămânal la el. Când unul dintre deportaţi – în mare majoritate femei – venea la el, scotea revolverul şi-l punea demonstrativ pe masă, ca să intimideze, şi spunea aspru: „semnează”. Şi repeta procedeul cu fiecare deportat, săptămână de săptămână.

Gabdulin căutase să racoleze câteva femei ca informatoare în schimbul unor avantaje şi găsise una, Baruhina, care acceptase. Dar destul de repede, deportaţii îşi dăduseră seama ce hram poartă şi, treptat, treptat, o izolaseră.

Punctul 32 fiind un kolhoz, toţi deportaţii – femei, bătrâni – fuseseră puşi să lucreze pământul. Multe femei nu munciseră niciodată dar trebuiseră să se acomodeze, căci altfel nu primeau de mâncare.

Cum n-aveau unde să stea, se apucaseră să-şi ridice nişte căsuţe modeste. La sfatul localnicilor – care erau păţiţi – săpaseră mai întâi o groapă de aproape doi metri adâncime. Apoi ridicaseră pereţii de numai 1 metru – 1 metru şi

jumătate înălţime din cărămizi de „ciamur” (un pământ umed, amestecat cu paie şi uscat la soare), în locurile acelea nefiind piatră. Erau vânturi puternice pe acolo, mai ales iarna. Acoperişul îl făceau din stuf, care se găsea berechet. Pentru încălzit pregăteau, încă din timpul verii bucăţi de kizsak, format din bălegar de vite şi tăiat cubic; kizsak-ul scotea mult fum, mirosea urât, dar încălzea. Se dădeau şi raţii de cărbune, dar foarte mici.

CAPITOLUL 17

Ida Moscovici nu se putea acomoda cu viaţa din Siberia. Nu pentru că n-ar fi avut puterea sau nu s-ar fi obişnuit cu munca. În viaţa ei trecuse prin multe; muncise din greu şi avusese tăria să nu se descurajeze. Dar despărţirea de copila ei o doborâse. Nu mai voia nimic: doar s-o aibă lângă ea pe Rima. Uneori, ca şi cum şi-ar fi pierdut minţile, mângâia rochiţa fetiţei, şi-i vorbea cu o voce caldă, drăgăstoasă, fără să-i pese că Rima nu este cu ea; avea, în acele clipe, o privire plină de lumină. Apoi, revenindu-şi, începea să ţipe şi să plângă în hohote.

Nu muncea prea mult, pentru că uneori cădea într-un fel de prostraţie, cu mintea aiurea. Aşa că i se dădea o raţie mică de mâncare şi, zi de zi, slăbea. Ea, care fusese îngrijită, atentă cu fizicul şi cu îmbrăcămintea ei, umbla acuma nepieptănată, cu hainele boţite, pătate. Numai rochiţa fetiţei era întotdeauna curată şi călcată. Uneori o apucau accese de furie teribilă, pe când era la lucru, începea să le strige gardienilor: „Sunteţi nişte călăi! Aţi adus numai nenorociri! Vă blestem să suferiţi şi voi cum sufăr şi eu! Să aveţi şi voi parte de durerile mele!” Femeile se uitau speriate la ea. Una, mai mult de milă, şi spuse unui paznic: „E nebună”. Ei se apropiară, o luară cu forţa şi, târând-o mai mult, o scoaseră în curte, unde o aruncară la pământ. Ida Moscovici, după ce plânse un timp, un plâns sacadat, isteric, se ridică cu greu şi porni spre casă. I se făcuse tare frig şi îi era frică să nu se prăpădească aici, departe de rochiţa şi fotografia fetiţei.

A doua zi când veni la muncă, femeile văzură pe faţa ei o hotărâre nestrămutată. Şi din când în când se uita, zâmbind, la lozincile din hală căci se apropiau sărbătorile de 7 noiembrie ale sovieticilor. Odată îl întrebă pe unul dintre paznici: „Vin sărbătorile, nu-i aşa? Să ştiţi că mă bucur!”

A doua zi se apropie de şeful halei şi-i spuse:

— Vreau să mă duc la tovarăşul comandant!

— De ce să te duci?

— Am o problemă importantă, foarte importantă...

— Toate aveţi probleme importante! Crezi că tovarăşul comandant are timp pentru problemele voastre?

— Vreau neapărat să mă duc la tovarăşul comandant! mai zise Ida.

— Spune-mi şi mie, să văd ce pot face.

— Vreau să-mi dea voie să plec s-o văd pe fetiţa mea... Şi apoi, jur, jur pe Dumnezeu că mă întorc! Numai s-o văd, să ştiu ce-i cu ea! Nu mai pot, înţelegeţi că nu mai pot trăi aşa!...

— Cum să pleci? întrebă uimit şeful halei. Crezi că-ţi dă drumul cineva? Comandantul n-are dreptul de a elibera, chiar provizoriu, pe deportaţi. Şi apoi regiunea de unde aţi venit voi, este ocupată de fascişti. Cum o să te duci acolo?

În clipa aceea Ida îşi dădu seama că toate speranţele ei se spulberă. Tăcu şi, cu paşi lenţi, fără să spună ceva, plecă... Mergea uitându-se în pământ, cu umerii aplecaţi; parcă îmbătrânise brusc.

Seara, când femeile se întoarseră acasă de la lucru, o găsiră spânzurată de grinda tavanului camerei. Iar pe un scaun erau aranjate frumos rochiţa şi fotografia Nomei.

*

Sinuciderea Idei Moscovici le tulbură mult pe deportate. Oare le aştepta şi pe ele aceeaşi soartă? Aveau să aibă tăria să reziste? Parcă se rupsese ceva în inima lor. De milă pentru Ida, de milă şi de frică pentru soarta lor... Se gândeau cu ce oare greşiseră că fuseseră pedepsite atât de tare? Unele se duseră, în seara aceea, la Ana şi plânseră împreună...

*

Frigul începuse să înţepe tot mai tare. Fiind duminică, Ana se duse în pădurea de la marginea oraşului, să culeagă vreascuri pentru foc. Se gândea să ducă ceva vreascuri şi Eugeniei Grosu.

Începu să adune grăbită bucăţi de lemn, vreascuri pe care, legate cu o frânghie, urma să le ducă acasă. Bătea un vânt rece, dar aici, în pădure, domnea o linişte deplină; şi era şi ceva mai cald. Nu auzea decât ciripitul păsărilor. Când, deodată, auzi voci cristaline de copii cântând „Suntem străjeri, braţe de fier”... Erau copii de basarabeni deportaţi, care venind în pădure, cântau un cântec românesc învăţat la şcoală. Şi instantaneu, mai limpede ca niciodată, Ana realiză că este singură – singură, departe de copiii ei. Copiii, pe care-i iubea nespus şi despre care nu ştia nimic. Simţea că nu mai putea rezista. Căzu peste grămada de vreascuri, plângând în hohote. Simţea că i se rupe sufletul. „Doamne, dacă exişti, de ce m-ai pedepsit atât de crud? Unde sunt copiii mei, unde sunt Dana şi Alexandru? Sunt ei oare în viaţă? O, Doamne, nu mai pot, nu mai pot suporta atâta suferinţă!”... Hohotele de plâns ale Anei răsunau în pădure.

Copiii o găsiră leşinată, crezând-o chiar moartă. Unul din băieţi, mai răsărit, fugi până la mama lui. Veniră câteva femei şi, luând-o în braţe, o duseră acasă. Iar aici Ana zăcu aproape o săptămână, timp în care, din când în când, îşi pierdea cunoştinţa. O îngrijiră moldovencele care, după ce-şi terminau munca la fabrică, veneau, cu rândul, la ea.



Eugenia Grosu de o săptămână nu se mai ducea la lucru; căci nu mai putea, de slăbită ce era. În ultimul timp se străduia din răsputeri să se ţină pe picioare, iar într-o sâmbătă leşină. Neobişnuită cu greul, nu-şi îndeplinea aproape niciodată norma, aşa că primea o raţie şi mai mică de mâncare şi era veşnic flămândă. Şi iată, de câteva zile, era acasă... Nu mai putea de foame şi de frig. Se întreba de ce nu vine Ana Lambu, singura care o mai vizita când şi când. Ea nu ştia că Ana, după leşinul din pădure, era bolnavă. De foame şi de frig Eugenia Grosu stătea mai mult întinsă în pat. Prin uşa crăpată, prin geamul spart pătrundea un vânt rece, cu toate că ea încercase să acopere crăpăturile cu ziare şi afişe despre eroismul soldaţilor sovietici. Se acoperise cu tot

ce avea, chiar şi cu ziare. Totuşi nu putea să se încălzească. Iar foamea o chinuia groaznic... O, dacă ar fi avut măcar o bucată de pâine... Se ridică cu greu din pat şi deschise lada de lemn, pusă în picioare, „dulapul" ei dar nu găsi nimic. Ştia că mâncase ultima bucată de pâine, fără să poată socoti cât timp trecuse de atunci; i se părea nespus de mult... Se întinse din nou în pat. Simţea o slăbiciune vecină cu leşinul. Începură să-i curgă lacrimi pe obrajii îngheţaţi. Ea, care până în urmă cu câteva luni avusese parte de fericire, era acum profund nefericită. În minte îi reveniră amintiri din copilărie. Se revedea fetiţă fugind prin grădina casei. Sau călărind poney-ul pe care i-l cumpărase tată-său. Sau mângâierile, uneori cam sâcâitoare, ale mamei, care îi cumpăra la nesfârşit, rochiţe, pantofiori şi pălăriuţe; multe pălăriuţe, toate cu panglici. Pe atunci era cald şi bine... Iar la masă mânca tot ce-i dorea sufletul. Fusese atât de fericită... Şi acum, când îşi aducea aminte, un val de căldură îi trecea prin suflet. Dar amintirile îi apăreau din ce în ce mai difuze, mai şterse...

*

Când Ana, întremată puţin, se duse s-o vadă, o găsi deja moartă; murise de două zile... Pe cap avea pălăria murdară şi pătată, cu panglicile decolorate şi deşirate. Se îmbrăcase cu puţinele haine pe care le avea cu ea. Iar peste aşa-zisa pătură, mai mult ruptă, ziare. Unul din ziare avea fotografia mare a tătucului Stalin; ca un simbol al „fericirii şi bunăstării[41] pe care acest „binefăcăior" le adusese pravoslavnicei Rusii şi ţinuturilor cotropite.

A doua zi o înmormântară, simplu, aşa cum se obişnuia aici, printre deportaţi.

Pe Ana o impresionă neobişnuit moartea Eugeniei Grosu, pentru că această fiinţă atât de bună şi nevinovată, care nu făcuse rău nimănui, o fiinţă naivă, nu prea inteligentă, dar curată sufleteşte, avusese ca singur „păcat" averea moştenită de la părinţi.

Cu toate că ştia că poate risca, Ana se duse la NKVD-istul şef al unităţii unde lucrau femeile deportate şi-i spuse că

Eugenia Grosu murise „de foame şi de frig”.

— Şi ce crezi tu, că eu pot să am grijă de voi toţi? Am şi aşa destule pe cap! Iar muierea asta nu era bună de nimic, căci mai mult încurca lucrurile decât muncea! La noi se aplică principiul „nici muncă fără pâine, nici pâine fără muncă”. Lasă, că burjoaica asta a trăit destul de bine în trecut, exploatând clasa muncitoare! N-o plâng eu pe ea!

Ana se înfurie... îi venea să scuipe faţa lată, a acestui om îndopat până în măduva oaselor cu slogane şi lipsit de orice omenie. Dar ştia că trebuie să tacă şi să-şi înăbuşe revolta în ea...



Moartea dădea semne. Ida Moscovici, apoi Eugenia Grosu... Ana începu să se teamă că avea să-i vină şi ei rândul, mai devreme sau mai târziu. Dar decisese că trebuie să trăiască cu orice preţ. Pentru copiii şi pentru soţul ei...

Gândul la ei făcea parte din însăşi existenţa Anei; căci acest gând aproape că n-o părăsea niciodată. Când calcula şiruri interminabile de cifre, când mânca, apoi când mergea spre casă şi mai ales seara, când – obosită – se culca, gândul la Alexandru, la Dana şi la Teodor, o însoţea pretutindeni, aducându-i durere şi, totodată, mângâiere...

Îşi amintea cum îl cunoscuse pe Teodor. Erau amândoi tineri: el avea 21 de ani, iar ea 19. Băiat timid, retras, interiorizat, prefera adesea să tacă, uneori chiar se poticnea în vorbe. Dar ea cu intuiţia ei feminină, sesizase calităţile lui: sensibilitatea sufletească, cinstea ieşită din comun.

Amândoi fuseseră fericiţi împreună. Aveau încredere deplină unul în altul şi se stimau.

Femeia îşi rememoră momentul când se născuse Alexandru. Era un copil dolofan, dar cam dificil. Dana apăruse după doi ani; era mai calmă, mai uşor de crescut. Parcă retrăia în fiecare fibră a trupului ei durerea despărţirii de copii, disperarea necunoscutului care le învăluia existenţa de acum... Nu e suferinţă mai mare; aşa cum nu există sentimente mai frumoase, mai curate şi mai intense, ca

dragostea pentru copiii tăi... Şi cotropitorii călcau în picioare, fără niciun pic de milă, tocmai asemenea sentimente...

Noaptea, cu gândul la ei, plângea. Dar la serviciu căuta să nu aducă vorba despre necazurile ei. Voia să rămână numai ea cu durerea ei; cu dragostea ei pentru copii, cu dragostea ei pentru Teodor. Se întreba unde putea fi Alexandru. Reuşise oare să se întoarcă în Basarabia sau fusese dus, undeva, în fundul Rusiei? Sau ce era cu Dana, cu fetiţa ei scumpă? La retragerea sovieticilor din Basarabia n-o târâseră oare şi pe ea cu ei, cum o făcuseră, cu mulţi basarabeni? Întrebări nenumărate o chinuiau şi nu le găsea răspuns. Despre Teodor bănuia că este într-un lagăr. În care, nu putea şti; căci în Siberia erau destule lagăre pentru bărbaţi. Lagăre de care se vorbea în şoaptă şi cu groază. Dar Ana Lambu găsea totuşi în ea tăria să trăiască mai departe...

Ştia că viaţa are un sens dacă este întemeiată pe dreptate şi pe adevăr. Dar cu toate că viaţa fusese pentru ea şi pentru a-i ei nedreaptă şi cu toate că trăia într-o lume stăpânită de minciună, înţelegea că trebuie trăită. Şi avea curajul s-o îndure aşa cum era...

CAPITOLUL 18

Azvârlit în lagăr, ca o otreapă, Teodor simţea că este în iad. Era mult mai rău decât şi-ar fi putut închipui vreodată; munca mult prea grea, duritatea şi dispreţul supraveghetorilor, decăderea morală la care era supus, foametea perpetuă, toate acestea păreau de nesuportat.

Dar mai ales suferea enorm din cauză că nu ştia cei cu familia lui. Îl apăsa imaginea Anei când, la Tiraspol, îi despărţiseră; un chip al disperării şi fricii. Iar Teodor ştia că teama ei îi privea, mai ales, pe copii şi pe el... Sau imaginea copiilor. Pe Alexandru nu-l văzuse din februarie, când îl condusese la gară, ca să plece la Odessa. Ori Dana, fetiţa lui cea veselă, deschisă şi atât de generoasă. Ce mândru fusese, întotdeauna, de ei! Şi, Doamne, cât de mult îi lipseau... Se întreba mereu care o fi soarta lor. Neliniştea îl copleşea...

Se chinuia mult şi din cauza condiţiilor din lagăr: mâncarea era mizerabilă şi puţină. Singurul aliment mai acătării era pâinea – o pâine neagră, cleioasă, acră. Şi totuşi deportaţilor li se părea mult mai bună decât supa şi caşa zilnică, dar porţia de pâine era numai de 300 de grame. Tuturor le era mereu foame, o foame dureroasă, greu de suportat. La masă se aruncau asupra blidului ca lupii. Şi cât timp mâncau, nu scoteau o vorbă. Iar cei ce terminau mai repede aruncau priviri lacome asupra celor care mai aveau ce mânca. De altfel, înfăţişarea deportaţilor spunea totul. Slabi, numai piele şi os, erau puşi să muncească peste puteri. Pentru fiecare viaţa din lagăr era o veşnică luptă pentru supravieţuire. Cei mai mulţi trăiau la modul primar, nu se gândeau decât la mâncare şi la odihnă; căci erau sfârşiţi de oboseală. Mulţi pierduseră orice demnitate, orice mândrie. Şi după un timp, chiar se gândeau tot mai puţin la ai lor; erau prea flămânzi şi mult prea extenuaţi. Şi îi chinuia mult frigul. Le era frig, mai ales la picioare şi la mâini; din cauza degerăturilor aveau dureri de le venea să urle. Încălţările lor erau din ziare

acoperite cu coji de copac şi legate cu sârmă, ca să nu pună piciorul gol pe zăpadă, iar în locurile astea iernile erau grele.

Era frig şi în barăci, dar totuşi părea mai suportabil. Aduceau din pădure vreascuri, coji de copac, iar soba, chiar dacă se înfierbânta, nu putea să încălzească o încăpere atât de mare. În dormitor era un aer îmbâcsit, greu de respirat; un aer în care se simţea mirosul de trupuri nespălate, de haine îmbâcsite cu sudoare, care pătrunsese în saltea, în pereţi, pretutindeni. Dar deportaţii se obişnuiseră cu toate... Respirau aerul ăsta împuţit, numai să fie cald. Unii, bolnavi, tuşeau toată noaptea; erau şi cazuri când mai horcăia unul, ori se tânguia a moarte. Cei mai mulţi nu-i dădeau prea mare atenţie. Moartea unui deportat devenise un lucru obişnuit şi pentru mulţi era o izbăvire...

Mai mult decât de foame, de frig şi de oboseală, Teodor suferea din cauza degradării morale, mai ales la început. Fiind om corect, cu simţul respectului faţă de om, suferea din cauza umilinţelor, a dispreţului ostil al gardienilor. Când vedea cu câtă cruzime supraveghetorii îi puneau să muncească şi cum îi loveau fără milă, se cutremura şi-i venea să sară asupra lor, dar învăţase lecţia aspră a lagărului – că trebuie să tacă şi să se prefacă a nu observa nimic. Văzuse odată cum un supraveghetor, un om masiv, sărise cu bocancii pe trupul unui deportat, slab şi deşirat, pentru că îndrăznise să-i dea o banală replică. Şi nu se lăsase până nu-i zdrobise pieptul şi în mai puţin de o oră, omul murise.

Ca să ai şanse să supravieţuieşti aici, trebuia să ai tăria să rabzi şi să taci. Şi Teodor, care nu suporta nedreptatea, se obişnuise şi el să tacă şi să se prefacă a nu observa nimic.

*

În lagăr deportaţii îşi dădeau în vileag adevărata fire. Lagărul le dezvăluia sufletul, aşa cum era el în realitate. Aici erau despuiaţi de prefăcătorie. Şi singurul element care totuşi îi înfrâna era frica; teama de bătaie sau de tăierea raţiei de mâncare.

Unii simţeau nevoia să facă pe grozavii; să pară autoritari

faţă de alţii. Şi chiar să-i chinuie. Era o defulare a umilinţelor la care erau supuşi. Cei mai primejdioşi erau laşii, lipsiţi de caracter. Pentru un mic avantaj, o mică bunăvoinţă din partea gardienilor, erau gata să vândă pe oricare dintre colegii de suferinţă. Şi uneori deportaţii aveau de suferit mai mult din partea unora ca ei decât din partea supraveghetorilor.

Mulţi cădeau într-o stare de resemnare, de renunţare totală. Şi aşteptau moartea; ei mureau primii.

Erau şi unii care aveau tăria de a rămâne integri, chiar în momentele cele mai grele. Erau cei mai tăcuţi, dar şi cei mai demni. Şi suportau totul fără să se plângă, pentru că-şi dădeau seama că n-are niciun rost. Ei erau cei mai stimaţi printre deportaţi; chiar iaşii şi leprele îi lăsau în pace.

CAPITOLUL 19

Iarna începuse să se simtă şi la punctul 32. Bătură vânturi puternice, reci. Din nefericire, nu toţi deportaţii putuseră să-şi înjghebeze o casă. Pur şi simplu n-avuseseră timp, fiindcă trebuiseră să lucreze în kolhoz ca să poată primi cota de alimente. Pe ei conducerea kolhozului îi găzduise temporar la aşa-zisul club. Ori de câte ori era o manifestare la club, fie o şedinţă, fie o serbare, trebuiau să-şi strângă lucrurile şi să se înghesuie pe coridoare, dar aveau totuşi unde să doarmă...

Prima serie de deportaţi venise aici în 1933; erau ruşi, nemţi, tătari, turkmeni, uzbeci... Urmaseră alţii. Cu excepţia NKVD-istului şi a celor câţiva miliţieni, cu toţii erau deportaţi, aduşi în diferite etape.

Deportaţii nu aveau acte personale; evidenţa lor o ţinea NKVD-istul Gabdulin. Primeau ceva alimente pentru munca în kolhoz. Dacă făceau economii, puteau vinde o parte din ele ca să poată cumpăra strictul necesar de îmbrăcat. Dar pentru asta trebuiau să se ducă în oraşul cel mai apropiat, Akmolensk. Aprobarea o dădea Gabdulin, cam o dată la 3 – 4 săptămâni; dar, vai de acela care nu se întorcea la timp! Cum cale ferată nu era, se duceau cu camioanele care transportau alimente.

Situaţia deportaţilor basarabeni şi bucovineni de la punctul 32 (ca şi de la alte puncte) fusese cumva uşurată de purtarea bună a localnicilor. Căci şi ei trecuseră prin aceleaşi chinuri, iar mulţi dintre ei îşi pierduseră soţi, fraţi. Basarabenii şi bucovinenii se împăcau însă mai greu cu soarta lor. Nu numai pentru că fuseseră aruncaţi aici, la mii de kilometri de locurile unde se născuseră şi trăiseră, dar mai ales pentru că nu ştiau nimic despre familia lor. Fiecare familie îşi avea tragedia ei.

*

În sala clubului locuia şi doamna Schneider, cu băieţelul ei

Albert. Nu putea să se împace cu soarta. Ei îi plăcea să citească, să cânte la pian, să viziteze muzee; şi nu era obişnuită să muncească cu mâinile. Îi era silă de tot ce era murdar. Suferea şi pentru că nu ştia nimic despre soţul ei; şi, mai ales, din cauza copilului, pe care-l adora. Albert, fiind încă mic, nu înţelegea ce se întâmplă cu ei şi îi punea maică-sii întrebări la care ea nu putea răspunde. „Mamă, de ce nu vine tata? Mi-e dor de tata şi vreau să-l sărut!” Sau „Mamă, înainte îmi aduceai ciocolată... Vreau ciocolată şi vreau să mă duci la Covalschi[1] să mănânc prăjituri”.

Toate astea îi adânceau durerea. Femeie frumoasă, delicată, era simpatizată de celelalte femei cu care venise odată; şi ele căutau s-o ajute. Dar doamna Schneider se izola, se jena de compătimirea lor, ştiind că şi ele îşi au propriile suferinţe.

Într-o zi de toamnă, doamna Schneider îşi luase băiatul în braţe, trecuse grăbită pe lângă femeile care lucrau ogorul, şi când ajunse la râul Işmir se aruncă în apă. Până să sară lumea să-i salveze, se înecară amândoi. Nu mai putuse suporta viaţa de aici...

*

La o săptămână după ea se sinucise şi doamna Ciobanu, o femeie de vreo 50 de ani. Tăcută, rezervată, evita să stea de vorbă cu cineva, dar femeile o vedeau cum plânge adesea. Ştiau că odată cu ea îl ridicaseră pe bărbatul ei şi pe fiul lor, care venise în vizită, doar cu două zile înainte de 13 iunie. Nici ea nu mai putuse suporta durerea...

*

Iarna venise brusc, în punctul 32. Cu furtuni reci şi cu multă zăpadă. Într-o zi, pe la mijlocul lui decembrie, Gabdulin transmise, prin Meret, tuturor deportaţilor că lipseşte patru zile pentru că pleacă la Akmolensk, la o „soveşcianie” (adunare). În tot acest timp el avea să fie înlocuit de Meret. Şi

---

[1] Covalschi era o cofetărie din Chișinau

după ce dădu dispoziţiile, înhămă calul la sania de două persoane, îşi puse şuba cu blană groasă şi căciula de astrahan şi plecă. Era mulţumit. Sania era frumoasă, calul – o mândreţe. Pleca liniştit, ştia că dispoziţiile sale aveau să fie respectate; în primul rând de frica lui. Şi gândul că toţi aceşti foşti burjui tremură la auzul numelui său, îl făcea să fie cuprins de o stranie mulţumire. La puţin timp după ce plecase, se porni o furtună grozavă. Gabdulin nu se mai întorsese la punctul 32. Spre primăvară, când zăpada începuse să se topească, se dăduse de sanie şi de rămăşiţele trupului lui Gabdulin şi ale – calului; fusese sfâşiat de lupi. Iar deportatele de la punctul 32 văzuseră în asta mâna lui Dumnezeu...



Dintr-o întâmplare, Maxim Uzun fusese repartizat la punctul 32. Camionul care trebuia să-l ducă, împreună cu alţii, undeva mai spre nordul Siberiei, era atât de plin că el nu mai încăpuse. Şi atunci după ce-l ţinuseră vreo două zile închis la Ţelinograd, îl trimiseră la punctul 32.

Pe Grecov îl pierdu pe drum. Când, într-o zi, în drumul lor cu trenul spre Siberia, nu li se dăduse raţia obişnuită de apă, fiind şi foarte cald. Grecov nu se stăpânise şi le spusese NKVD-iştilor care-i însoţeau că sunt nişte ticăloşi lipsiţi de suflet, şi că, aici, în Uniunea Sovietică, sentimentul uman nu mai exista. Îl scoseseră cu forţa din vagon şi de atunci nu-l mai văzuseră... Îl împuşcaseră...

Când îl ridicaseră, Uzun avusese grijă să ia cu el, la repezeală, câteva cărţi de matematică. Şi aici, la punctul 32, după ce ziua lucra la kolhoz (unde se obişnuise destul de uşor, ca om al câmpului), seara se cufunda în studiile lui de matematică. Pe drum reflectase la câteva probleme şi-i veniseră idei noi. Era veşnic cu gândul la aceste idei, care nu-l părăseau nicio clipă. Parcă era cuprins de febră... Zilnic aştepta cu nerăbdare ora când urma să se retragă în cămăruţa lui, în care avea doar un pat şi o măsuţă, ca să-şi cultive pasiunea. Şi era convins că este pe cale să deducă

nişte teorii noi, care vor face vâlvă. Devenise mai tăcut, mai izolat, singur cu gândurile lui; iar cei din jurul său îl lăsau în pace.

La o săptămână după sosirea lui Uzun, fuseseră aduşi aici şi o parte dintre deportaţii basarabeni, între care era şi Lili, fata părintelui Ştefan din oraşul Comrat. Cu toţii fuseseră repartizaţi să lucreze la kolhoz.

Sosirea lui Lili îl schimbă. Figura fragilă a fetei, privirea ei caldă şi neajutorată îl impresionaseră. Mult prea timid, el nu reuşea să se apropie de ea. Şi fără să vrea era uneori chiar urâcios, ca apoi să regrete profund. Nu găsea în el puterea de a-şi depăşi un anumit fel de a fi, de a trece peste timiditatea lui; îi lipsea curajul de a-i arăta toată simpatia şi compasiunea pe care le nutrea pentru ea. Doar din când în când reuşea să-i spună bună ziua, cu un ton mai cald, cu un uşor zâmbet pe faţă. Şi răspunsul ei franc, direct, îi umplea inima de bucurie... Era pentru prima dată în viaţa lui când simţea că ţine la cineva cu tot sufletul lui. Iar sentimentele lui de acum i se păreau neobişnuite, greu de îndurat şi totuşi foarte plăcute...

Trecură aşa cam trei luni. Uzun înţelegea că *e* timpul să schimbe totuşi câteva cuvinte cu Lili. Neliniştea, îndoiala îl tulburau. Într-o seară, după terminarea lucrului, se apropie de ea şi după ce, de emoţie îşi drese glasul, îndrăzni să-i spună, cu o voce repezită, „Lili, ţin la tine. Ţin mult de tot la tine şi aş vrea să fim prieteni!”... Lili îl privi uimită, era cuprinsă de jenă şi revoltă. Cum poate acest tip urât – căci Uzun nu era deloc frumos – ursuz şi veşnic nemulţumit, un fel de ţăran mai răsărit, să-i propună aşa ceva! Lili nu intuia că în spatele acestei feţe întunecate şi al chipului urât era un suflet cald, care se putea dărui total; nu-şi dădea seama că tăcerea era reflexul timidităţii şi al firii sale meditative. Că în fond era blând şi bun şi că ar fi ocrotit-o; şi ar fi avut grijă de ea cu multă delicateţe. Chiar dacă nu era deloc cizelat. Că – în izolarea lor de aici – aveau nevoie unul de altul. Şi atitudinea ei de respingere avea să se răsfrângă rău asupra sorţii amândurora.

De fapt, cu toate că făcea impresia că este un ins rezervat

şi hotărât, Uzun era o fiinţă slabă. N-avea tăria de a trece peste încercările grele ale vieţii. Singurul lui suport în viaţă fusese matematica, iar, în ultimul timp, Lili. Şi odată cu eşecul lui faţă de Lili, nu-l mai interesa nici matematica. Într-un acces de depresiune sufletească, îşi aruncă în foc cărţile. Rămase, întâmplător, un singur caiet care, după mulţi ani, avea să arate marile lui izbânzi pe care era pe cale să le obţină în domeniul matematicilor. Şi începuse să bea. El, care înainte rareori punea gura pe un pahar de vin, acuma bea peste măsură.

Lili continua să muncească, dar acest lucru o dezgusta. Ea, în care tatăl ei vedea o mică prinţesă şi care toată ziua fredona, trebuia acum să lucreze din greu, ca o ţărancă. Devenise tot mai tăcută şi mai retrasă. Singurele ei gânduri se îndreptau spre tată-său.

CAPITOLUL 20

Suferinţa le unea pe deportate. Altă dată, pe când era la casele lor, ţărăncile n-ar fi venit la Ana Lambu ca la o cunoştinţă apropiată. Ţineau la un fel de ierarhie, bazată îndeosebi pe respect. Aici diferenţele se atenuaseră.

Veneau la Ana să-şi aline durerea; căci ea înţelegea bucuriile şi suferinţele altora, găsind cuvintele cele mai potrivite. O făcea natural, fără efort. Veneau şi s-o audă cântând cântece care le aminteau de viaţa frumoasă de dinainte. Şi Anei îi făceau plăcere vizitele lor pentru că-i mai abăteau gândurile care o apăsau. Totodată, simţea nevoia să le ajute, cum putea, pe femeile astea simple şi neajutorate, ceea ce-i dădea puterea să spere.

Cu timpul trebuise să renunţe tot mai mult la aceste mici bucurii. Fiindcă munca îi răpea aproape tot timpul. Zi de zi lucra de dimineaţa până la 7–8 seara şi câteodată, până la miezul nopţii. Şi când se întorcea acasă nu se gândea decât la odihnă.



În Ajunul Crăciunului, câteva moldovence veniră la Ana s-o întrebe cum să-l sărbătorească. „Nu faceţi nimic” le răspunse Ana. „Dar nu se poate, doamnă Ana!”, se revoltă una din ele. „Trebuie să înţelegeţi că la sovietici nu trebuie să se sărbătorească Crăciunul! Mai ales aici, în Siberia. O să se spună că n-aţi scăpat de obiceiurile voastre burgheze! Puteţi doar să veniţi la mine şi o să cântăm”. Moldovencele înţeleseră, mai ales că pe aici cuvântul burghez era atât de hulit, fapt de neînţeles pentru ele...

— De aia am venit la mata, să ne spui ce să facem! Să te blagloslovească cel de Sus, adăugă una mai bătrână.

În ajunul Crăciunului, câteva femei veniră la Ana cu copiii lor. În camera ei nu era loc nici să arunci un ac. Cântară „O,

brad frumos”. Cele mai multe plângeau în hohote. Asta l-a făcut pe paznicul care îşi făcea rondul să deschidă uşa şi să strige: „Iarăşi v-aţi adunat să cântaţi cântece triste! Numai din ăstea ştiţi! Sucit popor mai sunteţi!”

*

Ana se agăţase de speranţa de a sărbători Anul Nou, o rază de bucurie. Făcu rost de hârtie colorată, roşie – culoarea atotstăpânitoare – dar era bună şi asta! Găsise cu greu şi ceva bomboane... Pentru toate îşi dăduse o cămaşă. Din hârtie făcuse coşuleţe mici, drăguţe, punând toată măiestria ei. Lucra cu gândul la copiii ei. Şi-aducea aminte cum pregăteau pomul de iarnă în Ajunul Crăciunului, ea cu Dana. Pentru amândouă era o bucurie. Cum fiecare din familie pregătea pachetul cu cadouri pentru toţi ceilalţi. Şi ce bucurie era când se desfăceau pachetele! Mai ales Dana, veselă, plină de viaţă, sărea în sus de bucurie. Acum durerea măcina sufletul Anei. Şi totuşi, continua să facă coşuleţe, ca dintr-un fel de datorie faţă de copiii ei. În fiecare coşuleţ pusese câteva bomboane. Avusese grijă ca, venind de la muncă, să ia de la piaţă un mic brăduţ; mai ales că erau ieftini. Spre seară trecuse pe la casele ţărăncilor pe care le cunoştea mai bine şi le rugase să trimită copiii la ea. Ei primiseră darurile cu strigăte de bucurie. Şi în cor, împreună cu Ana, cântaseră „O, brad frumos”.

După ce plecaseră copiii, singură în cameră, Ana se simţise deodată neobişnuit de stingheră, vulnerabilă. Şi o cuprinse o tristeţe adâncă. Se trânti pe pat şi începu să plângă în hohote... Acesta fusese primul an nou în Siberia...

*

Pe 31 decembrie, la ora unu, supraveghetorul grupului de deportaţi unde era şi Teodor Lambu anunţă:

— Din momentul ăsta, azi sunteţi liberi! Ordin de la comandant. Că, de sunteţi şi voi oameni, dracu’ să vă ia! Dar nu cumva s-auzim că s-a întâmplat ceva că, futu-vă muma

voastră, vă belim!”

Această dispoziţie se aplicase tuturor deportaţilor din lagăr; iar ei se bucuraseră omeneşte, cu atât mai mult cu cât era un frig năprasnic. Unii zâmbeau în sine că li se spusese şi lor oameni. Probabil, gândeau ei cu amărăciune, măcar o dată pe an pot fi consideraţi şi ei oameni. De fapt, le era mai puţin frică de comandantul lagărului, pe care îl vedeau destul de rar şi care nu le dădea vreo atenţie. Cerea, în schimb, subalternilor şi supraveghetorilor să îndeplinească planul. De ei le era într-adevăr teamă; şi mai ales de şeful lor, o adevărată fiară.

Aluzia la ceva ce s-ar putea întâmpla, avea un sens. Cu vreo zece zile înainte, deportaţii din baraca vecină cu cea a lui Teodor îl omorâseră în bătăi pe un deportat despre care aflaseră că informa supraveghetorul şef despre tot ce se vorbea în baracă. Şi cu toate că fuseseră bătuţi crunt şi nu li se dăduse de mâncare o zi, supraveghetorul şef nu putuse afla cine începuse să-l bată şi câţi participaseră la uciderea lui; era un fel de coaliţie tacită, apărută, din necesitatea de a supravieţui. Astfel îngrădeau posibilitatea să mai apară un alt informator, care putea să-i trimită direct la moarte pe unii din ei. Nici supraveghetorul şef nu-i putea pedepsi pe toţi deportaţii din baracă, pentru că avea de realizat un plan la cantitatea de lemne. Plan tot mai greu de îndeplinit în ultimul timp, deoarece mureau prea mulţi, mai ales din cauza frigului.

Dar această întâmplare le dăduse deportaţilor un dram de încredere în ei.

*

Supraveghetorul şef invitase pe câţiva dintre prietenii lui din lagăr – supraveghetori, funcţionari – să petreacă revelionul împreună. Dorea să se vadă că le poate oferi o masă mai acătării. Ştia că multora le este frică de el, fiindcă era şi secretarul biroului organizaţiei de bază. Mic de statură, cu ceafă scurtă, cu un început de burtă, era crud şi nemilos; dar totodată şi viclean. Ura lui se explica şi prin faptul că

fusese îngropat aici, în acest lagăr. Fiind ofiţer, credea că în alte împrejurări ar fi făcut carieră... Şi ura şi-o revărsa asupra deportaţilor... După cum şi invitaţii lui nutreau aceeaşi ură împotriva acestor „câini de burghezi, unelte ale fascismului”; iar războiul şi insuccesele militare ale armatei sovietice le amplificau sentimentul.

Pe masă era mâncare destulă. Friptura, din puţina carne repartizată deportaţilor, peşte la conservă, pâine destulă – este adevărat, neagră – şi – surpriză pentru invitaţi – icre roşii şi, mai ales, votcă; destulă votcă... „Mâncaţi, tovarăşi, mâncaţi şi beţi, că doar o dată-i Anul Nou! Să sărbătorim anul ce vine cu gândul la victoria împotriva hitleriştilor ce ne-au atacat ţara. Şi nouă ne revine o misiune, să dăm ţării cât mai multe lemne. Să bem, tovarăşi, pentru scumpa noastră ţară şi pentru conducătorul nostru iubit, tovarăşul Stalin!”

Cu toţii se ridicaseră în picioare şi băuseră pentru ţară şi pentru Tătucu. Dar atmosfera nu prea era veselă. Şi, deodată, şefului supravegheorilor îi veni o idee... Ce-ar fi să-i scoatem afară pe unii dintre băieţii noştri şi să le oferim o friptură? Să vedem cum se aruncă s-o înşface care de care! ...Nu zău, cred că ar fi distractiv! Şi râse în hohote... Ştia şi el ce înseamnă foametea; să fii mereu flămând, când corpul cere cu sălbăticie hrană, când simţi că eşti în stare să faci orice pentru o bucată de pâine... Trecuse prin toate astea în anii de după colectivizare, pe când lucra la un kolhoz. Trecuseră ceva ani de atunci, dar durerea şi suferinţa foamei o simţea şi acum, când îşi aducea aminte...

„Vanea, zise şeful supraveghetorilor unui subofiţer, ia o farfurie şi pune o bucată de carne pe ea; dar, ştii, una mai mare, ca să le crească pofta!” Şi râse din nou. „Babele” să rămână aici că afară-i un ger cumplit; asta-i treabă de bărbaţi!”. Se duseră cu toţii în hol, să-şi pună mantalele, căciulile şi pâslarii. În ultima clipă, supraveghetorul şef se hotărî să-l ia şi pe Malcik, câinele lup care stătea tolănit în vestibul. „Arkaşa, spuse supraveghetorul şef unui supraveghetor mai tânăr, fugi şi scoate pe „băieţii” din baraca în care l-au ucis pe unul de-ai lor!”

Arkaşa se repezi în baracă să-i scoale pe toţi şi-i scoase

afară. Deportaţii se treziră speriaţi, gândindu-se cu groază că vor să-i împuşte. Se îmbrăcau grăbiţi, cu hărnicie, ca să nu li se reproşeze nimic. Unii n-avură timp să se îmbrace şi trebuiră să iasă afară cu ce apucaseră să pună pe ei. Fuseseră aranjaţi în careu. Între timp se apropie şi supraveghetorul şef, având-ul lângă el pe Malcik, urmat de musafirii săi. Lângă supraveghetorul şef era şi Vanea, cu farfuria într-o mână şi cu lanterna în cealaltă. Era un ger năprasnic şi deportaţii auzeau tot mai tare scârţâitul zăpezii la apropierea supraveghetorilor. Paşii lor aduceau cu răpăitul de tobă înaintea execuţiei, după cum văzuseră în filme. Tremurau de frig şi de frică. Şeful supraveghetorilor, după ce-şi stăpâni câinele ce voia să se repeadă asupra deportaţilor, li se adresă: „tovarăşi, oamenii sovietici sunt buni chiar şi faţă de cei care doresc răul orânduirii sovietice! Uite acum, că vine Anul Nou, v-am adus o bucată mare de friptură, friptură gustoarsă. Cine vine s-o ia? Vanea, pune friptura jos şi lumineaz-o, s-o vadă şi băieţii.”

Subofiţerul puse friptura pe zăpadă şi îndreptă lumina lanternei spre ea. Deportaţii simţiră pentru moment, o uşurare; deci pentru asta fuseseră scoşi afară. Dar imediat îi cuprinse şi ura, revolta izvorâtă din umilinţă. Nici cu câinii nu te porţi aşa cum se poartă ăştia cu ei! Nu-i de-ajuns oare că-i pun să muncească peste puterile lor, că rabdă mereu de foame şi de frig, că pentru orice greşeală mică sunt bătuţi fără milă, de ce să-i mai umilească şi cu asta? Sunt oameni şi ei... Se uitau drept înainte, fără să se mişte, doar tremurau de frig... Şi dacă erau câţiva tentaţi să se repeadă la friptură, ştiau că bucuria de a o mânca aveau s-o plătească scump a doua zi, fiindcă ceilalţi nu i-ar fi iertat. „Hai, nu vă înghesuiţi?” îi îndemnă enervat supraveghetorul şef şi văzând că niciunul nu se mişcă îi zise subofiţerului: „Fac pe grozavii, futu-le muma lor de lepre! Aruncă halca asta lui Malcik!”... Şi pe când câinele înfuleca lacom bucata de friptură, supraveghetorul şef adăugă : „Vanea, să-i scoţi pe boiernaşii ăştia mâine la lucru şi să le dai o normă mare, dar de mâncare, nimic! Că văd că sunt sătui, mama lor de prăpădiţi!”. Şi, nemulţumit, se întoarse spre locuinţa lui,

urmat de invitaţi „Auzi, mai fac pe mândrii, nişte căcăcioşi! Las c-o să am eu grijă să le iasă mândria asta pe nas!”

Deportaţii se întoarseră în baraca lor. Ştiau că purtarea supraveghetorului şef avea să se înrăiască şi mai mult, că-i aşteptau vremuri şi mai grele... Dar erau convinşi că era singura atitudine pe care puteau s-o aibă ca să nu decadă de tot în faţa lor înşişi.

CAPITOLUL 21

Iarna anului 1942 fusese într-adevăr foarte grea. Deportaţii de la lagărul Ivdel mureau ca muştele; de frig, de foame, de epuizare... Mureau şi înainte destui. Dar, iarna mult mai mulţi… De îngropat n-aveau cum să-i îngroape, căci pământul era ca piatra. Dar supraveghetorii îşi cunoşteau meseria, aveau experienţă. Într-un loc al pădurii făceau stive cu trupurile celor morţi, iar în primăvară, când pământul începea să se dezgheţe, veneau cu un buldozer şi făceau o groapă mare în care aruncau cadavrele ca pe leproşi, şi erau, slavă domnului…

Unii dintre ei fuseseră oameni importanţi – profesori universitari, cercetători ştiinţifici, doctori renumiţi, ingineri talentaţi. Aici nu conta nimic...



Avură mult de suferit şi deportaţii de la punctul 32. Cincisprezece basarabeni, din care mai multe femei, fuseseră puşi să lucreze la construirea unui depozit. Deportaţii nu aveau cu ei o îmbrăcăminte potrivită pentru frigul de afară; o duceau prost mai ales cu încălţările, multe femei – aveau pantofi sau sandale. Ridicaţi cu hurta, speriaţi luaseră de acasă ce apucaseră în grabă. Doar cei câţiva localnici care lucrau cu ei erau încălţaţi cu pâslari – valinki. Basarabencele nu mai suportau frigul năprasnic; picioarele le erau ca butucii şi le dureau groaznic. Cum aflaseră că la depozitul Kolhozului erau pâslari – fără să ştie că aveau destinaţie specială – una dintre femei, nemaiputând suporta frigul, spuse „dacă nu-mi dau şi mie o pereche de pâslari mâine, nu mai vin la lucru! Pur şi simplu nu mai pot”… La aşa ceva se gândiseră şi altele fără s-o spună. Şi a doua zi ele nu se duseră la muncă sperând că aşa aveau să-i oblige să le dea pâslari. Când securistul punctului 32 auzi asta, sări în sus de furie: asta mirosea a grevă şi aşa ceva nu se pomenise în Uniunea

Sovietică! Telefonase imediat la Ţelinograd. Iar de la Ţelinograd veni, în aceeaşi zi, un răspuns clar. Pentru atitudinea duşmănoasă faţă de Statul Sovietic, deportatele să fie condamnate la 12 ani de muncă forţată în lagăr! Le ridicară şi le duseră. Nu se mai auzi nimic despre ele, desigur muriseră în lagăre. Pentru că îndrăzniseră să nu se ducă o zi la lucru, ca să capete nişte amărâţi de pâslari...

*

Din grupul celor ce lucrau la ridicarea depozitului trebuia să facă parte şi Lili. Din fericire pentru ea – cu vreo două zile înainte – se îmbolnăvise şi trebuise să stea acasă; ceea ce o salvă...

*

Ca durerea să nu-l izoleze complet, în afară de orice speranţă, omul caută să se agaţe de ceva.

Teodor Lambu găsise un refugiu şi un sprijin în credinţă. De când citise acele foi din Biblie despre Iov, începuse să creadă în Dumnezeu cu tot sufletul... În El avea toată speranţa, căci credea profund în bunătatea nemărginită a Domnului... Seară de seară se ruga. Şi căuta să nu păcătuiască în niciun fel, nici cu fapta nici cu gândul, căutând să fie purificat de toate dorinţele şi chiar de toate îndoielile şi temerile sale; căuta să se poarte „ca şi cum l-ar fi văzut divinitatea”.

Fire visătoare, Teodor îşi imagina uneori situaţii ireale, utopice; de nonsensul cărora era conştient, dar aceste visuri îi aduceau, totuşi, puţină linişte sufletească. Îşi închipuia – de exemplu – că Stalin murise şi că tot sistemul lui diabolic căzuse. Sau alt scenariu. Aici, la Ivdel, aflase că Uniunea Sovietică este în război cu Germania. Nu iubea regimul hitlerist, fiind, prin însăşi structura sa, împotriva a tot ce este arbitrar şi nedrept; dar ura şi mai intens regimul stalinist, care-i adusese familiei şi lui atâtea nenorociri. Şi visa că acest război va duce la schimbarea regimului din Uniunea Sovietică, aşa cum primul război mondial dusese la

întronarea comunismului... Dar fiindcă imaginaţia lui era îndreptată spre un final fericit, îşi închipuia că, până la urmă, trupele germane aveau să fie retrase. Iar noul regim, democratic, avea să desfiinţeze toate lagărele... Şi astfel toată familia urma să fie din nou împreună. Cum? Nici el nu-şi dădea prea bine seama. Erau doar nişte visuri care îl făceau să uite, momentan, de necazurile care îl apăsau...

Pe când era acasă, lui Teodor i se păruseră mai mult decât naive ideile cuprinse în cartea lui Thomas Morus...

Nova insula Utopia. Înclina să accepte, într-o oarecare măsură, cele cuprinse în „Elogiul Nebuniei” de Erasmus, care era pentru el un veritabil manifest umanist în favoarea libertăţii spirituale şi sociale, proclamând drepturi ale naturii omeneşti. Şi iată cum începuse şi el să creadă în utopii. Este oare aceasta o cale pe care s-o alegi în disperarea ta? Pentru că în tot ce vezi în jurul tău nu găseşti decât arbitrarul, absurdul?

Însă adevăratul refugiu sufletesc al lui Teodor era în Dumnezeu; şi în somn. În somnul nopţii. Fiecare dimineaţă aducea numai nelinişte şi suferinţă. Lumina înlătura vălul uitării şi-i arăta realitatea, aşa cum era ea, crudă şi nemiloasă, iar viaţa îi apărea îngrozitoare. În fiecare dimineaţă – spaima şi deznădejdea. Căci credinţa lui adâncă în Dumnezeu, visurile sale utopice, nu puteau înlătura suferinţele reale.



Ana Lambu însă nu mai putea crede în Dumnezeu; într-un Dumnezeu bun şi atotputernic. Căci se întreba cu ce greşiseră ei, cu ce greşiseră atâtea sute de mii, milioane de oameni, pentru a fi atât de aspru pedepsiţi, şi mai ales cu ce greşiseră copiii nevinovaţi. Citise undeva că Dumnezeu, chiar dacă a creat lumea, a uitat de existenţa ei... Da, îşi spunea Ana, Dumnezeu uitase această lume atât de năpăstuită...

Ea se îndoia că ceea ce li se întâmplase era chiar destinul hărăzit familiei ei... De fapt, gândea ea mereu neliniştită de ce fuseseră atât de crud loviţi – omul – este supus

evenimentelor neprevăzute. Soarta lui este rodul jocului întâmplării. Şi prin aceasta unii au o soartă mai fericită, alţii mai amară; datorită acestui joc bizar care impune diferenţierea a tot ce este viu. Ca-n versul lui Puşkin, „Mulţi ca frunza în vânt; încotro li-e drumul oare?”

Tot acest zbucium şi frământările omeneşti tind să se opună naturii, care rămâne demnă, tăcută şi calmă. Ana însă înţelegea că omul, oricare i-ar fi soarta, trebuie să aibă tăria să păstreze pe cât se poate, pacea şi liniştea din sufletul său. Ceea ce, uneori, este foarte greu; cum era şi pentru ea. Trecerea de la speranţă la deznădejde era cumplită. Şi ca să se liniştească, să poată trece peste clipele grele ale disperării, Ana începuse să creadă că fiecare om are un destin; care îi este predestinat. Că fiecare om are necazurile sale; pe care trebuie să le îndure. Că în lumea asta fiecare plânge...

CAPITOLUL 22

Veni primăvara. Care aduse deportaţilor speranţa, căci iarna ce trecuse fusese mult prea grea; şi parcă fără sfârşit.

Teodor Lambu se bucură şi el de venirea primăverii. Suferise şi slăbise mult de frig, uneori i se părea că nu mai apucă sfârşitul iernii; gândea ca toţi deportaţii... Se simţea îmbătrânit... Şi părea aşa pentru că slăbise tare şi-şi lăsase barbă... era prea obosit ca să se mai îngrijească şi nici nu prea avea cu ce să se radă.

Căldura plăcută a primăverii îi mai dădu puţină viaţă; şi oarecare nădejde...



Slăbise mult şi părintele Ştefan. Umbla îmbrăcat neglijent şi era veşnic abătut şi nemulţumit. Se izolase complet neputându-se apropia de cineva. Într-o zi îl auzi pe Colev spunându-i unui vecin de lucru:

— Ştii că Halvagiu a murit chiar azi, de Sâmbăta Mare?

Şi abia atunci realiză că a doua zi sunt Sfintele Paşti. Aici pierduse şirul zilelor. Gândurile îi readuseră în minte slujba religioasă din noaptea Învierii. Mulţimea de enoriaşi care se îngrămădeau să-i audă vocea frumoasă, de tenor. Simpatia şi trecerea de care se bucura în oraş. Fusese cineva... Şi ce ajunsese! ...O revăzu în minte pe fetiţa lui, atât de plină de viaţă. Care-l aştepta cu un zâmbet plin de dragoste şi uşor ironic; ca şi cum i-ar fi spus: „eşti un tată drăguţ şi lumea te iubeşte, dar şi tu ştii să-i duci” ...O iubea nespus de mult, şi era mândru de ea, fiindcă era drăguţă şi deşteaptă. Acum unde putea să fie?... Oare mai trăia?... Pe cei de aici, din lagăr, nu-i iubea... Pentru că şi el era, ca şi ei, un nimic. După cum nu-l mai iubea nici pe Dumnezeu... Toată dragostea lui se revărsa doar asupra fetiţei... Cuprins de deznădejde şi de amărăciune, acum, în noaptea Învierii, începu să plângă în

hohote, cum nu plânsese de mult. În clipa aceea ar fi vrut să moară; el, care întotdeauna ţinuse atât de mult la viaţă...

A doua zi, Colev se apropie de Teodor şi-i spuse încet: „Ştiţi că astăzi sunt Sfintele Paşti?” „Ştiu, îi răspunse Teodor, dar aici este mai sănătos să nu vorbim despre asta”.

— Aveţi dreptate, îi răspunse Colev, dar vorbesc despre aşa ceva numai cu dumneavoastră; căci am încredere.

— Îţi mulţumesc, dar te rog să nu mi te adresezi cu dumneavoastră, aici cu toţii suntem egali.

— Nu pot, toată viaţa mea am respectat oamenii cu carte!

Teodor tăcu.

— Ştiţi, continuă Colev, am impresia că părintele Ştefan nu mai crede în Dumnezeu; nu-l văd rugându-se. Vai de sufletul lui!

— Nu-l judeca prea aspru, răspunse Teodor. Durerile pământeşti pot să fie atât de mari, încât oamenii uneori îşi pierd credinţa sau omenia; faţă de aceşti oameni trebuie să avem un sentiment de milă...

Tăcură amândoi. Colev îşi dădea seama că profesorul are dreptate. După un timp îi spuse:

— Ieri a murit Halvagiu, de la noi din baracă. Mor oamenii ca muştele şi nimeni nu se sinchiseşte. Rău am mai ajuns... Mi se pare că-mi vine şi mie repede rândul! Mă simt din ce în ce mai fără putere şi n-o s-o duc mult. Să nu credeţi că mi-e frică de moarte. De un singur lucru împare tare rău, că n-am să ajung să-i văd sau măcar să aflu ceva despre ai mei. Faţa i se întunecă brusc şi strânse din dinţi, ca să se stăpânească.

După un timp continuă:

— Dacă mor, vă rog să încercaţi să luaţi legătură cu soţia şi cu cei doi copii ai mei. Să le spuneţi că m-am purtat omeneşte şi că nu i-am făcut de ruşine! Că nu l-am trădat pe Dumnezeu... Promiteţi-mi că-i veţi căuta! Şi să le mai spuneţi să mă ierte dacă am greşit, îi dădură lacrimile.

— Da, îţi promit, răspunse Teodor. Nu te gândi la rău! De fapt, nimeni de aici nu este sigur de soarta ce-l aşteaptă. Dar să sperăm, cu ajutorul lui Dumnezeu, că vom trece şi peste această încercare. Aşa cum s-a întâmplat cu Iov...

Nici Teodor nu era sigur că avea să scape cu viaţă de aici.

Trecuse doar a zecea parte din timpul ce i se hărăzise să stea aici. Şi ce greu fusese!...

*

Duminică, în prima zi de Sfintele Paşti, câteva moldovence veniră la Ana. Trecuse de ora cinci după amiază, căci dimineaţa ea fusese obligată să lucreze. Fiecare îi adusese câte o mică atenţie; nişte bomboane, o bucată de pâine, o bucată de peşte. Nici vorbă de ouă roşii sau de cozonac! Unele veniseră şi cu copiii. Voiau să sărbătorească această zi. Se aşezară şi una dintre ele îi spuse Anei: „Cântă-ne ceva, doamnă Ana, că-i sărbătoare mare”. Ea încercă, dar nu fu în stare. Toată ziua, la muncă se gândise la ai ei. Strânsese în ea prea multă amărăciune, prea multă oboseală, căci de săptămâni **în**tregi lucra până noaptea târziu...

Moldovencele stătură puţin şi, la un moment dat, se ridicară să plece. Cu toate erau triste. Una dintre ele, la plecare, spuse: „tare rău ne-a încercat Cel de Sus! Şi mai ales pe bărbaţii noştri! Să mergem acasă şi să ne rugăm pentru iertarea greşelilor noastre”...

Rămasă singură, Ana izbucnise în hohote de plâns...

*

Într-un fel, deportaţii de la punctul 32 sărbătoriseră noaptea învierii. Biserică nu aveau, nici preot. Era un preot – deportat şi el – de la un punct apropiat, dar îl chemau numai la moartea sau la naştera cuiva. Aici, însă, la punctul 32, în camera unei ţărănci bătrâne, foarte credincioasă, puseseră în colţul camerei o icoană încadrată de un şervet; iar dedesubt o candelă. Duminica femeile mai credincioase veneau aici şi se rugau. Şi tot aici se adunară în noaptea învierii, atâtea câte încăpuseră şi cântaseră „Hristos a înviat”.

*

Pentru Lili zilele de Sfintele Paşti fuseseră triste... Fiindcă-şi

amintise de bucuriile pe care i le aducea această sărbătoare când era acasă. De noaptea Învierii, când tatăl ei slujea mai frumos ca oricând. De petrecerile pe care le organizau tinerii din Comrat, unde ea dansa fără oprire. Căci era o dansatoare excelentă; şi apoi ştia că plăcea băieţilor. Aici, la punctul 32, era doar cu singurătatea şi cu suferinţele ei.

CAPITOLUL 23

Timpul trecea încet la Ivdel. Încet şi trist... Doar soarele mai încălzea trupul şi inima deportaţilor. Căci era pe la sfârşitul lunii mai. Foamea îi chinuia la fel... Ca să reziste mai bine, deportaţii îşi luară obiceiul să lase câte o bucăţică de pâine pentru a o mesteca în timpul lucrului înainte de a se duce la cină. Astfel mai înşelau foamea care îi chinuia între cele două mese. Aşa că, la masa de prânz, rupeau cu grijă o bucăţică de pâine, ca să nu se piardă nicio firimitură, şi o puneau în haina cu care se duceau la muncă. Dar după un timp vedeau că din haina lor, pe care uneori o lăsau pe un buştean de lemn, ca să poată lucra mai uşor, le dispărea bucăţica de pâine la care ţineau atât de mult... Îi apuca o furie surdă. Hotărâră ca, fiecare pe rând, să se uite spre locul unde-şi puseseră hainele. Buşteanul era în parte acoperit de copacii pădurii, dar, dacă unul dintre deportaţi făcea câţiva paşi, îl putea vedea. În ziua aceea era o zi frumoasă cu mult soare – îl văzură pe părintele Ştefan îndreptându-se lent, fără grabă, spre buşteanul cu hainele deportaţilor. Doi îl urmăriră pe nesimţite. Părintele se ducea fără să se uite înapoi. Numai piele şi os, cu barba neîngrijită, cu părul lăţos, cu hainele prea largi pe trup, părea o arătare. Lângă buştean, părintele Ştefan se repezi la haine şi, scotocind repede, începu să îndese în gură bucăţi de pâine; câteva bucăţi şi le puse în buzunarele hainei. Nu bănuia că este urmărit. Deodată, auzi o voce: „Popa este hoţul! pe el, săriţi pe el!” Părintele Ştefan, disperat, aruncă bucăţelele de pâine din buzunar şi încercă să fugă. Îl prinseră repede; mai veniră şi alţi deportaţi. Pe feţele lor se citea o ură imensă; fura ultima bucăţică de pâine, care pentru ei valora mai mult decât prescura. Tăbărâră pe el, căutând care mai de care să-l lovească. Ţipetele disperate ale părintelui „nu mă omorâţi, nu mai fac”... erau înăbuşite de strigătele dezlănţuite: „na, să te saturi!”. Când veniră supraveghetorii şi începură să lovească

în ei cu patul armelor ca să-i împrăştie, din părintele Ştefan nu rămăsese decât un trup însângerat, plin de răni. Murise mai demult, dar deportaţii continuaseră să dea în el cu picioarele, cu bucăţi de lemn.

Seara, în dormitor, era mai multă linişte ca de obicei... Unii simţeau pe suflet o apăsare. Teodor Lambu era, în sinea lui, revoltat. Realiza că foamea care îl chinuise pe părintele Ştefan fusese mai tare decât teama că avea să fie prins. Pe Teodor îl tulbura mai mult sălbăticia celor care-l uciseseră. Cu toţii lucrau, zi de zi, alăturea: suferind frigul, foamea, munca istovitoare.

Şi, dintr-odată deveniseră fiare. Pentru o bucată de pâine; o nenorocită de bucăţică de pâine... De prea multă foame... Şi unii dintre ei erau, înainte de a fi fost aduşi aici, oameni civilizaţi... De fapt, aici se putea vedea cine era om de caracter; căci nenorocirea dezvăluie firea omului, iar fericirea o învăluie...

El nu-i putea condamna prea mult pe părintele Ştefan. Niciodată nu i-ar fi vândut pe alţii, cum făceau câţiva deportaţi. Dar era un om mai slab; iar suferinţa foamei îl depăşise. Prin faptele sale, părintele îşi grăbise moartea, căci viaţa deportaţilor „...era o alergare spre moarte”, cum scrisese Dante. Pe părintele Ştefan îl îngropară alături de alţi deportaţi care muriseră în ziua aceea. Iar Teodor se rugase pentru sufletul lui.

*

După o săptămână, muri şi Colev. De prea multă muncă şi, mai ales, de foame. Pe când muncea, nu departe de Teodor, căzuse şi se stinsese în tăcere. Aveai impresia că adormise brusc. Moartea care îngrozeşte marea majoritate a oamenilor poate fi uneori liniştită. Oare, gândea Teodor, Dumnezeu aşa înţelege să-i ia la el pe cei buni? Căci Colev fusese un om bun şi credincios. Moartea lui îl zdruncină pe Teodor. Se întreba dacă nu-i va veni şi lui cât de repede rândul...

CAPITOLUL 24

Curând se împlinea un an de când fuseseră ridicaţi; mai erau doar două zile. Ana, cu gândul la cele întâmplate, simţea o slăbiciune şi avea o senzaţie de vomă; nici nu putea mânca. Ea, care găsise tăria necesară să-i îmbărbăteze pe alţii, dorea acum ca totul să se sfârşească. Ca şi cum puterile îi secaseră, avea în ea doar o suferinţă enormă şi o tristeţe adâncă. Cei din jurul ei, văzând-o atât de palidă şi de tăcută o întrebaseră ce-i cu ea. Ea răspundea laconic „n-am nimic” sau, pur şi simplu, tăcea. Simţea nevoia să se izoleze; să fie singură – eu ea însăşi. Când termina lucrul, ajungea acasă aproape alergând. Şi primul ei gest, imediat ce intra în cameră, era să ia fotografiile copiilor şi a soţului, să se uite lung la ele şi să le sărute cu patimă; ca apoi să izbucnească într-un plâns ce nu se mai oprea.

Pe ea o dărâmase faptul că de un an nu avea nicio veste, cât de mică, despre ai ei; aşa cum nu aveau nicio ştire nici ceilalţi deportaţi. Şi nesiguranţa năştea teamă; o teamă teribilă că totul e prea complicat şi zadarnic. Avea impresia că se găseşte într-o negură deasă şi nu poate zări niciun drum de salvare.

În marile dureri, omul simte nevoia să se auto flageleze. Ana, în marea ei suferinţă, realiza că gândul statornic, obsesiv, la copii şi la bărbat, îi adânceşte deznădejdea, dar simţea nevoia să se cufunde în suferinţa care o apropia de ei. Şi apoi, orice evocare e o luptă împotriva uitării, iar Ana nu voia să uite absolut nimic din tot ce era legat de familie şi destinul ei.



Teodor era apăsat de amintirea nopţii când îi ridicaseră. Îşi aducea aminte de fiecare amănunt al acelei nopţi. Şi aceste gânduri îi reveneau continuu, involuntar. Amintirea era,

asemenea unei plăgi care, încet-încet, se întindea peste sufletul său. Iar sentimentul, că este vinovat de soarta Anei şi a copiilor săi, nu-l părăsea, făcând ca obsesia să fie şi mai neîndurătoare.

Trecuse un an, doar un singur an... Şi ce groaznic fusese... Mai avea încă 6 ani; şi asta dacă cei de aici aveau să respecte termenul de detenţie, avea să reziste oare?... Nu credea, căci deja muriseră destui. Simţea că puterile îl părăsesc. Oh, Doamne, dacă ar fi putut nu să-i vadă pe ai lui, dar măcar să afle ceva despre ei. Numai să ştie că trăiesc; nu voia nimic mai mult... Şi toate aceste suferinţe, această spaimă, îndoielile ce-l cuprindeau, trebuia să le închidă în el, căci nu avea cui să i le spună. Oamenii erau prea amărâţi ca să mai asculte necazurile altora...



A doua zi, când Teodor ieşi la lucru, sub lumina difuză a dimineţii, ca de fiecare dată taigaua îi tăie respiraţia cu splendoarea ei. Mândră şi rece, de o frumuseţe sălbatică şi plină de gingăşie totodată, taigaua avea în ea ceva tainic, de nepătruns, misterios. Copacii de un verde închis, până la un verde mai cald, pastelat; apoi spre cenuşiul şi cafeniul mat al tulpinilor. Zeci de nuanţe de culori pe care numai natura ştie să le îmbine... Cerul acoperea totul cu o pânză străvezie de lumină şi ceaţă, sub care pădurea, pe jumătate adormită, respira uşor. Doamne, ce frumoasă poate fi pădurea şi cât de crudă! Căci aici, în taiga – medita Teodor – lucrează ei, zi de zi, până la epuizare; aici sunt bătuţi, aici suferă atâtea umilinţe, şi aici, cei mai mulţi, mor...

Se auzea cântecul păsărelelor, asemenea unui imn al bucuriei în această dimineaţă, prevestitoare de soare şi lumină. O, dragile mele, îşi spunea el, totdeauna v-am iubit, făpturi delicate, vesele, nevinovate. Acum însă, vă invidiez, pentru că nu ştiţi şi nu simţiţi ambiţia şi cruzimea oamenilor, nu ştiţi ce-i un lagăr, ce-i suferinţa despărţirii de-ai tăi. Vă invidiez pentru că vă bucuraţi de libertate...

Doar aici înţelesese cu adevărat ce înseamnă libertatea,

sensul ei adânc, liniştea şi bucuria pe care ţi le poate aduce ea. Realizase că pentru cei ce trăiesc într-o lume liberă, libertatea este de la sine înţeleasă, difuză, neconturată. Ei nu pot simţi toată profunzimea sentimentelor pe care ţi le dă libertatea, fiindcă sunt obişnuiţi cu ea. Acolo unde există libertate fără margini, însăşi semnificaţia libertăţii dispare; pare fără sens, inutilă. Dar cum libertatea are sens numai în societatea omenească, tot societatea este aceea care o îngrădeşte sau uneori, în mod forţat, o înlătură. Teodor îşi aminti un citat care-i plăcuse şi pe care îl spunea şi elevilor săi: „Numai în societatea unde domneşte cea mai mare libertate... poate fi atinsă în omenire suprema intenţie a naturii, adică dezvoltarea tuturor predispoziţiilor sale”. Nu, medita el, nu este vorba de natură, aşa cum crezuse mai înainte. Libertatea, în sensul ei larg, este legată de eternitate; este libertatea sufletului, pe care nu ţi-o poate lua nimeni şi care e un dar al Domnului...

Deodată, Teodor auzi vocea furioasă a supraveghetorului: „Tu-ţi mama-mă-tii, stai şi caşti gura la cer!” şi brusc simţi o durere groaznică la cap. Supraveghetorul îl lovise cu sete. Căzu leşinat la pământ. De atunci avu, uneori, crize comoţionale...



Toată noaptea nu putu dormi din cauza durerii. Din când în când avea senzaţie că i se tulbură vederea. Coborî din pat şi se apropie de fereastră; ar fi vrut să iasă afară, în curte, dar nu avea voie... Cerul era senin... Privi la stele şi se gândi că stelele nu sunt singure, căci ele se alătură să lumineze cerul. Pe când el este singur; este absolut singur în această lume crudă, sălbatică, în care se simte cuprins de ruşinea umilinţei, de totala neputinţă, de o foame perpetuă şi de nesfârşită oboseală; de teamă. Era conştient că singurătatea îi e aparentă, că e însoţit mereu de amintirea celor dragi. Sentimentul de izolare se năştea din depărtarea de ai lui, dar şi din acuitatea senzaţiei că tot ce-i încântase mai demult sufletul – ştiinţa adunată ani de zile, cultura sa – treptat,

treptat dispare. N-avea nici timp, nici dispoziţie să se gândească la ele; doar din când în când izbucnea, pe neaşteptate, o reflecţie care îl surprindea şi pe el; căci era neobişnuit să se vorbească despre literatură sau filosofie, în mocirla spirituală de aici...

Era speriat de singurătatea, de izolarea sa, pentru că intuia că cel mai nefericit moment se iveşte când cazi din singurătate în pustiu; când nu ai puterea de a aştepta şi răbda. Deoarece pierderea puterii de a aştepta, pierderea totală a răbdării înseamnă pierderea speranţei: renunţarea totală...



Dimineaţa, Teodor primi aprobare să se ducă la infirmerie. Doctorul, Feodor Gorcenko, ucrainean, era şi el deportat, dar avea, oricum, o situaţie privilegiată. Era un om în jur de 55 ani, aşezat, cu o înfăţişare de intelectual. Pe masă era o carte deschisă la un început de capitol, care cuprindea un motto după versurile lui Corneille: „Cette obscure clarté qui tombe des étoiles”. Pe Teodor îl emoţionă coincidenţa dintre imaginea cerului înstelat din noaptea trecută şi aceste versuri, care parcă exprimau sentimentele de care fusese el cuprins. Involuntar, se uită atent la acest motto întrebându-se cum este posibil ca în clipe de adâncă întristare sau nelinişte să apară întâmplări care să-ţi aducă puţină linişte; tocmai când ai mai multă nevoie de ea... Oare nu este şi ăsta un semn trimis lui, păcătosului, de Cel de Sus?

Gorcenko, văzându-l pe Teodor că citeşte în cartea lui, îl întrebă: „Ştiţi franceza?”

— Da, oarecum, o ştiu...

— Puteţi să-mi traduceţi ce scrie? interveni Gorcenko şi după ce Teodor îi traduse textul, concluziona: „Frumoase cuvinte”. Şi după o pauză: „Ce meserie aţi avut înainte de a veni aici?”

— Profesor de liceu...

— Da, mai sunt şi alţii pe aici... Şi chiar profesori universitari! Şi acum să văd ce aveţi... Dar mai întâi să-mi

spuneţi cu ce număr sunteţi înregistrat.

Pe când îi spunea numărul, Teodor se gândea că până şi aci, în infirmerie, chiar dacă sunt grav bolnavi, nu reprezintă decât nişte numere.

După ce-l examină, doctorul spuse:

— Aveţi o lovitură puternică! Ar trebui să vi se facă o radiografie, dar aici n-avem cum. Să sperăm că totul va fi în ordine.

După ce-i spălă rana de sânge şi-i puse comprese cu iod şi-l bandajă, mai zise:

— Dacă nu vă simţiţi bine, să veniţi la mine. Este tot ce-am putut face acum.

Teodor ieşi şi se duse la locul său de lucru, împreună cu alţi câţiva deportaţi, însoţiţi de un supraveghetor. Pe drum îl văzu pe şeful supraveghetorilor, beat turtă, cum lovea cu cizmele într-un deportat; apoi plecase, înjurând în gura mare. Teodor aflase că soţia lui îl părăsise, sătulă de viaţa de aici şi de violenţele lui. De atunci el începuse să bea şi devenise şi mai rău, răzbunându-se pe deportaţi.

Fiecare, se gândea Teodor, îşi poartă crucea, numai că pentru unii este mult prea grea...

CAPITOLUL 25

Ana muncea fără răgaz, de dimineaţa până seara. Răspundea de evidenţa aprovizionării cu materiale, îmbrăcăminte şi alimente pentru deportaţii din Omsk. Ordinea din hârtiile ei era exemplară. Toamna i se măriră atribuţiile, ajunsese să ţină evidenţa pentru întreaga „Oblasti”, regiune de sute de kilometri. Mai ţinea şi evidenţa trocului cu iakuţii[1]. Fiind totuşi deportată nu primea niciun ban şi oricând, la capriciul directorului, putea fi trimisă ca muncitoare la Fabrica de conserve de peşte sau în vreun lagăr. Pe moment însă aveau mare nevoie de ea, căci duceau lipsă de cadre calificate.

Trocul cu iakuţii era inedit pentru Ana, pe care îi privea cu interes. Abia acum cunoştea acest popor. Din cele ce învăţa e la liceu avea impresia că sunt primitivi, înapoiaţi. Ca aici să constate că sunt sensibili şi foarte cinstiţi. Aduceau blănuri, în schimbul cărora primeau alimente, haine, scule. Dacă le lipsea o blană, puteai fi sigur că peste câteva luni îţi va aduce una şi încă dintre cele mai frumoase. Aceşti oameni pur şi simplu nu puteau minţi sau înşela şi credeau că toţi ceilalţi sunt la fel ca ei. Aveau o răbdare de înger. Când veneau la Ana ca să fie trecuţi în registre cu tot ce aduseseră şi ce trebuiau să ia cu ei, erau în stare să stea ore întregi fără să arate oboseală sau nerăbdare; stăteau liniştiţi, fredonând încet cântece fără noimă. La întrebările ce li se puneau răspundeau întotdeauna calm şi cu un zâmbet. Ana nu-i văzuse niciodată enervându-se. Şi stima ei pentru aceşti oameni simpli şi cinstiţi crescuse enorm. Căci ea trăia acum într-o lume în care se fura şi se minţea şi trebuia să fie mereu atentă ca să nu intre în vreo încurcătură sau neregulă; în administraţia unităţii şi, mai ales, la conducere se făceau multe matrapazlâcuri. De altfel, în toată Uniunea Sovietică

[1] Iakuţi – popor ce locuieşte în nord-vestul Siberiei, ducând o viaţă oarecum asemănătoare cu cea a eschimoşilor.

furtul din avutul statului era în floare... Lipsa de alimente, de îmbrăcăminte, îi îndemna pe mulţi să înşele sau să fure. Bursa neagră era răspândită pe tot cuprinsul ţării şi făcea parte din însăşi existenţa regimului comunist.

Şi totuşi, Ana făcea unele mici nereguli ajutând, pe cât putea, pe unele deportate, cu câteva bucăţi de pâine sau de zahăr; alteori cu câte o cutie de conserve de peşte... Pentru ea nu lua nimic, la nevoie, să nu i se poată reproşa prea mult; şi apoi ea avea, oarecum, o raţie de alimente ceva mai bună. Nu putea suporta să vadă femei venind plângând şi cerând de mâncare pentru copiii lor. Îi ajuta gândindu-se că poate şi copiii ei flămânzesc; cu toate că, într-un fel, risca. Când venea vreo deportată să-i ceară ceva, Ana o repezea, vorbindu-i în româneşte, cu voce aspră.

— Pleacă de aici! Vrei să-ţi dau ceva în faţa acestor oameni şi să intrăm în bucluc! Vino seara, când sunt singură. Şi să nu te lauzi cumva că ai căpătat ceva...

Aceste vorbe, spuse cu voce tare şi dură, impresionau pe sovieticii care lucrau în aceeaşi cameră cu Ana. Şi uneori comentau: „A pus-o la punct pe moldoveanca asta obraznică! Ai văzut ce-a ţipat la ea? Altfel nu scapă de ele!”...



Ana dorea din tot sufletul să afle în ce lagăr era soţul ei. Ca să poată afla – nici ea nu ştia cum – ce-i cu el, cum o duce. Dar nu putea afla nimic... Nicio deportată nu ştia ce-i cu familia ei; în această privinţă domnea o tăcere mormântală care amplifica tristeţea.

Ana era îngrijorată ştiind că Teodor este, prin felul lui de a fi, un naiv. Ori, în regimul comunist, naivitatea este considerată un mare defect, poate cel mai grav. Era bine să simulezi naivitatea, dar nu prea mult. Să fii sigur de tine, fără să depăşeşti o anumită limită. Să ştii să minţi, dar cu măsură. Să pari inteligent, dar în niciun caz prea inteligent; era chiar mai bine să pari un prost. Şi mai ales, în orice clipă trebuia să fii atent la tot ce faci şi ce spui; chiar şi în somn. Ori Teodor nu era pregătit pentru asemenea viaţă. Şi acest lucru tare o

neliniştea pe Ana.

*

Veni toamna. Frigul se simţea tot mai aspru. Deportaţii din lagărul Ivdel se gândeau cu groază la iarna ce trebuia să vină. Câţi, oare, aveau să supravieţuiască teribilei ierni? De fapt, nu atât moartea îi speria, cât amintirea suferinţelor cauzate de frig. Mai ales îngheţarea picioarelor şi mâinilor. Şi frigul care începuse să muşte, deja, îi speria.

Teodor era într-o stare de slăbiciune generală. Numai piele şi os... Muncea cu mare greutate. Şi, totuşi, trebuia să facă eforturi supraomeneşti ca să-şi îndeplinească norma, căci altfel i se tăia din raţia de pâine şi de mâncare. Simţea, însă, că n-o s-o poată duce mult timp aşa. Căci văzuse această stare la cei care, în curând, aveau să moară. Nu voia să moară însă înainte de a fi ştiut de soarta alor lui; dar, pe de altă parte, se gândea că, murind, avea să scape de chinuri, pe care le îndura tot mai greu. Venirea noii ierni îl înspăimânta. Probabil că aşa avea să se întâmple şi cu el; să se stingă încet, încet, ca mulţi alţii. Aceasta este poate voia Domnului...

Mâncând fructe de pădure, ca să-şi astâmpere foamea, se îmbolnăvise de stomac. Ceruse să meargă la infirmerie. Doctorul, tot cu o carte pe masă, îl recunoscuse şi cum îl văzuse, îl întrebase cum se simte cu capul, iar el îi răspunse că are, din când în când, crize de parcă ar avea epilepsie.

— Crizele se datorează loviturii în cap pe care aţi primit-o. Ştiu că nu este prea plăcut, dar aţi fi putut avea urmări şi mai grave! zise doctorul.

După ce-l consultă, îl privi pe Teodor şi-i spuse:

— Sunteţi complet subnutrit! Dacă continuaţi aşa, nu aveţi scăpare!...

— Ştiu, o simt, răspunse trist acesta.

— Din păcate, nu vă pot ajuta cu nimic... Căutaţi să nu vă pierdeţi speranţa! Starea psihică contează mult; fiind un intelectual, puteţi suporta mai bine ca alţii viaţa de aici... Am constatat că oamenii simpli clachează mai uşor...

Teodor lucra din răsputeri, dar norma n-o putea nicicum îndeplini. Nu-l supăra atât faptul că era adesea lovit, cât că i se redusese raţia de mâncare.

Trecură aşa mai mult de patru săptămâni, când într-o dimineaţă, supraveghetorul îi spuse să treacă în pauza de masă pe la infirmerie, fiindcă doctorul doreşte să-l vadă. Pe Teodor îl surprinse faptul, dar se duse. Doctorul îl primi zâmbind:

— Am trimis după dumneavoastră, pentru că am de gând să vă ajut. Fiind medic şi cu oarecare experienţă profesională, dau consultaţii şi celor de la administraţia lagărului. Şi am puţină trecere la unii de acolo... Acum două zile, deportatul care tăia pâinea a primit încă zece ani în plus şi a fost mutat într-un lagăr şi mai sever, pentru că, la controlul ce i s-a făcut, s-a constatat că unele bucăţi de pâine aveau mai puţin de 300 de grame. Mai avea de stat aici, la Ivdel, doar un an...

Am să vă propun pe dumneavoastră, căci îmi păreţi om cinstit! Totodată, vă dau câteva sfaturi pentru că sunt aici nu de ieri, de alaltăieri... în primul rând, să aveţi grijă ca raţiile de pâine să cântărească exact 300 de grame. În al doilea rând, cei de la administraţie, supraveghetorii, ostaşii, vă vor cere pâine, căci şi ei capătă o raţie mai mică decât ar fi dorit. Să nu le daţi nimic şi să le spuneţi calm să ceară aprobarea conducerii lagărului. Căci altfel veţi fi înfundat. Vă previn că n-o să aveţi o misiune prea uşoară, dar tot e mai bine ca în taiga, la tăiat lemne...

Peste două zile Teodor fu chemat de către comandantul adjunct al lagărului, care-i spuse că, începând de după amiază, de la ora 4, urma să taie pâinea pentru raţia de a doua zi a deportaţilor. „Şi vezi, să fii cinstit, căci altfel viaţa de aici, din lagăr, o să ţi se pară un rai pe lângă ce-o să te aştepte!” încheie comandantul adjunct cu voce aspră.

„Voi fi cinstit!” răspunse Teodor.

Din ziua aceea Teodor tăia mii de raţii de pâine, având grijă ca fiecare să aibă exact cât trebuia. Stătea până noaptea târziu, că munca îi cerea mult timp; şi apoi, fiind slăbit, obosea repede. Vederea pâinii, o pâine neagră, îi aţâţa

şi mai mult foamea, dar avea tăria să nu bage în gură nicio firimitură din pâinea umedă şi cleioasă. Era mulţumit că cel puţin după masă era scutit de munca din pădure.

A doua zi de dimineaţă venea echipa de deportaţi, însoţiţi de militari, să ia pâinea. Unul dintre deportaţi, văzând firimiturile de pâine strânse într-o parte a mesei, îl întrebă în şoaptă: „De ce, mă norocosule, n-ai mâncat firimiturile de pâine?”

— Nu le mănânc! răspunse Teodor.

— Eşti fraier, dă-ni-le nouă.

— N-am voie să le dau...

— Eşti şi prost şi al dracului! îi ripostă înciudat deportatul.

După două zile, comandantul adjunct, ajutat de un salariat de la aprovizionare, îi făcu un control, prin sondaj. Toate bucăţile de pâine aveau 300 de grame. Văzând grămada de firimituri strânsă într-un colţ al mesei, îl întrebă:

— De ce atâtea firimituri?

— Sunt şi firimiturile din zilele ce-au trecut, răspunse el.

— De o parte de firimituri, cât încape într-o farfurie, poţi să te atingi... Restul să fie dus la bucătărie, adăugă comandantul adjunct.

Acest lucru îl salvă pe Teodor; cel puţin pentru o bucată de timp...

CAPITOLUL 26

Crăciunul şi Anul Nou trecură şi mai neobservate decât cu un an înainte. Deportaţii începuseră să se obişnuiască cu gândul că n-au sărbători.

*

Ana avea tot mai mult de lucru... Aproape zilnic stătea în birou până noaptea târziu. Prefera să lucreze aşa, decât la Fabrica de conserve de peşte. Ea trebuia să ţină şi evidenţa bonurilor de alimente. Cum alimentele erau raţionalizate salariaţii din lagăre primeau bonuri cu care îşi luau raţiile. Alimentele de pe bonuri erau puţine şi câteodată unele nici nu se dădeau, dar în socialism oamenii se obişnuiseră să se descurce într-un fel, iar cei ce nu ştiau să se descurce destul de bine se obişnuiseră să rabde. Bonurile acestea erau mai valoroase decât banii; căci ce să faci cu rublele, când magazinele erau goale?

Unitatea în care lucra Ana dirija, din punct de vedere administrativ, lagărele de pe o bună suprafaţă a Siberiei, până la Urali; de la această unitate se trimiteau bonurile de alimente şi chiar anumite alimente.

Într-o noapte, ca de obicei, Ana lucra; trecuse de ora 11. La ora asta era singură în birou. Când dintr-odată năvăliră doi tineri care se repeziră asupra ei. Unul, cu un cuţit de bucătărie în mână, încercă s-o lovească în cap. Ana, instinctiv, îşi feri capul, dar cuţitul îi atinse fruntea, tăindu-i carnea pe câţiva centimetri. Căutând să fugă, fu prinsă şi trântită la pământ. Deodată, simţi o durere îngrozitoare în şira spinării. Tânărul îi împlântase cuţitul cu sete în spate, ca s-o ucidă. Ana simţea că-şi pierde cunoştinţa şi-i venea să urle de durere, dar avu tăria să rabde şi să se prefacă moartă. Căci îşi închipui că cei doi erau hotărâţi s-o omoare, ca să nu rămână nicio urmă. Furară bonurile şi dădură bir cu

fugiţii...

Ana simţea sub ea sângele ce colcăia... puterile îi scădeau. Dar trebuia să facă ceva şi cât mai repede. Se târî cu greu până la perete şi începu să bată cu pumnul, cât putea de tare, gata să-şi frângă degetele. Dincolo de perete era apartamentul directorului unităţii, Finkel. Ana ştia că n-are dreptul să-l deranjeze şi că pentru un asemenea gest putea fi trimisă la Fabrica de conserve de peşte sau chiar în lagăr; dar acum se punea problema de viaţă şi de moarte. Nu răspundea nimeni. Mai lovi cât o ţinură puterile. După vreo zece minute, directorul o găsi leşinată într-un lac de sânge. Fu dusă la spital, unde zăcu şase luni.

Medicii nu credeau că va scăpa. Şi totuşi, ajutată de rezistenţa organismului, dar şi de dorinţa imensă de a trăi, Ana supravieţui. Urmările loviturii existau însă şi când era obosită nu era prea sigură pe picioarele ei. Iar cicatricea de pe frunte era destul de mare.

Această experienţă brutală îi întări speranţa că avea să supravieţuiască şi să ajungă să-i vadă pe ai ei. Acesta era destinul ei...

Mult slăbită, Ana îşi reluă munca. În lipsa ei, evidenţa contabilă a situaţiilor şi a materialelor fusese neglijată. Lucra intens; avea în ea o voinţă care îi stăpânea slăbiciunea trupului. Dar devenise şi mai tăcută şi mai rezervată...

Într-o zi, primi înştiinţarea să se prezinte la miliţia oraşului. Nimeni nu-i spusese de ce. Era pur şi simplu o dispoziţie... Ana, de obicei, atât de calmă, intră în panică; tot ce privea miliţia, securitatea, o înspăimânta. Căci ştia că, oricât de corect ai fi, nu puteai şti niciodată ce măsuri vor lua şi cum vor acţiona; mai ales în cazul deportaţilor. Se duse la miliţie încercând să-şi stăpânească frica; numai gândul că o să treacă pragul miliţiei făcea să i se taie picioarele. Dar trebuia să fie calmă.

Fu îndrumată la un căpitan de miliţie, care după ce o întrebă dacă ea fusese rănită în urmă cu nouă luni, îi spuse:

— Te-am chemat să-i identifici pe banditţii care te-au rănit. După ce te-au atacat, au mai făcut o serie de furturi. Se joacă cu banii pe care i-au obţinut vânzând bonurile de alimente

sau lucrurile furate. Îi vom chema şi să ne spui dacă sunt ei.

Imediat fură aduşi doi tineri. Slabi, nebărbieriţi, cu cătuşe la mâini. Erau chiar cei care o atacaseră. Văzându-i, deodată Ana îl recunoscu pe unul dintre ei. Era fiul mai mare al doamnei Lipetz; era chiar el, băiatul care îi adusese o bucăţică de pâine trimisă de maică-sa.

Trebuie să fi avut acum 16–17 ani, cu toate că, în halul în care se afla, părea mai în vârstă.

Ana privi cu luare aminte la cei doi şi apoi, întorcându-se către căpitan, îi spuse calm:

— Nu sunt ei!

— Tovarăşă, interveni căpitanul, noi avem motive serioase să credem că ei sunt cei ce v-au atacat şi pentru că au mai făcut şi alte acte de banditism, trebuie să-i pedepsim cum merită! Uită-te atent la ei!...

Ana se mai uită o dată şi, cu voce hotărâtă, răspunse;

— Nu sunt ei, sunt sigură!

Băiatul doamnei Lipetz îşi plecă fruntea căutând fix în podea. Era tulburat, fiindcă înţelegea că Ana voia să-l scape.

Ieşind de la miliţie, Ana fusese cuprinsă de o vagă mulţumire. Reuşise, într-un fel, să-i răsplătească doamnei Lipetz pentru binele pe care i-l făcuse după ce ajunseseră la Omsk...

*

Se împliniseră doi ani de când fuseseră ridicaţi cu forţa. Ana ajunsese să fie tot mai tristă şi era tot mai des cuprinsă de momente de disperare... Căci în tot acest timp nu putuse afla nimic despre familie. Şi cât timp zăcuze în spital se gândea clipă de clipă la ai ei. Niciodată nu bănuise că despărţirea poate să fie atât de grea. Nopţi întregi nu putea dormi... Şi această izolare făcea ca suferinţa să fie atât de mare, încât, adesea, aştepta moartea ca pe o izbăvire... Doar munca îndârjită o mai rupea de apăsarea gândurilor negre.

Într-o zi, o chemă directorul Finkel, care-i spuse:

— Tovarăşă Lambu, am fost informaţi că va veni o comisie de control financiar. Să fie o ordine perfectă în scriptele

financiare! Şi, mai ales, reţine faptul că nu ştii şi n-ai auzit nimic în legătură cu primirea şi distribuirea bunurilor. Să fie clar acest lucru!

— Eu mă ocup de evidenţa contabilă care este în ordine. Despre altceva nu ştiu nimic...

— Aşa e bine! Ţin să te previn că va fi un control serios!...

Ana plecă de la director îngrijorată. În legătură cu situaţiile ţinute de ea, nu i se putea reproşa nimic; totul era bine pus la punct. Dar ştia că la conducere se făcuseră multe matrapazlâcuri: se doseau alimente – trimiţându-se în lagăre cantităţi mai mici – care se vindeau, prin intermediari, la bursa neagră, scoţându-se bani grei. Cum Ana era singura funcţionară care avea statut de deportată, dacă se afla ceva şi trebuia găsit un ţap ispăşitor, ea era singura vizată.

Se întoarse la birou, să mai verifice o dată scriptele contabile. Totul era în perfectă ordine...

A doua zi, veni şi directorul lagărului de la Ivdel, Samuilov, care depindea administrativ de Omsk. Samuilov avea zilnic discuţii cu Finkel, iar în unitate era o atmosferă de tensiune.

La două zile după sosirea lui Samuilov, sosi şi o comisie de patru persoane, pentru control financiar. Stătură câteva zile la discuţii cu conducerea unităţii şi apoi controlară meticulos depozitele şi documentele; cel mai atent fură verificate situaţiile contabile. Ana, în tot timpul controlului, reuşi să-şi păstreze calmul, cu toate că membrii comisiei erau brutali şi puşi să descopere, cu tot dinadinsul, nereguli, fiind dinainte sesizaţi că în centrală se făcuseră afaceri. Directorii Finkel şi Samuilov afişau, de nevoie, o mină de indiferenţă, dar în sinea lor tremurau, căci, dacă se descoperea ceva, îi înghiţea şi pe ei lagărul de muncă; şi ei ştiau ce înseamnă un lagăr...

După verificări, comisia nu putu constata nimic concret. Şi o senzaţie de uşurare se aşternu peste unitate.

Chiar a doua zi după plecarea comisiei, Ana fu chemată la directorul Finkel; în biroul lui era şi Samuilov. Finkel, după ce o pofti să se aşeze, îi spuse:

— Tovarăşă Lambu, după cum ştii, la controlul făcut, totul a fost în ordine. Şi asta în parte datorită situaţiilor contabile bine puse la punct şi a modului cum ai ştiut să le susţii! Eu,

personal, ca şi tov. director Samuilov vrem să-ţi mulţumim...

— N-aveţi de ce, răspunse ea. Eu nu mi-am făcut decât datoria... Apoi, după un moment de tăcere, adăugă: după cum ştiţi, soţul meu, Lambu Teodor, a fost deportat într-un lagăr... Nu ştiu în care. Aş îndrăzni să-l întreb pe tovarăşul director Samuilov dacă nu cumva se găseşte în lagărul pe care-l conduce dânsul...

Samuilov se uită lung la Ana, neplăcut surprins de îndrăzneala ei, dar îi răspunse totuşi.

— Nu-ţi pot răspunde! Conduc lagărul de la Ivdel unde sunt zeci de mii de deportaţi. Dar voi încerca să mă interesez şi să-ţi comunic peste două săptămâni când voi reveni la Omsk...

Ana simţi un gol în stomac; începu să tremure. Oare putea fi posibil – se întreba – să afle ceva despre Teodor al ei? Nu-i venea să creadă. Să ştie doar că trăieşte, atât ar fi vrut... Îi veni în minte – pentru a câta oară – faţa disperată şi plină de dragoste a soţului la despărţirea lor de la Tiraspol. De-abia putuse spune cu voce tremurândă:

— Vă mulţumesc, vă mulţumesc din suflet!... Şi, apoi, ieşi grăbită ca să rămână singură cu sine însăşi.

Cele două săptămâni trecură greu pentru Ana. Zilele i se părură neobişnuit de lungi; ca şi nopţile. Sufletul i se zbătea continuu între speranţă şi nelinişte. Cu cât se apropia data venirii lui Samuilov, cu atât chinul era mai mare...

La două săptămâni, Samuilov, într-adevăr, veni la Omsk. A doua zi Ana fu chemată în biroul lui Finkel, unde era prezent şi Samuilov, care văzând-o îi spuse:

— Soţul tău este în lagărul de la Ivdel. Este sănătos şi lucrează...

— O, Doamne, exclamă involuntar Ana şi se sprijini de perete.

Directorul Finkel, văzând că este gata să cadă, rosti:

— Ia loc pe scaun.

— Mulţumesc, răspunse ea şi se aşeză, apoi i se adresă lui Samuilov: „dar cum se simte?”

— A mai slăbit, dar este bine, răspunse acesta, însă Ana intui că el nu-l văzuse de fapt pe Teodor şi că, probabil,

informaţiile le primise de la subalternii lui. Măcar bine că Teodor trăia...

Ana îşi dădu seama că acum e momentul când poate acţiona să-l ajute pe Teodor şi, indiferent cum avea să fie luată intervenţia ei, trebuia să încerce, chiar dacă o păţea... Aşa că îşi luă inima-n dinţi şi întrebă.

— Aş vrea să-i trimit soţului un pachet nu prea mare cu alimente. Puteţi să mă ajutaţi?...

Samuilov privi surprins şi întrebător la Ana şi la Finkel, dar, văzând că acesta n-o apostrofează, o întrebă ironic:

— Şi dacă ajunge numai o parte din pachet?

— Chiar dacă ajunge doar un sfert şi chiar mai puţin, eu sunt mulţumită… Este tot ce pot face pentru soţul meu în doi ani.

— Bine, a răspuns Samuilov. Eu plec poimâine. Pregăteşte pachetul...

Ana bâigui sfârşită un „mulţumesc” şi ieşi. Doamne, ce fericită era! Nu-i venea să creadă! Avea impresia că deodată întinereşte. Că prinde forţe noi. Se întoarse la la birou ca să-şi termine lucrările cât mai repede şi apoi să se ocupe de pachetul lui Teodor. Doamne, câtă bucurie poate să-i aducă gestul de a-i trimite bărbatului un pachet! Teodor putea acum să mănânce mai mult şi mai bine, căci ea ştia că în lagăre se moare de foame. Şi, apoi, aşa putea afla că şi ea trăieşte; şi că are grijă de el.

Vânzând încă două linguriţe de argint – îşi făcu rost de la directorul economic al unităţii de o aprobare pentru alimente din depozit. Ana putu astfel să pregătească un pachet cam de 4 kilograme, cu biscuiţi, conserve de peşte, un kilogram de zahăr cubic, o cutie de conserve de carne, ceva magiun şi chiar o ciocolată americană! Ana era fericită că putuse aduna atâtea bunătăţi, greu de găsit, dar ştia, totodată, că n-avea voie să-i trimită nicio scrisoare.

În ziua dinaintea plecării lui Samuilov, îi duse pachetul, spunându-i:

— Acesta-i pachetul. Sper să nu fie prea mult! Vă mulţumesc din suflet! Şi vă rog să-i transmiteţi că sunt sănătoasă, că nu ştiu nimic despre copii şi că mă gândesc

numai la ei...

— Bine. Dar ia loc, te rog, că vreau să vorbesc ceva cu dumneata. Cu ocazia controlului financiar, mi-am dat seama că eşti o femeie inteligentă. De asemenea, este foarte frumos că te zbaţi atât de mult pentru soţul dumitale. Vrem să-ţi propunem ceva din partea directorului Finkel şi din partea mea. Nu toţi deportaţii s-au încadrat în viaţa de aici; n-au înţeles că statul sovietic a trebuit să ia măsuri împotriva lor din motive justificate şi anume pentru siguranţa şi liniştea necesară a cetăţenilor sovietici cinstiţi. Iar deportaţii, după ce-şi vor ispăşi pedeapsa, se vor încadra în modul de viaţă sovietic şi totul va fi bine; vor fi şi ei mulţumiţi. Numai să nu acţioneze, într-un fel sau altul, contra statului sovietic. Noi te rugăm fii atentă ce vorbesc şi ce fac; şi nu numai deportaţii, dar şi unii dintre localnicii de aici, căci din păcate mai sunt unii care tânjesc după regimul burghez. Iar noi vom avea mai multă grijă de dumneata!...

Ana se simţi inundată de furie. Cum de putuseră îndrăzni să-i propună aşa ceva? Cum adică, să se vândă?... Şi tocmai acum, când se simţea atât de fericită, să-i ceară aşa ceva? Asta să fie oare plata pentru că-i rugase să trimită un pachet lui Teodor? Dar nici el n-ar fi acceptat pachetul dacă ar fi aflat cu ce preţ a fost plătit! De-abia stăpândindu-se, îi zise lui Samuilov.

— Îmi cereţi să vând oameni? Nu ştiţi oare că datorită unor asemenea nemernici, cum vreţi să ajung şi eu, familia mea şi încă multe familii am fost atât de aspru pedepsite! Dumneavoastră ştiţi ce înseamnă să nu ştii nimic despre copiii tăi, despre soţul tău?... Nu pot face cu niciun preţ ceea ce îmi cereţi! V-aş ruga să-mi daţi pachetul înapoi...

Samuilov tăcu câteva clipe şi apoi îi spuse: „Pachetul îl voi transmite soţului matale!”

Peste câteva săptămâni Ana află că Teodor primise pachetul. Îl primise chiar întreg, aşa cum i-l pregătise ea. E posibil ca directorul Finkel să-l fi influenţat pe Samuilov.

CAPITOLUL 27

Lui Teodor Lambu cei doi ani îi părură neobişnuit de lungi... În aceste zile, de 13–14 iunie, tot timpul îi revenea în minte aceeaşi întrebare obsesivă: „De ce, de ce a căzut năpasta pe familia noastră? Cu ce am greşit oare, Doamne!?”

Data când fuseseră ridicaţi şi apoi aduşi aici devenise pentru deportaţi ziua cea mai importantă. Înainte sărbătoreau ziua lor de naştere, ziua numelui; acum asemenea aniversări se pierdeau în negură.

Teodor se gândea cât de mare este puterea de adaptare a omului. Ar fi bănuit – pe când era acasă la el, pe când soarele era soare şi stelele, stele, pe când venind acasă îl întâmpina surâsul cald al Anei şi veselia capiilor, pe când credea că viaţa este clădită în esenţă pe adevăr şi pe dreptate, iar relaţiile dintre oameni erau sincere, omeneşti – ar fi bănuit el că ar fi putut trăi în condiţiile de aici? Că avea să sufere în asemenea hal de foame, foametea care îi concentra toate gândurile, care îi făcea pe oameni neoameni? Ar fi bănuit că avea să ajungă să vadă cum oamenii, cu mâinile tremurânde de nerăbdare, apucă blidul cu nenorocita de caşă şi o înfulecă pe nerăsuflate, ca apoi să se uite speriaţi în fundul farfuriei în care nu mai rămăsese nimic? Ar fi bănuit că poate să existe atâta căutate, încât unii să vadă cum pentru o greşeală cât de mică alţi deportaţi sunt loviţi dur şi fără milă, şi ca ceilalţi să privească asemenea brutalităţi şi să tacă? Să vadă cum, mai ales iarna, oamenii mor ca muştele, unii chirciţi, alţii drepţi ca lumânarea şi apoi sunt luaţi chiar de camarazii lor şi puşi grămadă ca nişte buşteni şi nimeni nu crâcneşte?... Ar fi bănuit că ar putea suporta atâta suferinţă, atâta degradare sufletească?

Adaptabilitatea omului este, într-adevăr, fără limită... Teodor vedea cum aici necazurile îi nivelaseră pe oameni; nu numai necazurile, dar şi regimul de viaţă impus cu forţa bâtei. Aici, ambiţiile, orgoliul dispăruseră cu desăvârşire, căci oamenii se schimbaseră, erau alţii decât cei dinainte.

Mai demult, aproape toţi se zbăteau să-şi facă o situaţie, să se ridice. Aici aveau alte obsesii – să nu moară sau mai bine-zis să trăiască măcar până la eliberare să apuce această zi. Ce diferenţă era oare între Matveev, profesor universitar, biolog de renume mondial, care avusese proasta inspiraţie să vorbească, într-un cerc restrâns, despre legile lui Mendel, şi Fedoseev, un analfabet cu mintea în parte rătăcită, care, beat criţă, înjurase statul sovietic; amândoi nu mai erau acum decât doi deportaţi cu număr diferit.

Înainte oamenii simţeau nevoia să-şi manifeste puterea de creaţie, doreau să apară într-o anumită lumină, să se afirme. Şi se luptau pentru asta, uneori chiar depăşind limitele. Aici, ambiţiile dispăruseră pentru cei mai mulţi – căci mai erau puţini cei care nu se putuseră scutura deplin de vanitate sau orgoliu.

Înainte oamenii vorbeau mult. Aici nu prea aveau ce vorbi... Şi de fapt ce să vorbească? Schimburile de opinii profesionale, bârfele despre aventuri, disputele politice, aici, nu-şi aveau rostul. Cât despre problemele familiale, le păstrau pentru ei... Şi chiar şi asemenea probleme treceau adesea în plan secund în faţa grijii permanente ca încă o zi să treacă cât mai repede ca să scape de chinurile foamei şi frigului.

Deportaţii erau o turmă în care individualităţile se estompau...



În aceşti doi ani muriseră destui; aproape jumătate din cei aduşi odată cu Teodor. Cei mai mulţi se obişnuiseră cu moartea, ca fapt inevitabil. Teodor supravieţuise. Constituţia lui de om sănătos, de fiu de ţăran şi dorinţa lui de a trăi pentru a afla veşti despre ai lui, susţinută de credinţa nemărginită în Dumnezeu, îl ajutaseră. După cum contase şi cinstea şi corectitudinea lui, pentru care fusese lăsat în pace de supraveghetori şi de unii deportaţi, care pentru orice fleac îţi căutau nod în papură. Cum Teodor nu ascundea că este credincios, unii socoteau că viaţa de aici îi întunecase minţile.

Cu atât mai mult cu cât era prea tăcut... Şi înainte vorbea destul de puţin, dar aici treceau zile întregi fără să scoată vreun cuvânt, fiindcă nu vedea rostul lor. Doar gândurile îi zburau departe. Îi plăcea să-şi facă visuri, chiar dacă erau ireale; să-şi imagineze o lume a lui, frumoasă şi în care se simţea bine. Pe lângă credinţa în Dumnezeu, aceste visuri erau în viaţa de aici un suport. Visa cum se va întâlni cu nevasta şi copiii lui; cum, după ce se va elibera, îl vor primi la gară. Ana cu flori, alături de Alexandru şi Dana, zâmbitori şi fericiţi. Visa că stăteau împreună într-o casă, Alexandru tânăr inginer, iar Dana profesoară. Îşi imagina fiecare amănunt, în cele mai mici detalii, şi se simţea fericit... Aceste visuri, ca multe altele, îl însoţeau pe când muncea, la masă şi mai ales seara, înainte să adoarmă. Din nefericire, mai avea cinci ani de lagăr şi îşi dădea seama că mai avea puţine şanse de a supravieţui.

Teodor trăia în această lume imaginară, îl părăsiseră toate vechile lui meditaţii pe teme filosofice, culturale. Doar din când în când îi mai răsărea în memorie, pe neaşteptate, câte o reflecţie; îi reveniseră în minte spusele lui Pascal, că omul planează între două prăpăstii, a infinitului şi a neantului, aşa cum balansau gândurile sale şi chiar viaţa sa. Dar, de cele mai multe ori, Teodor se întreba ce rost au în viaţă speculaţiile filosofice. Şi se mira că pe timpuri îi plăcea să facă incursiuni în concepte filosofice.

Poţi să filosofezi când ai stomacul plin. În viaţă contează, la prima vedere, lupta pentru existenţă; restul sunt în mare măsură, vorbe goale...

Teodor ajunsese să înţeleagă paradoxul vieţii abia aici, în lagăr.

Într-o zi, Teodor fu anunţat să se ducă la administraţie. Îl cuprinse teama, fiindcă ştia că nu e bine să ai de-a face cu administraţia – şi cu toţi supraveghetorii. Îşi făcu pe ascuns semnul crucii şi se duse; fie ce-o fi. La administraţie un salariat îmbrăcat militar, după ce-i controlă numele după numărul său înregistrat, îi spuse:

— Burjuiule, nevasta ta ţi-a trimis un pachet! Să-i mulţumeşti regimului sovietic care înţelege să fie omenos

chiar şi cu duşmanii săi.

Teodor, văzând pachetul, începu să tremure. Se gândea că Ana, scumpa lui Ana, trăieşte şi că aflase că şi el trăieşte... Ba mai mult, reuşise să-i trimită un pachet; numai Ana a lui putea să facă aşa ceva. Luă pachetul şi ieşi repede din cameră, de frică să nu i-l ia înapoi. Toată grija era cum şi unde să-l ascundă, căci unii deportaţi cu greu ar fi putut rezista să nu i-l ia noaptea, pe când dormea; îi era frică şi de unii supraveghetori. Salvarea era în doctor. Teodor înţelesese că este un om cinstit. Şi apoi lagărul avea nevoie de doctor, şi de aceea pe el îl lăsau oarecum în pace. Avea să-i dea doctorului în schimb o parte din conţinutul pachetului. Aici, în lagăr, învăţase că trocul era în floare, căci nimeni nu avea ruble. Pentru o bucăţică de stofă, tăiată de la o haină, sau un crâmpei de pâine, puteai obţine puţină mahorcă. Aşa că se adresă doctorului care acceptă imediat, bucuros că se va înfrupta şi el din bunătăţi.

Mâncând biscuiţii, conservele, ciocolata, trimise de Ana, Teodor nu-şi imaginase că mâncarea poate fi atât de gustoasă şi că poate să-ţi dea atâta satisfacţie. Mânca doar câte puţin, ca să poată prelungi, pe cât mai multe zile, această plăcere. Dar bucuria cea mai mare era dovada, palpabilă, că Ana lui trăieşte...

CAPITOLUL 28

Ana începuse să zise obişnuiască cu traiul şi cu munca ei. Condiţiile ei de viaţă erau, faţă de ale celorlalte deportate de aici din Omsk, oarecum privilegiate. Dar, ca şi celelalte, purta cu ea durerea că este singură, că nu ştie nimic despre copiii ei. Nici grija de Teodor n-o părăsea, căci bănuia în ce condiţi trăieşte. Totodată se întreba, cum poate, în suferinţa ei, să nu se izoleze complet de lume. Să se bucure văzând zâmbetul unui copii sau pomii înfloriţi; să se bucure că-şi pune, din când în când, rochia ei mai bună. Se întreba cum este posibil să participe la micile bucurii ale vieţii, când copiii ei poate sunt goi şi flămânzi şi când ştie că soţul ei duce o viaţă plină de mizerie şi suferinţă...

Însă pentru toţi viaţa mergea înainte, pentru că omul se adaptează oricărei situaţii numai ca să trăiască. Găseşte în el resurse sufleteşti să treacă peste cele mai mari suferinţe care i se pot da, ca să nu renunţe complet la viaţă. Dar, se întreba Ana, este drept să fie aşa? Nu este, oare, soarta prea dură? Nu era mai drept ca pentru suferinţele inimaginabile să termini cu viaţa, decât să porţi, mereu cu tine, crucea durerii? Căci, în momentele când rămânea singură, Ana simţea uneori că nu mai poate duce durerea despărţirii...



Într-o zi fu chemată de directorul Finkel, care o anunţă că trebuie să plece la Fabrica de peşte de la Hantî-Mansiisk.

— Am primit o dispoziţie ca un număr de tovarăşe să fie trimise acolo şi pe listă eşti şi dumneata. Îmi pare rău, căci ai lucrat bine aici, dar ordinele sunt ordine! adăugă el.

Ana tăcu. Înţelese că n-are rost să se plângă, fiindcă dispoziţiile primite de Finkel îl depăşeau şi era obligat să le execute. Ana ştia că deportaţii erau la dispoziţia.

NKVD-ului, care încheia contracte cu diferite întreprinderi,

fără să-i pese la ce munci erau puşi; era ca şi cum ar fi contractat nişte maşini sau animale de povară...

Singurul lucru pe care Ana îl putu întreba pe director fu dacă o să poată trimite, la 6 luni, câte un pachet bărbatului ei.

— Trimite pachetele aici şi voi căuta să ajungă la soţul dumitale zise acesta.

— Mulţumesc din suflet, îi răspunse Ana, gândindu-se că probabil Finkel nu este un om rău, dar că şi el este obligat să-i chinuie pe deportaţi. Ştia că în regimul sovietic oamenii sunt puşi în situaţia să facă nu ceea ce vor ei, ci ceea ce vor alţii, care ajung să-şi impună voinţa.

Ana se duse acasă să-şi facă bagajul, iar a doua zi, împreună cu vreo treizeci de femei, deportate şi ele, fură urcate într-un camion. De-abia încăpură, iar drumul era de vreo 800 – 900 de kilometri.

Hantî-Mansiisk, pe malul râului Irtiş, între paralelele 61 şi 62, la nord de Omsk, era un orăşel cu vreo 10.000 de locuitori. După un drum de două zile, ajunseră, frânte de oboseală. Fură aşezate într-o fostă magazie de peşte, câte opt-zece femei într-o cameră; pereţii miroseau puternic a peşte stătut.

Toate erau obligate să lucreze la Fabrica de conserve de peşte şi la pescuit în Irtiş. Ana, ştiind de la Omsk în ce condiţii se lucrează şi câte femei muriseră, refuză. Primi de la directorul Penteleiev – un bărbat cam de 45 de ani, şchiop de un picior – acelaşi răspuns: „La noi cine nu munceşte, nu mănâncă!”

Stătea toată ziua în cameră. Noroc că-şi adusese ceva de mâncare: conserve, puţin zahăr, biscuiţi uscaţi. Dar îşi dădea seama că chiar dacă mânca foarte puţin, tot ce avea cu ea îi ajungea cel mult pentru o săptămână. Se gândea cu groază că va trebui din nou să flămânzească. Trebuia să găsească o soluţie…

Într-o zi, când nu-i mai rămăsese nimic de mâncat, îşi luă o rochie cu gândul s-o dea la magazinul alimentar pentru o pâine şi o cutie de conserve, unele din puţinele alimente ce se puteau procura. În magazin responsabila vorbea cu o

femeie. Ana intră, dar ele continuau să vorbească. La un moment dat, responsabila magazinului i se adresă enervată: „Doriţi ceva?” Ana desfăcu pachetul şi-i arătă rochia, spunând: „Aş dori s-o vând pentru nişte alimente[41]. Rochia, deşi purtată, era în stare bună, iar materialul, cu un desen frumos. „Frumoasă rochie!” exclamă tânăra.

— E mare pentru dumneavoastră, tovarăşa Penteleieva! remarcă responsabila.

Aşadar, Ana înţelesese, că această tânără este soţia directorului; îi spuseră deportatele că directorul are o nevastă tinerică şi nostimă. Şi atunci îi veni o idee.

— Tovarăşa, eu ştiu să cos bine; o modific, ca să vă vină dumneavoastră. Numai să-mi daţi voie să vă iau măsura şi să-mi daţi aţă.

— Şi cât mă costă?

— Nimic, răspunse Ana. Dacă o să vă placă, o să vă cos şi alte rochii.

— Dar cum aşa, nimic? întrebă nedumerită Penteleieva.

— Să încercăm cu prima rochie şi apoi vedem...

Amândouă se retraseră într-o cameră care era un fel de birou, unde Ana îi luă măsurile.

Peste două zile, aduse la magazin – după înţelegere – rochia refăcută. Penteleieva o îmbrăcă şi rămase entuziasmată.

După ce responsabila se duse în magazin, Ana, uitându-se la Penteleieva, îi spuse:

— Rochia vă stă, într-adevăr, foarte bine! Dar vă trebuie un sutien...

— Ce-i aia? întrebă mirată Penteleieva.

— Este o lenjerie specială pentru sâni; cu un sutien, sânii par mai frumoşi.

— Dar cum să pun aşa ceva pe mine? Ce-o să spună lumea? Ce-o să spună soţul meu?

— Soţului o să-i facă plăcere; iar femeile o să vă invidieze! De altfel, la Paris toate femeile poartă sutien. Argumentul cu Parisul fu decisiv.

— Faceţi-mi-l, şi voi vedea dacă am să-l port! Dar puteţi să-mi mai coaseţi o rochie.

— Sigur, cu condiţia să-mi aduceţi dumneavoastră materialul.

— Îl am! Dar cum pot să vă răsplătesc? Căci datorită dumneavoastră cred că voi avea cele mai frumoase rochii în oraşul nostru!

— Dumneavoastră, într-adevăr, mă puteţi ajuta. Eu sunt deportată aici şi mi s-a spus să lucrez la Fabrica de conserve de peşte! Nu pot lucra acolo, deoarece pot să mă pierd; munca este mult prea dură. Vă rog să vorbiţi cu soţul dumneavoastră să mă primească să-i explic toate acestea.

Penteleieva rămase dezorientată. Avea o mare influenţă asupra soţului ei; ştia acest lucru. Dar nu se cădea să intervină pentru o deportată. Tentaţia de a avea rochii, poate cele mai frumoase din Hantî-Mansiisk şi mai ales curiozitatea de a vedea ce este un sutien o deciseră însă.

— Bine, am să încerc să vorbesc cu soţul meu...

Peste trei zile, Penteleieva îi spuse Anei că a doua zi se poate duce la soţul ei. Purta deja sutienul pe care, cu o zi înainte, i-l dăduse Ana şi de care era foarte mândră. Era singura femeie din oraş care purta aşa ceva. Şi oare câte femei din Uniunea Sovietică purtau asemenea lenjerie? Avea, într-adevăr, de ce să fie mândră!

Când Ana se duse la directorul Penteleiev, acesta îi comunică, distant, că este numită „inspector bâta” – cu nivelul de trai al oamenilor – pentru o zonă întinsă, de sute de kilometri de la Hantî-Mansiisk. Şi, astfel, începu o nouă etapă a vieţii Anei Lambu în Siberia.

*

Printr-un decret, stabilit cine ştie când, apăruse această funcţie. Cel ce îndeplinea această sarcină făcea, din când în când, câte o deplasare într-una dintre localităţi, după care întocmea un raport; raport cu câteva critici nesemnificative şi cu câteva recomandări, având – de regulă – concluzia că în Uniunea Sovietică condiţiile de trai cunosc o înflorire continuă. La aceste rapoarte, de fapt, nu se uita nimeni; doar, din când în când, la una din şedinţe, se făcea câte o referire

la condiţiile de trai ale populaţiei, care era, neapărat, laudativă.

Ca multe alte fapte din Uniunea Sovietică, în aparenţă cu cele mai bune intenţii, şi aceasta era pur formală; realitatea situaţiei era cu totul alta.

Ana, conştiincioasă şi metodică, se apucă de lucru. În primul rând, se documentă ca să ştie atribuţiile ce-i reveneau. Totodată, se interesă asupra regiunii, unde urma să-şi facă inspecţiile; se înspăimântă că spre nord, zona se întindea până la vreo 1.000 de kilometri şi cam la 1500 kilometri în direcţia nord-vest. Marea majoritate a aşezărilor erau comune răspândite ici-colo; singurul centru mai important era Salehard, aşezat pe râul Obi, chiar pe cercul polar.

Trecură câteva luni... Triste şi amărâte... Prieteni nu-şi putea face, nu avea pe cine... Şi apoi, localnicii evitau să aibă legături mai strânse cu deportaţii. Moldovencele, care fuseseră aduse odată cu ea, erau de obicei atât de obosite, încât singurul lor gând, când veneau de la lucru, era să se culce. Unele dintre ele, este adevărat, puţine la număr, de disperare că nu ştiu nimic despre ai lor, dar şi de prea multă mizerie, începuseră să bea. Cum îşi procurau băutura, numai ele ştiau. Căci în magazinele oraşului nu puteai cumpăra aşa ceva; şi, apoi, ele nici bani nu aveau. Şi, totuşi, din când în când, beau...

Începu să se simtă venirea iernii. În Siberia iernile sunt grele. Frig şi vânt puternic; un vânt ce-ţi taie respiraţia. Dar localnicii erau obişnuiţi. Deportaţii o duceau mult mai greu, neavând nici îmbrăcăminte potrivită.

*

Într-o zi, pe Ana o chemă preşedintele Gorsovietului oraşului şi-i spuse:

— Ana Stepanovna, în calitatea dumitale de responsabilă cu nivelul de trai al cetăţenilor, va trebui să vizitezi o serie de comune. Nu de alta, dar au sosit nişte sesizări că administraţia locală nu se ocupă deloc de traiul oamenilor. Şi

aceşti oameni, ce dracu', nu înţeleg că-i război, de sesizări au timp? Iar pe de altă parte, n-au grijă să ne trimită produse şi mai ales piei de animale, iar noi nu îndeplinim planul.

— E departe? îndrăzni să întrebe Ana.

— Păi sunt câteva sute de kilometri! Dar transportul se va aranja...

La privirea mirată a Anei, care ştia că spre nord nu sunt căi ferate, preşedintele Gorsovietului continuu:

— Te vei deplasa cu sania trasă de câini.

Era o aventură nouă pentru Ana; insolită... Doamne – medita ea – câte surprize îţi oferă uneori viaţa! Când trăia fericită în Chişinău şi când cu toţii citeau acasă cărţile lui Jack London, şi-ar fi închipuit cineva că ea însăşi va face o asemenea călătorie? O călătorie care o înspăimânta... Dar totodată simţea în sinea ei un fel de nerăbdare să pornească: mai mult ca să scape de monotonia apăsătoare de aici...

Veni şi ziua plecării. I se dădu îmbrăcăminte de drum: valinki[1], o pereche de ciorapi de lână şi-şi înfăşură piciorul cu obiele groase; o şubă mare, de blană, iar pe cap o căciulă care îi acoperea aproape toată faţa. Văzu sania. Lungă, cu un spătar înalt pentru conducătorul ei. Şi câinii nerăbdători să plece...

Pe Ana o aşezară culcată pe sanie şi o legară bine. La un strigăt al lui Ildîk – un mongol tânăr, mic de statură şi îndesat – sania porni cu o smucitură care o scutură bine pe Ana. Apoi începu să alunece lin pe zăpadă; doar din când în când era smucită din cauza câinilor care se mai încăierau.

Ana se simţea, într-un fel, mulţumită. Avea impresia că plutea uşor; frigul nici nu-l mai simţea... Ştia că poate avea încredere în Ildîk, care făcuse multe drumuri de felul ăsta. Din când în când, oprea sania şi într-o rusă pocită întreba: „Nu vrut pipi? Nacialnik dat ordin avut grijă de tine!"

Ana nici nu sesiză cum trecu vremea. Gândurile îi zburau la trecutul ei; gânduri care îi aduceau căldură şi tristeţe în suflet. De câte ori, oare, nu-şi reamintise episoade din viaţa ei. Pentru unii amintirile sunt o binefacere; pentru ea, mai mult o suferinţă. Dacă există un Dumnezeu, El nu ştie ce-i

[1] Cizme de pâslă

suferinţa, căci n-are amintiri...

La un moment dat se opriră. Era o staţie de odihnă. După ce fu dezlegată, se ridică cu greu şi intră în staţie; o cameră măricică, în care era cald. Fură serviţi cu ceai fierbinte, cu o bucată de pâine neagră şi slănină. După un timp, porniră din nou... De jur-împrejur nu era ţipenie de om... O linişte mormântală; afară de strigătul lui Ildîk către câini şi de câte un lătrat...

A doua zi seara ajunseră, după ce mai făcuseră câte va opriri la alte staţii. Era pentru prima dată când Ana intra într-o comună de iakuţi. Era curioasă dar se şi temea, căci ştia că ei nu-i prea iubeau pe ruşi. Ori ea era trimisă tocmai de organele sovietice...

O primiră însă neobişnuit de bine. Ana nici nu şi-ar fi putut închipui că sunt atât de primitori, atât de generoşi... Avea impresia că oamenii aceştia simpli nu ştiu ce-i ura şi răzbunarea. Faţa lor exprima sinceritate, bunătate şi bucuria că cineva le-a trecut pragul casei, indiferent cine. Câtă diferenţă – îşi zicea Ana în sinea ei – faţă de oamenii civilizaţi care, stăpâniţi de egoism, de aviditate, pot să-i trădeze fără scrupul pe semenii lor. Nu toţi, dar destui... Oare civilizaţia deformează sufletul omului? Omul, atingând un nivel, aspiră şi mai sus. Sau, mândru de ce a realizat, vrea să acapareze el, totul? Şi cine sunt de preferat? Oamenii civilizaţi, de care trebuie adesea să te fereşti, sau aceşti oameni simpli, în care poţi să ai toată încrederea?... Şi, într-adevăr, aici, în mijlocul iakuţilor, se simţea în siguranţă. Pentru prima dată de când fusese ridicată din casa ei. După cum pentru prima dată, după atâta timp, mâncă pe săturate.

Ana observă că aceşti oameni fuseseră de tot uitaţi de regimul sovietic. Statul avea doar grijă să-i pună să aducă blănuri, dar nimic altceva... Duceau lipsă mare de alimente – făină, zahăr, cartofi – de îmbrăcăminte, pături, ustensile pentru vânat şi pescuit. Din păcate, Ana ştia că nu-i poate ajuta cu nimic. Rapoartele ei aveau să zacă undeva, în fundul unui sertar, ca multe alte hârtii.

După ce stătu trei zile, Ana porni înapoi, spre Hantî-Mansiisk. Călătoria aceasta parcă îi îmbogăţi sufletul. Fusese

neobişnuită; şi cunoscuse o lume stranie. Ce-ar fi dorit să poată povesti toate astea lui Teodor şi copiilor ei. Oare avea să ajungă vreodată să le descrie această mică aventură?... Până atunci, avea s-o păstreze în suflet, căci bucuriile, puţine câte erau, le păstra numai pentru ei.

CAPITOLUL 29

Cei mai mulţi deportaţi de la Ivdel erau îndobitociţi. Aveau priviri încărcate de resemnare şi renunţare totală, nu vorbeau cu nimeni, iar gândul nu le era decât la mâncare şi la odihnă.

Erau însă şi unii care mai aveau putere să discute cu alţii, să se plângă sau să se justifice. Aceştia erau, în special, cei veniţi mai de curând. Aşa era şi Mihailov, ziarist, care nici el nu ştia de ce-l ridicaseră şi-l aduseseră aici. Şi nici acum nu-i venea să creadă că-i în lagăr pentru o pedeapsă de zece ani. Speriat, neliniştit, vorbea seară, în baraca deportaţilor, încercând să se explice şi să aibă un sprijin.

— Cred că m-au ridicat, pentru că am fost slab! Da, am fost prea slab! Scriam ce mi se comanda, căutând mereu să-i servesc pe cei tari... Şi ăstora, dacă nu le-a plăcut ceva odată, te strivesc ca pe un vierme... Omul trebuie să fie egoist şi să se gândească numai la el... Să nu se însoare şi să n-aibă copii... Căci familia te obligă să devii slab... Iar cei mari te pot juca aşa cum vor, fiindcă ştiu că, dacă ai familie, eşti obligat să faci tot ce ţi se cere. Dacă nu eşti însurat, poţi fi şi tu dur cu ceilalţi; tu să comanzi. Acesta trebuie să fie omul vremurilor noastre şi lui mă închin! Iar eu ce sunt? Un vierme... Pentru o bucată de pâine, sunt gata să le sărut şi ăstora, de aici, din lagăr, mâinile şi picioarele. Sunt un vierme... Nimic altceva...

— Aici cu toţii suntem nişte viermi, chit că avem sau nu familie! interveni Glazunov, ce fusese muncitor la o uzină metalurgică. Înainte de a fi aduşi aici eram şi noi oameni; acuma însă, nu suntem nimic. Şi pe toţi ne aşteaptă aceeaşi soartă; să ne mănânce viermii. De aici scapă foarte puţini şi vai de cozonacul lor! Căci ce viaţă este asta, să fii hăituit până la moarte? Odată ce-ai trecut printr-un lagăr, eşti un duşman al poporului şi eşti însemnat pe viaţă!... Am auzit că hitleriştii îi obligă pe evrei să poarte pe haine steaua lor, ca toată lumea să vadă cine sunt. Iar la noi ţi-au pus o foaie la

dosar, că ai fost în lagăr şi, oriunde te-ai duce, te ocolesc cu toţii; de frică... Cei mai mulţi dintre noi, înainte de a fi vârâţi în iadul de aici, ne vedeam cuminţi de treburile noastre... Dar tu, Mihailov, ai fost vierme şi înainte... Pentru că ai mâncat destul rahat, ca ziarist ridicând în slăvi sistemul sovietic...

— Dar aveam o familie, adăugă cu o voce plângăreaţă Mihailov.

— Şi noi nu aveam? Dar nu te mai plânge! Aici s-a dus ce-ai fost! Aici nu suntem nimic; doar nişte rahaţi...

*

A doua zi, ieşind la lucru, Teodor îşi reaminti de discuţia dintre Mihailov şi Glazunov. Mihailov simţea nevoia să se justifice; şi să se autoflageleze. Conştiinţa lui frământată de slav nu-l lăsa în pace.

Omul este – medita Teodor – o fiinţă alienată, fiindcă viaţa îi este îngrădită; de reguli, de principii şi prejudecăţi, de cei din jurul său. Toată viaţa omul este supus neliniştilor şi îndoielilor; iluziilor, în cea mai mare parte nerealizate... Viaţa îţi oferă la tot pasul capcane; unele fără importanţă, altele cu consecinţe grave. Şi, de fiecare dată, trebuie să iei decizii. Stai şi te frământi, neştiind ce să faci... Şi după ce acţionezi, într-un fel, mai târziu adesea regreţi că putea fi altfel...

Sunt destui care nu-şi fac prea multe probleme când iau decizii, singurul criteriu după care se conduc fiind propriul lor interes. Şi aceştia sunt, de obicei, cei care-i domină pe ceilalţi...

Unde este oare limita între bunul simţ şi obrăznicie? Între generozitatea sufletului şi egoism? Între cinste şi înşelăciune? Între milă şi cruzime? Între a ceda şi a impune? Până unde poate merge un om, ca să nu creeze prea multă suferinţă altora şi să fie, totodată, împăcat cu sine însuşi? Toate acestea depind de împrejurări, dar şi de societatea în care trăieşti.

Cei mai mulţi oameni sunt buni... Tentaţi să se înţeleagă şi să se ajute între ei. Ori aici, în regimul sovietic, sunt obligaţi să-şi schimbe total felul lor de-a fi. Erau obişnuiţi să se

destăinuiască; iar acum este mai bine să tacă... Erau obişnuiţi să bârfească; şi acum trebuie să se abţină... Dădeau drum liber gândurilor lor, dar acum le ţin încătuşate în ei... Credeau că, mai mult sau mai puţin, pot să-şi decidă soarta; acum trebuie să accepte ca alţii să le-o hotărască... Priveau cu încredere în viitor şi-şi făceau visuri; acum nu mai erau siguri de nimic. Şi mereu îi urmăreşte umbra întunecată şi apăsătoare a fricii...

În regimul sovietic, oamenii au sentimentul naufragiului propriei lor vieţi... Fiind obligaţi să trăiască fără nicio dorinţă; să dea totul şi să nu ceară nimic... Şi mai ales pentru că au pierdut încrederea în semeni...

De ce toate acestea? De ce? – se întreba fără răgaz Teodor – Dumnezeu a permis ca această ţară să devină o împărăţie a Antihristului! Şi aici sunt, totuşi, fiinţe omeneşti care vor să trăiască cu adevărat. De ce aceste încercări ale Domnului? Cu ce-au greşit ca să piardă încrederea Lui, de i-a lăsat în voia Satanei? Oare acest popor trebuie să aibă soarta lui Iov?...



Era o dimineaţă plăcută; o dimineaţă când ziua era încă doar o promisiune. Iar Teodor era uimit de spectacolul naturii când întunericul dispărea încet, lăsând loc luminii, iar taigaua arăta mai frumoasă şi mai sălbatică... Lumina ce pătrundea printre crengile arborilor era fascinantă, părea o cale ce te urcă spre ceruri; trecerea de la întuneric la lumină era asemenea trecerii de la necunoaşterea care înspăimântă la cunoaşterea care aduce linişte...

Frumoasă, minunat de frumoasă, era taigaua în acest început de zi. Şi, privind pierdut pădurea, îşi reaminti versurile eminesciene:

„Codrule cu râuri line.
Vreme trece, vreme vine
Tu din tânăr precum eşti.
Tot mereu întinereşti.

Ce mi-i vremea, când de veacuri
Stele-mi scânteie pe lacuri
Că de-i vremea rea sau bună
Vântu-mi bate, frunza-mi sună...
..

Numai omu-i schimbător,
Pe pământ rătăcitor.
Iar noi locului ne ţinem,
Cum am fost, aşa rămânem
Marea şi cu râurile.
Lumea cu pustiurile.
Luna şi cu soarele.
Codrul cu izvoarele"...

Da, omu-i schimbător, medita Teodor. Dar marea şi cu râurile, lumea cu pustiurile, luna şi cu soarele, codrul cu izvoarele rămân aceleaşi... Şi cum, oare, fusese cu putinţă ca în promiscuitatea în care trăia să-i vină în minte minunatele versuri? Poate, oare, omul să renunţe definitiv la tot ce aduce vieţii puţină lumină?... Se vede că fiecare om păstrează în el –, oricât de nenorocit sau de sălbatic ar fi – o fărâmă de cer, de poezie. Şi numai aşa nu renunţă la viaţă...

*

O, Doamne, ce tăcută era taigaua!... Şi indiferentă... Teodor ura această indiferenţă a pădurii.

Există o tăcere a câmpiei. O tăcere calmă, nemărginită care te predispunea la visare... Oare, de aceea sufletul rusului este meditativ, sentimental şi chinuit? Oare, aşa au apărut atâtea cântece frumoase şi melancolice?...

Există o tăcere a apelor. O tăcere liniştitoare, care te întăreşte şi te îmbărbătează. Oare nu întinsul liniştit şi nemărginit al apelor i-a îndemnat pe oameni să scruteze depărtările?...

Există o tăcere a pădurilor... Tulburătoare şi îngrijorătoare... în această linişte surdă, în mijlocul arborilor

care acoperă cerul, omul se simte cuprins de teamă şi singurătate. Aici, în taiga, simţi adevărata singurătate; când nu poţi fi singur nici cu tine însuţi...

Există o tăcere a sufletului... Cea mai tristă... Şi cea mai groaznică. Când sufletul nu mai doreşte nimic altceva decât să fie lăsat în pace, să aibă liniştea deplină.

Oare câţi de aici mai au suflet viu? se întreba Teodor.

CAPITOLUL 30

Ana făcuse destule drumuri. Primele îi plăcuseră, dar apoi începuseră s-o obosească… Nu rareori sufla un vânt aprig care viscolea zăpada; o zăpadă uscată, rece, care îi înţepa obrazul. Frigul îi pătrundea în oase şi aştepta cu nerăbdare să ajungă la prima staţie, ca să bea un ceai fierbinte. Dar după o pauză scurtă, în care nu se putea întrema, trebuia să pornească din nou la drum… Drumuri lungi şi zadarnice… Ea îşi dădea seama că aceste călătorii, în fond, n-au niciun rost. Ideea ca cineva să se intereseze de traiul oamenilor era în aparenţă generoasă, însă finalitatea acestor acţiuni era nulă. Dar oricât de obositoare erau drumurile, ele aveau şi avantaje. În primul rând, nu lucra la Fabrica de conserve, unde era atât de greu şi, în sfârşit, când ajungea la destinaţie, mânca, totuşi, pe săturate. Apoi, drumurile care păreau fără sfârşit, o făceau să rămână cu gândurile ei. În tot timpul cât stătea culcată pe sanie şi nu auzea decât strigătele conducătorului şi larma clinilor, gândurile îi zburau mereu… Şi aşa se atenua, în parte, apăsarea continuă şi grea a suferinţelor ei. Căci gândurile zboară miraculos de la amintiri dureroase la speranţe care aduc alinare. Oare altfel – medita Ana – ar fi putut omul să continue să trăiască în mijlocul celor mai mari nenorociri?… Şi aceasta nu este oare un alt joc al naturii, care îşi are legile ei, necunoscute?

Uneori Ana îşi zicea să nu se mai întoarcă la Hantî-Mansiisk. În mijlocul iakuţilor, atât de naivi şi de curaţi sufleteşte, se simţea bine… Şi aici avea, într-un fel, sentimentul libertăţii, al neconstrângerii. Dar ar fi fost, oare, într-adevăr liberă? Şi pentru cât timp? Neavând, ca orice deportat, niciun act personal, nu putea fi sigură pe existenţa ei… Şi chiar dacă s-ar fi aciuat în cătunul cel mai îndepărtat, cât ar fi putut sta fără să fie găsită? Ar fi aşteptat-o, din nou, deportarea. În imensa Uniune Sovietică, nu există locşor unde un deportat să se poată ascunde; de fapt nu există niciun

ungher, unde vreun om, oricine ar fi fost, să se simtă cu adevărat liber şi stăpân pe el... Căci puterea sovietică este totputernică şi atotştiutoare...

*

Urmările războiului se simţeau până aici. Toţi bărbaţii valizi erau mobilizaţi; şi destule femei tinere. Dacă înainte era greu cu alimentele, acum lipseau aproape cu desăvârşire. Unele se dădeau pe cartele: pâine, puţin zahăr, iar din când în când, peşte. Ana, ca şi cei mai mulţi localnici, mâncau la cantină, mereu aceeaşi mâncare proastă.

Ura războiul, de orice fel. Pentru ea nu exista război drept şi nedrept. Războiul însemna ca oamenii să se ucidă între ei. Războiul era una dintre cele mai mari nenorociri de pe lume; şi absurd, totodată. Pentru că urmarea era că sute de mii, poate milioane de oameni nevinovaţi erau ucişi. Şi se cutremura la acest gând...

Dar neliniştile ei asupra războiului erau rare; de fapt grijile, necazurile zilnice erau, pentru ea, mult mai apropiate...

Nici Teodor nu se prea putea interesa de soarta războiului. Ca şi soţia, îl ura. Nu o dată îşi pusese întrebarea ce-ar fi făcut dacă ar fi trebuit să lupte. Căci el nu concepea să ucidă... I se părea ceva monstruos... Iubea prea mult omul, ca să poată accepta ideea de a-l ucide. Se întreba de ce oare lumea nu putea trăi în pace? Istoria omenirii îi apărea ca o suită de crime, fărădelegi, războaie. De ce, oare, se aţâţă sentimentul naţionalismului şi de ce atâta ură între popoare? Fire meditativă, Teodor se gândea că ideal ar fi fost să nu existe graniţe; să nu existe diferenţe de niciun fel, între popoare. Ştia că aceste gânduri sunt utopice, dar era convins că numai aşa lumea ar fi fost mult mai fericită.

*

Ana era de aproape doi ani la Hantî-Mansiisk. Ani grei, obositori, în care suferise de foame, de frig şi de singurătate. Şi acum se uita seara la fotografiile familiei şi plângea în

tăcere...

Într-una din zile, Ana primi ordinul să se prezinte la directorul fabricii. Văzând-o, acesta îi spuse:

— Ana Stepanovna, am primit dispoziţie să plecaţi pe şase luni la Salehard! Este nevoie de dumneata acolo!...

Pe Ana o apucă groaza. Ştia că Salehard este la nord, chiar la cercul polar. Aici era greu, dar cum avea să-i fie la Salehard?!

— Cum să mă duc singură, ca femeie, la Salehard? Vă daţi seama şi dumneavoastră...

— Ba ai să te duci, ripostă răstit directorul. Ce dracu', în situaţia ta nu-ţi dai seama că n-ai cum să alegi?! Vrei să te trimită în lagăr? Eşti doar femeie deşteaptă!...

Da, într-adevăr, Ana ştia că în situaţia ei n-avea dreptul să aibă păreri...

— Bine, răspunse ea cu o voce calmă, voi pleca la Salehard...

Se vedea că nici directorul nu era mulţumit că Ana era trimisă la Salehard, dar n-avea ce face; ordinul este ordin!...

— O să pleci cu vaporul, spuse el. Ţi se va da un bilet.

Trebuia să i se dea un bilet, căci Ana nu avea deloc bani. Pentru toată munca ei în toată perioada cât stătuse la Hantî-Mansiisk nu primise nicio rublă... Vaporul pleca peste două zile. În acest timp trebuia să-şi pună la punct toate hârtiile de la birou şi să scrie raportul ultimei deplasări. Cât despre bagaj, n-avea probleme, fiindcă avea cu ea puţine lucruri. Din hainele pe care şi le luase, unele erau demult rupte, iar altele le vânduse. Bine că avea paltonul, cel puţin...

Dimineaţa, în ziua plecării, se duse la marginea de vest a oraşului, cum a mai făcut de atâtea ori, şi privi spre depărtări. I se oferea o privelişte monotonă, tristă. Dar acolo, spre apus, la 500 – 550 de kilometri este Ivdel, unde lucrează Teodor. Dacă mai trăieşte... tare de mult timp nu mai avea nicio veste de la el.

După cum nu ştia chiar nimic despre copiii ei... Ana începu să plângă încet... Se gândea din nou – a câta oară – cu ce oare greşiseră ei ca să fie pedepsiţi atât de crud... Îi venea greu să plece de aici, fiindcă se simţea mai aproape de

bărbatul ei. Dar trebuia să se întoarcă ca să prindă vaporul. Bătea un vânt uşor. Ici-colo cădea câte o frunză... Iar Ana, tot meditând la soarta ei, îşi aminti cum Teodor le citise versuri ale poetului chinez Wan Wei dintr-o carte tradusă în franceză, din care mai ştia câteva: *„Cât de cărunt şi cât de jalnic sunt...; o frunză între cer şi pământ”.* Era şi ea, într-adevăr, căruntă, obosită sufleteşte, singură în acest ţinut sălbatic şi neprietenos al Siberiei. Simţea nevoia de linişte; de cât mai multă linişte... Doamne, dacă ar fi putut să cadă într-un somn adânc şi să se trezească peste luni, peste ani, având-u-i pe toţi ai ei lângă ea... Utopii!... Ce rost aveau aceste gânduri fără noimă? Viaţa trebuie luată aşa cum este dată...

Ana ajunsă acasă, îşi luă bagajul şi se duse la debarcader. Era o zi luminoasă, frumoasă, aşa cum sunt multe zile aici, la început de septembrie...

Vaporul, un vapor mic, vechi, înainta încet spre nord. Ana îşi simţea sufletul pustiu... O îngrijora această nouă etapă a vieţii ei... Când credea că lucrurile aveau să se îndrepte, când putuse să afle ceva despre Teodor, trebuise să plece din Omsk... Şi asta din cauza matrapazlâcurilor făcute de alţii!... Iar acum, de la Hantî-Mansiisk spre nord! Şi de la Salehard, unde? Oare câtă răbdare şi tărie îi mai trebuiau ca să reziste la toate încercările? Pe lângă că seară de seară se culca flămândă, că adesea stătea pe întuneric, fiindcă nu aveau lumină, şi de cele mai multe ori tremura de frig. Şi mai ales acest dor teribil şi această teamă pentru copii şi soţ. Nu se putea aduna... De mult nu se mai simţise atât de descurajată. Stătea pe puntea vasului, privind cum înainta leneş... Şi se gândea ce-ar fi să se arunce în apă şi să termine cu toate necazurile şi suferinţele simţea că ajunsese la limita răbdării. La un cot al fluviului, privirea îi alunecă spre peisajul din faţă. Doamne, ce frumoasă poate fi natura! Taigaua părea mai misterioasă ca niciodată... Verdele intens al brazilor contrasta cu coloritul pastelat al altor esenţe. Totul părea măreţ. Soarele trimitea raze ce se strecurau prin vârful copacilor, creând imagini de vis. Anei totdeauna îi plăcuse tot ce era frumos, delicat, viu. Privind, rămase înmărmurită de atâta frumuseţe. Şi-şi simţi sufletul împăcat. Ca şi cum această

frumuseţe neobişnuită a naturii, liniştea deplină, forţa care emana din calmul maiestuos al pădurii, îi dăduseră şi ei putere; îi îndepărtă amărăciunea care o apăsa. Se întoarse şi, văzând o mamă tânără care îşi alăpta copilul, o cuprinse duioşia. Se aşeză lângă femeie şi începu să mângâie copilul; şi simţi cum o inundă o căldură în suflet. Avea să treacă momentul ăsta...

*

Sosirea vaporului – un eveniment pentru locuitorii Salehardului, aşa că în port era multă lume venită să-i întâmpine pe nou-veniţi. Dar pe Ana n-o aştepta nimeni…

Îşi luă bagajul şi se duse la Gorsoviet. Aici, şeful cadrelor, după ce o înregistră, o trimise la o întreprindere de prelucrare a lemnului, unde fusese repartizată să lucreze la contabilitate. NKVD-ul avea o situaţie exactă a fiecăruia şi ştia că Ana lucrase în domeniu la Omsk; şi cum la Salehard era nevoie, un timp, de o contabilă, ordonase să fie trimisă acolo...

Anei i se dădu o cameră care cândva fusese bucătărie; neîngrijită şi nezugrăvită de ani de zile! Avea, însă, o sobă mare, iar lemne se găseau. Din păcate, era destul de departe de serviciu şi trebuia să facă zilnic drumul până la birou şi înapoi, iar ghetele îi erau aproape rupte…

Încă din primele zile, căută să-şi aranjeze viaţa. În singurătatea totală de aici, ştia că, dacă n-o sș aibă preocupări permanente, starea de depresiune, care o cuprindea tot mai mult în ultimul timp, urma să se adâncească.

La serviciu avea mult de lucru. Ca şi la Omsk, găsise în acte o brambureală totală; se apucă să pună la punct toate hârtiile. Ştia că aşa este mai bine şi pentru ea.

Totodată, căuta să citească; cu atât mai mult cu cât aici, seara, avea timp. Totdeauna îi plăcuse să citească, dar acum, în izolarea ei de aici, cărţile erau o necesitate. Vizitând biblioteca oraşului văzu că sunt cărţi destule. Se găseau şi cărţi care în acest colţ depărtat, uitat de lume, nu fuseseră

cenzurate. Pe lângă cărţile mai vechi, luă cu împrumut, din prevedere, şi cărţile unor autori sovietici, ca nu cumva să se transmită o notă informativă că tovarăşa Ana Stepanovna Lambu citeşte numai literatură veche şi nu se interesează de cea sovietică. Şi, astfel, citi „Aşa s-a călit oţelul” de Ostrovski, „Poemul pedagogic” de Ntacarenko, „Poeziile” lui Maiakovski şi câteva romane. Le citi greu, fiindcă nu-i plăcea stilul unor astfel de cărţi. Se înfăţişa un tip de om nou, fără sentimente şi slăbiciuni deosebite, dedicat trup şi suflet regimului. În eroi era sădită ura împotriva tuturor celor care nu erau de acord cu ei; şi această ură o înspăimânta pe Ana. Îşi aminti că prin anul 1936 citise o carte scrisă de o femeie, al cărei nume şi-l mai amintea, intitulată „Fabrica de oameni noi”. Se referea la oamenii formaţi în Uniunea Sovietică. Atunci nu înţelesese exact la ce se referea cartea. Abia acum sesiză cu adevărat semnificaţia ei, căci în Uniunea Sovietică se tot încerca să se creeze un tip de om nou, lipsit în bună parte de tot ce înseamnă căldură sufletească, duioşie, visare, viaţă personală.

Cartea şi amintirile erau singurii prieteni ai Anei. Şi în desele clipe de singurătate şi de tristeţe se cufunda în trecut... Nu voia să uite nimic... Căci trecutul era pentru ea viaţa adevărată.

Este extrem de greu să trăieşti într-o singurătate fără iluzii. Şi totodată să ai tăria să mai fi tandru şi generos; să nu-ţi înstrăinezi sufletul. Pentru asta trebuie să fii înzestrat cu tăria de a spera, chiar dacă toate speranţele s-au dus... Iar Ana era, din fericire, înzestrată cu acest dar...

CAPITOLUL 31

De peste un an de zile, Teodor tăia pâinea în lagărul Ivdel. Dar, pe lângă asta, lucra. Totuşi, situaţia lui era mai bună decât a multor deportaţi. Avea parte de câteva ore de căldură şi de firimiturile de pâine care, de bine de rău, îi mai umpleau burta. Nu o dată unii supraveghetori sau funcţionari din lagăr veniseră să-i ceară o bucată de pâine. Căci şi ei aveau raţia lor; este adevărat, mai mare, dar totuşi insuficientă. Teodor, ţinând seama de sfatul doctorului, le spunea:

— N-am voie! Ordin de la comandantul lagărului...

Unii plecau fără să spună ceva, ştiind că există un asemenea ordin. Alţii, însă, îi aruncau în faţă cuvintele:

— Câine! Ai vândut statul nostru sovietic, că de aia eşti aici şi acum faci pe principialul! Lasă că o să-mi cazi odată în mână...

El trebuia să tacă.

Veni toamna şi odată cu ea ameninţarea cumplită a iernii. Ştia că serviciul lui la tăiatul pâinii era vremelnic şi că după un timp o să ajungă şi el, ca toţi ceilalţi, numai la tăiatul buştenilor. Iar în timpul iernii această muncă era îngrozitoare... Hainele, pe care le avea, i se rupseseră şi, chiar dacă-şi pusese nişte petice, nu ţineau de cald. Cel mai greu era însă cu încălţămintea... praf şi pulbere se alesese de ghetele lui. Şi cum să rezişti la frigul teribil de aici din timpul iernii, desculţ şi flămând? Să mai suporţi o iarnă însemna, de fapt, să mai rezişti un an. Aveau dreptate romanii – gândea Teodor – când spuneau că frigul şi foamea sunt cei mai aprigi duşmani.

Până la 7 noiembrie mai era cam o lună, dar de pe acum începuseră pregătirile. Într-o zi, un funcţionar de ia administraţie, responsabil cu gazeta de perete de la Colţul roşu intră în camera în care el tăia pâinea şi-l întrebă:

— Eşti „gramotnîi”, nu-i aşa?

— Am fost profesor de liceu.

— Atunci eşti bun pentru ce am nevoie! După ce se ridică pâinea, să vii la mine la birou, la financiar. Şefului tău de echipă să-i spui că ai fost chemat la noi...

Teodor se duse, întrebându-se de ce-l chemaseră, oare. Şi, ca toţi ceilalţi deţinuţi, ştia că o chemare nu-i a bună.

În camera mică erau două birouri şi o masă. La unul din birouri lucra funcţionarul care-l chemase; la celălalt, o femeie mai în vârstă, corpolentă. Masa, plină cu pete de cerneală, era neocupată. În cameră era călduţ.

— Ia loc la masă şi copiază pe coala asta de hârtie articolul acesta pentru gazeta de perete! Dar vezi, să scrii frumos şi să nu greşeşti, că te ia dracu! se răsti funcţionarul la el.

Pe masă era o călimară cu un toc în ea; în călimară aceeaşi cerneală de culoare violetă, singura pe care o văzuse de când se bucura de „oblăduirea” regimului sovietic.

Teodor era emoţionat. Nu pusese de mult mâna pe un toc sau pe un creion. Şi apoi ştia că n-are voie să greşească. Mai ales că textul proslăvea grosolan regimul sovietic. Orice greşeală putea fi considerată ca intenţionată. Se strădui să scrie fără greşeală şi caligrafic, căci avea scris frumos. Scriind, se gândea că tocmai el, care ura atât de mult acest regim, ce-i adusese atâtea nenorociri, era obligat să copieze acum lăudându-l. Dar aici el nu era decât o simplă unealtă, trebuia să facă ceea ce i se ordona. Când termină, se ridică şi spuse:

— Este gata!

— Să văd ce înţelegi tu prin gata?!

Funcţionarul luă hârtia, se uită la ea şi-i zise:

— Te pricepi! Este frumos... Şi acum, la lucru! Norma de lucru nu se micşorează pentru că ai copiat o pagină!...

Teodor ştia şi el asta şi se duse să-şi îndeplinească norma. Dar de atunci, cam la o lună, era chemat să mai transcrie câte un articol pentru gazeta de perete. Funcţionara, care lucra în acel birou, îi răspundea la salut, dar niciodată nu-i adresă vreun cuvânt. În definitiv, el nu era decât un număr; numărul lui de înregistrare! Nimic altceva...

Chiar în preajma zilei de 7 noiembrie, un deportat îi spuse lui Teodor că doctorul îl rugase să treacă pe la el. Când se duse la cabinet, acesta tocmai consulta un bolnav. După vreo zece minute, îl chemă înăuntru şi-i spuse:

— Întindeţi-vă pe pat! Eu mă voi face că vă consult, căci nu se ştie cine poate să intre şi vreau să vă spun ceva.

Apăsându-l pe burtă, doctorul continuă:

— Trebuie să vă mut de la tăiatul plinii! Cei de la administraţie v-au luat la ochi; dar şi unii deportaţi sunt invidioşi pe dumneavoastră. Aveţi destule şanse să fiţi înfundat rău de tot! Eu voi propune pe altcineva, tot, un om cinstit. Cei de la conducere vor accepta, deoarece preferă un om corect, să n-aibă o bătaie de cap în plus. Din fericire, mai ţin seama de părerea mea, pentru că, fiind medic, au şi ei nevoie de mine. Dar şi eu stau pe muchie de cuţit. Aici nu poţi fi niciodată sigur de situaţia ta...

Deci, peste câteva zile, vă va lua altul locul la tăiatul pâinii...

— Eu vă mulţumesc mult, căci fără ajutorul dumneavoastră nu cred că aş fi rezistat până acum. Dumnezeu să vă blagoslovească!

— N-aveţi de ce? Fac şi eu ce pot...

Peste două zile, Teodor fu chemat la administraţie, unde un ofiţer NKVD-ist se răsti la el:

— Te-ai boierit destul la tăiatul pâinii! Văd că ţi-a crescut şi c... ul! De mâine vei lucra numai la tăiatul buştenilor! Fiindcă ai câţiva ani de când eşti aici şi cunoşti regulile noastre, vei fi şeful unei echipe de lucru! Vezi, să se lucreze cum trebuie să-ţi îndeplineşti planul, căci de asta răspunzi tu! Faci planul pe jumătate, mâncare pe jumătate pentru întreaga echipă! Şi dacă o să meargă aşa, nu va fi nevoie ca noi să te pedepsim; te vor pedepsi cei din echipă, aşa cum ştiu ei! După cum ai aflat, desigur, au mai fost asemenea cazuri!... Iar pe lângă îndeplinirea planului, să fie disciplină! De astă dată, noi te vom pedepsi! Şi, acum, valea...

Teodor plecă înspăimântat. Să fii şeful unei echipe însemna să ai şi unele avantaje. Aveai ceva mai puţine şanse să fii bătut şi primeai, dacă depăşeai norma, o raţie ceva mai mare

de mâncare; ceea ce, este adevărat, se întâmpla rar!... Dar vai de capul tău, dacă nu îndeplineai planul! Şi apoi, conta enorm din cine era formată echipa de lucru...

Prima întâlnire cu echipa n-a fost prea plăcută. În primul rând, erau câţiva care de-abia se mai ţineau pe picioare... Erau şi unii veniţi mai de curând, cu o condiţie fizică mai bună. Dar dintre aceştia unii nu inspirau încredere. Îndeosebi erau doi deportaţi, veniţi doar de două luni, care lui Teodor nu-i plăcuseră deloc. Unul, Ghenadii Isakov, un tip spătos, de statură mijlocie, cu faţa urâtă şi nasul turtit, privea la el şi la ceilalţi deportaţi cu dispreţ şi ură. Celălalt, Costea Cuţui, blonziu, mic de statură, pirpiriu, era veşnic cu un zâmbet pe buze, când linguşitor, când ironic. Amândoi erau buni prieteni. Isakov, având o forţă neobişnuită, lucra uneori şi pentru Cuţui, dar erau şi momente când amândoi îi îmboldeau pe oamenii din echipă să nu lucreze. Şi se amuzau, văzându-l pe Teodor cum se enervează şi înjură, îndemnându-i la lucru. Iar oamenii erau tentaţi, uneori, să nu se ostenească din cale-afară cu munca. Era revolta îngrămădită în ei din cauza foametei pe care o înduraseră, ştiind că şeful de echipă, un timp, o dusese totuşi mai bine. Căci foametea macină şi pietrele de moară, dar firea unui om?...

Într-o zi, supraveghetorul se apropie de Isakov şi, fără să zică un cuvânt, începu să-l lovească cu patul armei unde apuca. Îi sparse nasul şi începu să curgă sânge, apoi, căzând la pământ, supraveghetorul tot mai continuă loviturile cu cizma.

— De ce dai, ce aia mă-sii ţi-am făcut? întrebă gemând Isakov.

— Ştii tu bine de ce dau! Acum ai scăpat încă ieftin! Şi voi să ştiţi, strigă supraveghetorul, oricine va ironiza regimul sovietic şi va critica traiul de aici, pe care îl meritaţi cu vârf şi îndesat, o va păţi şi mai rău!

Şi plecă, înjurând.

Isakov se ridică cu greu şi, uitându-se urât la Teodor, îi spuse:

— Ai să mi-o plăteşti!

La început, acesta nu înţelese de ce Isakov îl ameninţă, căci se ştia nevinovat. Dar dintr-odată se lămuri, fiindcă-l văzuse de vreo două ori pe Cuţui stând de vorbă cu supraveghetorul; ultima dată, chiar cu o zi înainte...

Şi când unul dintre deportaţi îl întrebă ce probleme a avut cu supraveghetorul – căci aceştia nu stăteau de vorbă, de obicei, cu deportaţii – el răspunse râzând:

— Moare banditul după întâmplări despre femei şi despre regulat! Cât mai porcoase! Şi eu i le spun, că poate mă aleg cu o felie de pâine în plus...

Şi, într-adevăr, Cuţui era neîntrecut să înşire, fără sfârşit, povestiri scabroase. Dar Teodor înţelese că probabil Cuţui turna. Căci se ştia că aproape nu exista echipă în care să nu fie un turnător...

Seara, după terminarea lucrului, când intră în baracă, Isakov se repezi la el şi-i dădu o lovitură puternică în ficat, încât căzu la pământ şi-i veni să vomite.

— Asta-i numai arvuna! Restul o să-l primeşti cu vârf şi îndesat! Nici Dumnezeul tău, profesore, nu te va scăpa.

— Mai bine întreabă-l pe prietenul tău, Cuţui! îi replică slab Teodor.

A doua zi dimineaţă, când se sculară, îl găsiră pe Cuţui mort în pat; fusese strangulat. Nimeni nu comentase nimic. Căci, pe de-o parte, erau obişnuiţi ca aici oamenii să moară cu duiumul şi, apoi, le era frică de Isakov. Ştiau că era mâna lui...

Isakov tăcea şi, când ajunseră la lucru, porniră îndârjit la treabă.

Pe la ora zece veni şeful supraveghetorilor şi se apropie de Isakov, zbierând:

— Scârnăvie, l-ai ucis pe Cuţui!

— După ce o dată am fost turnaţi de nişte nemernici, de-am ajuns aici, cel care mai toarnă şi la voi, nu merită să trăiască!

— Ai dreptate, călăi de-alde tine, aici, nu merită să trăiască.

Nici nu-şi termină vorbele, că şeful supraveghetorilor îl lovi cu arma peste gură. Câţiva dinţi rupţi îl căzură. Sări şi celălalt

supraveghetor şi începură să-l bată cu sete. Isakov, sângerând, gemea, dar căuta să se stăpânească... Când căzu în genunchi, fu lovit puternic în cap, încât patul armei intră adânc, împroşcând creier de jur-împrejur...

Văzând că murise, şeful supraveghetorilor se uită la deportaţii care îşi vedeau de treabă, speriaţi să nu dea şi în ei, spunându-le:

— Aşa va păţi oricine care nu-şi vede de treabă şi care terfeleşte numele iubitului nostru conducător.

Şi plecă. Deportaţii ştiau că este mai sănătos să nu comenteze nimic. Luară trupul lui Isakov şi-l îngropară în groapa comună.

Seara, Teodor nu putea adormi. Nu regreta moartea lui Cuţui, care era un nemernic; era convins că sufletul lui avea să ajungă în iad. Dar îi părea rău de Isakov, care dăduse dovadă de caracter şi de curaj, pe care tocmai el, Teodor, fără intenţie, îl trimisese la moarte. Dar ei n-avusese de unde să bănuiască că Isakov avea să-l omoare pe Cuţui, pentru ca apoi să fie şi el ucis. Doamne, câtă cruzime! Şi cât de puţin contează, aici, viaţa unui om... Îl chinuia şi gândul că se schimbase şi el mult. Înainte n-ar fi putut suporta sub nicio formă asemenea scene. Şi acum asistase la uciderea lui Isakov, fără să schiţeze nici cel mai mic gest, ca şi ceilalţi. Simţea că viaţa de aici îi schimonosise sufletul; şi asta îl durea...

Înainte de a adormi se rugă cu toată credinţa pentru izbăvirea sufletului său păcătos şi pentru izbăvirea lui Isakov.

CAPITOLUL 32

Trecu şi iarna... O iarnă mult prea grea pentru Ana... Singurătatea deplină în oraşul în care nu cunoştea pe nimeni, lipsa oricărei veşti, cel puţin în legătură cu Teodor, frigul, îngrozitorul frig de aici aproape că o doborâseră. Încerca din răsputeri să nu dispere. Refugiul ei erau munca, cititul şi mai ales gândurile care o însoţeau mereu.

Primăvara este frumoasă pretutindeni. Dar aici, la Salehard, unde iarna-i atât de lungă şi grea, primăvara părea altfel; mai plăcută şi mai dorită.

Trecuseră şase luni de când era aici şi Ana putea să se întoarcă la Hantî-Mansiisk. Plecă fără regrete... Luă acelaşi vapor, vechi, cu care venise. De vapor era remorcată, printr-un odgon, o şalupă, căci vaporul transporta persoane şi mărfuri.

Vaporul abia înainta... Cum în cabină era înghesuială, miros de trupuri nespălate, Ana ieşi pe punte. Era dimineaţă. Soarele abia se înălţase pe cer; un soare rece, dar care, totuşi, bucura. Sprijinindu-se de parapet Ana privea la sloiurile de gheaţă ce pluteau pe apa fluviului, întrebându-se cum mai circulă acest vapor, vechi şi obosit, pe un timp atât de rău. Se mai întreba, ce urma, s-o aştepte de acum înainte. Avea nelinişte în suflet, fiindcă nu ştia că aveau să decidă în legătură cu ea; şi orice necunoaştere îngrijorează...

Deodată primi o lovitură puternică în umăr şi fu brusc aruncată în apă. La o curbă odgonul îşi schimbase direcţia, lovind-o... Simţi cum intră în apă. Disperată, începu să dea haotic din mâini şi din picioare şi ieşi cu greu la suprafaţă. Auzi ţipete de pe vapor, dar nu putu să se uite în sus. Toată grija ei era să se menţină la suprafaţă. Ştia să înoate, dar înota prost şi obosea repede. Simţea cum apa îi pătrunde prin haine; era o apă rece, care o paraliza. Credea că-i sunase ceasul şi o cuprinsese spaima de moarte. Deodată, nu departe de ea, văzu odgonul. Cu un ultim efort, ajunse la el şi se agăţă cu o mână.

Simţi cum o sârmă îi pătrunde în palmă, dar, cu toată durerea pe care o simţea, avu tăria să nu scape odgonul; se prinse şi cu cealaltă mână şi doar acum se uită în sus. Cei de pe puntea vasului îi strigau: „Ţine-te bine de odgon! Îţi vom arunca un colac de salvare!”. Pe punte se adunase aproape toată lumea şi, văzând oamenii, Ana se mai linişti. Unul dintre marinari aruncă un colac; după câteva încercări, colacul ajunse chiar lângă ea. Îi era frică să lase mâinile de pe odgon. Îl ţinea strâns, cât mai strâns; dar îşi dădea seama că nu va rezista mult; frigul o amorţea. Cu o mână se prinse de frânghia cu care era prins colacul, iar cu cealaltă, de colac. Vasul se opri de tot. Începură s-o tragă încet... Când ajunse în dreptul vasului, un marinar, care coborâse pe o scară marinărească lăsată în jos, o luă pe Ana pe după mijloc şi o urcă sus. Ea simţi că leşină; tremura toată. O duseră repede în cabină, o dezbrăcară, o frecară cu nişte prosoape şi, după ce-o îmbrăcară cu ce găsiră, îi dădură un pahar cu vodcă. Încet-încet, Ana îşi reveni. Nu-i venea să creadă că scăpase. De ce oare soarta ei era atât de nestatornică? De ce atâtea încercări? Cu ce greşise? Şi primul ei gând, acum, când se simţea mai în siguranţă, fu la ai ei. Doamne, ce bine că scăpase!... Nu putea accepta ideea de-a muri înainte de a şti ceva despre ei. Îşi aminti că, pe când era cufundată în apă, gata să se înece, nu se gândise niciun pic la ei... Şi i se făcu ruşine... Înseamnă, oare, că dragostea de tine însuţi este mai puternică decât oricare alta? Şi, totuşi, dacă o forţă superioară ar fi cerut viaţa ei, în schimbul fericirii copiilor până la sfârşitul vieţii lor, nu ar fi pregetat nicio clipă s-o dăruiască!... Puternic este sentimentul de mamă; dar, iată, ce puternică este şi dorinţa de a trăi. Şi ce bizară şi de neînţeles este legea care stăpâneşte şi dirijează aceste sentimente...

Pe Ana o duseseră în bucătăria vasului. Acolo era într-adevăr cald. Cu toţii voiau s-o ajute... Toţi oamenii, şi chiar cei mai răi – medita ea – au, în adâncul sufletului lor, ceva curat, generos. Şi acest gând o liniştea. Câteva femei aprinseră focul să facă ceai. Pe frânghii atârnaseră hainele Anei, ca să se usuce, iar deasupra focului îi agăţară bocancii; bocanci pe care-i primise la Salehard în timpul iernii şi de

care era mândră...

Ana tăcea, cufundată în gândurile ei, iar oamenii n-o deranjau cu întrebări. Şireturile unui bocanc se desfăcură şi căzu în foc. Când îl scoaseră, era numai bun de aruncat. Ana, văzând acest lucru, izbucni în râs. Era oare prima reacţie a bucuriei că trăieşte? Una dintre femei, văzând-o râzând, îi spuse surprinsă:

— Tare mai sunteţi ciudată! Când v-au scos din apă şi eraţi un sloi de gheaţă, nu v-aţi văitat deloc... Şi acum, când vi s-au dus bocancii ăştia, râdeţi!

— Tare mai eşti proastă, Profiro, o repezi alta. Nu vezi că ea se gândeşte că, uite, bocancul s-a dus, iar ea nu; şi trăieşte! D-aia râde...

*

În sfârşit, Ana ajunse la Hantî-Mansiik. Se duse la locuinţa de mai înainte şi unde moldovencele o primiră cu bucurie. În această cameră, în care stăteau atâtea femei, aerul era greu, stătut şi zumzăit permanent. Dar Ana se simţea bine. Era, într-un fel, acasă; alături de moldovence, de care o lega soarta lor comună.

CAPITOLUL 33

Una din primele griji ale Anei, după ce sosi la Hantî-Mansiik, fu să pregătească un pachet pentru Teodor. Odată ce-l puse la punct, îl trimise directorului Finkel din Omsk, fiind convinsă că acesta va face tot ce-i stă-n putinţă să ajungă la Ivdel. Trimise pachetul fără ca, într-adevăr, să ştie dacă Teodor mai trăieşte; dar spera.

Cele şase luni la Salehard lăsaseră urme pe care le simţi mai clar aici, la Hantî-Mansiisk. Avea dureri mari în şira spinării, unde fusese lovită cu cuţitul şi uneori nici nu putea sta în picioare. Făcea eforturi mari ca să poată lucra... Acest lucru îl observă, cu timpul, Penteleiev, directorul combinatului şi soţia lui, care continua să-i aducă Anei materiale, ca să-i coasă câte o rochie. Într-o zi Penteleiev o chemă:

— Nu te simţi bine, Ana Stepanovna!

— Acum câţiva ani am fost lovită în şira spinării şi cred că frigul de la Salehard a contribuit să am aceste dureri...

— Nici clima de aici nu este grozavă! Te-am chemat ca să-ţi fac o propunere. Să pleci la Tiumeni care, din punct de vedere administrativ, depinde de noi; acolo este mai cald. Cunosc la Tiumeni un căpitan de la NKVD, care mi-a fost coleg de liceu. Cu adeverinţa pe care ţi-o voi da, te va înregistra la ei şi n-ai să ai alte probleme. De lucru sper că vei găsi, căci eşti o femeie cu carte. Iar cu serviciul dumitale de aici nu sunt probleme; vom găsi noi pe cineva să te înlocuiască...

Ana rămase derutată. Nu ştia ce să creadă... Se întreba care este motivul. Era bună intenţie, ori din nou o plimbă de colo până colo.

Penteleiev, surprinzând privirea speriată a Anei, înainte ca ea să spună ceva, adăugă:

— Şi soţia mea a insistat. Cu clima de aici cu care dumneata nu eşti obişnuită, poţi să ai, pe viitor, complicaţii şi

mai mari!

Deci asta era explicaţia... De altfel, Ana simţise că Penteleieva ţine la ea.

— N-am decât să vă mulţumesc!

— Drumul va fi plătit de combinat. Şi pentru activitatea depusă, vei primi o primă în bani... Nu e mare, dar o să-ţi folosească!

— Mulţumesc din suflet, răspunse ea. Şi vă rog să-i mulţumiţi şi soţiei dumneavoastră.

Ana ieşi din biroul directorului. Sufletul îi era sfâşiat între speranţă şi nelinişte. În sfârşit, va fi într-o regiune mai caldă. Dar se întreba ce-o aşteaptă acolo... Orice situaţie nouă aduce şi îngrijorări.

Peste două zile plecă. După un drum lung, cu vaporul şi cu camionul, Ana ajunse la Tiumeni. Aici trebuia s-o ia de la capăt. N-avea nicio idee ce va face, unde va lucra... În primul rând, trebuia să se prezinte la NKVD, la căpitanul despre care vorbise Penteleiev. Acesta se uită la adeverinţa Anei şi-i spuse:

— E-n ordine. Ştii că o dată pe săptămână trebuie să vii la noi, ca să avem evidenţa prezenţei dumitale.

— Da, ştiu, răspunse ea. De fapt, ştia bine acest lucru, de când era aici în Siberia.

Trebuia să-şi găsească o cameră. După câteva ore de căutare, o bătrână îi propuse o cameră, care era de fapt capătul unui coridor lung, unde existau un pat şi o masă; despărţirea de restul coridorului se făcea printr-o perdea. Prin coridor treceau membrii familiei – destul de numeroasă – care aveau două camere. În colţul ei nu prea avea lumină şi era zgomot, dar avea totuşi un loc unde să-şi pună capul. Şi era mulţumită şi cu atât.

Tiumeni era un oraş plăcut. Numai acum, după Hantî-Mansiisk şi mai ales după Salehard, Ana simţi cât de plăcută este mângâierea soarelui. Şi stelele păreau altele, iar Anei îi părea că-i prevestesc că aici va fi mai bine.

Trecură câteva zile. Căută să-şi găsească de lucru, dar se spuse că n-au loc. Neavând acte cu ea, lumea ştia că este deportată şi nu era dispusă s-o angajeze. Dar şi felul cum

arăta acum n-o favoriza. Părul îi albise; hainele îi erau într-un hal fără de hal – rochia, mai mult peticită, pantofii rupţi. Ana îşi dădea seama că trebuia, cât de cât, să se pună la punct. Se duse la un magazin şi-şi cumpără o rochie, pe care o mai aranjă, şi nişte sandale de pânză cu talpă de cauciuc; şi chiar o pălărie. Acasă îşi aranjă părul. Arăta, într-adevăr, mai bine.

Banii i se terminaseră; mai putea trăi, mâncând modest, însă cel mult o săptămână. Atunci se hotărî să încerce să se angajeze femeie de serviciu. Oficial, regimul sovietic considera că a avea o femeie de serviciu înseamnă exploatare, caracteristică orânduirilor capitaliste, dar în realitate ştabii recurgeau la una sau două femei de serviciu, care erau plătite, adesea, de cine ştie ce instituţie sau întreprindere...

După ce se aranjă, o luă, dimineaţa, pe străzile oraşului, căutând o casă mai arătoasă. La un moment dat, văzu o casă mai frumoasă. Bătu la uşă, întrebându-se cum avea să fie primită propunerea ei. La uşă apăru o rusoaică voinică, pieptoasă şi cu privire blândă. Ana intră direct în subiect.

— Sunt nouă în oraş şi aş vrea să lucrez ca femeie de serviciu. Mă pricep să fac curat în casă, să spăl, să calc; ştiu să gătesc destul de bine.

Femeia se uită la început surprinsă la Ana, dar pe urmă îi spuse zâmbind:

— Cred că ai picat bine! Vino spre seară pe la noi, să vorbesc şi cu soţul meu...

Seara când se duse îi deschise uşa proprietăreasa şi apoi apăru soţul: un tip voinic, cu ochii mici, sfredelitori. Se vedea că este obişnuit să comande... O luă repede pe Ana.

— Ce ştii să faci?

— Tot ce priveşte gospodăria unei case: curăţenia, spălatul, călcatul, gătitul...

— Eşti cinstită?

— De asta puteţi fi sigur!

— De altfel, noi avem posibilitatea şi mijloace să-i aflăm repede pe cei necinstiţi! Ce acte ai?

Ana îi arătă adeverinţa care i se dăduse la Hantî-Mansiisk.

El luă hârtia în mână şi, uitându-se la Ana, o întrebă cu

asprime:

— Care este situaţia ta socială la noi?

— Sunt din Basarabia şi am fost deportată cu soţul meu.

— Am bănuit... De mâine te prezinţi la lucru! Te va lua în primire Zenaida Profirovna, soţia mea...

Până atunci Zenaida Profirovna tăcuse. După ce termină soţul ei, interveni şi ea.

— Mâine îţi arăt casa şi-ţi voi spune ce să faci! Eu, peste trei zile, plec cu copiii în Caucaz, la o staţiune – şi până atunci trebuie să te obişnuieşti cu casa...

A doua zi, Ana se prezentă la lucru. Casă spaţioasă, avea multe lucruri bune şi scumpe, dar era cam neglijată. Ana munci din toate puterile s-o pună la punct, gătind totodată în fiecare zi. Stăpâna casei era mulţumită:

— E-n ordine... Acum pot pleca liniştită!

Dar Ana află un lucru care o înspăimântă; tovarăşul Ignatie Grigorovici Ziamenski era însuşi şeful securităţii raionului Tiumeni.

După plecarea Zenaidei, Ana continuă să-şi vadă de treabă. Ziamenski, trimitea cu şoferul său acasă alimente la care muncitorii de rând nici nu puteau visa. Ana ştia destule reţete şi avea cu ce, aşa că putea, în sfârşit, să gătească mâncăruri gustoase. Iar Ziamenski părea mulţumit, căci de câteva ori îi spuse că de mult nu mâncase aşa de bine. Cu ea se purta autoritar şi distant.

Într-o zi, trebuind să lucreze mai târziu, pe când ieşea din casă, îl văzu pe Ziamenski intrând în casă cu o tânără. Se prefăcu a nu-l vedea, dar înţelese că Ziamenski sesizase.

La două zile după această întâmplare, Ziamenski o chemă pe Ana în hol. După ce o pofti să stea jos, îi spuse:

— Ana Stepanovna, vreau să ştiu mai multe despre tine...

Ana simţi că o năpădeşte frica. Totdeauna când avea de-a face cu un securist nu putea scăpa de frică; cu atât mai mult acum când era vorba de şeful securităţii. Se stăpâni ca să-i poată vorbi. Era destul de inteligentă ca să-şi dea seama că lor trebuie să le spui adevărul, aşa că-i spuse în câteva cuvinte unde au trăit, cu ce s-au ocupat, când i-au ridicat, că Teodor este la Ivdel şi pe unde a fost trimisă.

— Am şi eu unele informaţii... Este bine că mi-ai spus adevărul! Dacă m-ai fi minţit, cum pot controla uşor cele spuse, aş fi fost obligat să iau măsuri contra ta, care n-ar fi fost deloc plăcute. Căci regimul nostru nu admite minciuni!

Ana abia se abţinu să zâmbească. Căci ea văzuse bine că întregul lor regim e numai minciună. Minciuna care duce la suspiciune şi la teamă...

— Eşti o femeie cultă şi m-am gândit să-ţi fac rost de un serviciu pe măsura pregătirii tale. Există un post de casieriţă. Dar cu condiţia ca de trei ori pe săptămână, după muncă, să vii să faci ordine în casă şi să-mi pregăteşti de mâncare! Până vine soţia! Mâine te prezinţi la directorul Trustului de restaurante şi cofetării!

Ana îşi dădu seama că Ziamenski îi asigurase acest serviciu şi din motive personale. În felul ăsta putea să-şi aducă amanta acasă, fără să fie stânjenit de prezenţa ei; aparenţele trebuiau salvate. Îi mulţumi şi îndrăzni, totuşi, să-l întrebe dacă poate să-i trimită, din când în când, câţe un pachet soţului ei.

— De acord! răspunse Ziamenski. Dar în pachet să nu introduci cine ştie ce prostii sau scrisori! Căci vom controla şi poţi să dai de dracu!

— Fiţi fără grijă, răspunse ea timidă.

Şi aşa fu angajată drept „casier principal” la Trustul de restaurante şi cofetării din Tiumeni. Avea mult de lucru, mai ales după ce nu se mai ducea la Ziamenski. Salariu nu primea; din când în când, i se dădea câte o aşa-zisă primă. Avea, în schimb, asigurată masa de prânz şi nişte raţii de alimente. Şi reuşea să trimită, la câteva luni, câte un pachet cu alimente lui Teodor.



La şase luni de la venirea Anei la Tiumeni sosi Pavel Crudu. Deportat şi el. Înalt, slab, cu o privire aţintită parcă undeva departe, cu o gură veşnic uşor întredeschisă, dădea impresia că trăieşte într-o lume a lui, departe de tot ce este în jur. Fusese deportat datorită unei întâmplări nefericite. Învăţător

într-o comună, venise în oraşul Bălţi la nişte rude şi înnoptase la ei chiar în noaptea de 13 spre 14 iunie. Când miliţienii năvăliseră să-i ridice pe unchiul şi mătuşa lui, îl ridicaseră şi pe el, căci în seara aceea fiul lor lipsea de acasă. Toate explicaţiile lui şi ale rudelor fuseseră zadarnice; şeful patrulei de NKVD-işti avea pe listă trei persoane – doi bărbaţi şi o femeie. La Ivdel, unde fusese dus, se constatase că nu este el acela care trebuia să fie deportat, dar nu aveau cum să-l trimită înapoi. Şi aici se punea problema numărului de persoane. Dar pentru că nu crease nicio problemă, în urma unei note făcute la Moscova, i se redusese pedeapsa de la şase la trei ani şi jumătate. Era unicul caz de când se rezolvase cumva favorabil problema unui deportat... Este posibil să fi fost un capriciu al comandantului lagărului, care, nu se ştie din ce motive, îl simpatizase. Dar Crudu ieşise din lagăr traumatizat. Mai ale că văzuse cum mureau atâţia oameni; murise şi unchiul lui. Văzuse prea multă suferinţă şi cruzime; prea mulă degradare morală. Fire sensibilă, se schimbase mult şi era foarte retras.

După ce-l eliberară, fu trimis cu domiciliu forţat la Tiumeni. Aici fu pus să care buşteni de lemn ce pluteau pe râul Tura.

Cu timpul se află că fusese deportat la Ivdel. Află şi Ana care, tulburată, încercase să ia legătura cu el. Dar Crudu era inabordabil. Şi când Ana îi spuse că vrea să afle câte ceva despre Teodor, el îi răspunse că nu-l cunoaşte, căci erau zeci de mii de oameni care lucrau acolo şi că, în general, nu vrea să vorbească despre viaţa din lagăr. Amintirile vieţii de acolo îi făceau, pur şi simplu, rău. Ana voia şi să-l ajute, căci îl vedea extrem de slăbit; numai piele şi os. Dar Crudu refuza orice legătură cu cineva. Ivdelul îl sălbăticise; mai bine zis îl înstrăinase de lume. De abia după vreo trei săptămâni, după ce Ana îi adusese câteva pastile de aspirină şi ceva zahăr – de altfel greu de procurat – începu să devină mai prietenos. Şi atunci Ana intui că dincolo de această armură care îl făcea atât de greu abordabil avea un suflet sensibil, dornic de căldură, de încurajare. Era ca un copil, curat sufleteşte, dar neajutorat; sensibil şi sălbatic, totodată.

Cu vremea se legă între ei o adevărată prietenie. Ana îl

privea ca pe un fiu. La Crudu sentimentele pentru Ana erau amestecate; când o simţea asemenea unei mame sau unei surori mai în vârstă, când vedea în ea o femeie pe care ar fi dorit s-o mângâie. Dar nu-şi putea premite să-i mărturisească aceste sentimente de care el însuşi se ruşina...

Stăteau, din când în când, de vorbă. Deschis, ca între doi buni prieteni. Despre Teodor, Crudu nu ştia nimic, dar când auzea de Ivdel, se închidea în el şi redevenea morocănos.

*

— Ana, simt că nu pot trăi în lumea de aici, spunea Crudu. Nu mai suport atâta minciună şi atâta nedreptate! Nu sunt făcut să trăiesc aşa... Înainte religia mea era credinţa în iubire, în recunoştinţă, în cinste. Dar acum nu mai am putere să cred în nimic. Şi când ajungi în această stare nu mai merită să trăieşti. Nu o dată m-a bântuit gândul sinuciderii...

— Să te sinucizi este un gest ireparabil şi un mare păcat. Nu faţă de Dumnezeu, în care eu nu pot crede, din păcate, dar faţă de tine însuţi... Căci viaţa, oricât de dură este, trebuie trăită. Suntem datori să ne urmăm destinul, bun-rău, cum este. Oare crezi că soarta mea este mai bună? Nu, Pavele, soarta a fost cu mine şi mai crudă! Eu nu cred însă că sinuciderea este dovadă de curaj! Acest gen de curaj este laşitatea celor disperaţi, a celor care n-au tăria de a trăi.

— Dar nu toţi au tăria matale! Nici înţelepciunea de care dai dovadă...

— Este necesar, mai ales în cazul nostru, să dai dovadă de tărie! Omul joacă pe scena lumii roluri cu care, de cele mai multe ori, nu este de acord. Şi evită să-şi joace rolul său, cel adevărat. Căci ţine să apară în lumina dorită de el şi nu în cea reală! Caută şi tu, Pavele, să simulezi, să joci rolul, nu cel pe care conştiinţa ta ţi-l dictează, impus de puritatea ta sufletească, ci rolul pe care-l aşteaptă de la tine cei din jurul tău...

— Crezi că mă pot preface? Să mă port altfel de cum am fost crescut şi obişnuit?

— Nu este vorba de prefăcătorie, ci de a căuta să fii

înţelept! Să iei lucrurile aşa cum sunt! Să nu faci permanent o comparaţie între viaţa pe care ai dus-o înainte şi cea pe care o duci acum; chiar în intimitatea ta... La asta mă refer când spun că este nevoie de înţelepciune! Şi pe lângă înţelepciune, tăria de a suporta mizeria fizică şi morală. Chiar dacă le urăşti... Le urăşti pentru că eşti obligat să le accepţi; ori ura izvorăşte din neputinţă...

Vezi, Pavele, un scriitor francez, dacă nu mă înşel André Gide, a spus că înţelepciunea este în dragoste. Nu cred! După mine în dragoste sunt cuprinse marile bucurii şi marile suferinţe. Iar înţelepciunea este cuprinsă în raţiune.

— Dar de ce, Ana, au căzut aceste nenorociri pe capul nostru? Cu ce am greşit noi?

— Eu sunt convinsă, Pavele, că fiecare din noi are un destin al său, împotriva căruia nu avem cum să luptăm.

— Probabil că ai ajuns la această concluzie din cauza, suferinţei...

— Posibil. Dar întotdeauna am crezut într-un destin. Este adevărat că de când am fost deportaţi şi eu am rămas fără copii şi fără soţul meu această credinţă într-un destin al fiecăruia s-a întărit.

Omul este supus destinului. Iată, cunoşti un om, cu totul întâmplător. Şi viaţa ta se leagă de-a lui; şi prin aceasta viaţa ta poate fi plină de bucurii sau devine un infern. Destinul este pentru noi asemenea cerului, care cuprinde lumea. Şi pe care tu nu-l poţi cuprinde, oricât de sus te-ai înălţa.

— Şi oare omul nu poate în niciun fel decide soarta sa?

— Tot ce poate face un om vine de la el; sau vine de la zei, cum spun grecii. Destinul intervine în tot ce nu poate face el. Destinul unui om determină căile vieţii lui. Şi ne este hărăzit odată cu venirea noastră pe pământ.

— Aş dori, Ana, să pot crede în ceea ce spui, căci asta mi-ar aduce linişte.

— După mine, acţiunile, hotărârile noastre sunt premeditate. Şi acest lucru se datorează legăturii noastre cu natura. Ascultă-mă, Pavele, fiecare din noi trebuie să spere că există un ţărm al liniştii la care, cu timpul, va ajunge, oricât de mare este furtuna care zbuciumă modesta lotcă a

vieţii sale...



După discuţie Ana se întristă. Înţelese, încă o dată, că soarta ei, a multor oameni din jurul ei este departe de ceea ce ar fi dorit şi ar fi sperat un om; oricât de modeste ar fi fost visurile şi speranţele lui.

Ce sens, se întreba Ana, are viaţa când totul depinde prea puţin de om şi totul este atât de nesigur? Te naşti, creşti, ai copii şi munceşti fără preget ca să-i faci oameni... Prin tine însuţi şi prin copiii tăi, viaţa capătă un sens. Şi deodată, totul se curmă... Şi tot aşa cu fiecare dintre oameni, după scenarii mai mult sau mai puţin modificate; fiecare având destinul său...

De ce atâta frământare? Care este rostul vieţii? Probabil că există o forţă, o cauză primară, care determină scurgerea în timp şi în spaţiu a tot ce există pe lumea asta.

Dar oamenii au dreptul la un ideal pe măsura valorii lor. La un ideal frumos şi nobil asemenea lor, care să cuprindă – măcar în parte – visurile lor. Căci omul trebuie lăsat să viseze, chiar dacă visurile lui sunt de necuprins; şi să spere în realizarea visurilor sale. Aşa cum trebuie lăsat să caute să aplice ideile sale izvorâte din ceea ce a visat şi a gândit. Fără să fie încorsetat în dogme care frânează totul şi mai ales libertatea de acţiune. Visurile şi ideile concretizează împletirea sentimentelor cu raţiunea.

Singurătatea o făcea pe Ana să se frământe mult... Punându-şi întrebări, chiar dacă nu avea niciun răspuns, simţea că trăieşte. Iar Ana nu voia să renunţe la viaţă...

CAPITOLUL 34

Niciodată parcă iarna nu fusese atât de grea ca cea din 1944 – 1945; frigul era groaznic. Iar raţia de pâine se redusese şi mai mult. Oamenii mureau unul după altul ca muştele... Şi tot se aduceau alţi deportaţi...

Teodor simţea că nu mai are tăria să supravieţuiască. Degetele de la picioare îi degeraseră. Slăbise mult şi puterile-i scăzuseră. Conducea echipa, înjura şi muncea în virtutea inerţiei... Se gândea că este ultima iarnă pe care o mai poate suporta şi simţea un anume fel de mulţumire; se obişnuise cu gândul morţii. Avea, în ultimul timp, usturimi şi dureri în stomac. Din experienţa altor deportaţi ştia că aşa ceva nu e bine; dar parcă nu-i păsa. Gândurile la ai lui se estompaseră şi apăreau mai rar. Viaţa de aici îl făcuse mai indiferent, nu numai faţă de suferinţa celor din jurul său, dar chiar şi faţă de propria lui suferinţă.

Era pe la mijlocul lui ianuarie când i se comunică să meargă la administraţie. Se duse, gândindu-se că îl vor pune să mai copieze vreun articol pentru gazeta de perete, dar acolo i se spuse că a primit un pachet de la soţia lui... Când i se dădu pachetul, începu să tremure şi cu greu iscăli de primire. Înainte de a-l primi, îşi făcu cruce şi apoi sărută eticheta scrisă de mâna dragei lui Ana. Funcţionarul care i-l dăduse nu-i spuse nimic, căci lui Teodor îi mersese vestea de om straniu...

Când, în baracă, desfăcu pachetul, pe lângă de-ale gurii găsi şi o pereche de ciorapi de lână, tricotaţi de ea. Şi ce nevoie avea de ei! Cele mai mari suferinţe, le avea la picioare, din cauza frigului. Era convins că acest pachet întruchipa voia Domnului care nu-i uitase pe el şi pe Ana.

Pachetul îi adusese o nouă speranţă de a trăi...

*

Războiul luase sfârşit, dar asta nu adusese nicio schimbare în viaţa deportaţilor. În ziua victoriei se ţinu un miting la care participaseră şi deportaţii, care trebuiseră să asculte şi să aplaude câteva discursuri. Ba câţiva deportaţi fuseseră puşi să vorbească şi ei – să citească nişte foi gata scrise – exprimându-şi fericirea că războiul s-a terminat şi să-l ridice în slăvi pe „genialul Stalin”, chiar cel care-i trimisese să putrezească aici. Ipocrizia regimului sovietic se etala din plin şi în lagărul exterminării.

*

La Tiumeni, la ştirea că războiul se terminase, fu o explozie de bucurie. Cu toţii nădăjduiau că se vor întoarce acasă, lângă cei dragi şi că viaţa va deveni mai bună. Dar repede viaţa reintră în ritmul ei obişnuit. Lipsa de alimente era şi mai mare; frica îi stăpânea la fel pe oameni.

Pentru Ana, sfârşitul războiului aduse speranţa că poate acum regimul sovietic avea să dea dovadă de generozitate şi să-i elibereze pe deportaţi. Dar înţelese repede că, de fapt, nimic nu se schimbase. Din contră, teama care apăsa populaţia devenise parcă şi mai intensă; iar arestările se înmulţiseră.

*

La 1 noiembrie 1945, Teodor fu chemat la administraţia lagărului, în acelaşi birou în care copiase articole pentru gazeta de perete. I se ceruse să scrie lozinci pentru 7 noiembrie, zi care trebuia să fie sărbătorită cu un fast deosebit. Timp de trei zile scrisese, pe pânză roşie sau pe carton, câteva slogane, toate proslăvind marea sărbătoare, victoria istorică asupra hitlerismului şi îndeosebi pe Stalin. La început îi era ruşine de el însuşi, dar curând începu să le scrie mecanic, fără să se gândească la ceea ce face; şi apoi, în cameră era cald.

Cât timp scria, funcţionara care lucra în birou nu scoase niciun cuvânt; doar îi răspunsese la salut. Când Teodor

termină tot ce avea de făcut, ea i se adresă pentru prima dată, spunându-i:

— Tovarăşul Siminiuc care a lucrat aici a fost mutat la altă unitate! Cum eu nu pot face faţă tuturor lucrărilor, până aduc pe altcineva, am vorbit cu conducerea lagărului să lucrezi aici. Te-ai purtat bine cât timp ai mai lucrat aici şi apoi eşti om cu carte. În biroul nostru se ţine evidenţa materialelor care intră şi ies din lagăr.

Eu mă numesc Vasiona Petrovna Trujinski... Şi acum trebuie să te duci la lucru.

Teodor îi mulţumi şi ieşi. Nu-i venea să creadă... Se duse la lucru şi primul gest, pe care-l făcu, fu de a cădea în genunchi şi a-i mulţumi lui Dumnezeu. Pe când se ridica, simţi o durere ascuţită în coastă şi căzu. Supraveghetorul îl lovi puternic cu bocancul, ţipând la el:

— Lasă-l, „părinte”, pe Dumnezeul tău, şi apucă-te de lucru! Că nu el face norma pentru tine!

Dar pe Teodor nu-l supără nici lovitura, nici ironia supraveghetorului, căci ştia că Dumnezeu nu-l părăsise. Şi acest gând îi aduse liniştea sufletească şi noi speranţe, de care avea atâta nevoie. Într-adevăr, faptul că-l puneau să lucreze în birou era o şansă cu totul neobişnuită pentru el de a supravieţui.

*

Teodor începu să lucreze în noul loc. Muncea atent şi cu grijă. Căci ştia că dacă greşea, nu avea să fie iertat. Îi fu de folos Vasiona Petrovna care-i arătă ce trebuia să facă. Era mult de lucru, dar operaţiile pe care trebuia să le facă erau simple. Tainul de mâncare îi rămăsese acelaşi, dar în cameră era cald; ceea ce însemna enorm...

*

Trecură patru luni de când Teodor lucra în birou. Păru iarna cea mai uşoară de când era la Ivdel; şi speranţele, că va ieşi teafăr de aici, îi crescură. Ştia că mai are de ispăşit încă doi

ani şi ceva. Cu condiţia să nu i se prelungească şederea, ceea ce se întâmplase, nu o dată, aici la Ivdel...

Într-o zi îl chemă Trubaciov – un fel de economist şef al administraţiei lagărului – ca să-i reproşeze felul cum erau făcute tabelele. Uitându-se sfredelitor la Teodor îşi încheie apostrofările:

— Modifică tabelele de consum de materiale după cum le-am corectat eu, cu creionul! Apoi să-mi aduci foile adnotate de mine! În cursul zilei de astăzi să fie totul gata!

— Tabelele le-am întocmit exact după fişele şi notele pe care le-am primit...

— Fă aşa cum ţi-am spus şi ţine-ţi gura; şi acum, în faţa mea, dar şi după ce pleci de aici! Altfel, mama ta de nenorocit, o păţeşti!!!

Se întoarse îngrijorat în birou. Nu concepea să facă o incorectitudine şi totodată îi era frică să nu asculte pe un *nacialnik.* Vasiona Petrovna, văzându-l neliniştit, îl întrebă ce s-a întâmplat. La început el se codi să-i spună ceva, tot de teamă, fiindcă Trubaciov îl avertizase să tacă. dar intuind că în ea poate avea încredere, îi povesti discuţia cu şeful.

— Te sfătuiesc să nu-l asculţi, interveni Vasiona Petrovna. Prin dumneata vrea să-şi acopere fraudele pe care le-a făcut aici. Dacă se descoperă toată tărăşenia, nu cred că vei scăpa cu viaţă de aici! Dacă vei continua să fii corect tot nu va fi bine, căci se va răzbuna, dar totuşi situaţia devine pentru dumneata mai puţin gravă... Asta-i părerea mea; fă cum crezi, căci un sfat bun este greu să dai.

Teodor hotărî să nu modifice tabelele. Se duse la Trubaciov şi-i spuse că el nu are voie să modifice cifrele pe care le transcrisese după hârtii oficiale.

— Nemernicule, după ce-ai trădat ţara mai faci şi pe grozavul! Lasă, că voi avea eu grijă de tine!!

Şi avu într-adevăr...

Teodor se întoarse în birou şi-i relată Vasionei Petrovna toată discuţia. Atunci ea deschise un sertar din biroul ei şi scoase cinci bucăţi de zahăr pe care i le dădu, spunându-i:

— Mănâncă-le acum, până n-or să te ia de aici! Şi Dumnezeu să te aibă în grijă...

Nu mult după asta, veniră doi NKDV-işti, care-l luară pe Teodor şi-l duseră direct la muncă. Aici, în faţa deportaţilor, începură să-l bată crunt. Şi după ce-l umplură de sânge, unul dintre ei le strigă celor care continuau să lucreze:

— Aşa va păţi oricare nu îndeplineşte ordinele! Ba şi mai rău!...

Două zile Teodor zăcu între viaţă şi moarte. Şi, totuşi, cu toate că abia se ţinea pe picioare, a treia zi trebui să meargă la lucru, căci altfel nu primea de mâncare... Începu din nou aceeaşi muncă istovitoare, care îi depăşea puterile. Noroc că iarna trecuse... Dar ce avea să facă iarna viitoare?...

CAPITOLUL 35

Trecuseră aproape doi ani de când Ana era la Tiumeni. Bani nu primea deloc, dar avea asigurată casa şi masa. Toată greutatea era cu hainele, care i se rupseseră de tot. Le tot cârpea, dar materialul se subţia şi se rupea din nou. Cu regularitate, la şase luni, îi trimitea bărbatului câte un pachet. Şi aşa îi dădea de ştire că trăieşte. Despre copiii ei dragi, tot nu ştia nimic. Dar încă spera, căci nu putea renunţa la ideea că avea să-i revadă. Şi când îşi aducea aminte de ei, de micile întâmplări din viaţa lor, ea, care era un om tare, cu greu se abţinea să nu plângă; în faţa suferinţei provocate de pierderea familiei ei se simţea slabă.

Din când în când, este adevărat, rareori, se întâlnea cu Zinaida Profirovna Ziamenski. Dacă erau şi alte persoane, femeia nu-i răspundea la salut. Când nu era nimeni în preajmă, îi răspundea însă zâmbind şi chiar o întreba cum o mai duce...

Într-o zi, la o oră târzie, pe când Ana era singură la casierie şi-şi făcea socotelile, veni la ea Zinaida Profirovna şi o întrebă:

— Am aflat că ai fost educatoare. Şi eu sunt educatoare... La noi se organizează un concurs între grădiniţele din raion. I-am învăţat pe copii să spună poezii, să danseze, dar asta fac şi copiii de la alte grădiniţe. Aş vrea să fie ceva mai deosebit.

— Dar copiii cum vor fi îmbrăcaţi la acest concurs?

— Păi cum? În uniformele lor!

— V-aş propune să le fac nişte costumase frumoase, care să sugereze esenţa poeziilor şi jocurilor învăţate.

— Dar nu costă?

— Toate vor fi din hârtie creponată de diferite culori. Ca educatoare, nu o dată, am făcut astfel de costume.

— O, ce idee extraordinară! Şi câtă hârtie vă trebuie?

— Câte fetiţe şi câţi băieţi aveţi?

— Păi, 14 fetiţe şi 12 băieţi...

— Bine. Vă rog să-mi aduceţi vreo cinci suluri de hârtie creponată colorată; de preferinţă, culori vii. Vreo trei suluri de hârtie lucioasă, de asemenea divers colorată. Un sul de hârtie neagră. Îmi mai trebuie aţă de cusut, de diferite culori, ace, bolduri şi sârmă subţire destul de multă. După ce îmi veţi aduce aceste materiale, într-o săptămână totul va fi gata!…

— Să vorbesc cu soţul meu ca în această perioadă să vă scutească de serviciu.

— Nu este necesar! Mă descurc şi aşa...

De fapt Ana se gândea că dacă nu se duce la serviciu poate nu avea cum să-şi asigure masa.

A doua zi, seara, un şofer îi aduse acasă toate materialele cerute. Ba chiar mai mult. Cum se obţinuseră, numai Dumnezeu ştie, căci în librărie nu găseai nicio bucăţică de hârtie colorată; aşa cum nu găseai ace şi aţă de cusut. Dar „Quod licet Jovi, non licet bovi”, iar şeful securităţii era, aici în Tiumeni, ca un zeu.

Ana se apucă de treabă. Cum venea de la serviciu începea să lucreze. De dormit, dormea numai patru-cinci ore. Avea încă destulă putere să facă faţă unui efort prelungit.

După o săptămână, termină de făcut rochiţe, costumase, pălărioare, coifuri, costumele reprezentând animale. Cu aprobarea vecinilor, Ana întinse sârme în holul casei, de care agăţă tot ce făcuse. A doua zi, de dimineaţă, înainte de a se duce la slujbă, trecu pe la Zinaida Profirovna ca s-o anunţe că totul este gata.

— Atunci să mergem chiar acum, se bucură ea.

— Iertaţi-mă, eu sunt obligată să merg la serviciu! Vă propun să treceţi în timpul pauzei de masă.

La ora unu, Ana ajunse acasă şi peste zece minute veni şi Zinaida Profirovna cu maşina. Când văzu tot ce făcuse ea, exclamă plină de uimire:

— Doamne, ce lucruri frumoase! Ana Stepanovna, sunteţi o artistă!

— Nu este prima dată când fac aşa ceva…

Zenaida Profirovna chemă şoferul, care o ajută pe Ana să aranjeze lucrurile în maşină.

La plecare, Zinaida Profirovna îi spuse:

— Vă mulţumesc şi voi căuta să mă recompensez!

— N-aveţi pentru ce, îi răspunse Ana. Vă urez succes!...

Cam după două săptămâni, Zenaida Profirovna trimise un copil la Ana să-i spună să treacă pe la ea, după terminarea serviciului.

Când Ana se duse, o întâmpină zâmbind:

— Puteţi să mă felicitaţi! Am câştigat primul loc pe raion! Pentru mine, asta înseamnă foarte mult! Deoarece unele educatoare mai fac pe grozavele, lăudându-se că au mai multă şcoală ca mine! Acuma le-am demonstrat că sunt mai bună ca ele...

Ana n-avea de unde să ştie aspectele de culise. Din discuţie înţelese însă că Zenaida Profirovna primise postul de educatoare fără să aibă calificarea necesară; ceea ce era obişnuit în cazul activiştilor de partid...

— Sunt foarte mulţumită, continuă Zenaida Profirovna. Chiar preşedintele comisiei m-a felicitat! Vreau să vă mulţumesc! Aţi muncit mult. Soţul meu vă poate aranja la un serviciu mai bun; sau să vă plătim...

Ana o privi pe Zenaida Profirovna şi-i spuse:

— În mod normal n-ar fi trebuit să vă cer ceva! Ceea ce am făcut, mi-a adus şi mie puţină bucurie. Totuşi, am să vă rog un lucru...

— Spuneţi-mi.

— Aş dori să vorbiţi cu soţul dumneavoastră să mă primească în audienţă.

Zenaida Profirovna rămase puţin derutată, dar după o clipă cedă:

— Voi vorbi cu soţul meu...

A doua zi, Ana fu înştiinţată că la ora trei după amiază trebuie să se prezinte la Ziamenski. Se duse la el cu teamă. Ziamenski părea, aici în biroul său, oarecum altfel de cum îl cunoscuse. Era plin de el şi avea o privire aspră, distantă.

— Mi-a spus soţia să vă acord o audienţă. Vă ascult! Anei îi trebuiră câteva clipe ca să se stăpânească.

— Tovarăşe Ziamenski, dumneavoastră ştiţi că sunt o deportată şi că n-am voie să părăsesc oraşul Tiumeni. Aş dori însă să plec în Odessa, căci aş putea afla ceva despre copiii

mei...

— Plecaţi. Eu sunt de acord...

— Nu pot pleca aşa! Eu n-am acte şi dacă la Odessa voi fi cercetată de organele miliţiei şi se va afla că am plecat fără o aprobare în regulă, scrisă, voi fi arestată şi trimisă în lagăr.

— Dar ce, poporul sovietic este atât de al dracului? ripostă Ziamenski.

Ana tăcu, dar intui că trebuie să-i răspundă, ca să-i arate că nu poate rezolva nimic aşa.

— Ei nu pot şti cu adevărat de ce am venit şi cu ce scop; ştiu doar că am călcat nişte reguli! Şi încălcările unor legi, sau hotărâri trebuie pedepsite.

— Aveţi dreptate, aveţi dreptate, interveni ceva mai conciliant Ziamenski. Să-mi aduceţi mâine o fotografie mică şi nişte date, exact cum vă cheamă şi care este numele tatălui şi mamei. Vă voi da un *propusk*[1]. Vă veţi duce la Spitalul de ochi de la Odessa. Avem acolo un tovarăş care înainte a lucrat aici, la noi...

Ana duse datele cerute şi o fotografie şi peste câteva zile fu chemată la securitate, unde un ofiţer îi dădu o hârtie bătută la maşină prin care se menţiona că Ana Stepanovna Lambu, fiica lui ... şi a ... pleacă la spitalul de ochi, unde va fi la dispoziţia conducerii spitalului. Actul era ştampilat şi avea iscălitura lui Ziamenski. Acum totul era în ordine, aşadar ea putea pleca să se intereseze de soarta scumpilor ei copii. Era fericită... Se uita la adeverinţă şi nu-i venea să creadă...

Dar se punea problema banilor. Cu ce să plătească drumul? Se gândea să-şi vândă verigheta, dar îi venea greu să se despartă de ea. Avea impresia că prin aceasta îşi înşală soţul. Şi apoi, undeva, în adâncul sufletului ei, îi era teamă că gestul ei ar putea să fie de rău augur, însă altă cale de a obţine banii nu exista... Aşa că, cu toată părerea de rău, n-avea altă soluţie. Cu banii astfel primiţi îşi cumpără un bilet de clasa II-a până la Odessa.

După o şedere de aproape şase ani aici, părăsea Siberia...

*

[1] Dovadă

Ajunse la Sverdlovsk, nod important de cale ferată. Aici se urcă în tren. Vis-à-vis de ea, o femeie la vreo 50 de ani; era îmbrăcată toată în negru şi avea cu ea o mică valiză de carton, veche şi boţită. Cu toate că era îmbrăcată sărăcăcios, faţa ei arăta oarecare distincţie, dar şi o adâncă suferinţă. Avea o privire pierdută şi din când în când plângea mocnit. Se uita uneori la Ana cu o privire întrebătoare, ca apoi să-şi plece fruntea. După un timp de la plecarea trenului, simţind nevoia să împărtăşească cuiva suferinţa ei, îi spuse Anei:

— Doamne, ce nenorocire a căzut pe capul meu! Nimănui nu i s-a întâmplat o nenorocire mai mare ca a mea!

— Liniştiţi-vă, îi spuse Ana. Cu toţii avem supărări; uneori foarte mari...

— Nimeni nu poate să aibă o supărare mai mare ca a mea! Doamne, ce suferinţă! şi începu să plângă.

Ana o mângâie uşor pe cap, compătimind-o. După un timp, femeia se mai linişti şi-i povesti Anei nenorocirea ei.

— Soţul meu era vânător. De doi ani locuia la Tomsk. Tot ce vâna dădea statului, primind pentru fiecare animai o anumită sumă. Nu câştiga rău şi ne trimitea şi nouă, acasă, o parte din câştigul lui. La Tomsk avea o iubită; o tânără. Ştiam, dar nu-l condamnam. Care bărbat, fiind singur, n-are o iubită? Fiul nostru, terminând armata, se duse la el. Soţul îşi luă iubita şi împrenă cu fiul nostru se duseseră la restaurant să-l sărbătorească; nu se văzuseră de peste doi ani. Băiatul o invită la dans pe iubita soţului. Lui i se păru că dansează prea pătimaş; poate că şi dansau, ca tinerii. Şi atunci, soţul meu, cuprins de gelozie şi fiind şi beat, luă arma şi trase în el, omorându-l. Uite, mi-am pierdut băiatul, iar pe soţul meu l-au condamnat la muncă silnică pe viaţă. Nu poate exista o durere mai mare ca a mea!...

Ana rămase zguduită de această mărturisire. Oare până unde poate duce această simplicitate extremă şi această abrutizare a vieţii? Această beţie, în care se afundă tot mai mult cei de aici?

Durerea acestei femei era cumplită. Dar oare durerea ei era mai mică? Poate oare cineva să spună că suferinţa lui este cea mai mare? Suferinţa – spre deosebire de

compasiune – este singulară; proprie fiecărui individ. Iar profunzimea unei suferinţe nu se poate împărtăşi. Poţi, oare, se gândea Ana, să faci ca cineva să înţeleagă durerea ta când pierzi un copil? Căci numai cel ce-a fost lovit de asemenea nenorocire poate înţelege cât de nemărginită este această suferinţă. Ana citise undeva, că pentru cei cu adevărat aleşi durerea devine, cu timpul, o sărbătoare. Simplă figură de stil, deoarece adevărata durere nu dispare şi nici nu se topeşte... Cu timpul, însă, suferinţele, durerile pe care le purtăm, fac parte din însăşi existenţa noastră şi ne obişnuim cu ele.

Ana voia s-o liniştească pe femeia ce plângea înstăpânit în faţa ei, dar nu putu să-i vorbească despre propria ei durere. Era ca şi cum ar fi profanat-o. Se aplecă blajin asupra femeii şi, mângâind-o pe faţă, îi spuse:

— Trebuie să fii tare! Mai ai copii?

— Da, mai am o fată...

— Pentru ea, dar şi pentru dumneata, trebuie să fii tare! Şi pentru soţ, care a făcut ceva îngrozitor, dar care suferă acum enorm. Caută să fii tare!...

CAPITOLUL 36

Toamna, Teodor fu chemat din nou la administraţie unde i se spuse să se ducă la Vasiona Petrovna, care îi va transmite dispoziţiile necesare. Vasiona Petrovna îl anunţă că Trubaciov fusese condamnat şi trimis într-un lagăr, fiindcă-l prinseseră cu multe nereguli; prin falsificarea situaţiilor, îşi însuşea o parte din alimente, pe care le vindea în oraşul Ivdel, cu suprapreţ. Iar deportatul care-l înlocuise pe Teodor şi care, la ordinul lui Trubaciov, contrafăcuse tabelele, fusese mutat. Teodor bănuia că fusese împuşcat, fiindcă auzise că aşa se întâmplase cu un alt deportat pentru o „vină” asemănătoare.

La propunerea Vasionei Petrovna, Teodor urma să lucreze din nou la evidenţa materialelor, sub îndrumarea ei. Şi astfel reîncepu să muncească mai uşor. Într-o lume stăpânită de minciună şi necinste, cinstea lui, totuşi, îi folosise. Dar avusese şi şansa că această calitate a lui fusese apreciată de Vasiona Petrovna.



După câteva luni, apăru un nou deportat în clădirea administraţiei, om de serviciu. Ştergea praful, spăla perdelele şi closetul, veşnic murdar. Îl chema Ivan Matveevici Lozov; voinic, gras, o faţă distinsă de intelectual şi cu nişte ochi negri, plini de inteligenţă. Impresionau, când venise, mâinile sale frumoase şi îngrijite; mâini care, după un timp, se umpluseră de crăpături iar unghiile erau negre. Dar, cu toată munca umilă pe care o făcea şi cu toate că hainele i se rupseseră, comportarea, atitudinea îi rămăseseră ale unui veritabil intelectual. De fapt, el fusese membru al Academiei de Ştiinţe, membru al Comitetului Central, preşedinte la comisii. Deportat în lagărul de la Ivdel, ar fi trebuit să lucreze cot la cot cu ceilalţi deportaţi şi numai anumite relaţii ce-i mai

rămăseseră, făcuseră posibil să aibă această slujbă, totuşi de invidiat, aici. Evita să vorbească; din precauţie. Doar din când în când îi apărea în colţul buzelor un zâmbet uşor ironic.

Alături de alţi câţiva, Teodor şi Ivan Matveevici erau dintre puţinii deportaţi care, în această perioadă, lucrau în administraţie, fiind consideraţi un fel de paria. Ceea ce îi apropia pe cei doi, cu atât mai mult, cu cât amândoi lucrau în acelaşi loc.

Ivan Matveevici era obligat să vină la lucru la 6 dimineaţa, iar Teodor, la 7. Însă Teodor venea uneori mai devreme ca să facă faţă treburilor pe care le avea. Şi atunci, fiind singuri – cel puţin în biroul în care lucra Teodor – mai stăteau de vorbă.

*

— Ce viaţă am mai avut şi eu, începu odată să-i povestească Ivan Matveevici lui Teodor... Un veritabil roman. Când a venit revoluţia din 1917, eram tânăr şi plin de idealuri. Şi am îmbrăţişat comunismul cu tot sufletul. Părinţii mei, intelectuali, cu o situaţie materială solidă, conservatori prin concepţiile şi educaţia lor, erau înspăimântaţi de ideile mele politice. I-am părăsit şi m-am înscris în partidul bolşevic! Cu ai mei am rupt practic orice legătură şi, după câţiva ani, am aflat că fuseseră deportaţi şi că muriseră. M-a durut acest lucru, dar credeam în comunism şi, pe atunci, eram convins că pentru a învinge este nevoie de sacrificii din partea tuturor celor care cred în acest sistem; şi deci şi din partea mea.

— Nu te-ai înscris oare în partidul bolşevic pentru că simţeai că puterea va fi de partea lor?

— Nu. La început am fost sincer cu mine însumi. M-am înscris la partidul bolşevic, deoarece eram fascinat de Lenin; ca mulţi tineri de pe vremurile acelea. Apoi, a început lupta... Vezi, Teodor, pentru fiecare om viaţa e o aventură, uneori minunată, alteori îngrozitoare! Dur la noi, viaţa înseamnă o permanentă luptă pentru a nu pieri... Căci fiecare pas pe care-l faci contează. Unii tovarăşi cu care am pornit

împreună, încă de la început, au ajuns bine; unii chiar foarte bine. Mulţi însă au pierit pe drum... Mi-am dat seama că în lupta asta fără milă pentru a urca, riscam prea mult; căci aveam în mine o anumită cinste, pe care n-o puteam călca în picioare! Şi apoi originea mea socială nu era bună. Am început să studiez; să studiez cât mai mult, ca astfel să le fiu necesar. Dar n-am renunţat la activitatea politică, căci nu aveam voie să fac o asemenea eroare. Şi mărturisesc că prin asta puteam urca şi doream să urc! M-am ocupat de filosofie, de artă, de cultură, ajungând să fiu considerat, oarecum, o somitate. Am ajuns membru în Comitetul Central, membru al Academiei de ştiinţe, preşedinte a tot felul de comisii. Aveam o situaţie materială de invidiat de către omul de rând; mă bucuram de onoruri...

— Şi acum speli podelele pe jos!

— Da, pentru că am acordat prea multă atenţie preocupărilor mele ştiinţifice şi orgoliul meu mă îndemna să-mi expun cunoştinţele. Iar un coleg, din acelaşi domeniu, mai slab pregătit, dar mult mai tare politic – ca să scape de mine, m-a trimis aici. Aşa-i viaţa la noi! Niciodată nu poţi fi sigur de ce te aşteaptă!... Singurul lucru care mă doare, într-adevăr, este că mi-am lăsat familia de izbelişte. O vor duce greu din punct de vedere material, iar viitorul copiilor este pecetluit!

— Şi ai crezut sincer în cele ce-ai propovăduit şi cărora le-ai închinat, până a veni aici, întreaga activitate?

— La început, da. Mi se părea că comunismul este idealul unei societăţi. Dar treptat, treptat, cu cât intram mai adânc în activitatea politică şi cu cât cunoştinţele mele se dezvoltau, îmi dădeam tot mai mult seama că orice dogmă este nocivă; că nu poţi crede într-o ideologie în care totul este adevărat, deoarece nu poţi crea o structură, un sistem viabil, în care să nu existe cât de cât şi îndoieli...

— Este adevărat ceea ce spui, Ivan Matveevici, deoarece acceptarea unui adevăr absolut înseamnă, implicit, că nu pot exista şi alte adevăruri. Numai libertatea gândirii, contradicţia dintre idei pot să determine adevărul probabil. Pe când îngrădirea libertăţii de a gândi duce inevitabil la impunerea unor neadevăruri.

— La noi se susţin idei, se elaborează o întreagă teorie pentru a justifica o acţiune. În acest mod, ideologia a devenit o anexă a unor decizii arbitrare. Evoluţia noastră ca societate, chiar existenţa ei depinde, în mare măsură, de indicaţiile de sus. Apar astfel decizii bizare, cu o pregnantă tentă propagandistică, care duc la o situaţie neobişnuită, de extremă tensiune. Deciziile nebazate pe o cunoaştere a realităţii sunt greşite, iar erorile au dus la minciuni, care au devenit atotputernice.

— Dar cum este posibil ca ceva anacronic, o minciună atotcuprinzătoare să fie acceptată de zeci de milioane de oameni, să fie răspândită pe o suprafaţă imensă? Aşa ceva, gândind legic, este greu de acceptat, căci oamenii tind totdeauna spre adevăr...

— Din cauza unei organizări perfecte şi a unei discipline de fier! Disciplina se construieşte pe teamă! La noi, omul a devenit unealta unui mecanism complex, care vrea şi impune realizări grandioase şi care consumă energii enorme; dar rezultatul final este minor şi adesea inutil. Căci premisele sunt greşite...

— După mine, în regimul sovietic există ordine, dar o ordine falsă; şi orice ordine falsă impune dictatura. Iraţionalul a luat locul raţionalului, căci raţionalul n-are nevoie de violenţă pentru a se impune. Iar Stalin nu poate fi tolerant, deoarece asta înseamnă să-şi trădeze principiile pe care se sprijină.

— Aici este nenorocirea noastră! De a-l avea la conducere pe Stalin, un conducător crud, prea vanitos şi prea ambiţios. Vanitatea duce la acţiuni imprevizibile şi adesea eronate. Gloria lui Stalin se bazează pe suferinţa oamenilor; de cele mai multe ori, pe cadavrele lor. După mine, Stalin şi-a creat o piramidă faraonică; numai că piramida lui a fost zidită din cadavre.

Teodor tăcu auzind această afirmaţie atât de primejdioasă, dar care cuprindea în ea adevărul. Deoarece Stalin sacrificase mult prea multe vieţi pentru a fi stă pinul absolut al acestei ţări.

*

— Mă miră, Teodor, că eşti credincios, îi spuse într-o dimineaţă Ivan Matveevici. Tu, un om raţional şi care cunoşti, după câte mi-am dat seama, multe lucruri.

— Cunoaşterea nu aduce nimic în plus unui om; îi măreşte doar orgoliul. Dar nu-i asigură echilibrul interior. Din contră, oamenii care ştiu mai mult ca alţii, se frământă, de obicei, mai mult.

— Cu alte cuvinte, înseamnă că eşti împotriva cunoaşterii?

— Nu! Dar depinde dacă cunoaşterea poate să fie utilă ţie şi celor din jur. Dacă există condiţii ca ea să fie împărtăşită şi altora. Omul are nevoie de valori spirituale în care să creadă; ca viaţa să nu-i fie o povară. Să fie convins că toate aceste valori spirituale, inclusiv libertatea, nu sunt vorbe goale... Datorită minciunilor cu care suntem îndopaţi zilnic, orice dorinţă de adevărate valori se destramă. La ce ne foloseşte nouă, deportaţilor, faptul că ştim nişte lucruri?

— Dar noi suntem nişte izolaţi! Consideraţi asemenea unor leproşi; şi aici nimeni n-are nevoie de cunoştinţele noastre! Însă eu cred că omul este obligat să-şi impună lui însuşi felul lui de a fi; să caute – mai bine zis – propriul lui sens... Căci, altfel, pentru el dispare noţiunea de om pe care el îl reprezintă, indiferent de condiţiile mizerabile în care îşi duce viaţa. Noi, ca indivizi, nu suntem numai un rezultat al naturii, dar şi al voinţei noastre. A recurge la cunoaştere înseamnă, după părerea mea, a ne stăpâni şi a nu ne speria prea mult de vicisitudinile vieţii.

— Adevărata cunoaştere înseamnă libertatea spiritului. A şti cine este adevăratul stăpân al acestei lumi înseamnă să devii tu însuţi, din ce în ce, mai liber şi mai liber, chiar în cătuşe. Adevărata libertate nu poate fi impusă! Aici, îngrădiţi de ziduri, avem cu noi gândurile noastre, care nu ne pot fi luate. Dumnezeu i-a dăruit omului această capacitate de a fi stăpân pe firea lui. Şi nicio putere lumească nu poate smulge acest dar al Domnului. Prin gândire ne stăpânim şi ne este mai puţină frică de moarte...

— Nu mă convingi despre frica de moarte! Dorinţa de a trăi

este sădită în noi odată cu naşterea noastră şi ea nu ne părăseşte niciodată! Nu mă convingi nici despre existenţa lui Dumnezeu... Prostia şi înţelepciunea, răutatea şi bunătatea izvorăsc din interiorul omului; şi nu se datorează celui de sus. Omul are dorinţa de a crea tot ce este mai frumos şi bun; precum şi tăria ca, asemenea lui Sisif, să înceapă să clădească, din nou, în cazul în care tot ce-a fost curat a fost dărâmat. Dar în om există şi tendinţa contrară, de a distruge; în locul liniştii preferă zgomotul, în locul dragostei, ura, în locul blândeţii, răutatea. În om coexistă şi îngerul şi demonul; şi Abel şi Cain. Iar în toate acestea Dumnezeu n-are niciun amestec. Credinţa în Dumnezeu a izvorât din suferinţă, iar omul a suferit de când există... Totul în lume este întâmplător. Hazardul este acela care determină existenţa a tot ce este viu. Şi dacă vrem să avem un Dumnezeu, acesta este hazardul.

— Eşti necredincios din orgoliu şi din prea multă încredere în tine! Fiecare om caută să fie, nu aşa cum este el în realitate ci cum ar dori să fie! Te crezi, ca cei mai mulţi oameni, asemenea unui zeu. Te întreb dacă merită să te zbaţi în viaţă pentru a realiza un ţel, căruia să-i dedici toate forţele tale, toată mintea ta? Şi micile realizări, care sunt ca praful, te fac să crezi că eşti o fiinţă extraordinară! Aşa am crezut şi eu, înainte de a veni aici. Şi dumneata! Ai fost mare dregător; te bucurai de onoruri, de condiţii de viaţă deosebite. Şi unde ai ajuns! Fiindcă, aici, am înţeles cuvintele Eclesiastului *„haveil havulim havoil haveil”* – O, deşertăciune a deşertăciunilor, şi toate sunt deşertăciuni.

— În această privinţă, Teodore, ai dreptate. Totul este deşertăciune...

CAPITOLUL 37

După un drum lung, Ana ajunse la Odessa, cu o întârziere de peste o oră. Pentru ea, această călătorie parcă nu se mai termina; de sosirea la Odessa se lega toată speranţa de a afla ce-i cu copiii.

Coborând în gară, Ana fu cuprinsă de emoţie. Aici îl părăsise pe Alexandru când îi deportaseră. Pe străzile acestui oraş, pe care avea să le străbată, se plimbase el. Şi, datorită acestor gânduri, oraşul Odessa, pe care nu-l văzuse niciodată, îi devenea drag. De aici avea să încerce s-o pornească spre Basarabia, ca să dea de Dana. În sinea ei, Ana avea convingerea că avea să afle destule despre copiii ei; iar pe fata ei era sigură că avea s-o vadă... Şi la acest gând simţea că inima i se umple de bucurie.

Cu nădejdea în suflet, Ana se îndreptă spre Spitalul de ochi. La spital se adresă căpitanului NKVD-ist la care o trimisese Ziamenski, de unde fu apoi îndrumată la administraţie. Administratorul se uită la dovada eliberată de Ziamenski şi-i spuse:

— Înţeleg că ai fost deportată. Ştii că eşti supusă unui regim special, de control periodic...

— Da, ştiu, răspunse ea.

— Ce serviciu ai avut înainte de a fi deportată?

— Am fost educatoare...

— Bine. Avem nevoie de cineva care să le citească bolnavilor noştri; de asemenea, pe unii dintre ei să-i conduci la operă, la teatru. Ţin să spun că acest post nu este prevăzut în statul de funcţiuni al spitalului, aşa că nu avem cum să te plătim. Unii bolnavi mai pot răsplăti munca dumitale, dar – după câte ştiu – nu sunt mulţi.

— Îmi permit să vă întreb – interveni Ana – dacă mi se poate asigura o cameră sau măcar un pat.

— Da. Nu departe de spital este o clădire pentru cei

necăsătoriţi. Mai sunt paturi libere în camere de patru persoane pentru femei.

Şi aşa, de a doua zi, Ana începu să lucreze la spital. Munca nu era grea şi uneori părea chiar plăcută. Mergea cu doi-trei bolnavi la operă şi la teatru. Spectacolele de operă reîncepură să-i placă tot mai mult.

Bani nu avea. Nefiind oficial încadrată, nu avea nici dreptul să mănânce la cantină... Totuşi, la prânz, i se oferea câte o porţie de mâncare. Dimineaţa şi seara, uneori mânca, alteori nu. Faptul că era mai totdeauna flămândă n-o supăra prea mult pe Ana. Singurul ei gând erau copiii. Din primele zile le scrise rudelor ei şi rudelor lui Teodor din Basarabia, dar nu primi niciun răspuns. În Odessa, nu bănuia cum să dea de un fir. La operă şi la teatru întreba pe tinerii de-o vârstă cu Alexandru dacă ştiu ceva despre el. Cu toţii ridicau din umeri, spunând că nu-l cunoscuseră. Fusese la Gorsoviet, dar ei nu aveau nicio evidenţă, căci Alexandru era flotant. Nu ştia ce căi să urmeze ca să afle ceva despre copiii ei, cu atât mai mult cu cât la Institutul unde învăţase Alexandru, decanul facultăţii n-o primi. Uneori o apuca disperarea. Nutrise speranţe venind la Odessa că va da de urma copiilor ei! Se simţea pierdută, dezorientată, ca şi cum s-ar fi aflat într-un deşert, neştiind încotro s-o apuce. Uneori o apuca o slăbiciune teribilă, din cauza deznădejdii, dar şi din cauza foamei. Totuşi, îşi zicea ea, singura soluţie era să se ducă la decanul facultăţii şi prin el să ia legătură cu profesori sau colegi de-ai lui Alexandru. Se duse din nou la secretariatul facultăţii. De astă dată dădu peste o secretară în vârstă care, după ce-o ascultă, îi spuse:

— Decanul n-o să vă primească! Mă duc să-l rog pe prodecan...

Se întoarse după zece minute şi i se adresă zâmbind:

— Prodecanul vă va primi. Dar trebuie să aşteptaţi, căci acum este ocupat. Mă bucur că am putut să vă fiu de folos, căci şi eu am copii...

Ana stătu lângă uşa decanului două ore. Avea destulă răbdare; şi, apoi, era mulţumită că în sfârşit avea s-o primească cineva de la conducerea facultăţii şi să dea de un

fir...

Prodecanul, un om în vârstă, obosit, după ce-o ascultă atent, zise:

— După spusele dumneavoastră trebuie să fie vorba de profesorii Cosmovici şi Spiridonov... Am impresia că despre ei v-a relatat fiul în scrisorile lui. Profesorul de fizică Spiridonov nu mai este cadru didactic la noi... Pe tovarăşul profesor Cosmovici îl găsiţi la Cabinetul de marxism-leninism, zilnic între orele 9,00 şi 13,00.

Era deja ora 14, 30, deci nu-l mai putea găsi. Ana parcă nu mai avea răbdare; mai avea încă o zi de aşteptat! Toate speranţele ei atârnau de această întâlnire. A doua zi, cu aprobarea medicului de salon, la ora 11,00 plecă la institut. Mai mult alerga pe străzi. Intră în clădire şi, după ce află de la portar unde-i încăperea, urcă într-un suflet scările până la primul etaj şi iat-o în faţa uşii Cabinetului de marxism-leninism. Se opri, să-şi tragă sufletul şi să-şi aranjeze părul. Cuprinsă de emoţie, nu avu curajul să bată la uşă. Avea impresia că după atâţia ani de aşteptare ajunsese la o răspântie, de unde un drum o ducea către realizarea speranţelor ei, iar celălalt – nicăieri... Era neliniştea şi teama unei mari emoţii...

Bătu în sfârşit timid la uşă şi, auzind o voce, intră. Era o cameră strâmtă, ocupată, în mare parte, de o bibliotecă în care singurele cărţi erau operele celor patru învăţători ai comunismului, Marx, Engels, Lenin şi Stalin. Într-un colţ, un birou mic, în faţa căruia aşezat era profesorul Cosmovici.

Cosmovici o pofti să stea şi apoi i se adresă:

— Vă ascult...

Cu voce tremurândă, pe care nu şi-o putea stăpâni, Ana îi explică de ce venise.

— L-am avut student pe fiul dumneavoastră, continuă profesorul. Despre el ştiu mai puţin. L-a cunoscut nora mea, care vă poate spune mai multe. Dacă doriţi, pot s-o rog să vă întâlniţi mâine, la ora 17, aici, în biroul meu.

— Vă mulţumesc! răspunse Ana.

Avea, aşadar, să mai aştepte o zi. Doamne, de câte ori se gândise, în aceşti ani, cuprinsă când de speranţe, când de

deznădejde, la clipa când avea să-şi vadă copiii sau măcar să afle ceva despre ei. De emoţie nu se putea concentra, iar la spital o bătrână, acră şi ursuză, ţipă la ea că nu-i atentă când îi citeşte...

În sfârşit, la ora 17, bătu la uşa Cabinetului de Marxism-leninism. Îi deschise o tânără zveltă, cu ochi mari şi cu faţa uşor ciupită de vărsat. În cameră nu era altcineva.

— Eu sunt Nataşa... Îmi pare nespus de bine să vă cunosc! L-am cunoscut pe Alexandru şi pot spune că am fost prieteni buni...

Ana simţi, deodată, că este gata să leşine. În sfârşit, avea să afle ceva... Făcu câţiva paşi şi se aşeză pe un scaun, căci avea impresia că n-ar fi avut destulă tărie să stea în picioare. După un timp şopti:

— Iertaţi-mă, m-a cuprins emoţia... Aşteptam de câţiva ani această clipă...

— Vă înţeleg. Vă rog mult, liniştiţi-vă!...

— M-am liniştit... Sunt emoţionată şi pentru că ştiu despre dumneavoastră din scrisorile lui Alexandru. Ce ştiţi despre fiul meu?

Nataşa tăcea. Îi venea greu să-i spună adevărul.

— Ce-i, ce-i cu Alexandru? izbucni Ana, năpădită de o spaimă teribilă.

— A murit de dizenterie, în braţele mele... răspunse Nataşa şi începu să plângă.

— Nu se poate! strigă deznădăjduită Ana. Cu ce-a greşit băiatul meu, atât de bun şi de cinstit, ca să-i fie destinul atât de crud?! Şi de ce am fost noi pedepsiţi atât de rău? Doamne, cu ce-am greşit, oare? Şi începu şi ea să plângă în hohote...

O nespusă milă pentru fiul ei îi inundă sufletul. O durere fără seamăn îi încrâncenă inima. Nataşa se apropie şi, luându-o de după umăr, încercă s-o liniştească. Dar Ana nu suporta compătimirea. Căci simţea că nimeni n-are dreptul să se amestece în durerea ei, ci doar Teodor sau Dana. Era durerea numai a lor. Dana – toate speranţele Anei se îndreptară, acum, spre Dana. Mai mult ca oricând, tânjea s-o strângă în braţe pe scumpa ei fetiţă. O privi pe Nataşa şi-i spuse cu voce hotărâtă:

— Vreau să plec în Basarabia, să aflu ce-i cu fetiţa mea! Fiind deportată, n-am voie să plec din Odessa fără aprobare! Puteţi să mă ajutaţi cumva?

— Voi face tot ce-mi stă în putinţă! Sunt secretar cu probleme profesionale ale Komsomolului din oraşul Odessa şi pot rezolva unele probleme. Veniţi aici poimâine, pe la ora 13...

— Îţi mulţumesc din toată inima Nataşa, adăugă Ana şi plecă, cu sufletul greu. Nu voia să vadă pe nimeni... Şi-i venea greu să se ducă acasă. Rătăci pe străzi, fără să-şi dea seama pe unde umblă, întrebându-se obsesiv de ce oare această nemărginită nenorocire...

Ajunse târziu acasă. De dormit nu era în stare, neputând accepta că-l pierduse pe scumpul ei fiu. Gândurile ei se opreau la singura speranţă ce-i rămăsese, de a o găsi pe Dana... O speranţă ce-o făcea să îndure prezentul cu resemnare...

*

Peste două zile se întâlni cu Nataşa, care-i dădu aprobare de plecare în Basarabia. Ana o sărută şi ieşi precipitată să se pregătească de drum. În sufletul ei nădejdea revederii fetiţei creştea. Era cuprinsă de o duioşie imensă la gândul că avea s-o revadă. După atâţia ani de aşteptare şi fără nicio veste. Dar, în acelaşi timp, pe Ana o cuprindea şi spaima. Căci semnele speranţei sunt însoţite, întotdeauna, de semnele îndoielii. Putea oare să aibă certitudinea că va fi, într-adevăr, aşa cum spera şi cum dorea? Cine o putea asigura de acest lucru? Soarta? Dar soarta n-are ochi de văzut şi nici urechi de auzit suferinţa şi plânsul oamenilor! Îndoielile începeau să-i întunece speranţa. Căci îşi dădea seama că certitudinea nu poate să apară doar din dialogul cu destinul sau cu tine însuţi. Doar timpul, când vine împlinirea faptelor, poate aduce siguranţa...

Ana simţea că nu mai are răbdare...

*

Peste două zile era în Chişinău, iar în dimineaţa zilei următoare cobora la gara Basarabeasca. De aici luă o căruţă ca s-o ducă la Ceadâr-Lunga.

Apropiindu-se de oraşul copilăriei ei, Ana avea senzaţie că pluteşte între vis şi realitate; realitatea – ceea ce fusese, visul – ceea ce avea să fie. Şi-aducea aminte de noaptea când îi ridicaseră; şi acum, după ce trecuseră ani, era cuprinsă de spaimă şi de durere adâncă... Căci noaptea aceea fusese preludiul tuturor suferinţelor familiei lor. Se gândea că-şi lăsase copiii şi că între timp venise războiul cu toate răsturnările pe care le adusese în viaţa tuturor, răsturnări de care nu scăpase nimeni. Se gândea la toţi aceşti ani de imensă mizerie şi umilinţă, petrecuţi în Siberia, ani de necontenită teamă şi suferinţă. Aceasta era realitatea, mult prea îngrozitoare pentru a putea fi exprimată în cuvinte. Visul în care se topea toată suferinţa ei, toate gândurile întunecate care o măcinaseră atâţia ani, cu speranţa, la care nu putea renunţa, că avea să-şi regăsească copiii; şi care, în mare parte, se spulberase. Îi mai rămăsese acum doar bucuria că avea s-o revadă pe fata ei.



Căruţa înainta încet pe drumurile bătătorite şi pline de praf atât de cunoscute Anei din anii copilăriei şi tinereţii ei. Se simţea cuprinsă de o tainică şi imensă emoţie, dar şi de o teribilă teamă. Niciodată, până acum, aşteptarea nu i se păruse atât de grea.

Iată, intrase în Ceadâr-Lunga. Mai avea puţin şi urma să ajungă poate s-o vadă pe micuţa ei Dana. De nerăbdare, strânse lemnul căruţei până la durere. Oare ea, care fusese dusă acolo, în Siberia cea îngrozitoare, se întorsese aievea aici, în casa copilăriei ei? Ca s-o revadă pe scumpa ei fetiţă... Căci nu concepea să n-o găsească! Iar destinul ei, care o supusese la atâtea grele încercări, îi arată oare acum faţa sa cea bună? Când se apropie de poarta locuinţei nu mai avu răbdare, sări din căruţă, gata să cadă jos şi o luă fuga spre casă. Ajunse la uşă şi începu să bată cu nerăbdare. Ieşi Elena,

nepoata din partea soră-sii. Când o văzu, Ana se repezi cu întrebările, fără măcar să apuce să-i spună măcar bună ziua:

— Spune-mi, unde este Dana?

Elena se uită la Ana speriată, neştiind cum şi ce să-i spună şi, după un moment de tăcere, murmură:

— Dana a murit încă în 1941, de tifos exantematic, împreună cu fratele meu, Victor. Oh, tanti, ce nenorocire!...

Şi pe faţa delicată a Elenei şiroiră lacrimi.

Ana privi câteva clipe cu ochii plini de groază la Elena şi leşină. Elena, speriată, o chemă pe mamă-sa, Elizabeta, care stătea culcată pe pat fiind suferindă, şi împreună o duseră pe Ana în cameră. Când îşi reveni, privi plină de ură. Ura împotriva acestei lumi, a sorţii atât de nedrepte, împotriva acestui regim care-i adusese familiei ei, şi atâtor altor familii, numai nenorociri. Se sculă şi spuse cu o voce de nerecunoscut:

— Mă duc la mormântul fetiţei mele...

— Tanti, te conduc eu, sări Elena.

La mormânt, Ana nu se mai putu stăpâni. Căzu în genunchi şi începu să plângă în hohote... Până a veni aici nu-i venea să creadă că, după ce-l pierduse pe Alexandru, o putuse pierde şi pe fetiţa ei, atât de plină de viaţă, atât de gingaşă şi sensibilă... Ştia că ceea ce gândea este absurd şi, totuşi, în adâncul sufletului, nu se putea împăca cu această idee. Prea i se părea monstruos, prea nedrept ca să se resemneze şi cu moartea Danei. Dar aici, în faţa mormântului ei, realiză că iluziile nu pot să mintă. Realitatea era prea dură şi prea evidentă ca să se amăgească.

Întorcându-se acasă, Ana o întrebă pe Elena în ce cameră stătuse Dana. Elena o duse în cameră, spunându-i:

— A dormit aici, cu mine, şi aici a fost patul ei.

— Nu te superi dacă mă laşi niţel singură... Vreau pentru câteva clipe să fiu numai eu în camera în care a trăit ultimele zile fetiţa mea.

După plecarea Elenei, Ana închise uşa şi se aşeză pe patul Danei şi începu să mângâie pătura, plângând în tăcere. Prin minte îi treceau scene din viaţa copiilor ei, scene fără legătură între ele, dar care întregeau imaginea băiatului şi a

fetei; şi doar acum îşi dădea seama, mai profund şi mai deplin ca înainte, că avusese copii minunaţi, cum puţini pot fi. Îşi dădea seama de dragostea ei de mamă şi de imensa ei durere. Şi, mai ales, de faptul că numai cine a trecut prin aşa ceva poate să simtă abisul de necuprins a durerii...

Ridicând ochii, văzu în colţul camerei o icoană. O icoană veche, pe care mama ei o primise în dar când se măritase de la părinţii ei. Icoana o înfăţişa pe Maica Domnului cu Iisus în braţe, fiind pictate numai feţele şi mâinile lor, iar restul acoperit cu argint aurit. În colţurile de jos ale icoanei erau imitaţii din parafină de flori de lămâiţă. Când era mică, se uita cu evlavie la icoană, auzise de la părinţii ei că este veche şi sfântă.

Uitându-se acum la icoană, pe Ana o cuprinse revolta. De ce fusese pedepsită atât de crunt? Şi mai ales de ce fuseseră pedepsiţi copiii ei nevinovaţi? Cu ce greşise oare Alexandru, un băiat atât de corect şi de bun şi cu ce greşise Dana, fata atât de curată sufleteşte, atât de cinstită, ca să moară amândoi în floarea vârstei? De ce admisese toate acestea Dumnezeu cel atotputernic şi milostiv? Icoana i se părea o sfidare a durerii ei; căci acum pentru ea Dumnezeu murise.

Se ridică din pat şi ieşi din cameră s-o caute pe Elena. Văzând-o, îi spuse:

— Elena, aş dori ea noaptea să dorm în altă cameră...

— Vei dormi în camera lui Victor. Eşti de acord?

— Da, îi răspunse Ana...

Ana nu voia să-i spună Elenei că nu putea concepe să doarmă în patul fetiţei ei... I se părea un sacrilegiu; putea să stea pe el, să-l mlângâie, dar nu să doarmă... îi venea greu să doarmă în camera în care, probabil, fetiţa, simţind cum se pierde, se ruga să scape cu viaţă.

În fiecare zi, cât stătu la Ceadâr-Lunga, se ducea la mormântul Danei şi stătea acolo nemişcată ore întregi. Aşa se simţea mai aproape de fetiţa ei. Ducea zilnic flori, căci ştia că ei îi plăcuseră mult florile.

Moartea copiilor o schimbă mult pe Ana. Deveni mai tăcută şi mai singuratică. Avea impresia că nu are nicio dorinţă şi tot ce făcea era din pură obişnuinţă. Vorbea din când în când cu

Elena. Îi făcea plăcere să se uite la faţa ei cu trăsături fine, delicate, încadrată de un păr blond, uşor ondulat. Nu semăna cu fiica ei şi totuşi, îi aducea aminte de ea. Căci la moartea ei, Dana avea cam aceeaşi vârstă cu cea de acum a Elenei. Amândouă erau delicate; numai că fata ei era mai plină de viaţă, mai exuberantă, pe când Elena mai rezervată. Şi, apoi, de câte ori veniseră la Ceadâr-Lunga, copiii ei se jucaseră cu Elena. Ana se bucura de prezenţa Elenei, îi mai alina sfâşietoarea durere, dar imaginea copiilor devenea tot mai prezentă. De fapt, Ana, dorea să sufere, căci această suferinţă o apropia de morţii ei dragi.

Cu Elisabeta, sora ei, vorbea puţin. Aceasta căuta mereu s-o compătimească dar Ana nu dorea să fie compătimită. Era durerea ei şi nu voia s-o împartă eu alţii; ci doar cu Teodor, dar el era departe.

De la Elisabeta află că şi mama lor murise de doi ani de zile. O iubea mult pe mama ei şi se înţeleseseră întotdeauna tine. Şi cu toate acestea, durerea pricinuită de pierderea mamei ei nu era atât de puternică pe cât ar fi crezut. Durerea pricinuită de moartea copiilor era prea mare ca să mai încapă o altă durere...

Sosi timpul plecării. Îi venea greu să plece, căci i se părea că o părăseşte pe fetiţa ei, ca şi cum ar fi fost vie. N-avea, însă, ce să facă; trebuia să plece pentru că n-avea de ales... În ziua aceea se duse la cimitir şi stătu acolo până în ultima clipă. Plecă lăsând o parte din sufletul ei la mormântul fetei...

CAPITOLUL 38

Teodor ştia că se apropie şapte ani de când fusese adus aici şi nimeni nu-l anunţa nimic. În toţi aceşti ani se întreba dacă va supravieţui şi aştepta această clipă ca pe o supremă izbăvire, la care uneori îi era şi frică să se gândească. Iar acum, iată, niciun semn care să-i confirme şi aşteptările. Începu să se îngrijoreze... Era oare posibil să nu-i dea drumul, după ce trecuse prin ceea ce trecuse? Era convins că încă un an nu va mai rezista; din cauza foametei. Căci foametea bântuia pe tot cuprinsul Uniunii Sovietice. Iar lor, din această cauză, li se redusese raţia de pâine la jumătate; restul mâncării – o zeamă rară – nu conta...

Oamenii mureau în fiecare zi cu zecile. Şi el era numai piele şi os. Orice efort îl obosea teribil. Doamne – medita – numai să nu-i prelungească şederea! Dar ştia că de la ei te poţi aştepta la orice... Era cuprins de spaimă, fiindcă bănuia că dacă nu-i dau drumul acum nu se ştie cât va mai sta...

În dimineaţa zilei de 10 iulie, se sculă mai tulburat ca oricând; era 10 iulie 1948. Ziua de naştere a Anei; de altfel, nu dormise toată noaptea. Se duse la lucru, să taie lemne. Cum numărul morţilor era prea mare, iar planul trebuia îndeplinit, îi puseseră să muncească la pădure, de trei ori pe săptămână, şi pe cei câţiva deportaţi care, ca şi el, lucrau pe lângă administraţie.

Teodor se apucă de lucru. Trebuia să depună eforturi mari ca să poată munci, mâinile şi picioarele îi tremurau: era prea slăbit. Îşi dădea seama că nu trebuie să se piardă cu firea; că trebuie să aibă răbdare şi să spere... Căci răbdarea şi speranţa se nasc din durere, dreptate şi raţiune; iar el dreptate şi durere avea din plin. Şi cu gândul la toate acestea, începu să lucreze cu şi mai multă îndârjire. La un moment dat, însă, căzu brusc, pierzându-şi cunoştinţa. Îl cuprinsese o criză comițială puternică, avea asemenea stări,

din când în când, în urma loviturii primite la cap. Unii deportaţi, de abia aduşi, şi care nu ştiau de crizele lui, nici că nu aveau dreptul să întrerupă lucrul, voiră să se apropie ca să-l ajute, când, deodată, auziră vocea poruncitoare a supraveghetorului:

— Vedeţi-vă de treaba voastră, mama voastră de puturoşi!!

După un timp, Teodor îşi reveni. La început, nu-şi dădu seama ce-i cu el... Uitându-se în jur, îi văzu pe oameni muncind... Se sculă grăbit şi luă toporul să taie lemne, când auzi vocea rea a supraveghetorului:

— Ce, ai înviat? Noi ne pregăteam să-ţi cântăm prohodul!

Şi se îndepărtă, râzând sarcastic.

Teodor tăcu, continuând să lucreze.

Veni ora prânzului. Teodor se aşeză pe un buştean şi începu să-şi mănânce încet bucata de pâine, când se apropie de el supraveghetorul şi-i spuse:

— Te cheamă la administraţie! Vezi că poate te decorează!

La auzul acestei veşti, Teodor se bucură şi se sperie, în acelaşi timp. Bucuria că aşteptarea şi speranţele din ultimul timp aveau să se împlinească, dar şi spaima că totul putea fi în van. Se îndreptă, grăbit şi gâfâind, spre administraţie. Ajungând aici se duse mai întâi în biroul unde lucra, însă Vasiona Petrovna îi spuse, cu vocea ei – ca de obicei – calmă şi liniştitoare: „Te cheamă adjunctul comandantului[41].

De acesta se temeau, dar Teodor ştia că n-are ce face. Şi ca în orice situaţie grea, gândul lui se îndreptă spre Dumnezeu; şi în sinea lui se rugă.

Intrând în biroul adjunctului comandantului, abia îl auzi pe acesta întrebându-l:

— De ce ai venit aici?

Vocea îi era, ca de obicei, severă, poruncitoare.

— Mi s-a dat ordin să vin la dumneavoastră! răspunse, bâlbâindu-se, Teodor.

— Cine eşti?

— Numărul 1351.

— A, da. Cetăţene Lambu (era prima dată când cineva i se adresa aşa în lagăr, de mâine eşti eliberat, căci ţi-ai ispăşit

pedeapsa pentru faptele tale. Mâine dimineaţa, să te prezinţi la secretariat, să-ţi dea un bilet de tren şi apoi la magazie, să-ţi iei lucrurile. Iată aci dovada eliberării tale, cu care te vei duce la Comandamentul NKVD din Kustanai şi acolo ţi se va spune unde vei locui şi ce vei face. Şi vezi, de acum înainte, să nu mai unelteşti împotriva Statului Sovietic, că te mănâncă gaia!

Teodor luă, tremurând, dovada bătută la maşină pe o hârtie proastă, iscălită şi ştampilată. În sfârşit, sosise clipa cea mare! Îl inundă o bucurie imensă. Şi aici, în faţa adjunctului comandantului, ar fi dorit să-şi facă semnul crucii şi să-i mulţumească Domnului, dar n-avu curajul. De cum ieşi din birou, se întoarse cu faţa spre răsărit şi, făcându-şi semnul crucii, îi mulţumi lui Dumnezeu.

De aici se duse la lucru; nu avea voie să lipsească. Cu atât mai mult cu cât îşi reaminti cazul unui deportat de acum doi ani. Primise şi el adeverinţa de eliberare şi, în loc să se ducă la lucru, se dusese în baracă să se întindă pe pat; este adevărat că nimeni nu-l avertizase că trebuia să-şi continue activitatea. A doua zi fusese chemat la adjunctul comandantului, care-i spusese aspru că gestul lui este considerat ca un act de nesupunere şi că din cauza asta mai primise un an de detenţie în lagăr.

Şi acest deportat, de obicei atât de tăcut şi de reţinut, nu se putuse abţine şi strigase:

— Dar nu este drept! Sunt liber! De ani de zile aştept ziua aceasta! Vă bateţi joc de noi!...

A doua zi i se comunicase că închisoarea i se prelungise cu încă cinci ani. Pentru ca atât el, cât şi ceilalţi deportaţi să ştie ce înseamnă disciplina sovietică! Iar el, încă în primul an, murise. Într-adevăr, cu disciplina stalinistă nu se putea nimeni juca!...

Seara când se culcase şi rămăsese singur cu gândurile sale, Teodor se lăsă în voia bucuriei. Ştia că cei din dormitor îl pizmuiau. Şi aveau de ce... Doamne, se întreba, câţi dintre ei aveau să se bucure de o zi ca aceasta a lui! Doar câţiva; număraţi de degete. Şi atunci îi apăru în minte, cu toată limpezimea, grozăvia anilor petrecuţi aici. Îl inundă un

sentiment de milă pentru cei ce rămâneau. Pentru prima dată. Deoarece la deportaţi sentimentul milei faţă de altul dispăruse cu desăvârşire.

A doua zi, dimineaţa, când se prezentă la administraţie, fu condus de un supraveghetor la magazie; avea în mână nu registru, în care erau trecute lucrurile pe care le depusese când venise aici. I se dădură toate înapoi, chiar şi ceasul lui, valoros. Căci la Ivdel, ca şi în celelalte lagăre, se ţinea o evidenţă strictă a deportaţilor veniţi, a celor morţi şi a celor care plecau, după ce-şi ispăşiseră pedeapsa. Neobişnuită era etica regimului stalinist! Că mureau aici în lagăr, zilnic, zeci şi sute de oameni, nu conta... dar când să întoarcă lucrurile celor rămaşi în viaţă, erau principiali! După cum li se părea corect să-şi însuşească lucrurile celor ce mureau aici – şi care erau, de departe – cei mai mulţi.

Teodor se întoarse în baracă cu pachetul plin de lucrurile sale. Era prima zi când nu lucra. Se spălă şi se rase. Ca marea majoritate a deportaţilor îşi lăsase barbă. Doar părul şi-l mai tăia din când în când. Barba, cu multe fire albe, îi dădea înfăţişare de patriarh. Şi unii deportaţi, ştiindu-l credincios, credeau că mai înainte fusese preot.

După ce se îmbrăcă cu hainele lui, cu miros de mucegai şi dezinfectant, se uită în oglindă. I se păru că-l priveşte un om străin. Faţa-i slăbită, cu multe zbârcituri, semăna prea puţin cu chipul pe care şi-l ştia dinaintea deportării. Iar hainele atârnau pe el ca pe o sperietoare.

În picioare n-avea nimic. Se obişnuise ca în timpul verii, şi o bună parte din toamnă şi primăvară, să umble desculţ, aşa cum umblau, de altfel, mai toţi deportaţii. Încălţările improvizate din ziare şi din coaja copacilor, erau prea incomode ca să le folosească în zile mai călduroase.

Din restul lucrurilor făcu un pachet învelit în ziare şi legat cu sfoară şi se duse spre poarta de ieşire. Nu voia să se uite înapoi, dar simţea, în spatele său, prezenţa tristă a celor câţiva deportaţi ce se învârteau prin curte şi care îl urmăreau cum pleacă. Părăsea, în sfârşit, acest iad; mult prea îngrozitor! La poartă arătă dovada de eliberare. De altfel, cei doi NKVD-işti, care păzeau, fuseseră înştiinţaţi, încă cu o zi

înainte, de faptul că Teodor fusese eliberat. Văzându-i, el se temu. Teama pe care nu putea să şi-o stăpânească atunci când vedea un NKVD-ist. În sfârşit, uşa grea, masivă a porţii fu deschisă şi Teodor se pomeni dincolo de lagăr. Era, într-adevăr, liber!... Şi aici, lângă porţile înalte ale lagărului, căzu în genunchi şi se rugă cu ardoare Domnului. Ca să-i mulţumească pentru că-l ajutase să supravieţuiască şi să-l roage ca familia lui să fie din nou unită. „Doamne, ce fericire imensă când aveau să fie din nou, cu toţii, împreună! „Mă închin smerit ţie, Doamne, ca să-ţi arăt recunoştinţa mea de veci... Ţie, Doamne, îţi datorez salvarea mea... M-ai pus la grele încercări, căci am fost un păcătos, necrezând în Tine, Doamne; dar în nemărginita ta bunătate m-ai salvat...”

Teodor era cutremurat nu numai că supravieţuise, dar şi pentru că fusese unul dintre cei aleşi de Dumnezeu. Căci dintre toţi basarabenii şi bucovinenii, care fuseseră deportaţi în noaptea de 13 spre 14 iunie 1941, aflase că rămăseseră în viaţă doar o zecime... Lacrimi de recunoştinţă îi curgeau pe obraz şi-i picurau pe mâinile sprijinite de pământ. După ce sărută pământul, se ridică şi porni spre gară...



În lagăr nu exista prietenie între oameni. Fiecare se gândea numai la el, închizându-se în sine şi izolându-se de alţii. Iar Teodor care toată viaţa lui fusese un singuratic, aici se însingurase şi mai mult. Nu vorbea cu nimeni. Doar cu Lozov mai stătuse de vorbă într-un timp; dar şi acesta murise în urma unui infarct. Îl găsiseră deja rece, cu obrazul lipit de closetul turcesc... Trist sfârşit pentru un fost demnitar de stat...

De fiecare dată când pleci dintr-un loc, unde ai stat câţiva ani, laşi o parte din sufletul, tău. Căci ai suferit şi te-ai bucurat împreună cu cei cu care ai trăit în acei ani. Dar la părăsirea unui lagăr unde suferinţa şi mizeria erau prea mari ca plecând de acolo să nu te gândeşti decât la un singur lucru: să te îndepărtezi cât mai mult de acest loc şi să încerci să uiţi cât mai repede tot ce-a fost, sufletul rămânea

insensibil.

Teodor pleca fără să se gândească la tovarăşii lui de suferinţă. De rugat însă se rugă pentru toţi.

*

Mâncând câte o bucată de pâine, pe care o obţinuse în schimbul unei cămăşi de-a lui, Teodor, după patru zile de mers cu trenul, ajunse la Kuştanai. De la gară se duse la Comandamentul securităţii, cu aceeaşi teamă teribilă; teama că s-ar putea ca din nou să-l aresteze şi să-l trimită în iad. Aici fu condus la un căpitan care, după ce se uită într-un registru, îi spuse cu o voce rece, dură:

— Cetăţene, vă veţi prezenta la Inspectoratul şcolar din oraş! Ei vă vor spune unde veţi fi repartizat să lucraţi, însă, vă avertizez că nu aveţi voie să părăsiţi comuna unde veţi lucra decât cu aprobarea scrisă a unităţii NKVD de acolo.

Spunând acestea, căpitanul luă un formular tip pe care făcu nişte adnotări.

— Această notă o veţi prezenta la Inspectoratul şcolar!

La Inspectoratul şcolar fu îndrumat la un şef de birou, un om în vârstă, care-i spuse:

— Veţi fi învăţător în comuna Borovskoie, la vreo 100 de kilometri nord de oraş. Vă recomand să lucraţi atent şi bine! Activitatea dumneavoastră va fi supravegheată şi controlată în primul rând de organele securităţii. Sper că o s-o duceţi bine... Comuna nu este mare, dar bună. Şi-i zâmbi. Era primul zâmbet pe care Teodor îl vedea după mulţi ani. Şi înţelese din nou ce adâncă semnificaţie poate avea un zâmbet.

— V-aş întreba cum aş putea ajunge acolo...

— În piaţa oraşului sunt camioane care aduc alimente din comune. Azi sau cel târziu mâine trebuie să fie un camion şi din Borovskoie.

Teodor mulţumi şi se duse spre piaţă, pe care o găsi întrebând când pe unul când pe altul. Nu-i venea să creadă că poate umbla liber prin oraş şi vorbi cu trecătorii de pe stradă. I se părea straniu şi neobişnuit de plăcut.

În piaţă avu şansa să găsească nu camion care pleca chiar

în seara aceea la Borovskoie. Când îl întrebă pe şofer – un kazah care vorbea cam stâlcit limba rusă – cât îl costă, căci ştia că n-are niciun ban, acesta îi răspunse surprinzător:

— Ne socotim la noi în comună! Nu-i grabă...

Ceea ce-l linişti pe Teodor.

Plecară după vreo trei ore. În camion mai erau călători, cei mai mulţi kazahi. Se uitau curioşi la Teodor, cu hainele lui din stofă mult prea bună şi mult preaj largi, dar care contrastau cu goliciunea picioarelor. La un moment dat, unul mai în vârstă îl întrebă:

— Dar cu ce ocazie plecaţi la Borovskoie?

— Sunt învăţător.

— A, asta-i bine. Avem nevoie de învăţător...

Şi cu aceasta discuţia lor se şi încheie, căci intuiră că nu-i prea vorbăreţ...

Începu să înnopteze. Întunericul se lăsa tot mai jos, acoperind întinsul câmpiei. Iar sus, pe bolta cerului, stelele erau puzderie.

Privind imensitatea cerului pe care strălucea licărirea stelelor, Teodor simţi o uşurare imensă. Era, din nou, om şi nu o otreapă, un nimic, o cifră din lagărul de la Ivdel. Ce mult înseamnă să-ţi dai seama că eşti cu adevărat om! Şi apoi el avusese şansa ca acolo să scape cu viaţă; unul dintre cei puţini... Se simţea asemenea unui zeu. Deasupra tuturor. Aproape de stele, care-i păreau că strălucesc anume pentru el, pentru a sărbători bucuria lui. Şi dintr-odată realiză că aceste gânduri îl purtaseră prea departe. Cum fusese posibil să-i vină în minte asemenea idei când, acolo, la Ivdel, şi în multe alte lagăre, suferă atâţia şi atâţia nenorociţi şi când el însuşi a simţit cât de adâncă poate fi suferinţa umană! Şi, mai ales, când încă suferă Ana lui şi scumpii lui copii, rămaşi de izbelişte! Încercă să se roage: „Doamne, miluieşte-mă pe mine păcătosul, cuprins de patima îngâmfării! Marile dureri ca şi marile bucurii pot să-ţi tulbure mintea, cum pentru moment, mi s-a tulburat şi mie. Iar eu, Doamne, nu sunt decât un om, cu păcatele mele, care vrea să trăiască precum un om obişnuit. În linişte şi bucurie, alături de soţie şi copii. Aşa cum, Doamne, vor să trăiască cei mai mulţi oameni. Dar

nu pot, căci nu sunt lăsaţi în pace. Din cauza patimii nemărginite a îngâmfării şi a patimii nemăsurate a puterii care-i stăpâneşte pe câţiva din cei mai mari, făcându-i neoameni. Stăpâneşte-le, Doamne, trufia şi neomenia lor!”

*

Teodor ajunse târziu în Borovskoie. Era întuneric beznă. Cum nu avea unde să se ducă, rămase în camion până a doua zi. Îi era frig la picioare şi îi era foame, căci, de mai mult de o zi nu luase nicio îmbucătură în gură.

A doua zi dimineaţă se duse la unitatea NKVD a comunei. Îl primi un NKVD-ist cu gradul de subofiţer, cam soios şi cu o ţigară în colţul gurii, care, după ce se uită pe adeverinţa lui Teodor, îi spuse răstit:

— Te duci la *selsoviet*[1] să-ţi dea toate informaţiile. La mine te vei prezenta săptămânal! Şi te previn să-ţi vezi de treburile tale, fără să creezi buclucuri, că altfel te ia dracu’!

Teodor luă adeverinţa şi-i spuse calm, mirându-se şi el de îndrăzneala lui.

— N-o să vă plângeţi de purtarea mea!

— Asta o voi constata eu, nu tu! fu răspunsul sec al NKVD-istului.

La selsoviet, şefa secţiei învăţământ îi spuse lui Teodor că se va ocupa de clasele I-IV, în sarcina directorului şcolar fiind clasele V-VIII. De asemenea, îi dădu adresa locuinţei care i se repartizase, ca învăţător. Văzându-l cu picioarele goale îl sfătui:

— Nu este bine să apăreţi aşa! Aşteptaţi puţin, poate în magazia cercului sportiv şcolar se găsesc câteva perechi de încălţări. Am să vă dau o adeverinţă, ca să vi se elibereze o pereche de tenişi.

Şi, astfel, Teodor se alese cu o pereche de tenişi, care ajunseseră încălţămintea naţională de vară a sovieticilor, căci încălţămintea de piele era de negăsit.

La şcoală îl cunoscu pe director. Un om în vârstă şi obosit.

---

[1] Primăria comunei

Se vedea pe el că-i place să bea. Dar părea de treabă. Directorul îi arătă lui Teodor sala lui de clasă: o sală mare, unde trebuiau să intre toţi elevii claselor I-IV. Cum avea să se descurce, momentan, Teodor nu ştia.

Era vacanţa elevilor, însă, atât directorul şcolii, cât şi Teodor aveau destul de lucru în această perioadă...

Înainte să-şi vadă locuinţa ce-i fusese repartizată, Teodor se duse la poştă şi trimise o carte poştală şi o telegramă Anei, ca s-o anunţe că fusese eliberat şi că o aşteaptă să vină în Borovskoie. Adresa Anei o avea de pe pachetul de alimente pe care ea i-l trimisese din Odessa. Era prima dată, în cei şapte ani, de când era aici, că-i scria câteva rânduri şi prima dată când era sigur că aveau să se întâlnească. Şi nu-i venea să creadă că venise, în sfârşit, şi această clipă, pe care o aştepta de atâta amar de vreme.

Locuinţa lui Teodor era o izbă făcută din ciamur – pământ amestecat cu paie – formată dintr-un vestibul şi o cameră. Starea ei lăsa mult de dorit, dar era, totuşi, a lui; şi de asta îi era deja dragă. Se apucă s-o pună la punct, cât putea, până avea să vină scumpa lui Ana.

CAPITOLUL 39

Lipsa de alimente era tot mai simţită la Odessa; şi în toată Uniunea Sovietică. În magazine nu se găsea nimic. Raţia de pâine se redusese mult. Din când în când, se vindeau conserve de peşte şi cine apuca o cutie, două, era fericit. La cantină mâncarea era, de obicei, o caşă rară, care nu putea sătura, şi o bucată mică de pâine. La bursa neagră se puteau procura alimente, dar la preţuri exorbitante.

Ana, ca toată populaţia – cu excepţia nomenclaturii – flămânzea; mai mult chiar ca în Siberia. Era o foame chinuitoare, care te făcea să nu te poţi gândi la altceva. Simţea, totodată, o slăbiciune generală; visa să stea culcată şi să nu facă nimic. Slăbise mult şi numai voinţa ei extraordinară o făcea să aibă tăria să mai meargă la spital.

Într-o zi, ducându-se spre spital, văzu un bătrân înalt, destul de tânăr, numai piele şi os, dar cu o burtă enormă. Stătea proptit de zidul unei case. Anei i se păru că este beat, dar, apropiindu-se, îl văzu cum întinde mâna să cerşească. Îi era foame. Ana nu avea ce să-i dea; mesteca şi ea ultima bomboană pe care o mai avea. Nu făcu nici zece paşi şi auzi un zgomot. Omul căzuse la pământ. Se întoarse să vadă ce-i cu el, dar un trecător care se apropiase şi el – după ce-l privi pe cel căzut – îi spuse Anei: „A murit; a murit de foame. Am mai văzut aşa ceva! Şi, apoi, eu o voce mai înceată: pe toţi ne aşteaptă acest sfârşit...” şi apoi se îndepărtă.

Ana se înspăimântă. Era teama de moarte. Dar nu ştia ce să facă. La spital primea doar la prânz o farfurie de caşă, o zeamă apoasă, fără niciun pic de grăsime. Era mai disperată ca oricând, mai ales că primise o scrisoare din partea rudelor lui Teodor care o înştiinţau că trei fraţi de-ai lui, toţi ţărani, muriseră de foame. Oare o aştepta şi pe ea acelaşi sfârşit, după ce trecuse prin atâtea încercări şi fusese supusă atâtor suferinţe?

La câteva zile după această întâmplare, când să intre în salonul bolnavilor, Ana leşină. După ce i se făcuse o injecţie şi-şi reveni, începu să citească unei bolnave. Era o bătrână slabă, micuţă, dar cu mintea ageră şi hotărâtă. Văzând-o pe Ana, o întrebă:

— Ce-a fost cu mata? De ce ai leşinat?

— Sunt slăbită de foame...

— Cum, aici nu ţi se dă aceeaşi mâncare ca şi nouă!?

— Nu.

— Şi de ce nu mi-ai spus?

— De ruşine, răspunse Ana.

— Lasă, că-i pun eu la punct.

Strigă după o soră medicală şi când veni îi spuse

— Roagă-l pe tovarăşul doctor să vină la mine. Da’ cât mai urgent.

Când doctorul se apropie, bătrâna i se adresă:

— Dacă tovarăşei Lambu nu-i daţi aceeaşi mâncare ca şi mie, la prânz şi seara, nu mănânc nici eu!

— Bine, tovarăşă Gherasimovna, voi vorbi cu directorul spitalului şi sunt sigur că se va aranja...

Doctorul era sigur că totul avea să se aranjeze, căci directorul şi el ştiau că tovarăşa Gherasimovna era mama unui activist de partid important din oraş.

Şi astfel Anei îi era asigurată acum masa de prânz şi seară. Altfel nu se ştie cât ar mai fi rezistat.



În a doua jumătate a lunii iulie, Ana primi telegrama lui Teodor şi peste câteva zile cartea poştală. Pe lângă atâtea suferinţe, în sfârşit, o bucurie! Doamne, venise şi ziua când avea să-l revadă pe Teodor ai ei; după ce trecuseră şapte ani. Fire optimistă, Ana avea, în sinea ei, credinţa nestrămutată că el va supravieţui lagărului şi că se vor revedea; doar că nu avea de unde să ştie cât de îngrozitoare erau condiţiile de trai dintr-un lagăr...

Două nelinişti o chinuiau acum pe Ana. Prima privea modul cum ar fi trebuit să-i spună de moartea copiilor la care

Teodor ţinea enorm. Era însă hotărâtă să-i spună adevărul, chiar de la început, oricât de greu avea să-i fie, fiindcă între ei nu existase minciuna. A doua era cum să obţină banii de drum... Verigheta o vânduse şi nu mai avea nimic de valoare să vândă. Scrise în Basarabia, la rudele ei şi ale lui Teodor, dar ştia că şi ei de-abia o duceau de azi pe mâine; şi că probabil vânduseră lucruri din casă pentru a putea cumpăra de-ale, gurii. Foametea bântuia la fel şi acolo. Şi, într-adevăr, de la ei nu primi nicio copeică. Îi trimise o scrisoare şi lui Pavel Crudu, la Tiumeni. De la el, în zece zile, primi, telegrafic, banii.

A doua zi plecă...

La Sverdlovsk, unde trebuia să stea opt ore ca să schimbe trenul, Ana îi trimise soţului o telegramă prin care îl anunţa ziua şi cu ce tren soseşte.



Teodor, primind telegrama, începu să tremure de nerăbdare şi de bucurie. În primele momente îşi pierdu capul, neştiind ce să facă. Apoi începu să alerge ca să aranjeze tot ce trebuia pentru întâmpinarea ei. În primul rând se duse la unitatea NKVD a comunei ca să i se dea voie să plece la Kustanai, să-şi întâmpine soţia Aprobarea o obţinu. Apoi, vorbi cu şoferul care-i adusese aici să meargă cu camionul lui la Kustanai. Şoferul se învoi. Maşina e a statului, motorina – la fel – iar el n-are ce pierde. Şi apoi cum să nu-l servească pe tovarăşul *ucitel*[1], cu atât mai mult cu cât are şi el copii la şcoală! În sfârşit, Teodor se apucă să facă ordine în casă şi să agonisească de-ale gurii. Şi în primul rând pâine, cât mai multă pâine.

Ana era şi ea extrem de emoţionată. De câte ori se gândise la clipa asta! Iată sosise, în fine, şi acest moment al revederii lor. Se uită în oglindă. La plecare căută să se aranjeze cât mai bine ca să-i placă lui Teodor, deoarece în anii deportării îmbătrânise mult.

Trenul intră în gara Kustanai. Ana, aplecată peste geam, îl

---

[1] Învățător

căuta cu privirea pe soţul ei. Şi, dintr-odată, îl observă. Se mişca neliniştit de colo până colo, urmărind vagoanele. I se păru parcă împuţinat şi tare slăbit şi o cuprinse o duioşie imensă pentru el. Când strigă „Teodor ”, îl văzu întorcându-se brusc, speriat şi apoi începu să fugă spre vagonul ei. Ana coborî grăbită din tren. În faţa ei era chiar bărbatul ei. Faţa lui era toată un zâmbet, uşor timid şi cald. Se îmbrăţişară şi apoi ea îl luă de braţ, cum făcea întotdeauna când plecau undeva împreună.

*

Pe ea o chinuia gândul cum să-i spună lui Teodor despre moartea copiilor. Îl vedea atât de firav şi slăbit... Şi apoi, cum să-i umbrească, chiar de la început, bucuria revederii lor! Dar nu ieşiseră bine din gară, că Teodor o şi întrebă:

— Spune-mi, ce ştii de copiii noştri?

— Mai bine să vorbim despre ei când vom fi noi doi în camion. Nu pe străzi, unde trece atâta lume...

— Bine, Ana.

— Ai slăbit, dragul meu.

— Şi tu ai slăbit, Ana.

— Şi am îmbătrânit...

— De ce vorbeşti aşa, replică el.

— Ai dreptate! N-are rost să vorbim cum arătăm. Să ne bucurăm că suntem împreună. Este cel mai important lucru pentru noi în momentul de faţă...

În piaţă, şoferul îi aştepta. Se urcară în spatele maşinii, ca să fie singuri. Şi porniră spre Borovskoie.

— Şi acum, Ana, spune-mi ce ştii despre copii...

Ana începu să plângă încet.

— Ce-i cu tine, Ana? De ce plângi? întrebă speriat Teodor.

— Au murit amândoi! Alexandru de dizenterie în drum spre Baku, unde institutul lor fusese evacuat, iar Dana, de tifos exantematic, în Ceadâr-Lunga. Tare greu îmi vine să-ţi spun aceste lucruri!...

— Nu se poate! strigă Teodor. Doamna, de ce au fost pedepsiţi atât de crud copiii noştri, atât de tineri şi de buni?!

Şi cu ce-am greşit noi, Doamne, de suntem atât de năpăstuiţi!...

Şi bărbatul începu şi el să plângă.

Ana se mai linişti. Trebuia, într-un fel, să-şi consoleze soţul, care şi aşa suferise enorm.

— Nu plânge, Teodor, că mi se frânge inima! Asta ne-a fost soarta! Şi n-avem ce face... Te rog, nu plânge...

— Da, Ana, nu trebuie să plâng. Asta a fost voia Domnului. Fie-le ţărâna uşoară! Şi se închină...

Pe Ana o surprinseră cuvintele şi gestul lui Teodor, dar tăcu.

— Ana, tu întotdeauna, în faţa unor greutăţi mari, ai fost mai tare ca mine! Şi acolo, în lagăr, mi-ai lipsit mult...

— Şi eu, Teodore, aveam nevoie de tine. Simţeam lipsa calmului tău, a judecăţii tale nepripite. Şi împreună ne-ar fi fost mai uşor...

— E tare greu, Ana, că i-am pierdut pe copii. Doamne, ce mult am aşteptat clipa revederii cu ei! Tot timpul numai la asta m-am gândit!

— Ştiu... Ca şi mine... Singura noastră mulţumire este că acum suntem împreună. Am fost la mormântul fetiţei noastre... Despre Alexandru nu cred că vom afla vreodată unde a fost înmormântat...

— Vreau să mă duc şi eu la mormântul Danei; să fiu lângă ea.

— Tu ştii, Teodor, că noi doi n-avem voie să plecăm de aici. Eu am avut o şansă unică să ajung la Odessa şi de acolo în Basarabia.

— Da, Ana. Suntem blestemaţi să fim legaţi de Siberia până la sfârşitul vieţii noastre. După ce ne-au chinuit cum ne-au chinuit, nu ne iartă nici acum! Doamne, de ce atâta răutate?

Între ei se aşternu un moment de tăcere. După un timp, ca să împrăştie apăsarea şi tristeţea ce-i cuprinsese, Ana zise:

— Hai, bărbate să vorbim şi despre noi... Căci avem multe de vorbit...

— Vorbeşte tu, despre tine. Poate, cândva, îţi voi spune şi eu prin ce-am trecut, dar mi-e greu. Vreau să uit tot ce-a

fost...

Şi Ana începu să-i povestească despre viaţa ei în cei şapte ani cât fuseseră despărţiţi. Vorbea fără o ordine precisă, dar îi făcea plăcere să-i spună lui Teodor tot ce-i încărcase sufletul de când fuseseră despărţiţi iar el, ascultând-o, o mângâie uşor pe faţă. Şi acest gest, plin de dragoste şi delicateţe, fu pentru ea cea mai scumpă răsplată a singurătăţii şi a suferinţelor îndurate.

CAPITOLUL 40

De a doua zi, Ana îl rugă pe Teodor să facă rost de bani ca să-i dea înapoi lui Pavel Crudu. Peste două zile, luând un avans la salariu, reuşi să-i trimită banii telegrafic. Nu trecu decât o săptămână, iar banii le fură returnaţi, sub motiv că adresantul nu fusese găsit. Ana scrise mai multor cunoscuţi din Tiumeni, ca să afle de soarta lui Crudu. După un timp, primi o scrisoare de la Matriona, prietena lui, în care-i povestea cele întâmplate. Crudu aflase prin Matriona, care trăia cu un NKVD-ist, că se vor face noi deportări. Şi Crudu era pe listă. Lagărele duceau lipsă de braţe de muncă şi oraşului Tiumeni, ca şi altor localităţi, i se repartizase un număr de deportaţi. Cum Crudu fusese o dată deportat, şi prin aceasta era considerat duşman al poporului, imediat fusese trecut pe listă. Matriona, care ţinea la el, cu toate că risca, îl sfătui să fugă cât mai departe... Arestările urmau să se facă după vreo trei săptămâni, căci, formal, trebuiau aprobate de către tribunalul din Hanti-Mansiisk. Crudu, disperat, ştiind ce-l aşteaptă, se gândise în primul rând s-o găsească pe Ana, ca să se sfătuiască cu ea; era singura persoană în care avea încredere... Îi scrisese la Odessa, dar Ana – între timp, plecase. Şi atunci, cuprins de disperare, pe când lucra la construcţia unui bloc, se aruncă de la etajul IV; murise pe loc. Spaima că avea să îndure din nou chinurile lagărului fusese mai tare decât dorinţa de a trăi.

Ana, aflând toate astea, îl plânse, fiindcă se simţea, indirect, vinovată de moartea lui; şi apoi ţinea la el ca la un frate!

*****

Încă din primele zile Ana realiză că bărbatul ei este acelaşi ca înainte şi, totodată, diferit. Se schimbase mult. O

surprinsese că se ruga în fiecare dimineaţă şi seara; el, care mai întâi fusese ateu. Îl înţelese când el îi povesti cum se hotărâse să se sinucidă, şi dăduse de foile despre Iov din Vechiul Testament. Ana mai observă că Teodor devenise şi mai tăcut. Evita, mai ales, să pomenească despre lagărul de la Ivdel. Uneori începea să povestească şi apoi, dând din mână, spunea „Să lăsăm asta... Mai bine să nu mă gândesc la ce-a fost”... Şi totuşi Ana îşi crea, treptat, treptat, imaginea neînchipuitelor suferinţe la care fusese supus şi dragostea ei pentru el deveni şi mai profundă. Pe de altă parte, Teodor era obsedat că nu le ajunge mâncarea pe care o aveau; mai ales pâinea... De fiecare dată tăia în bucăţi pâinea ce rămânea de la o zi la alta, o învelea în hârtie şi o punea într-un raft al dulapului. Pâinea se usca, se îngrămădea tot mai mult, dar el continua să pună alte pachete. Foametea îngrozitoare pe care o suferise atâţia ani lăsase urme.

Însă fondul lui nu se schimbase. Rămăsese acelaşi om foarte cinstit. Trebuie să ai o mare tărie sufletească, pentru ca, după toate prin câte ai trecut, să rămâi acelaşi şi Ana se întreba dacă ea ar fi avut această putere... Suferise şi ea mult. Dar suferinţele ei nu se puteau compara cu ale lui...



Viaţa nu era plăcută la Borovskoie. Vara era prea cald, iar iarna mult prea frig, cu vânturi puternice. Casa, dărăpănată, nu era un adevărat adăpost. Toată vara şi toamna Teodor şi Ana munciră s-o pună la punct. Îi ajută şi Fritz, un neamţ din România, deportat în toamna anului 1944, şi care, nu se ştie cum, nimerise cu timpul aici, în Borovskoie. Lovit la cap pe când fusese în Siberia, omul nu era în toate minţile. Cum nu avea un serviciu, lucra pe apucate, pe unde putea. Ştiind româneşte, se ataşă de soţii Lambu. Cinstit, muncitor, cu o putere de taur, îi ajuta mult în ale gospodăriei. Vorbind cu el, Ana înţelese că acasă la el, în comuna Giarmata, de lângă Timişoara, avusese o gospodărie frumoasă şi urma să se însoare. Dar aici trăia ca vai de capul lui. Mâncare aveau, căci dacă în Rusia bântuia foametea, în aceste regiuni îndepărtate

situaţia era mai bună. Autorităţile nu reuşeau să ia toate alimentele din aceste zone izolate, din lipsa mijloacelor de transport. Pe de altă parte, Teodor şi Ana se bucurau de un regim privilegiat, deoarece kazahii aveau un deosebit respect pentru *„ucitel”.*

Într-o zi, nu mult după ce veniseră aici, se pomeniră în curte cu un kazah bătrân, care era conducătorul sfatului bătrânilor, însoţit de alţi câţiva care le aduseseră o vacă şi câteva gâşte.

— N-avem nevoie de ce-aţi adus, protestă Teodor

— Trebuie să primiţi! Este darul nostru, al kazahilor. Un *ucitel,* ca să ne înveţe cum trebuie copiii, trebuie să mănânce bine şi cu leafa pe care o primiţi, ştim noi cât de bine puteţi să mâncaţi...

Le aduceau, periodic, câte ceva de mâncare – zarzavaturi, cartofi, făină – iar de refuzat nu puteau s-o facă, pentru că asta ar fi însemnat să le aduci o mare jignire...

*

Teodor se apucă de meseria de învăţător cu toată pasiunea. După atâţia ani de muncă istovitoare şi în condiţii neomeneşti, munca de dascăl îi aducea bucurii. Iar copiii erau ascultători, cu toate că avea dificultăţi cu ei, fiindcă mulţi nu ştiau limba rusă.

Soţii Lambu se simţeau bine în mijlocul kazahilor, oameni simpli şi cinstiţi. Totodată viaţa în această lume le oferea obiceiuri şi tradiţii interesante, deoarece kazahii îşi păstraseră, în bună parte, vechiul lor trai. Iar regimul sovietic căuta ca în zonele mai îndepărtate să nu impună întocmai sistemul lui dar; era mai înţelept. Kazahii aveau legile lor, controlate şi aplicate de sfatul bătrânilor, pe care le respectau mai mult decât legile statului sovietic. Unii, mai înstăriţi, aveau două sau mai multe neveste, pe care le cumpărau de la părinţii fetei. Soţiile nu aveau o poziţie de invidiat; rolul lor era doar să aducă pe lume copii, să-i crească, să aibă grijă de bărbat şi să muncească. Munceau mai mult ca bărbaţii, care adesea, punându-şi hainele lor

bune, cu pumnalul înfipt la centură, se plimbau mândri prin comună. Iar morala proletară şi disciplina sovietică nu erau respectate aici, cu condiţia să nu aibă loc vreo acţiune considerată duşmănoasă regimului, în care caz autorităţile pedepseau fără menajamente...

Nu o dată Teodor şi Ana fuseseră surprinşi de modul de a acţiona al kazahilor. Un kazah avea două soţii, dintre care una – ca de obicei la ei – era mai tânără. Soţia mai în vârstă, fiind cam neglijată, ca să intre în graţiile soţului, fură din magazin o cămaşă, ca să i-o dăruiască. Vânzătorul, şi el kazah, temându-se că avea să i se reproşeze că el este hoţul, anunţase cazul responsabilului magazinului, care, la rândul său, sesizase miliţia. Aflând acest lucru, sfatul bătrânilor se întruni şi-l chemă pe vânzător:

— Eşti kazah?

— Da...

— Atunci ştii că trebuia să vii la noi să ne spui ce s-a întâmplat, iar noi hotărâm ceea ce trebuie făcut.

— Da.

— Ai încălcat legile noastre şi ştii ce te aşteaptă!

— Ştiu, răspunse speriat kazahul.

— Atunci, pregăteşte-te...

Kazahul ştia că urmează să fie ucis şi că nicio lege sovietică nu-l poate salva de această pedeapsă... Şi în aceeaşi zi fugise, lăsându-şi nevasta şi copiii...

*

Erau de câţiva ani în Borovskoie. O viaţă liniştită, total izolată de lume. Erau mulţumiţi că sunt împreună. Dar gândul la copiii lor nu-i părăsea şi-i apăsa, zi şi noapte.

Pe Teodor îl sâcâiau durerile de anus... Slăbise; nu avea poftă de mâncare. Se duseseră împreună la spitalul de la Kustanai, ca să consulte un doctor; evident, cu aprobare. Diagnosticul era clar şi dur: cancer; de cancer la anus sau la colon se îmbolnăveau nu puţini deportaţi. După privirea doctorului şi mina tristă a Anei, Teodor înţelese că este grav bolnav. De altfel, simţea şi el că se topeşte. Ana căuta să-l

îmbărbăteze şi să nu-şi schimbe cu nimic felul ei de a fi faţă de soţ. Dar când rămânea singură, o apuca groaza; dar trebuia să se arate tare – şi pentru ea şi pentru el.

Într-o seară, după ce stinseră lampa, Teodor îi spuse:

— Ana, vreau să-ţi vorbesc deschis, căci noi nu ne-am minţit niciodată.

Ana se cutremură de teamă; intuia că el vrea să-i spună ceva important.

— Ana, eu ştiu că sunt foarte bolnav şi că mai devreme sau mai târziu...

— Te rog taci, nu vorbi, izbucni ea.

— N-are rost, Ana, să ascundem adevărul. Şi tu ştii acest lucru!

Ea tăcea; nu putea să-l mintă spunându-i că nu ştie nimic.

— Vreau să-ţi spun, Ana, că, deşi nu prea m-am manifestat deschis – căci ăsta-i felul meu de a fi, rezervat – te-am iubit şi te iubesc enorm. Mi-am iubit şi-mi iubesc copiii... Poate uneori am fost mai rece cu ei, fără voia mea şi acum acest lucru mă doare. Ar fi trebuit să fi fost mai cald cu ei, dar, ce să fac, acum este prea târziu...

Ana începu să plângă uşor.

— Nu plânge, draga mea; n-aş dori ca aceste clipe să-ţi lase o amintire prea tristă! Iar dacă vreodată vei ajunge la mormântul fetiţei noastre, să săruţi crucea şi din partea mea. Tare mi-e greu acum, Ana, că mă duc fără să-i fi văzut pe copiii noştri, măcar o clipă, în tot acest timp. Şi acum vreau să-ţi spun ceva ce-am închis în mine. Doar acum pot să mă destăinui. Ne-au ridicat şi ne-au distrus familia din cauza mea... Pe tine nu aveau de ce să te ridice... Şi mă simt vinovat. De ce m-au ridicat, nu ştiu! Mi-au spus doar că sunt un duşman al poporului. Dar, de ce şi ce-am făcut, nu ştiu nici acum. În sinea mea, cred că n-am făcut nimic, dar faţă de voi mă simt vinovat. Acest gând m-a chinuit mereu. Te rog, pentru tot ce ni s-a întâmplat nouă, tuturora, să mă ierţi. Şi Teodor începu să plângă.

Ana, văzându-l cum plânge, avu tăria să se liniştească. Realiză că bărbatul ei se învinovăţeşte din cauză că era cinstit cu el însuşi. Se învinuia şi suferea pentru o vină care

nu era a lui! Şi câţi dintre toţi cei pe care-i ridicaseră din Basarabia şi din Bucovina de Nord erau într-adevăr vinovaţi? Doamne, dacă exişti, se gândea Ana, cum poţi să-l iei acum la tine şi să nu-i dai dreptul să se bucure de viaţă?! N-a suferit oare şi aşa mult prea mult? Cât poate oare omul să ducă? Doamne, cât de drag îmi este Teodor! Îl mângâie uşor pe obraz, simţind cum îi curg şi ei lacrimile. Şi-i şopti uşor:

— Linişteşte-te, scumpul meu! Nu eşti cu nimic, dar absolut cu nimic vinovat!... Şi eu te iubesc mult; tu ştii asta... Să nu ne gândim la rele şi totdeauna să sperăm că va fi bine. Niciodată nu trebuie nici să sperăm peste măsură, nici să disperăm prea mult. Te voi îngriji şi să vezi că o să te simţi tot mai bine.

Dar peste o săptămână, Teodor muri. Fu înmormântat în cimitirul comunei; era sfârşitul lunii martie 1952... La înmormântare veniră mulţi localnici, dar această dovadă de respect şi simpatie nu alina, nicidecum, durerea Anei. Avu tăria să-l roage pe Fritz să facă o cruce de lemn tare, pe care încrustă un singur nume: Teodor - aşa cum îi spunea ea.

Un timp, Ana nu se mai recunoscu ea însăşi. Nu putea mânca, nu voia să vadă pe nimeni; nu mai dorea să trăiască... Treptat, treptat, însă îşi mai reveni. Începu să treacă pe la casele kazahilor, ca să aibă grijă de vreun bolnav şi mai ales să vadă copiii; să vadă o familie. Era una din marile ei bucurii. Să simtă că alţii sunt fericiţi...

Se ducea des la mormântul lui Teodor. Avea impresia că prin asta îndeplineşte o datorie faţă de el şi că-l simte mai aproape. Şi toate gândurile ei adunau dorinţa şi speranţa de a se mai duce la mormântul Danei şi dorinţa de a afla unde este mormântul lui Alexandru.

CAPITOLUL 41

Era în preajma Crăciunului lui 1956. Ana se pregătea să împodobească pomul de Crăciun. De când fusese adusă în Siberia, căuta ca an de an să împodobească de Crăciun un brad, aşa cum făcea când erau cu toţii împreună; aşa retrăia clipele fericite de altă dată. Pe când tăia hârtia colorată, ca să lucreze figurine, auzi bătăi la uşă. Intră un kazah care-i spuse:

— Tovarăşul preşedinte al *selsovietului* vă cheamă mâine dimineaţă, la el în birou.

— Bine, zise ea.

Aşteptă cu oarecare nelinişte a doua zi.

În cei peste patru ani de când Teodor al ei se prăpădise, nu fusese chemată la nicio instituţie. Doar avea grijă să treacă săptămânal la NKVD să facă, formal, prezenţa. Şi acum o cheamă chiar preşedintele *selsovietului!*

Când, a doua zi, se duse, preşedintele îi spuse zâmbind:

— Am o veste bună pentru dumneata şi-i înmână o foaie bătută la maşină pe care scria:

Tribunalul suprem al Republicii Socialiste Moldoveneşti

ADEVERINŢA

Problema învinuirii lui Lambu Teodor Harlampievici, născut... hotărâtă dl? NKVD pe data de 27 iunie 1942 [1], *se anulează... Lambu T.H. se reabilitează.*

Preşedintele Tribunalului Suprem
al R.S.S. Moldovenească
L. Lungu

---

[1] Hotărîrea NKVD este menţionată cu data mai tîrzie cu peste un an de cînd fuseseră ridicaţi. De fapt, ei fuseseră deportaţi fără nici o decizie juridică şi abia întocmiseră formele necesare ; şi prin asta oficialităţile considerau că totul este în ordine.

După ce citi totul, Anei îi veni să urle şi să-l scuipe pe preşedintele *selsovietului.* Cum adică, Teodor este acum reabilitat, iar pedeapsa nedreaptă se anulează? După ce suferise atât de mult şi din această cauză murise? După ce zeci şi chiar sute de mii de oameni cunoscuseră cele mai mari suferinţe? Moartea atâtor oameni şi îngrozitoarele suferinţe ale tuturor celor deportaţi se pot anula cu nişte petice de hârtie? Iar neghiobul acesta de preşedinte mai are tupeul să spună, zâmbind, că este o veste bună! Dar Ana îşi dădea seama că n-are rost să vorbească... Preşedintele *selsovietului* este vinovat doar pentru că este unul dintre cei ce susţin acest regim; dar n-are nicio legătură directă cu deportarea lor! Tăcu şi ieşi din birou. Ajungând acasă nu se putu abţine şi începu să plângă în hohote. Doamne, cum a fost posibil să se fi întâmplat toate câte s-au întâmplat – atâţia şi atâţia oameni condamnaţi pe viaţă pe degeaba!! Ştia, totodată, că de acum poate să plece din Siberia, pe care o ura şi mai mult. Voia să plece cât mai repede de aici! Îi venea greu să lase mormântul lui Teodor, dar în Basarabia avea mormântul fetiţei. Şi acolo, în Ceadâr-Lunga, copilăriseră copiii ei, acolo îi va simţi mai aproape de suflet. Simţea totodată că nu mai putea suporta această Siberie, de care se lega tragedia lor.

Peste două zile plecă, iar după vreo zece zile ajunse la Ceadâr-Lunga, în sfârşit.

Aici Ana începu să ducă o viaţă retrasă. Se simţea îmbătrânită şi foarte obosită. De câteva ori pe săptămână, pe orice vreme, se ducea la mormântul Danei. Odată, disperată, o străfulgerase gândul sinuciderii. Dar apoi se reculese, îşi zise că prin asta dădea dovadă de slăbiciune. Ea trebuia să trăiască ca să sufere; cu gândul la Teodor şi la copiii ei; suferinţa o făcea să-i simtă aproape. Avea nevoie de această suferinţă, ca să nu fie complet dezrădăcinată. Fără această suferinţă care o măcina zi de zi, simţea că n-ar mai fi putut supravieţui. Singura ei bucurie era să se ocupe de copii; de copiii altora. Şi o bună parte din timp şi-l petrecea cu ei; cum făcuse şi la Borovskoie.



Aceasta a fost tragedia familie Lambu, a familiei Colev, a părintelui Ştefan şi a fetei lui, Lili, a Idei Moscovici, a Eugeniei Grosu şi multor altora. Însă cuvintele nu pot exprima toată grozăvia reală. Numai cei ce-au trecut ei înşişi prin toate, pot să ştie, cu adevărat, cât de nemărginită a putut fi deznădejdea şi suferinţa lor. Şi asemenea lor au avut de suferit multe zeci de mii de familii din Basarabia şi din Bucovina de Nord. Familii de oameni obişnuiţi, care nu se gândeau decât să trăiască în linişte ca să-şi crească copiii.

Şi toate astea pentru că apăruse o progenitură a Antihristului, Marele Demon, care – în numele comunismului – luase viaţa a sute de mii, a milioane de oameni şi o chinuise pe a celor rămaşi în viaţă. Ca să-şi impună voinţa sa de fier.

Căci toată fiinţa sa era cuprinsă de viciul puterii, drog. ce stăpâneşte tot mai mult şi înnebuneşte tot mai mult...

Marele Demon este mai rău ca o molimă, holera, ciuma sau oricare alta. Deoarece pe lângă faptul că ia viaţa oamenilor, deformează sufletul celor vii. Şi ca orice molimă, este molipsitoare. Căci Marele Demon se zbate ca puterea lui să se extindă dincolo de limitele stăpânirii sale. Este suficient să existe undeva un Mare Demon ca să apară alţii asemenea lui, în alte părţi ale acestui pământ.

Stalin a fost un Mare Demon, ca şi Lenin; şi Hitler, şi mai sunt încă Mari Demoni pe acest pământ, blagoslovit de ceruri; unde n-ar fi trebuit ca oamenii să aibă parte numai de suferinţă...

Oare numai Marele Demon este singurul vinovat de suferinţele oamenilor pe care i-a stăpânit? Nu sunt, oare, vinovaţi toţi ceilalţi oameni, care s-au bucurat de o viaţă normală? Care s-au bucurat de libertate fără să ştie ce înseamnă lipsa de libertate; care ştiau ce înseamnă frica fără să ştie cât de îngrozitoare poate fi această frică, care te stăpâneşte clipă de clipă; care au acceptat minciuna, dar care nu ştiau ce înseamnă să trăieşti numai în minciună; care, bucurându-se de viaţă, n-au înţeles ce înseamnă să ţi se ia această viaţă, fără să ştii de ce...

Indiferenţa lor faţă de suferinţa semenilor lor i-a făcut

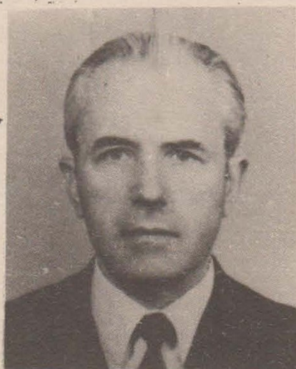
părtaşi la vina Marelui Demon...

CUPRINS

Lector: DOINA MANDAJ
Tehnoredactor: ELENA RADUŢA

Bun de tipar: 18 V 1992 Apărut 1992
Comanda nr. 3120
Coli de tipar 13, 25

Tiparul executat, sub comanda nr. 135 la
S.C. ROMCART – S.A.
Str. Grigore Alexandrescu nr. 89 – 97,
Bucureşti – ROMÂNIA



Gleb Drăgan s-a născut la 19 iulie 1920 în comuna Tătar-Copceac, județul Tighina, din Basarabia. După absolvirea liceului Ștefan cel Mare din Tighina, a urmat cursurile Facultății de Electromecanică a Institutului Politehnic din Timișoara.

Inginer, mai apoi profesor universitar la Institutul Politehnic din București, are o prodigioasă activitate științifică, fiind autor și coautor a douăsprezece cărți de specialitate și 180 de lucrări științifice, dintre care multe publicate în reviste străine. Este creatorul școlii de tehnica tensiunilor înalte din țara noastră. Meritele sale sînt recunoscute prin colaborarea științifică la asociații internaționale din Franța, Anglia și S.U.A. și menționarea sa în: „Who's Who in Science in Europe" (1972). „Who's Who in the World" (1981 și 1983), „Men of Achievement" (1982), „Dictionary of International Biography" (1982 și 1984).

Din 1991 a fost ales membru corespondent al Academiei Române.

„Am scris această carte între anii 1986 —1989... ca să se cunoască adevărul despre soarta basarabenilor și a bucovinenilor sub regimul lui Stalin... Am cules mărturii de la cei care au trăit evenimentele descrise sau le cunoșteau de la cei apropiați lor. Poate că timpul a făcut ca unele evenimente să se estompeze, dar acest lucru nu este semnificativ deoarece toți cei ce au trăit acele vremuri au suferit mult prea mult ca să nu-și amintească fiecare amănunt."...

ISBN 973-24-0269-5

EDITURA ALBATROS

Lei 220